

SC

11957

~~50087~~

SC

11957

五

R E L E C T I O
L E G I S T I T I A E
E T N O N N V P S E R I T

de conditionib. & de-
tribus constans

paribus

R E B B E N E D I C T O

Agidii Lasfanti

Handwritten signature

... DICATA.

Inquisitor Ordinarij

Petrus Casbeccius

Handwritten text at the bottom of the page

177
No. 2-67- —

Handwritten scribbles and marks, possibly including the number 10.

14

67

Handwritten scribbles and marks at the bottom left corner.

Faint, illegible handwritten text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

RELECTIO LEGIS TITIAE,

SI NON NVPSERIT,

100. Digest. de conditionib. & de. 3. 86
monstrat. tribus constans

Ind. B. 103

~~11349~~

Da Livaria da Graca de Lx.
partibus

AVTHORE BENEDICTO

Aegidio Lusitano

F. 10. 66
inty

D. CATHARINÆ DICATA.

Cum facultate S. Inquisitionis, & Ordinarij.

Vlyssipone, Apud Petrum Crasbeeck. 1608.

Cum privilegio.

He Do. Dr. Jos. Lang. 1608.

RELECTIO
LEGIS TITIAE

SI NON INVERIT

100. Digest. de conditionib. & de. n. 3.

monstrat. tribus constans

partibus

ANTHONY BENEDICTO

Agitio Hispano

D. CATHARINAE DICATA.

Con facultate S. Inquisitionis & Ordinarij.
Vlysiopon, Apud Petrum Casbeck. 1680.

The P. O. of the University of Salamanca

L I C E N Ç A S.

PER legi disputationem hanc in legem Titiae & car.
 Nec in ea quiequam inueni quod cum orthodoxa fi-
 de, morumque doctrina non plane consentiat. Qua-
 stiones autem in iuris prudentia difficiles, & implicatas
 exacta, scholasticaque ratione discutit, expedit, illustra-
 tasque relinquit: vt quãuis opus mole exiguum sit, magni
 tamen ingenij, studijque specimen in eo eluceat, vnde
 maiores partus sperari possint. Quare opusculũ hoc di-
 gnũ cẽseo editione & luce. Olyssipone in Domo D. Ko-
 chi societatis Iesu Pridie Kal. Februar. 1600.

Franciscus Pereira.

Vista a informação, podesse imprimir esta lectura, so-
 bre a ley Titia, & despois de impressa torne a este
 Cõselho pera se conferir com o original, & sedar licençã
 pera correr. Em Lisboa, o primeiro de Feuereiro 1600. :

Marcos Teixeira.

Ruy Piz da Veyga.

Que este liuro se pode imprimir, vista a licençã que
 presentou do Santo Officio, & ser visto na mesa. Em
 Lisboa a 15. de Abril de 1600.

Pereira.

Damião da Guiar

Fonsequa.

Podesse imprimir esta lectura da ley Titia, vista a li-
 cençã que tem da mesa geral do Santo Officio, a 26.
 de Abril de 1600.

Borges.

E V. E L Rey faço saber aos que este alua-
 ra virẽ que auendo respeito ao que na pe-
 tição atrás escripta na outra mea desta fo-
 lha diz Bento Gil, & por lhe fazer merce
 ey por bem que por tempo de dez annos,
 impressor, nem liureiro algum, nem outra
 pessoa de qualquer calidade que seja possa imprimir, nẽ
 vender, nestes Reynos, & senhorios, nem trazer de fora
 delles, o liuro declarado na dita petição, saluo as pessoas
 que para isso tiuerem seu poder, & qualquer outra pessoa
 que vender os ditos liuros, ou trouxer de fora impressos,
 perdera para o dito Bento Gil todos os volumes que lhe
 forem achados. E alem disso incorrerá em pena de cin-
 quenta cruzados, a metade para minha Camera, & a ou-
 tra a metade para quẽ o accusar. E mando a todas as ius-
 tiças, officiaes, & pessoas, a que o conheçimẽto deste per-
 tencer, que o cumprã, & guardem como nelle se contẽ,
 o qual se imprimirã no principio de cada volume do di-
 to liuro, para assi se saber como o ouue por bem, & vir a
 noticia de todos. E os ditos dez annos comẽçarão do tẽ-
 po em que comẽçar a imprimir o dito liuro. E este Alua-
 rã me praz que valha como carta posto que o effecto del-
 le aja de durar mais de hum anno sem embargo da orde-
 nação do liuro segundo titulo quarenta em contrario.
 Ioão Feo o fez em Lisboa, a dezaseis de Feuerreiro, de
 mil & seiscentos & oito, Duarte Correa a fez escreuer,

REY.

Errata sic corrigē.

In 1. part.

Fol.	línea	errata	lege.
2.	2.	fnerat	fuerat.
5.	15	fapientem	Sapientem.
10.	penult.	lande	laude.
10. vers.	19	vr	vt.
14. vers.	21	veríorum	veríorem.
14. vers.	21	tadidimus	tradidimus.
19.	18	testotoris	testatoris.
21. vers.	22	Sempronins	Sempronius.
27.	15	frandem	fraudem.
27.	18	fit	sint.
29.	8	cantioní	cautioni.
37. vers.	30	de ecta	defecta.
45.	2	ad iam	ad primam.
53.	7	fi sibi	si tibi.
58.	1	quidem	quidam.

In 2. part.

69. vers	22	telecti	relictí.
80. vers.	29	ímplento	ímplendo.
88. vers.	1	meus	mens.

In 3. part.

96.	22	iuxa	íuxtá.
99. vers.	27	íbertati	líbertati.
103.	ultim.	tucentí	ducenti.
105. vs.	26	salim	saltem, & sic
vbi verbum, saltim, repertum fuerit, lege, saltem.			
109.	13	Qno fit	quó fit
120.	30	Babosa	Barbosa.
134. vs.	26	iu duabus	in duabus.
135. vs.	3	pualo	Paulo.
138.	17	iracudo	iracundo.

CAELESTI CATHA-

RINÆ.

BENEDICTVS.

INciuile fortè videbitur, & præter
nostrorum vsum, commentariolum de
lege ciuili, cælesti virgini dicare, &
hunc præsertim, qui ferè totus, & tota
lex ipsa in eo commentata nihil magis
intēdit, quàm conditiones quoquo mo-
do carnalis matrimonij impeditiuas, é medio tollere, vt
illis sublatis, possint virgines, quibus erant impositæ, ad
temporales nuptias, relictæ cōmodo percepto, liberè cōuo-
lare. Ex quo conuenientius videbatur, vt noster hic libel-
lus, quo passim spreta reperitur conditio non nubendi,
terræ virginibus nubēdi conditionem sedantibus offer-
retur, quàm illi, quæ nubendi conditionem à se remouit,
ac spreuit. Sed & illud ab huiusmodi instituto remoue-
re me posset, quòd legis ciuilis tractatus, ad studiosos
ciuiliū legū doctores magis pertinere, videbatur, quàm
ad sapientē diuinæ legis doctricem, in cuius mente lex
Dei erat, & cuius corpus, Angelorum ministerio, in mō-
te legis est, quasi & adhuc post vitæ mortalis exitum,
supra montem positum prædicans præceptum eius. Ex-

quo

quo etiam opusculi huius oblatio, aptius terræ principibus, qui terræ legibus attendunt, conuenire, videbatur, quàm tibi, o Princeps Sancta, quæ, & si in terra princeps eras, filia quippè Costæ Regis eras, non tamen terræ princeps eras, terræ legibus attendens, sed cæli Principi tota dedita legē illius, corde ferebas, & in conspectu principum ore proferebas, pro ea in agone contendēs ad carceres vsque, vsque ad inediam, & ad rotam crebris & acutis præfixam gladijs, ac tandem ad duplicatam vsque coronam, delicata virgo, & speciosa forma præ consortibus tuis, vt mulier fortis animosè decertans. Verùm tamen offerre tibi destinavi, tibi offero, tibi dedico, tibi dico, o sapiens Doctrix, & Sipientiū Doctrix, primum hunc studiorum meorum fetum. Nā præter quàm quòd literatorum patrona es, siquidem inter alias, & insigni quoque doctoratus laurea coruscas, studiorum meorum, & literariæ professionis meæ tutissimam te, ac salutarem fautricem habere, iam dudum sensi, & in posterum semper habiturum, de Dei clementia, de quæ tua benignitate confido, potissimumque, magnum illum patrociniū tuum sum expertus, cum, post ridie celebratissimi festi tui, hæc eadem lex mihi scholasticæ sortis instituto offerretur, postera deinde die, eadem hora coram amplissimo & supremo iuris & iustitiæ Portugalliæ nostræ senatu interpretanda. Igitur æquum erat, vt, quam mihi sub bono nominis tui auspicio fors obtu-

lit, & sub bono patrocinio tuo voce sum interpretatus,
& tibi scriptura offerrem. Nec quidem inciuile est, o
Martyr inuincibilis, offerre tibi libellum de ciuilibus &
humane cuiusdam legis interpretatione agentem: Nam
si terrestris principatus coronam cum potestate ferēde
legis abiecisti, pro lege Dei tui cui te totam tradidisti,
illā vtique gloriosa, in principatu cælesti, martyrij co-
rona commutasti, illi mancipata, per quem Reges regnāt,
& Principes imperant, & legum latores iūsta decer-
nunt. Nec verō incongruum est, virgini, quæ, nubendi
conditionem, in se omnino remouit, offerre libellum, qui,
in virginibus, non nubendi conditionem remouet omni-
no: Nam terrestres quidem nuptias abnegasti, vt melio-
res alias contraheres, nec te opinio tua fefellit, contra-
xisti, namquæ, cum Christo Domino, desiderabili sancta-
rum virginum sponso, dum te, singulari quodam priui-
legio, cum anuli datione in sponsam sibi cooptauit, mu-
nus pronubæ gerente Sacratissima Virgine Maria ma-
tre eius. Igitur abs re non erat, vt in capite libri, qui nu-
ptiarum impedimenta dissoluit, quò magis virginibus eas
liberè contrabant, ea præponeretur virgo, quæ, vt opti-
mas liberè contraheret, impedimenta cuncta strenuè eui-
cit, illis in salutare documētum, & per exiguo huic opus-
culo in præclarum ornamentum. Suscipe igitur, Odilecta
& fidelis Christi sponsa, oblati unculam istam: Susci-
pe opusculum istud, quod, si suscipis, iam non dicā opus-
culum,

culum, acceptione, quippe, tua, acceptione dignum opus
fiet, ita vt, quod opificio authoris sui opusculū est, bene-
ficio patrociniij tui opus bonum euadat: Suscipe Deo de-
uota Virgo, quod tibi deuoueo munus: suscipe deuouen-
tis animum, eumquē diuino tu deuoue obsequio, vt in
omnibus mortalis huius vitæ institutis, quæ Domino
tuo, ac Domino suo, ac vniuersorum Domino, placi-
ta sunt, fideliter exequatur. Dic coram eo,

CATHARINA BENEDI-

CTA AB EO, pro Benedicto

tuo, vt bene semper dicat, & bene

semper faciat, cuncta ad lau-

laudem & gloriam

nominis sui

BENEDICTI.

INDEX

INDEX LOCORVM

IVRIS, QVÆ IN HAC RE-
lectione explicantur. Ex di-
gelto veteri.

- L.** Item quia. §. 1. ff. de pact. 2. part. num. 18. fol. 70. vers.
L. Promittendo ff. de iure dot. 2. part. num. 18. fol. 70. vers.
L. Stipulationum ff. de iure dot. ibidem fol. 70. vers.
L. Tali facta cod. titul. ibidem fol. 70. vers.
L. Si ego in princip. ff. de iure dot. 2. part. num. 19. fol. 70. vers.
L. 1. §. interdum. ff. de usufruct. accrescendo 1. part. num. 29. versicul.
nunc ergo fol. 22.

Ex infortiato.

- L.** Titio centum in princip. ff. de conditionib. & demonstrat. 2. part.
num. 14. & 22. fol. 68. vers. & fol. 71. vers.
L. Titio centum. §. Titio genero. ff. de condition. & demonstrat. 2. part.
num. 20 fol. 71.
L. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. & demonstr. 2. part. num. 30.
fol. 75.
L. Liberto §. Lutus Titius. ff. de annuis legat. ibidem, fol. 75.
L. Si tibi legatum. ff. de legat. 3. 2. part. num. 30. fol. 75.
L. Eas causas 80. ff. de condition. & demonstrat. 2. part. numer. 31.
fol. 75. vers.
L. Titio centum. §. Titio genero in versicul. sed ante nuptias 2. part. nu.
43. cum sequenti fol. 80. vers. in fin.
Idem § 9 in versicul. ante nuptias, ibidem num. 46. fol. 82.
L. Hares meus 79. §. final. ff. de condit. & demonstrat. 1. part. nu. 35.
versic. & mihi probat. fol. 27.

L. Mulieri,

Index Locorum.

- L. *Materi, & Titio* 74. ff. de condit. & demonstrat. i. part. num. 7. & num. 28. 30. 31. fol. 8 vers. & fol. 20. vers.
- L. *Titio si non nupserit.* ff. de condition. & demonstrat. i. part. num. 17. & num. 20. & 25. versicul. quibus additur. fol. 14. vers. & fol. 19. vers.
- L. *Hoc genus legati.* ff. de conditionib. & demonstrat. i. part. num. 62. & sequenti in versicul. vnde Inlianum. fol. 49. & 50.
- L. *Cum ita legatum versicul. si vero indignus.* ff. de conditionib. & demonstrat. i. part. num. 72. fol. 54. vers. & sequenti.
- L. *Cum auus.* ff. de condition. & demonstrat. i. part. num. 54. versicul. quod vero fol. 41.

Ex digesto nouo.

- L. 2. §. *fin.* ff. de donationib. 2. part. num. 14. fol. 69.
- L. *Cum in testamento.* ff. de fideicommissar. libertat. 2. part. numer. 30. fol. 75.
- L. *Si diuortio.* ff. de verborum obligat. 2. part. num. 17. fol. 69.
- L. *Si ita stipulatus fuero §. si tibi nupsero.* ff. de verborum obligat. i. part. numer. 67 fol. 53.
- L. *Mucia.* ff. de manumiss. testament. 2 part. num. 33. versicul. vnde caute, fol. 77.

Ex codice.

Authent. nisi rogati Cod. ad S. C. Trebel. 2. part. num. 21. fol. 7.

Ex authent.

Authent. de Sanctiss. Episcop § *sed & hoc presenti collat.* 9. 2. part. num. 21. & i. part. num. 44. & 45 & num. 54. versic. *sed in questione* fol. 71. & fol. 32. vers. & fol. 42. vers.

Ex decretalibus.

Cap. 1. de adulter. 3. part. num. 9. fol. 98.

Cap. 1. de eo, qui dux. in matrimonium, quam polluit per adult. *ibidem*.
Cap. 2. de adulter. 3. part. num. 11. fol. 99.

Ex Sac. Concilio Trident.

S. Concil. Trident. sess. 24. cap. 9. de reformat. matrimon. 3. part. nu. 6.
fol. 96.

Ex Ord. reg.

Ord. lib. 5. titul. 23. §. 3. 3. part. num. 8. fol. 96. vers.

Ord. lib. 5. titul. 23. in princip. 3. part. num. 9. & 11. fol. 98. & 99.

Ord. lib. 5. titul. 22. in princip. 3. part. num. 20. & sequenti. fol. 103.

Ord. lib. 4. titul. 88 §. 1. 3. part. num. 23. & 25. fol. 104. & 106.

Ord. lib. 1. titul. 87 §. 19. 3. part. num. 59. fol. 126.

Ord. lib. 2. titul. 37. in princip. 3. part. num. 60. fol. 126. vers.

Ord. lib. 4. titul. 91 §. 2. & fin. 3. part. n. 62. cum sequentibus. fol. 127.

Ord. lib. 4. titul. 105. 3. part. num. 75. cum sequentibus. fol. 134.

INDEX

INDEX RERVM NO TABILIVM, QVÆ IN HAC relectione continentur.

A N N V S solaris, & bissexilis, qua ratione computetur. 3. part. nu.
33. fol. 113.

Annus civilis quomodo computetur 3. part. num. 34. fol. 113. vers.
Arrbas amittit, qui eas dedit sub conditione, si matrimonio postea nō con-
sentiat 3. part. num. 13. fol. 100.

Arrbarum datio valet, non vero pene promissio 3 part. num. 16. fol. 101.

Argumentum de matrimonio carnali ad spirituale valet 1. part. num. 53.
fol. 39. vers.

Bona minoris illata in domum conductam, pro pensione domus obligata
manent. 3. part. num. 77. fol. 135 vers.

Bona minoris sunt tacite hypothecata pro restitutione dotis 3. part. nu.
77 fol. 136.

Cautio de modo adimplendo interposita, emolumentum legati consequi-
tur legatarius secus dicendum in contractibus 2. part. numer. 29.
fol. 75.

Clerici dicuntur, in minoribus ordinibus constituti. 2. part. numer. 54.
fol. 86.

Clericorum appellatione, monachi continentur in favorabilibus non vero
in odiosis 1. part. num. 47. fol. 34.

Clericus proximior de familia vocatus ad capelle institutionem ille dici-
tur, qui proximior est in gradu sanguinis cum testatore, licet in remo-
tiori gradu ordinum sit constitutus 2 part. num. 55 fol. 87. & vers.

Conditio, si non nupserit, de testamento rejicitur 1. part. numer. 1. fol. 6.
vers.

Conditio

Index Rerum.

- Conditio**, si non nupserit, non valet in donatione causa mortis, ibidem.
- Conditio**, si non nupserit, è testamento tollitur non testatoris odio, vt turpes conditiones tolluntur, sed Reipub. fauore I. part. num. 10. fol. 10.
- Conditio**, si non nupserit, in contractibus adiecta nec vitatur, nec ipsos vitiat. I. part. num. 11. fol. 10. vers.
- Conditio**, si liberos non habuerit, diuersa est à conditione, si non nupserit, illa enim turpis est, praesertim si coniugato sit adscripta, & vt turpis è testamento reijciatur testatoris odio I. part. num. 12. fol. 11. vers.
- Conditio**, si non nupserit, in iuncta viduis, hodie authent. iure valet. I. Part. num. 13. fol. 12. vers.
- Conditio**, si liberos non habuerit, nec viduis adscripta valet hodie, sed semper reijcitur vt turpis I. part. num. 13. fol. 10. vers.
- Conditio**, si non nupserit in iuncta viduae, siue à marito, siue ab alio ex tacita illius voluntate defecisse intelligitur, commissio stupro, I. part. num. 14. fol. 13.
- Conditio**, si liberos non habuerit, viduae in iuncta non facit amitti legatum, commissio stupro I. part. num. 15. fol. 13.
- Conditio**, si non nupserit, pro impleta habetur beneficio legis muliere nubente, I. part. num. 20. & 21. fol. 16. & vers.
- Conditio**, si mulier non nupserit, valet in legato alteri relicto dummodo mulier in conditione posita legataria multum coniuncta non sit, & qualiter hoc accipiendum sit, declaratur I. part. num. 34. vers. ex illa autem lege fol. 26.
- Conditio**, si caste vixerit, an deficiat, secutis nuptijs remissive traditur I. part. num. 36. in fin. fol. 28. vers.
- Conditio**, si non nupserit, adscripta virgini, & etiam mulieri corruptae quae nunquam nupserit, non valet hodie, sicut antiquo iure, non valebat, nec super secundis nuptijs cautionem praestare, necesse est I. part. num. 37. vsque ad numerum 39. fol. 28. vers. cum sequenti.
- Conditio**, si non nupserit, in iuncta mulieri nunquam nuptae, de primis tantum nuptijs intelligitur, & ad secundas procrastanda non est I. part. num. 40. & sequenti fol. 29. vers. & sequenti.

Index Rerum.

- Conditio matrimonij impeditina valet, quando pia causa substitutio adij-
citur I. part. num. 48. ad fin. fol. 45.
- Conditio legatariu enueniente, legatario factio monacho, legatum pertinet
ad monasterium, in quo tunc temporis ille conimoratur I. part. num.
49. ad fin. fol. 35. vers.
- Conditio, si nupserit, de istis nuptijs intelligitur, & sufficit veriusque
consensu eas perfici, vt ante consummationem matrimonij conditio di-
catur impleta I. part. num. 55. fol. 44.
- Conditio, si monasterium ingreſſa fuerit, deficit contracto matrimonio, &
si postea marito mortuo, mulier monasterium ingrediatur I. part. nu.
57. quod intelligitur de matrimonio copula consummato, in num. se-
quenti vers. denique fol. 45.
- Conditio, si Titio nupserit, nuptijs cum alio contractis, statim deficit. d.
num. 57. fol. 45.
- Conditio appositā in legato relicto Titio, sub condicione, si Sempronio
non nupserit, valet, I. part. num. 59. fol. 47. vers.
- Conditio appositā in legato relicto Titio sub condicione, si hominibus cer-
te familie, aut cerui generis non nupserit, valida est I. part. num. 59.
fol. 48.
- Conditio appositā in legato relicto Titio, si Titio non nupserit, non de
primis tantum nuptijs intelligitur, sed etiam de vltioribus I. part.
num. 60. fol. 48.
- Conditio appositā in legato relicto Titio, si Sempronio nupserit, de pri-
mis nuptijs intelligitur I. part. num. 61. fol. 48. vers.
- Conditio negatiua potētius negat, quā affirmatiua affirmet, ibidē. fo. 49.
- Conditio, si nupserit, an fato, & utique parendi animo impleri possit? I.
part. num. 62. fol. 49. vers.
- Conditio, si Titio non nupserit, non solum morte Titij, sed etiam morte
mulieris adimpletur I. part. num. 63. fol. 49. vers.
- Conditio, si non nupserit Titio, adimpletur incerecedente, inter Titium, &
mulierem, aliquo indissolubili impediemento I. part. num. 63. vers.
adimpleri etiam fol. 50.

Index Rerum.

- Conditio, si Titio non nupserit, non censetur defecta ex eo, quod mulier à Titio carnaliter cognita est. 1. part. num. 64. fol. 50. vers.
- Conditio, si non nupserit, generaliter concepta in persona vidua, defecta censetur, si mulier carnaliter cum aliquo se immisceat, non sic si respectu certarum personarum tantum prohibeatur 1. part. num. 64. vers. diuersa ratio fol. 51.
- Conditio, si Titio nupserit, cum quo tamen honeste potest nubere, valet. 1. part. num. 65. fol. 52.
- Conditio, si mihi nupseris, relinquo tibi centum, valida est, 1. part. num. 66. fol. 52.
- Conditio, si Sempronio nupserit, in quo cū conditione, si Sempronio non nupserit, cōueniat, & in quo discriminetur. 1. part. nu. 70. & sequenti. fol. 54.
- Conditio, si Titio nupserit, deficit, muliere cum alio concubendo 1. part. num. 71. fol. 54. vers.
- Conditio, si Titio nupseris, deficit, contractis cum alio nuptiis, quanuis in re non subsistant 1. part. num. 71. fol. 54. vers.
- Conditio, si Titio nupserit, adiecta puella, an deficiat contractis cum alio nuptiis ex patris consensu? 3. part. num. 23. vers. ex quo, fol. 104.
- Conditio, si Titio nupserit, cum quo contrahere non decet, non valet. 1. part. num. 72. fol. 54. vers.
- Conditio de indignis nuptiis, diuerso modo in masculo, quam in femina intelligenda est 1. part. num. 73. fol. 55.
- Conditioni indignarum nuptiarum, non semper masculus parere tenetur 1. part. num. 73. vers. res tamen hac, fol. 56.
- Conditio nubendi, apposita inter propinquos consanguinitate, vel affinitate, utrum valeat nec ne? 1. part. num. 74. & sequenti fol. 56.
- Conditio, si cum consanguineo secundi gradus nubat, utrum valeat nec ne? 1. part. num. 76. fol. 58. & vers.
- Conditio, si Sempronio nupserit, cum testator sciret, mulierem alteri nuptam esse, improba reputatur 1. part. num. 79 fol. 60.
- Conditio, si Sempronio nupserit, an improba reputetur, si testator ignorauit mulierem alteri nuptam esse 1. part. num. 80. fol. 60. vers.

Index Rerum.

- Conditio turpis, & impossibilis, quam testator honestam & possibilem reputabat, an vitietur in testamentis? 1. part. nu. 81. fol. 60. vers.
- Conditio viduitatis adiecta legato virgini relicto, valet si restricta sit ad certum tempus, quo elapso, puella commode nubere potest, secundum communem, 3. part. n. 25 fol. 105. vers.
- Conditio, si non nupserit, ad certum tempus restricta, non valet 3. part. nu. 26. fol. 106. vers.
- Conditio, si mulier non nupserit, in alterius legato valet, nisi is mulieri sit conjunctus, & qualiter hoc procedat 1. part. num. 34. fol. 26.
- Conditio, si fuerit clericus, per ingressum monasterij censetur impleta, & limitatur, vt non procedat quando aliud constat de testatoris voluntate 1. part. num. 47. fol. 34.
- Conditio, si fuerit monachus, non impletur in seculari clerico 1. part. num. 46. fol. 34.
- Conditio, si nupserit, an quardocunque impleri possit. 1. part. num. 55. fol. 44.
- Conditio, ne puella nubat ante vigesimum quintum etatis annum sine consensu parentum, valet 3. part. num. 31. fol. 109.
- Consuetudo publica, vel priuata cuiusque hominis quot actibus inducatur, iudicis arbitrio relinquitur 3. part. num. 44. & sequenti fol. 119.
- Consuetus occidere, vel pejerare, dicitur ille, qui bis homicidium comisit, vel bis in iudicio falso inrauit 3. part. num. 45. ad fin. fol. 120.
- Decisio Lusitana 125. expenditur 1. part. num. 78. vers. ad quem casum fol. 59.
- Differentia inter modum, & conditionem non nubendi Titio 2. part. num. 2. fol. 64. vers.
- Dispositio legis, vel hominis, qua iubetur, vt aliquis alicui copuletur sub pana exheredationis, vel aliqua alia, non valet 3. part. num. 6. fol. 95. vers.
- Donatio nomine dotis, seu, vt mulier nubat, valet absque eo, quod mulier nubere teneatur 2. part. num. 18. fol. 70.
- Donatio Dotis nomine, que alterius, prater eius, cui donatur, utilitatem

Index Rerum.

- respicit, non nisi nuptijs secutis obligat 2. part. num. 20. fol. 71.
Dotis legatum, nec ut conditionale, nec ut modale, sed purum cense-
bet 2. part. num. 10. fol. 67. vers.
Ecclesia iusticie cultrix, & auctrix est 1. part. n. 54 fol. 40. vers. in fin.
Ecclesie appellatione monasterium continetur in ijs, quæ favorabilia sunt
1. part. num. 52. fol. 38. vers.
Exheredare non potest mater filiam turpiter viuentem, quæ senio potius,
quam erroris, & libidinis suæ tædio respiscit. 3. part. num. 43 fol.
117. vers.
Exheredare potest pater filiam meretricem, licet ipse eodem vitio laboret
3. part. num. 40. fol. 116.
Exheredare potest mater ante actæ vitæ penitens filiam turpiter viuentem
3. part. num. 41. fol. 117.
Exheredari non potest filia erroris sui penitens 3. part. nu. 42. fol. 117.
Exheredare non potest mater filiam, quæ ante vigesimum quintum æta-
tis annum sine ipsius consensu nupsit, si mater ipsa, bis, sine parentum
consensu nupsit, 3. part. num. 46. fol. 120.
Exheredari non potest filia à matre ex eo, quia sine ipsius consensu, ante
25. ætatis annum nupsit, si tamen de patris consensu matrimonium
contraxit 3. part. num. 48. fol. 121. vers.
Exheredari non potest filia, quæ ante 25. annum in consultis parentibus
viro digno nupsit, cum tamen parentes ipsi peregre abessent. 3. part. nu.
50. fol. 123.
Exheredari non potest filia, quæ ante 25. annum viro digno nupsit sine
patris licentia, si tamen patrem requisit, & ipse noluit absentire 3.
part. num. 53 fol. 124.
Exheredari non potest puella si ante 25. annū viro digno nupsit, si eam
pater ad nuptias æquæ dignas cōtrahendas cogere intendisset 3. part. n.
56. fol. 125.
Exheredari potest puella, quæ ante 25. annum alicui nubere spondit, &
postea facta maior, ex vi promissionis, reluctantibus parentibus, matri-
monium contraxit 3. part. num. 47. fol. 120.

Index Rerum.

Exheredari potest filia à patre ex eo, quia ante 25. annum sine ipsius consensu nupsit licet matris licentia interuenerit 3 part. num. 48. fol. 122. vers.

Exheredari potest filia à matre honesta si ante 25. annum sine ipsius consensu nubat, licet de patris licentia contrahat, dummodo tamen pater sit vilis persona, & filiam sibi simili locare intendat 3. part. num. 49. fol. 123.

Exheredari potest filia, quæ ante 25. annum indignas elegit nuptias, licet à patre aliæ similiter indignæ ei offerrentur 3. part. num. 57. fol. 125. in fin.

Fauore filiorum potius, quam odio parentum secundo nubentium, iubent leges seruare bona filijs prioris matrimonij 3. part. num. 64. & 72. fol 128. vers. & 131. vers.

Fictio tantum operatur in casu ficto, quantum veritas in casu vero, & nõ debet plus operari 1. part. num. 27. in fin. fol. 21.

Fictionis à lege inducendæ causa, æquitas semper est. 1. part. num. 21. versicul. non sic fol. 16. vers.

Filia naturalis incidit in pœnam legis prohibentis filiam ante vigesimum quintum ætatis annum sine parentum consensu nubere 3. part. n. 35. fol. 114.

Honestæ non dicitur vidua, quæ habitu, & ornatu, qui honestas viduas non decet, utitur 3. part. num. 8. fol. 97.

Honestæ non dicitur vidua, quæ colloquijs otiosis, & conspectu inbonestorum hominum delectatur 3. p. n. 8. vers. idem esse reor. fol. 97. vers.

Impossibilis conditio in testamento scripta pro nulla habetur vltimæ voluntatis fauore, & ex conjecturata defuncti voluntate 1. part. num. 22. vers. sed in impossibili fol. 17. vers.

Legata duo vni ab eodem relicta, quando non repetita, sed duplicata censentur, vt verumque debeatur 1. part. nn. 58. fol. 45. vers.

Legato vno relicto maioris quantitatis sub turpi conditione, & altero minoris quantitatis sub contraria relicto, verumque debetur legatario, qui contrariam conditionem iustam, & honestam impleuit 1. part. n. 21. 23. & 25. fol. 16. 18. 19.

Index Rerum.

- Legato vno relicto sub impossibili conditione, & altero sub contraria eidem relicto, vtrumque debetur legatario* 1. part. num. 22. & num. 26. vers. at vero fol. 17. & 20. vers.
- Legato vno minoris quantitatis relicto sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & altero minoris quantitatis sub conditione si redemerit, posterius tantum debetur impleta conditione illius* 1. part. num. 26. fol. 20.
- Legato vno maioris quantitatis relicto sub conditione, si monasterium ingrediatur, & altero minoris quantitatis sub conditione, si nupserit, nubente muliere, minus legatum obtinebit, non vero natus* 1. part. num. 48. fol. 34. vers.
- Legato vno maioris quantitatis puellæ relicto, sub conditione, si nupserit, & altero minoris quantitatis sub conditione, si monasterium ingrediatur, illa monasterium ingrediente, minus legatum debetur* 1. part. num. 53. vers. Sed nihilominus fol. 39. vers.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingrediatur, eueniente conditione, pertinet ad monasterium, & qualiter hoc intelligatur* 1. part. num. 49. fol. 34. vers.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasticam vitam profiteatur, nec pendente conditione renunciari ab eo potest* 1. part. num. 51. fol. 36. vers.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingrediatur, valet in minus solenni testamento, & gaudet omnibus priuilegijs relictorum ad pias causas* 1. part. num. 52. fol. 38. vers.
- Legatum relictum sub conditione alia, quæ in monastica vite professione non cedit, potest à legatario pendente conditione renunciari, & tenet renunciatio, quamuis eo iam factò monacho conditio existat* 1. part. num. 51. vers. ex quo infero fol. 38.
- Legatum relictum conjugatæ mulieri sub conditione, si Sempronio nupserit, vtrum debeatur?* 1. part. num. 77. & vide num. 78. vbi vera traditur resolutio fol. 59.
- Legatum instar conditionalis, an instar modalis habeatur plurimum interest.*

Index Rerum.

- interest. 2. part. numer. 5. fol. 65. vers.
- Legatū dotis nomine relictum conditionale est 2. part. num. 7. fol. 66.
- Legatum relictum mulieri, vt nubat, conditionale est 2. p. num. 8. fol. 66. vers.
- Legatum dotis nomine mulieri relictum, seu, vt nubat, modale esse tenent communiter doctores, qui snerunt ante Bart. 2. part. nn. 9 fol. 67.
- Legatum relictum Mariæ, dotis, seu nuptiarum nomine, legatariæ, & Reipub. tantum respicit utilitatem 2. part. num. 12 fol. 68.
- Legatum dotis, quando sine animo pietatis à testatore fuit relictum, modum tantum continet impulsuum 2. part. num. 14 fol. 68. vers.
- Legatum dotis nomine relictum nullam contrahendi matrimony obligationem continet 2. part. num. 17 fol. 70.
- Legatum dotis nomine relictum, vel pro se maritanda, debetur, etiam si mulier, tempore mortis testatoris uupta iam sit, 2. part. n. 24 fol. 72.
- Legatum dotis nomine, seu pro se maritanda pauperi puellæ relictum inuitu pietatis, non debetur, si mulier tempore mortis testatoris nupta iam sit ibidem fol. 72. vers.
- Legatum 200. à patre filia nomine dotis, seu, pro se maritanda relictum, si pater datis tantum 100. filiam maritauit, in 100. residuis sustinetur 2. part. num. 25 fol. 72. vers.
- Legatum dotis nomine relictum, seu, vt nubat, si mulier antequam nubat, moriatur, ad hæredes transmittit 2 part. n. 26 fol. 73. vers.
- Legatum soluitur præstita cautione de modo implendo quando ex receptione legati modus adimplendus est, secus si solutio, de sui natura modi implementum non respiciat 2. part. num. 30. & sequenti fol. 75.
- Legatum dotis nomine relictum, seu, vt mulier nubat, conditionale potius, quam modale indicari debet 2. part. nn. 35. fol. 77. vers.
- Legatum relictum Petro in causam dotis Mariæ, statim peti potest præstita cautione de legato restitnendo, cum Maria nupserit 2. part. num. 44 fol. 81. vers.
- Legatum relictum mulieri nomine dotis, seu, vt nubat, muliere ante nuptias defuncta, ad hæredes non transmittitur 2. part. n. 45. fol. 82.

Index Rerum.

- Legatum cuius commodum commune est ei, cum quo modus mixtus adiun-
pleri debet, si modus deficiat per casum in alterius persona contiu-
gentem, deficit, secus si commodum commune non sit 2. part. num.
46. fol. 82. vers.
- Legatum, cuius commodum commune est, nihil interest sub conditione
mixta, aut sub modo mixto relinquatur 2. part. num. 47. fol. 82. vers.
- Legatum dotis nomine relictum, sub conditione, si mulier Titio nupsit,
si, muliere ad nubendum parata, Titius nubere noluerit, statim peti po-
test 2. part. num. 48. fol. 83. vers.
- Legatum relictum sub modo, ut clericus fiat, vel religionem ingrediatur,
instar conditionalis, an instar modalis censeri debeat, questionis est
2. part. num. 51. fol. 85.
- Leges, quæ sunt in impedimento nuptijs, non valent 3. part. num. 1. fol. 93.
- Legitima filiorum, in vita parentum quasi debita censetur 3. part. num. 4.
fol. 95.
- Lex, quæ irrogat penam exheredationis filiabus, sine consensu patris nu-
bentibus, verum valeat necne? 3. part. num. 2. fol. 93. vers.
- Lex, quæ irrogat penam filie, ex eo, quod non consentit nuptijs à patre
quæsitis, contra bonos mores est 3. part. n. 6. vers. ex hoc vero fol. 96.
- Lex, quæ penam imponit filie voluntatem patris non expectanti, usque ad
tempus, in quo commode nubere non potest, non valet 3. part. num. 24.
fol. 105. & vers.
- Libertas in matrimonijs, metu pænæ infringi non debet 3. part. num. 9.
fol. 98.
- Littera vera l. Titie, si non nupsit. ff. de condit. & demōstrat. 1. part. n.
5. fol. 8.
- Matrimonium libere contrahi publicè interest 1. part. num. 1. fol. 6.
- Matrimonium de iure canonico valet sine consensu parentum in quorum
potestate filij nubentes sunt 3. part. n. 3. fol. 94.
- Matrimonium omnimoda libertate gaudere debet 3. part. num. 3. versicul.
deinde monentur. fol. 94. vers.
- Matrimonium cum certa persona contrahi recte prohibetur 3. part. num.
17. fol. 102.

Index Rerum.

- Matrimonium cum certa persona contrahi non bene prohibetur, si persona nubere prohibita, commode aliunde nubere non potest 3. part. nu. 18 fol. 102.
- Matrimonium raptæ, cum raptore hodie secundum ius cononicum validum est 3. part. num. 18. fol. 102.
- Mensis intercalaris quis dicatur 3 part. num. 33. fol. 113.
- Meretrix exheredare non potest filiam meretricæ 3. part. num. 39. f. 116.
- Modus, ut non nubat, habetur pro impleto, quemadmodum conditio, si non nupserit 2. part. nu. 1. fol. 64.
- Modus, & conditio ingrediendi religionem valet 2. part. n. 1. fol. 64. vers.
- Modus, ut nubat, affirmatiue, vel negatiue conceptus, ad certam personam, certum vè personarum genus relatus valet 2. part. nu. 2. fol. 64. vers.
- Modus adiectus vltimæ voluntati, in solius legatarij vtilitatem, nullum grauamen parere potest 2. part. num. 11. fol. 67. vers.
- Modus, ut mulier nubat, à testatore pietatis animo legato inunctus causam finalem continet 2. part. nu. 13. fol. 68.
- Modus, ut nubat, inunctus legato mulieri relicto, Reipub. continet vtilitatem, quam tamen testator non considerat 2. part. nu. 15. fol. 69.
- Modus, an conditio contineatur in legato, qua ratione ex mente testatoris cognoscatur 2. part. n. 28. fol. 74. vers.
- Modus, & conditio conuertunt in eo, quod sicut ante conditionis implementum agens repellitur, ita ante modi implementum, dum modo modus talis sit, qui non desideret moram cum sumptu 2. p. nu. 32. fol. 76. vers.
- Modus, & conditio differunt in eo, quod licet conditio habeat moram cum sumptu, tamen ante ipsius conditionis implementum agens repellitur, secus in modo, qui habet moram cum sumptu 2. p. n. 33. fol. 76. vers.
- Modus, ut clericus fiat, vel, ut religionem ingrediatur finalis est, & adimpleri debet 2. part. num. 50. fol. 84.
- Modus sub quo aliquid relinquitur, ut quis clericus fiat, necessario adimpleri debet, sicut & conditio, ita ut deficiente modo, siue per casum impotentie, siue voluntatis, deficiat & relictum 2. part. num. 52. fol. 85.

Index Rerum.

- Modus, sub quo aliquid relinquitur, ut quis certum ingrediatur monasterium, adimpletur per ingressum alterius monasterii, si Abbas eum recipere nolit 2. part. num. 53. fol. 85. vers.
- Modus sub quo aliquid relinquitur, ut quis clericus fiat, de clerico sacerdote, secundum voluntatem testatoris intelligi debet 2. part. n. 54. f. 86.
- Monachi bona, quae secum detulit in monasterium in quo professus est, an eo, ad aliud alterius ordinis transeunte, maneat penes primum, an transeat cum eo in secundum? 1. p. num. 50. fol. 36.
- Monacho praemortuo, superstitibus parentibus debetur legitima de bonis, quae secum tulit in monasterium, non vero de alijs per eum monasterio acquisitis 1. p. n. 50. vers. qua etiam ratione fol. 36. vers.
- Monasterium, quod ingreditur vocatus sub nuptiarum aut liberorum conditione, admittitur excluso substituto etiam in foro interiori, ex praesumpta testatoris voluntate, contra eam vero non admittitur 1. p. n. 54. fol. 40.
- Monasterium praefertur substituto in praedicto casu, etiam si nuptiarum conditio ad certam personam dirigatur d. n. 54. vers. an autem fol. 53. vers.
- Mulier, cui legatum est, ut nubat, si eius sit conditionis ut aliquo indigeat ad faciendas expensas instanti nuptiarum causa necessarias, praestita cautione, aliquid ad praedictas expensas de legato consequi potest. 2. p. n. 40. f. 79. v. f.
- Mulieres pulchrae minori dote indigent 3. part. n. 10. fol. 98. vers.
- Mulier, quae post quinquagesimum aetatis annum nubit cum filiis haberet de tertio tantum bonorum suorum disponere potest, non sic in masculo quinquagenario 3. p. n. 75. fol. 134.
- Mulier quinquagenaria nubens habens filios non communicat bona cum marito in tertio nec in toto 3. p. n. 76. & sequenti fol. 134. vers.
- Mulier praedicta, facta vidua, an recuperet administrationem bonorum? 3. part. num. 79. fol. 137. vers. & sequenti.
- Mors civilis tunc comprehenditur sub legibus de morte loquentibus, quando eum de operatur effectum quem mors naturalis operaretur 3. p. n. 69. fol. 131.
- Monasterium an habeatur loco filij? 1. part. n. 45. fol. 32. vers.
- Origo, et principium cuiusque rei semper inspicere debet 3. part. num. 15. fol. 100. vers. in fin.

Index Rerum.

- Pater, an teneatur seruare filijs ex secundo matrimonio bona, quæ illi obuenerunt, ex filio præmorteo de secunda vxore nato? 3 part. num. 64. versicul. quò fit. fol. 128. vers. in fin. cum sequenti.*
- Pater non tenetur seruare bona filijs de primo matrimonio natis, si ex cõsensu ipsorum secundo nupsit 3 part. num. 65. fol. 129. vers.*
- Pater secundo nubens, tunc tenetur seruare bona filijs ex primo matrimonio, quando prædefuncto filio successit, secus si per viam donationis, aut simili titul. ei bona obuenerunt 3. part. num. 66 fol. 130.*
- Pater tenetur seruare filijs ex primo matrimonio bona, quæ ei obuenerunt per ingressum religionis filij 3. p. n. 69. fol. 130. vs. in fin. cū sequenti.*
- Patrimonium puellæ, in Portugalliæ regno cõmuniter dos appellari solet 2. part. num 23. in fin fol. 72.*
- Pena apposita viro, qui virginem stuprauit, non quia non duxit, sed quia seduxit, apposita censetur 3. part. num. 11. fol. 99.*
- Pena amissionis bonorum imposita ei, qui duxerit in vxorem virginem, aut viduam honestam minorem viginti quinque annis, sine consensu eius, in cuius potestate est, & in cuius domo puella viuit, valida est 3. part. num. 20. fol. 103.*
- Pena conuentionalis ad contrahendum matrimonium, siue ab ipsis contrahentibus, siue ab eorum parentibus apposita, non valet 3. part. nu. 12. fol. 99.*
- Pena exheredationis apposita filie ex legis dispositione, quæ certæ personæ, aut certis personis nupsit, valida erit 3 part. num. 19. fol. 103.*
- Pena legis exheredationem imponentis filie, quæ sine voluntate patris, se alicui copulauerit valida est 3. part. num. 22. fol. 104.*
- Penam exheredationis incurrit filia, quæ sine matris consensu, ante vigesimum quintum annum nupsit, cum agitur de successione materna, licet mater eandem causam exheredationis commisisset 3. part. num. 38. fol. 115. vers.*
- Princeps secularis, qui sub aliqua pena præcipit subdito suo, vt certam aliquam mulierem in vxorem ducat, anathema ipso facto fit 3. part. num. 6. versicul. quò fit. fol. 96.*

Index Rerum.

- Priuilegia dotis competunt mulieri, ex accidenti sterili, 3. part. num. 27 fol. 107.
- Promissio nomine dotis, seu, vt nubat, non nisi secutis nuptijs obligat 2. part. num. 18. fol. 70.
- Reipub. interest hominibus repleri, & ob hanc causam priuilegia dotis iure sunt concessa 1. part. num. 10. vers. expedire namque fol. 10.
- Relictum pro passagio terræ Sanctæ non potest statim peti nisi adueniente tempore generalis passagij 2. part. nu. 36. fol. 78.
- Relictum dotis nomine, seu, vt nubat, conditionale an modale sit, quæstionis est 2. part. num. 4. fol. 65.
- Sponsalia de præsentibus contracta monasticæ vitæ professionem non impediunt 1. part. num. 56. fol. 44. vers.
- Stipulatio facta sub conditione. si mihi nupseris, causam recompensandæ nobilitatis, vel ex aliqua iusta ratione, & sic causa cognita valet. 1. p. num. 69. fol. 53. vers.
- Substitutus vocatus post mortem grauati simpliciter absque alia conditione excludit monasterium 1. part. num. 54. versicul. ex hoc vero fol. 42. vers.
- Substitutus vocatus post mortem grauati, sub conditione aliqua præter numeratas in auct. de Sanctissim. Episcop. S. sed & hoc præsentibus, excludit monasterium 1. part. num. 54. vers. sed & si fol. 43. vers.
- Testatoris mens potius, quam verborum figura attendi debet. 2. part. num. 27. fol. 74.
- Testatoris voluntas probatur ex dispositione inualida, dummodo turpitudinis causa non inualidetur, vt in turpi conditione 1. part. num. 23. versic. sed nihilominus. fol. 18.
- Verba testatoris conseruandæ honestatis causa impropriari solent 1. part. num. 75. versicul. quanto magis fol. 58.
- Viduis relinquere potest sub modo non nubendi generaliter scripto, quænt admodum, & sub conditione non nubendi 2. part. num. 3. fol. 65.
- Virgines, secundum Babilonicam legem quomodo in matrimonium collocantur 3. part. numer. 10. fol. 98. vers.

Index Rerum.

Viduitas temporalis valet in fauorem impuberum liberorum. 3. part. num. 28. fol. 108.

Virginitatis status melior, ac beator est, quàm conjugatorum status, conditio tamen, si non nupsit, adscripta puellæ, qua nunquam nupsit, hodie non valet, sicut olim non valebat I. part. num. 43. & sequenti fol. 31. vers.

Vsusfructus duobus relictus, altero repudiante, etiam post acquisitionem, accrescit alteri, I. part. num. 3. fol. 7.

Vsusfructus maxima, & media capitis diminutione amittitur de iure nouo, olim etiam minima capitis diminutione amittebatur I. p. numer. 29. circa princip. fol. 21. vers.

Vsusfructus legatum sub conditione relictum non perimitur, mediam capitis diminutionem legatario interim passo, sed maximam tantum I. part. num. 29. vers. & mouetur fol. 21. vers.

Vsusfructus formalis in fundo hereditario penes heredem esse potest, quando ei, & alteri simul vsusfructus in eo à testatore relictus est expresse vel tacite I. part. num. 30. fol. 22. vers.

Vsusfructus mulieri, & Titio relictus, sub conditione, si mulier non nupsit, nubente muliere, penes heredem manet pro parte Titij, tanquam pars vsusfructus cansalis I. part. num. 30. versicul. manebit itaque fol. 22. vers.

RELECTIONEM ISTAM SE V
commentariola ad I. Titiaë, si non nupserit,
ff. de conditionib. & demonstrationib.
in tres diuissimas partes.

Prima relectionis pars pertinet ad ipsius legis intel-
lectum, & ad cõditiones, si non nupserit, ac, si nupserit, tam
genericè, quàm specificè ad certam alicuius perso-
nam relatas.

Secunda est de legato, sub modo, *ut non nubat*, & *ut nubat*, re-
licto, & de modo, ad clericatus, seu monachatus statum
incitante.

Tertia versatur circa Hispanorum leges, quæ penam
exhæredationis imponunt filiabus ante vigesimũ quin-
tum ætatis annum nubentibus sine consensu paren-
tum, cum interpretatione aliquatum legum, & consti-
tutionum, tam iuris communis quàm regij, in materia
libertatis matrimonij.

PRIMÆ PARTIS

Summaria.

Mouetur difficultas contra tex. in l. Titia. si non nupserit. ff. de conditionibus & demonstrat. qua parte in eo remittitur conditio, si non nupserit, contra testatoris voluntatem, eiusque communis solutio adducitur.

- 2 Solutio communis impugnatur, & difficultas corroboratur ex l. Mulieri & Titio. ff. de condition. & demonstrat. & numer 3.
- 4 Mouetur difficultas contra tex. d. l. Titia, si non nupserit, qua parte, mulier nubendo, non admittitur ad legatum relictum sub conditione, si nupserit.
- 5 Quæ sit vera litera tex. d. l. Titia, si non nupserit, assignatur.
- 6 Respondetur ad difficultates objectas contra veramque d. legis partem, & num. 7.
- 8 Duplex objectio adducitur contra responsionem, & num. 9.
- 10 Condicio, si non nupserit, turpis non est, & diuersa ratione, ab illa, quæ turpis est, è testamento reiicitur.
- 11 Traditur, conditionem, si non nupseris, in contractibus, nec vitari, nec vitare, sed valere, aduersus cost. & alios.
- 12 Traditur, conditionem, quæ à liberis procreandis auertit directè & principaliter, turpem esse, & diuersam à cōditione, quæ auertit à cōtrahendis nuptijs.
- 13 Utilis differentia assignatur inter conditionem, si non nupserit, & conditionem, si liberos non habuerit, adscriptam viduæ.
- 14 Condicio, si non nupserit, hodie adjecta viduæ, deficit viduæ stupro, quauis non nubat: secus in conditione, si liberos non habuerit, num. sequenti.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

- 16 Præmittitur pro intellectu d. l. Titia, si non nupserit, in specie illius nunquam mulieri utrumque legatum præstari, potuisse, siue nupsisset, siue non nupsisset, ex defuncti voluntate.
- 17 Verus assignatur intellectus ad tex. in præsentì.
- 18 Respondetur ad difficultates contra illum antea objectas, & numero 19.
- 20 Explicatur Papiniani ratio scripta in tex. versicul. Ridiculum est enim.
- 21 Traditur differentia inter conditionem, si non nupseris, & turpes, & impossibiles conditiones; ad speciem nostri tex. & nu. 22. & 23.
- 24 Opponitur contra resolutionem traditam circa turpem conditionem, eiusquè contrariam.
- 25 Respondetur ad objectionem, & tradita resolutio confirmatur.
- 26 Limitatur resolutio tradita circa turpem conditionem, eiusquè contrariam, ut non procedat quando minoris quantitatis legatum relinquitur sub turpi, & maioris sub contraria; notaturquè differentia quoad hoc, inter turpem conditionem cum eius contraria, & impossibilem cum contraria ipsius.
- 27 Agitur de interpretatione l. Mulieri & Titio. ff. de conditionibus, & demonstrat.
- 28 An mortuo Titio, vel statum mutante, in casu d. l. mulieri & Titio, pars ususfructus quæ illi relicta fuerat, accrescat mulieri? quæstionis resolutio ponitur num. 32.
- 29 Refertur, & explicatur Coste intellectus ad d. l. Mulieri & Titio, tradentis, ibi partem ususfructus Titio relicti mulieri accrescere illo mortuo, vel maximam capitis diminutionem passo.
- 30 Contra Cost. & alios contenditur, non esse indistinctè verum, pertinere ad mulierem in specie d. l. mulieri & Titio, partem ususfructus Titio relictam, illo mortuo, vel maximam capitis diminutionem passo, sed aliquando ad heredem pertinere; ad quod expenditur. l. i. §. interdum. ff. de ususfruct. accrescend.
- 31 Probatur, in specie d. l. mulieri & Titio, nubentē mulierē post mortem

- tem Titij, aut status illius mutationē, etiam eam partem vsusfructus habituram, quæ Titio relicta fuerat: & in casu isto accipitur sententia Cost. & aliorum: secus si antea nupsisset, quo casu cōmunis sententia accipitur, & ita ad concordiam vtraque reducitur, & num. 32. & 33.
- 34 *Conditio, si mulier non nupsit, valet in legato alteri personæ relicto: quod limitatur, vt non procedat in legatorio propinquo mulieris, secundum glossam & doctores.*
- 35 *Prædicta limitatio declaratur, quando accipienda sit; & pro declaratione expenditur tex. in l. heres meus 79. §. final. ff. de cōditionib. & demōstrationibus.*
- 36 *Iure Auth. conditio, si non nupsit, valet in viduis tã masculis quã fœminis; & in persona viduæ non solum deficit secutis nuptijs, sed etiam commisso stupro. An autem conditio, si castè vixerit, adjecta viduæ, deficiat si nubat, remissivè traditur.*
- 37 *Conditio, si non nupsit, valet etiam hodierno iure in virginibus, & etiam in muliere corrupta, quæ nunquàm nupsit: & refertur noua Costa sententia cōtra omnes tradentis, conditionem, si non nupsit, adjectam personis autea nunquam nuptis, hodierno iure valere respectu futurarum nuptiarum post prtmas.*
- 38 *Obijcitur difficultas contrà nouam Cost. sententiam & ei respondetur.*
- 39 *Probatum contrà Cost. conditionem, si non nupsit, iniunctam personis quæ nunquam matrimonium contraxerunt, hodiè non valere, sicut iure antiquo non valebat, etiam respectu secundi, & vltioris coniugij, & num. 40. & 41.*
- 42 *Noua adducitur difficultas, qua videbatur, conditionem, si non nupsit, hodie etiam in virginibus, & ijs personis quæ nunquam matrimonium contraxerunt, fore valituram.*
- 43 *Respondetur ad prædictam difficultatem, probaturquè cōmunis sententia & conclusio, quòd conditio, si nō nupsit, non valeat hodie in personis, quæ nunquàm matrimonium contraxerunt.*

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

- 44 Traditur, valere conditionem alicui iniunctam, si sacris ordinibus initiatur: & pro ea expenditur tex. in Auth. de Sanctissim. Episcop. § sed & hoc presenti, Collat. 9. & num. 45.
- 45 Secundum antiquiorum sententiam monasterium loco filij habetur; recentiores contrà.
- 46 Cōditio, si monasteriū ingressus fuerit, vel, si monachus fuerit, valida est, nec impletur ex eo quòd is cui adscripta fuit, clericus secularis fiat.
- 47 Condicio, si clericus fuerit, monasterij ingressu censetur impleta in dubiæ voluntatis coniectura; & clericorum appellatione in favorabilibus monachi continentur.
- 48 Communis sententia contrà Bart. probatur, quæ tenet, valere conditionem, si monasterium ingressa fuerit, & si matrimonij carnalis impeditiva sit; limitaturquè tex. d. l. Titie, si non nupserit, vt nō procedat casu, quo maius legatum relinquatur sub conditione, si puella monasterium ingressa fuerit.
- 49 Traditur, legatum puellæ relictum sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, euemente conditione, monasterio acquiri, non quasi bona quæ secum ferat in monasterium; & quæ inde utilitates proueniant, & num. 50. & duobus sequentibus.
- 51 Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingressus fuerit, renunciari ab eo non posse, traditur, posse verò renunciari paternam hereditatem ab ingressuro religionem, seruatis seruandis.
- 52 Traditur, legatum alicui relictum sub conditione, si monasteriū ingressus fuerit, valere in testamento minus solēni, & frui omnibus prærogatiuis relictorum ad pias causas.
- 53 Si puellæ vnum legatū relinquatur sub conditione ingrediendi monasterium, & maius aliud sub conditione, si nupserit, an pinguius debeat, ingressa illa monasterium?
- 54 Limitatur tex. in. d. l. Titie, si non nupserit, & intelligitur tex. in Auth. de sanctissim. Episcop. § sed & hoc presenti, collat. 9.
- 55 Cōditio, si nupserit, adimpletur cōtractis iure nuptijs, & sufficit pro implemēto matrimoniū vtriusq; cōsensu perfici etiā nō secuta copula.

- 56 An illa, cui vnum legatum relictum fuit sub conditione, si nupserit, & in eodem testamento alterum sub conditione, si monialis fuerit, veriusque conditionem adimplere possit, ita ut vtrunque adquirat? & num. 58. & 59.
- 57 Condicio, si monacha fuerit, deficit nubente puella, ita, ut & si postea viro mortuo velum suscipiat, non ided magis legatum habere debeat, iuxta Cost. sententiam contra Corn.
- 58 An, vbi vni duo legata ab eodem relinquuntur, censeantur tãquam vnum & idem repetitum legatum, an ut duo legata? & cui huius rei probandæ onus incumbat?
- 59 Traditur, quod, condicio, si non nupserit, ad certam alicuius personam, certiuè generis, aut familiæ relata, valet, præterquam si persona illis nubere prohibita, aliundè nubere, commodè non possit.
- 60 Probatur cum communi sententia, conditionem, si Titio non nupserit, non ad primas tantum, sed ad vltiores etiam nuptias referri.
- 61 Condicio, si Titio nupserit, de primis tantum nuptijs intelligitur, & affirmatiua oratio de primo tantum actu, negatiua verò trahitur in infinitum.
- 62 Defenditur glossæ & communis expositio ad tex. in l. hoc genus legati ver sicul. final. ff. de conditionib. & demonstrat. & an condicio, si nupserit, fato & absquè animo parendi, impleri possit? remissiue traditur.
- 63 Traditur, quando & quomodo adimpleatur condicio, si Titio non nupserit, & defenditur Iulianus Iurisconsultus, in d. l. hoc genus legati, à nota Coste.
- 64 Condicio, si sempromio non nupserit, an deficiat per illicitum mulieris cum illo coitum, quanuis nunquam ei nubat? & remissiue traditur, quid de legato relicto viduæ à marito sub prædicta conditione, aut purè, quo post viri mortem stuprata est, & an ob id dotè perdat?
- 65 Agitur de conditione, si sempromio nupserit, & in tres casus diuiditur, primus est, quandò mulier cum eo, cui nubere, in conditione iubetur, decenter nubere potest, quo casu condicio valet.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

- 66 Traditur contra communem, valere conditionem in testamento ita scriptam, Titie, si mihi nupserit, centum.
- 67 Diuersum traditur in contractibus, & intelligitur tex. in l. si ita stipulatus fuero §. si tibi nupsero. ff. de verbor. obligat.
- 68 Limitatur tex. in d. §. si tibi nupsero, & reducitur ad concordiam cum c. de illis, extr. de conditionib. apposit.
- 69 Traditur cum Bart. & alijs, stipulationem istam, promitto tibi centum, si mihi nupseris, aliquando ex iusta causa valere, & mouetur difficultas contra predictam conditionem vltimis voluntatibus adiectam, cui respondetur.
- 70 Traditur, quod conditio, si nupserit Sempronio, iure valida est, & in quo conueniat cum conditione, si non nupserit Sempronio, & in quo ab ea differat, & num. sequenti.
- 71 Conditio, si nupserit Sempronio, deficit si mulier alteri prius, iuste, vel iniuste copuletur.
- 72 Conditio, si nupserit Sempronio, cum hic illius nuptijs sit indignus, non valet, & intelligitur l. cum ita legatum verficul. si verò ff. de conditionib. & demonstrat. & quod talis conditio in vidua persona valeat, remissiuè traditur.
- 73 Traditur, non eiusdem ris esse conditionem indignarum nuptiarum in persona masculi, ac feminae, & nobilitate mariti uxorem, & liberos nobilitari, non econtra.
- 74 Proponitur questio, an valeat conditio, si nupserit, in persona eorum, inter quos matrimonium esse, nequit absque Romani Pontificis dispensatione, & in ea contraria referuntur sententiae.
- 75 Resoluitur predicta questio distinctione bimembri, qua contrariae opiniones ad concordiam rediguntur.
- 76 Traditur, valere conditionem, si nupserit cum consanguineo in secundo gradu conjuncto, siue addatur, ex dispensatione Romani Pontificis, siue non, dummodò inter eos legitima dispensandi causa subsit.
- 77 Proponitur questio de legato coniugatae mulieri derelicto sub conditione, si nupserit Sempronio, & traditur, in ea locum non habere distinctionem

- distinctionem, an sciverit testator, vel ignoraverit, mulierem esse nuptam, que aliàs traditur, vbi mulieri nupta legatum fuit sub conditione, si nupserit, non adjecta alicuius persona.
- 78 Resolvitur prædicta quæstio alia distinctione, cuius primum membrum est, quando mulier viro inconditione designato nupta erat, & tunc præsens semper debetur legatum, ad quod membrum reducitur casus decisionis Lusitanæ. 125.
- 79 Traditur secundum membrum prædictæ distinctionis, quod est, quando mulier cui legatum fuit sub conditione, si Sempronio nupsisset, alteri nupta erat, & tunc conditionem improbam esse, & non valere, resolvitur.
- 80 An prædictæ sententiæ locus sit etiam vbi testator ignoravit, mulierem esse nuptam? & an turpis, & impossibilis conditio, quam testator honestam, & possibilem esse, existimabat, vicietur in testamentis? & num. sequenti.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

Textus litera, eiusquè commendatio, & diuisio,
ac præsentis ad eum commen-
tarioli ratio.

PAPINIANVS.

*TITIAE, si non nupserit, ducenta, si nupserit, centum
legauit. Nupsit Mulier; ducenta, non etiam centum
residua petat. Ridiculum est enim, eandem, & vt
viduam, & vt nuptam admitti.*

LOQVIVM breue est, materia ele-
gans, decisio singularis, cuius interpreta-
tionem, IESV DVCE, ET AVS-
PICE IESV, stylo nunc aggredior,
quam voce nuper, coram amplissimo,
supremoquè iuris, & iustitiæ Lusitaniæ
nostræ Senatu, expuncto (vt aiunt) relegi. Vtinam in scri-
bendo, eius experiat auxilium, cuius, in dicendo exper-
tus affatim fui, Dei, inquam, omnipotentis auxilium, ad
laudem, & gloriã nominis sui benedicti. Superior tex-
litera, breuis, & dilucida est, ita, vt pro summario, & con-
clusionem eiusdem, satis ipsa sit. Eius verò duæ sunt par-
tes, cuius prima maius legatum mulieri relictũ sub con-
ditione, si non nupserit, eidem nubenti, & sic conditio-
nem spernenti, defert, qua parte, nec tam difficilis tex-
est, nec singularis: altera verò, mulieri conditionem im-
plenti auferit legatum; nupsit enim, & tamen centum le-
gata sub conditione, si nupserit, non posse, eam petere,
Iurisconsul. respondet. qua parte, difficilis valde, singula-
risquè,

risquē, ac idcirco singulari interpretatione dignus, textus apparet. Quannis Bartol. & alij cum ita succintè tractauerunt, vt potius, tetigisse, quàm tractasse, viderentur, ac summis (vt aiunt) labris nostri tex. nuptias degustasse. Paul. verò & Alberic. hic, legem istam, legē bonam dixerunt, quam & ego cum eis, dum interpretationē illius in celeberrimo nostri Senatus conspectu aggredere, bonam quoque dixi, & mihi, dante Deo, bonam fore, prædixi. & certē bona mihi tunc temporis illa fuit, & multo melior quàm olim Titix fuisset: illi namque nubenti maius ducentorum legatum adiudicauit, minore negato: At mihi in illa die apud omnes bonum & honorificum nomen contulit: quod melius, & præstantius est, quàm diuitiarum multarū legatum & cōparatio, apud sapientem, dicentem, quod melius est nomen boni quàm diuitiæ multæ. Ob quam rem Deo optim Max. Prouer. Domino nostro, a quo omne datum optimum, & omne 22. donum perfectum descendit, multum gratulor, & amplissimo deinde Senatu nostro, qui, me legem istam interpretaturum, solita benignitate admisit, admissum verò, applausu non solito dimisit, vnanimi iudicio (quo, in hoc Lusitanix regno, vitæ necisque, atque omnis humanæ rei, regia supremaque manu iudicium nititur) de me æstimans, publico interpretandi iuris muneri idoneum videri, ad quod tamen, alij doctissimi quidē Lusitanix nostræ viti, clarissimis Academia nostræ Conimbricensis Rectoribus, atque Præfectis idoneiores visi, vocati postea, & potentissimi Regis nostri beneficijs prouocati fuerunt; mei verò prætermissa ratio est. Nunc igitur, non, vt videar, paruo hoc opusculo, in nostra iuris disciplina scribendi munus agere, qui maiora alia iuris ciuilibus commentaria iam dudum scripta habeo, aliorum

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

rum scripturæ intendens, & illa quidem in lucem iam parata, citò, dante Deo, in eam proditura: sed in gratiã iudicij illius, quod grauissimo Senatui nostro debeo, eiusdem legis interpretationem, quam coram eo prius voce dixi, quàm vel priuatim scripsissẽ, scribere, ac scriptam foras dare, mecum duxi. Eam autem studioso lectori pergratam fore, nõ dubitarem, si sic placeam scribendo, vt dicendo placui: quòd, si non scripsi, vt dixi, bono adhuc animo candidus lector paruum scripturæ pòdus sustineat, in qua, difficilia non pauca, si non exacta disciplina, noua tamen acta fortassis inueniet.

(.?.)

RELE-

RELECTIONIS L. TITIÆ, SI NON NUPSERIT, D. de conditionib. & demōstrat.

PRIMA PARS.

*De ipsius legis intellectu, & de conditionibus,
si non nupserit, si Monasterium ingressa fue-
rit, si nupserit.*

VNA PARS legis, Titiam admittit, al-
tera dimittit, & quæ admittit, non nubē-
di conditionem in testamento scriptam,
mulieri remittit, quod certé contra testa-
toris voluntatem palam committit, quã
alioqui in conditionibus primum locum
obtinere, eamquē, illas regere, certum & vulgare iuris
axioma est, qua de re, ultra alia, celebris & satis notus
Jurisconsulti Vlpiani locus est in l. in conditionibus,
sup. hoc titul. de conditionib. & demonstrat. Ex quo dif-
ficile videbitur præsens Papiniani responsum, quate-
nus, non nubendi conditionem, non eius, qui sub ea le-
gavit, sed eius, potius, cui sub ea legatum fuit, voluntate
regit, & relaxat. Cui difficultati occurrent omnes con-
fessim dicendo, non nubendi conditionem, bonis Rei-
publicæ moribus perniciosam esse, quia matrimonij im-
peditiva est, quod libere contrahi, publice interest, ad
libolem, scilicet, procreandã, replendãq. liberis civitatẽ,
vt scripsit Pomponius in l. i. sup. solut. matrim. Paul. lu-
risconsult. in l. interest inf. de privileg. creditor. & Im-
perat.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

perat. in. l. 2. propé finem C. de indict. viduit. tolléd. Vnde, nimirum si conditio, si non nupserit, é testamento rejiciatur in præsentí, sicut & alibi non raro, vt in l. sed si hoc §. final. l. cum tale §. Mæuia. l. hæres meus §. final. l. auia §. Titio, sup. eod. l. seruo inuito. §. 1. Infr. ad. f. C. Trebell. cum alijs; quia, nempe, in conditionibus, quæ contrà leges, aut bonos mores sunt, nullum locum obtinet volútas defuncti, vt pote, quæ, & si testator eas adimpleri, maxime voluisset, relicto puro manente, pro non scriptis habeantur. Quod quia etiã in donationibus causa mortis locum obtinet, per. l. quæ sub conditione, versicul. & in mortis, sup. de conditionib. institut. secundũ receptã sententiam in l. i. d. titul. de condit. institution. in eis quoque, viduitatis conditionem fore rejiciendã, probat Costa in l. cum tale. §. si arbitrato, ampliat. 2. sup. hoc titul. Atque ita est communis, & inter omnes constans resolutio ad prædictã difficultatem.

2 Sed. tunc grauior insurgit difficultas ex eodem nostro tex. dum in eo, legatum in euentum nuptiarum derelictum, mulierem nuptam non posse petere, Papinianus definiuit: nam, si non nubendi conditio tollitur ex testamento, resquæ perinde manet, ac si pure legatum esset d. l. hæres meus §. final. cum alijs: cur, si Titia, sub non nubendi conditione ducenta legata fuerunt, centum deinde eidem legatis, addita nuptiarum conditione, quæ honesta, possibilis, & fauorabilis est: maritatẽ mulieri, & sic, quæ legitimam ac Reipublicæ vtilẽ conditionem adimpleuit, si non nupserit, conditio, impedimento est, quominus centum, sub nubendi conditione quam adimpleuit, derelicta, possit, exigere? Apparet ergo, illam, si non nupserit, conditione, non nullius momenti esse, quæ talẽ effectũ operatur: Constat

Constat nãquẽ, nec vllus ambigit, quòd, si Titia ducen-
ta legata forent nulla adjecta cõditione, & præterea sub
conditione, si nupsisset centum, nupta mulier, ad vtrum-
quẽ legatum admitti, deberet citra iuris vllã controuer-
siam: Ex quo, nõ nubendí cõditio, alicuius valoris esse,
apparet, quæ vsque ad eò valuit in præsentiarum, vt &
validæ conditionis implemẽtum inuvalidaret, vt sic im-
meritò, pro non scripta dicatur, quæ tantum valuit con-
tra nuptiarum conditionem in testamento mulieri ad-
scriptam.

3 Hoc idem, apparet, contigisse apud eundem Iuriscõ-
sultum in l. mulieri, & Titio, 74. sup. eod. quo loco, facti
species proponitur de vsufructus legato, mulieri, & Ti-
tio conjunctim relicto sub condicione, si nõ nupsit mu-
lier: Et nuptam mulierem, ad vsufructus partẽ dunta-
xat fore admittendam, Papinian. respondet, non verò
ad partem Titij, qui condicione defectus apparet: quam,
etsi Titius repudiasset, nihilomagus mulier, quæ nupsit,
petere posset in proposita specie, cum tamen, si non nu-
bendi conditio mulieri perinde remitteretur, ac si scrip-
ta non esset, defecta pars Titij, ei iure accrescendí com-
peteret; Cõstat enim, quòd vbi conjunctim, duobus quid
quam legatur, pars in alterutrius persona deficiens, al-
teri accrescit, de quo est expressus, & capitalis in mate-
ria tex. vbi tradunt scrib. omnes, in l. re coniuncti, sup.
de legat. ter. l. vnic. §. vbi autem legatarij, C. de caduc.
tollend. §. si eadem res, instit. de legat. cum alijs de qui-
bus Gomes. 1. tom. variar. c. 10. num. 38. Sed & in vsufruc-
tu hoc plus est, Authore Vlpian. in l. 1. §. interdũ, sup.
de vsufruct. accrescend. quòd repudiãte consorte partẽ si
bi iam adquisitam, ea alteri accrescet: nec refert conjun-
ctim, an separatim relicto fuisse: quod in proprietate
secus

Relectionis l. Titie. si non nupserit.

secus est, iuxta tex. singularem in d. §. interdum, quem commendat ibi communiter scrib. ut per Gomes. d. c. 10. num. 41. Unde, cum in d. l. mulieri & Titio, si non nupserit conditio ad scripta mulieri, in ususfructus legato ius accrescendi impediatur, talem conditionem, alicuius momenti in iure esse, negari non potest, cum, si nullius esset, nullum utique praestaret impedimentum, regul. non praestat de reg. Jur. lib. 6. ac proinde manet integra & corroborata difficultas contra priorē nostri tex. partem, quatenus in illa probatum legitur, Titiam, ducenta, sibi sub non nubendi conditione derelicta, tali conditione derelicta, petere posse, veluti, quae testamento scripta, pro non scripta, iure habeatur, cum constet, eam, circa posteriorem eiusdem tex. partē, & circa speciem d. l. mulieri, & Titio, non parum operari.

4 Sed maior insurgit difficultas contra posteriorem legis partem, quae probat, nupram mulierem, centum, sub expressa conditione, si nupserit, sibi relicta, non posse petere: circa quod certe, antequam difficultatem proponam, adnotare libet, quod Iurisconsultus Papinianus. antea nimis liberalis extitisse videtur, qui nunc avarus esse incipit, antea enim, in priori, inquam, legis parte, veluti exuberanti quadam ingenij liberalitate, mulierem, quae non implevit conditionem, ad ducentorum legatum vocat, nunc vero veluti tantae liberalitatis paenitens, sed non ingenio paenitendo, auocat legatum a muliere, quae adimplevit conditionem iustam & honestam, sub qua relicta ei fuerat: quod certe difficultatem patitur, quandoquidem, nec crebrius, nec certius quidquam in iure nostro legamus, quam, legatum sub conditione relicta, impleta conditione, exigi statim posse, ut potest cuius, tunc temporis, & cesserit, & venerit dies. l. ce-
dere

dere diem, infr. de verbor. significat. & est vulgare.

Quæ difficultas, aliquibus, & boni nominis authoribus tam grauis visa fuit, vt non defuerint, qui pinguius legatum, in lege nostra, mulieri, sub conditione, si nupsit, relictum legerint, exiguius veró, sub conditione, si non nupsit, quasi sic litera textus habeat. *Titia, si nupsit, ducenta, si non nupsit, centum legauit, &c.* Quam literam, cõmuniter teneri, testatur Philip. Dec. in c. in præsentia, num. 59. in fin. de probationib. Sed verior est litera, quæ maius legatum, sub negatiua nuptiarum cõditione, exiguius veró, sub affirmatiua, relictum mulieri, repræsentat, hoc modo, *Titia, si non nupsit, ducenta, si nupsit, centum legauit.* Et hæc est litera libri mei, Parisijs, sub ciconijs editi, & ita memini, me legisse in libro inclyti nostri Senatus, qua die, lex hæc nuptiarum, nihi fortè data fuit, eadem hora postridiè relegenda, sicquæ, multò meliùs ab Accurs. Bart. & alijs legi, scripsit Couar. lib. 1. variar. resolut. c. 19. num. 10. in princip. ac deniquæ, præsens Papiniani responsum ita legi in pandectis, Pisanis olim, nũc Florétinis, testatur Anton. August. li. 1. eméd. c. 2.

Qua litera retenta, quærenda erit solutio, ad præcedentem, difficultatem: & imprimis inquirendum est, an sit ea, quam scripsit Papinian. in præsentia, qui, postquàm dixit, mulierem in proposita sua specie, si nupsit, ducenta sibi legata petere, posse, non item residua centum, quorum, in forma specifica, conditionem, secutis nuptijs, impleuerat, veluti difficultatem præsentiens. *Ridiculum est enim, inquit. eandem, & vt riduam, & vt nuptã admitti.* Quasi sic Papinianus declaret, ideó mulierẽ nuptã, centũ sibi, sub nuptiarũ cõditione relicta petere, nõ posse, quia duceta petit, in eodẽ testamẽto sub nõ nubedi cõditione relicta: Vnde, ducenta petit quasi non nupta,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

nupta, quæ idcirco, centū residua sub nubendi cōditione relicta, quantūuis secutis nuptijs, petere nō poterit, quia ridiculū est, eandem, & vt viduam, id est, vt non nuptā, & vt nuptam admitti. Qua vna, eaque breuissima ratione, videtur Papinian. vtramque difficultatem superius allatam dissoluisse: Nam & si aliàs, si non nupserit, conditio in testamento scripta nihil operetur, vt pote, quæ nullius momenti sit, idcō tamen in præsentitalis conditio, mulieri in iuncta, alterius legati, cuius conditio, illa nubente impleta fuit, impedimentū operatur, quia esset ridiculum, vt mulier, vnum, quasi nō nupta peteret, eademque mulier, eodem tempore, & ex eodem testamento ad alterum, quasi nupta admitti, postularet. Quó fit, vt & si, nec crebrius, nec certius quidquam in iure nostro legamus, quàm, legatum sub conditione relictum, ea existente, debere legatario præstari, vt antea argumētabamur, nōn tamen in præsentī, nuptę mulieri, & sic quæ, legitimam, ac vtilem Republicæ cōditionem, nubendo, in forma specifica adimpleuit, centum, sub ea relicta, præstantur, quia, vt non nupta ad ducentorum legatum admitti postulabat.

7. Quód veró spectat ad d.l. mulieri & Titio, ex qua, antea priorem difficultatem adaugere, videbamus, dum ibidem, conditio, si non nupserit, mulieri in iuncta, impedimentum præstat iuri accrescendi, in vsusfructus legato, ibidem quoque Papinian. huius rei rationem subiunxit. *Tantum enim, inquit, Beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset.* Nec enim consentaneum erat, vt mulier ex testamento defuncti plus commodi haberet, si eiusdem voluntati nō paruisset, quàm si paruisset: Vnde, cum si non nubēdi cōditioni paruisset, ad vsusfructus partem Titius admitti deberet,

deberet, vt potè adimpleta in persona mulieris, si non nupserit, conditione, sub qua vocatus & ipse fuit, profectò summa cum ratione definitum est, ne talis pars ideò magis mulieri accrescat, quia conditioni non paruit, cui si pareret, Titio deberetur, tantum enim beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset.

8 Sed & si præfato rationum compendio, à Iuriconsulto concinne satis, & eleganter adducto, superiores difficultates cessare videantur, adhuc tamen videbuntur urgere, & fortè magis ingrauescentes aduersus Iuriconsult. rationes in prædictis locis, si circà eas paululum insistamus: In primis enim, quòd attinet ad rationem, quam scripsit Papinian. in d. l. mulieri & Titio, verficul. tantum enim, illa còuinci videtur ex eo, quòd scriptum legimus in fine eiusdem textus, ubi, postquam Iuriconsult. tradiderat, partem vsusfructus, ob conditionis defectum in Titij persona defectam, non accrescere mulieri quandiu Titius & viuit, & in eodem statu manet, idem esse, respondit, & si Titius repudiet, cum tamen videretur, quòd, si mulier conditioni paruisset, atque idcirco, & pars vsusfructus Titio deberetur, ea ab eodem postea repudiata mulieri accresceret, quia & ià acquisita vsusfructus pars, ac deindè repudiata, accrescit alteri, iuxta text. expressum & singularem in l. 1 §. inter dum, sup. de vsufruct. accrescend. vnde apparet, quòd non tantum habet mulier in specie d. l. mulieri & Titio, quæ non nubendi conditioni non paruit, quantum haberet, si eidem paruisset, vt sic, scripta ibidem à Papiniano ratione non videatur cuius illius tex. difficultas, qua antea contendebamus, conditionem, si non nupserit, in testamento mulieri iniunctam, non omninò remitti.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

9 Quod veró spectat ad difficultates ex nostro textũ
suscitatas, ratio seu solutio iurisperiti scripta in d. ver
ficul. Ridiculum est enim, vbi scribit, ideó ad vtrumque
legatum, mulierem admitti, non debere, quia ridiculum
est, eandem, & vt viduam, & vt nuptam admitti, in eo
claudicare videtur, quód, si mulier ad vtrumque legatũ
admitteretur in presentĩ, non vt vidua, & vt nupta vi
debatur admitti: nãm, quod attinet ad ducentorum lega
rum, sub conditione, si non nupserit, relictum, illud, non
quasi vidua, id est, non nupta, sicuti conditio iubebat, pe
tebat mulier, sed magis, quasi viduitatis conditio, pro
non scripta, à lege haberetur, centum veró residua, sub
conditioe, si nupserit, relictã, vt nupta postulabat, ita
quẽ nihilminus quã statum vidualem, ad alterutrius
legati comparationem Titia allegabat, quã, nihil ma
gis quã se maritatã, coram iudice asseuerabat, cum, vi
dua si esset, alterum duntaxat legatum consequi posset,
maritata veró, vtrumque posse, videbatur, vnum legis,
alterũ, testatoris beneficio. Vt quid ergó in tam lepido,
ac tam festiuo nuptiarum contextu, tristem viduitatis
statum, mulieri maritatæ Papinianus objecit? Sic ita
quẽ apparet, quód superiores de nostro textu difficulta
tes, contra eundem graues sunt, quod quẽ ex, solutione à
Iurisconsulto adducta, magis ingrauescunt.

10 Quarẽ, pro solutione, veraquẽ ac clara nostri tex. in
terpretatione, duo præmitti oportet, primum, conditio
nem, si non nupserit, iniunctam mulieri, è testamẽto tol
li, nec tamen rẽ petinde manere, ac si purẽ legatũ foret,
sed magis, quasi, contractis nuptijs, præfata conditio fue
rit impleta: remittitur itaquẽ viduitatis conditio in tes
tamento scripta, idquẽ, contra apertam & expressã te
statoris voluntatem, hoc tamen, diuersa quidẽ ratione,
ab illa,

ab illa, qua sic in turpibus cōditionibus cautū extat in. l. non dubitamus, sup. hoc tit. l. reprehēdenda C. de insti-
 tutionib. & substitutionib. sub cond. fact. cum alijs: Illæ
 namque, é testamento tolluntur contra testatoris volun-
 ratē, nec tamen propter alicuius fauorem, sed in odium
 ipsius testatoris, qui, talē conditionē adimpleri, voluit, &
 iussit: hæc autem, & si contra voluntatē defuncti remit-
 tatur, non tamen id, odio illius, sed Reipublicæ fauore
 causatum est, sobolis, scilicet, procreandæ gratia. l. hoc
 modo legato, 64. sup. cod. expedit namque Reipublicæ,
 matrimonia contrahi, vt proles edatur, & ciuitas liberis
 hominibus repleatur. l. 1. vbi doctores sup. solut. matrim.
 mon. l. 2. C. de indict. viduit. tollend. l. 1. versicul. & gene-
 raliter, infr. de ventr. in possess. mittend. vbi Vlpian. de
 partu loquens ait. *Partus enim iste alendus est: qui non tantum pa-*
renti, cuius, esse dicitur, verum etiam Reipublicæ nascitur. Cōcinit
 illud Ciceronis act. 5. in Verrem. *Susceperas enim liberos nō so-*
lū tibi, sed etiā patriæ, qui nō modo tibi voluptati, sed etiā aliquādo Rei-
publicæ, vsui esse possent. Quin & Plato dialog. 7. de legib. &
 Aristot. lib. 8. polit. alendorū puerorū curā, nō priuatā,
 sed publicam esse, censent. tradit ex nostris recētioribus
 Eman. a Cost. in d. § si arbitrati, in princip. & pluribus
 adductis Couar. in epitome de spōsalib. 2. p. c. 8. in princ.
 per tot. Didac. á spino in speculo testamētor. Glossa. 14.
 principal. de legat. sub cōdit. relict. n. 68. cū sequēti. Mā-
 tic. de cōjectur. vltimar. volūt. li. 11. tit. 19. n. 1. obquā cau-
 sam, doti priuilegia nō rara iure concedūtur, vt probat
 tex. in d. l. 1. sup. solut. matrim. ibi, *cū dotatas esse feminas, ad so-*
bolē procreandā, replendāque liberis ciuitatē, maxime sit necessarium.
 Vbi præclarus Barbosa Lusitanię nostræ maximus Can-
 cellarius post emeritā magna cū laude suprēmā iuris ci-
 uilis cathedrā in Conimbricensi Academia, ac deinde

Relectionis l Titie, si non nupserit.

Regij senatoris, & cōsiliaris munus in suprema curia exacte peratū, & elegāter explicat in prim. leg. part. n. 81. Vnde Hadrian. Imperatorem refert. Jurisconsult. Paul. in l. cum ratio. §. fraudis, infr. de bon. damnator. In hanc sententiam scripsisse. *Favorabilem apud me causam liberorū Albini, filiorum numerus facit, cūm, ampliari imperium, hominum adjectione, potius quā pecuniarum copia, malim.* Atquē itā cūm, conditio, si non nupseris, auertat ā nuptijs, & per cōsequēs, ā legitimæ prolis susceptione, meritō talis conditio, nō testatoris odio, quia turpis non est, (quanuis eam, vt turpem, & inhonestam, ē testamento reijci, inaduertenter scripserit Gomes. 1. tom. c. 12. num. 78.) sed Reipub fauore reijcitur ē testamentis: Vnde meritō Papinian. in d. l. mulieri & Titio, talem conditionem, beneficio legis remissam esse, scripsit, cuius etiam beneficij legis meminit Gaius in l. cum ita legatum, sup. eod. vt potē quē, nō testatoris odio, sed potius legis beneficio, Reipub. causa impenso, ē testamento reijciatur. Quod quidē, eam conditionem, turpem non esse, nec vt turpem reijci, indubitanter concludit, cūm si turpis esset, dubitari non potest, quin iure ordinario remitteretur, l. non dubitamus, sup. eod. nec vllō ad id specialis legis beneficio esset opus. Quæ autē lex, ista fuerit, tradit & latē declarat Didac. spino in d. gloss. 14. ex num. 71. cūm sequētib.

II Illud verō ex prædicta obseruatione notatu dignum colligitur, conditionem, scilicet, si non nupseris, in contractibus, nec vitari, nec ipsos vitare, de primo cōstat, cūm, quod extraordinario quodam iure, ac singulari legis beneficio placuit in vltimis voluntatibus, nō liceat, sine lege extendere ad contractus, ex regul. quæ ā iure communi exorbitāt, de regul. iur. lib. 6. præsertim quōd non æqua ratio erat introducendę legis in cōtractibus,

ac in

ac in testamentis, facilius namque fuit, legem ferre contra unius hominis voluntatem, quam contra duorum simultaneum consensum, & voluntatem. Secundum vero ex primo deducitur, si quidem in contractibus, ad quos, extraordinarium ius illud, & speciale legis beneficium non extenditur, ut diximus, conditio, si non nupseris, iure ordinario iudicanda erit, quo iure inspecto, eam, & actus sub ea conceptos valere, certum est, cum & in supremis voluntatibus, secluso illo speciali beneficio legis, valitura fuisse conditionem, dubium non sit, qua ex beneficio legis reiecta, dispositio iure suo valida manet. Ex quo subinfertur, verum non esse, quod ex sententia Bald. in Auth. cui relictum C. de indict. viduit. tollend. tradit Cost. Imol. & Aret. quos retulit secutus, in d. §. si arbitrato, limit. 2. nu. 1. & 2. nepe, conditionem, si non nupseris, inuadere contractus, quibus adijcitur, iuxta. l. si plagij, infr. de verbor. obligat. quasi, conditio illa turpis sit, quod cum in hac specie Costæ placuisset, idem placere debuit ei, in promissione virgini facta sub conditione, si arbitrato Titij nupserit, in qua diuersum ius probauit in nu. sequentibus. siquidem, in utraque specie, eiusdem legis beneficium, & ex eadem ratione, remittitur in testamentis conditio, quam nuptijs impedimentum fore, existimatum est, quo circa, quod in arbitrato conditione, diligenter Cost. probauit, probandum utriusque erit, in conditione, si non nupseris, promissioni adjecta, utraque, namque in testamentis relaxatur, speciali quodam legis favore, & beneficio, & quia turpis, aut impossibilis non est, in contractibus obligabit, ex regul. l. legem quam rebus tuis. C. de donationib.

12 Quia vero talis conditio, sobolis procreanda causa, legis beneficio sublata fuit in testamentaria dispositione, ut diximus, respondit Socin. conf. 98. incip. alias consului,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

num. 7. lib. 3. eadem ratione, conditionem remitti, quæ, à liberis procreâdis auertit, quæ refert, & sequitur Eman. in d. § si arbitrato, in princip. nu. final. ubi id, pro prima legis ampliacione scripsit.

Circa quod tamen, ego animaduertendū duxi, conditionē, quæ, à liberis procreâdis, directè, & principaliter auertit, (vt putà Titio, si liberos nō habuerit, centū, Seia, si sine liberis decesserit, fundū hæres dato) nō parū differre à cōditione, quæ à nuptijs auertit de qua præses est institutū, tamen si æquiparauerit eas Socin. d. n. 7. Etenim, cōditionē illā, si liberos nō habuerit, inter cōditiones turpes annumerandā esse, cenſeo, præsertim si cōiugato sit adscripta, ac proinde, eodē iure, ac illas, remitti debere, vt pote quæ, fædisſimi criminis, aut etiā fædisſimorū criminū periculo, eoque nō raro sit obnoxia, quæ enim in cōditione, quā præcipit testator, nō à nuptijs cōtrahēdis, sed à procreâda sobole interdicitur, quid aliud iubetur, quā, aut cōiugi, debitū coniugale non reddere, quod illi volēti, sine labe criminis, hic negare nequit, aut à cōiuge diuertere, quod, reprehēdendū esse, ac idcirco, cōditionē quæ id iubet, vt turpē, nullius esse momenti, iā olim Imp. respōderunt in l. reprehēdenda. C. de instit. & substit. sub cōdit. fact. aut etiā alia deteriora procurare, vt nō gignatur proles, aut, vt in vtero genita nō edatur, aut vt edita, à parētibus crudeliter abjecta, & exposita, nō educetur, aut denique, educatā, contra naturæ votū, parentes abhorrere, nō raró talis cōditio causabit. crudelis ergo, & inhumana cōditio est, quæ tot ac taliū criminū periculū & occasionē secū ferre potest. id verò, nō raro euenturū, si ea valeret, facilè cōiicitur ex nō raro auditis, & ultra alias multas, in regio Vlyssipponēsi hospitali, quotannis infesto cōmuni omnium sanctorum, spectatis

spectatis infantium expositionibus, & ex non raro auditis pessimarum mulierum (quod longe deterius est) procuratis abortibus, turpitudinis suæ, turpissimo crudelitatis genere celandæ gratia, cui crimini ut obuiaret, eius absolutione, sanctæ Sedi Apostolicæ, motu proprio reseruauit felicis recordationis Sixtus. V. Pontifex Maximus, quam deinde reseruacionem Gregorius decimus quartus misericorditer sustulit. Cum ergo talia facinorosa, protegendi honoris causa, aut (ut melius dicam) protegendæ turpitudinis causa, non raro perpetrari, videamus, cur non etiam, ea, credemus, lucri causa aliquando perpetrari? quid enim, non mortalia pectora cogis, auri lacta fames? Quare, conditio illa, quæ, non aliud, quàm, plurium, & nefandorum malorum secum fert periculû, & occasionem, merirò, non Reipub. alicuius vé fauore, sed odio potius testatoris, tâquàm turpis & iniqua é testamento reijcitur. Quó fit, ut talis conditio, eiusdem iuris, & rationis non sit, cuius, illa, si non nupserit, in quo á Socin. & Cost. ubi supra, utriamque conditionem, eodem iure & ratione consentibus dissentio: nec enim conditio, quæ á liberorum procreatione auertit, legis beneficio remissa fuit, nec, ut remitteretur, aliquo speciali beneficio legis opus erat, ut constat ex dictis, sicut euenit in conditione, quæ á nuptijs celebrãdis auertit, quæ, non testatoris odio, sed propter Reipubl. fauorem speciali quodam legis beneficio sublatam fuisse, antea ostendimus: nec enim talis conditio, turpis est, nec etiam, qui, lucri innitamento captus, á nuptijs abstinere, intendit, turpiter facit, ut facit, qui, dum non abstinet á copula, (quam talis conditio non vetat) liberos tamen non habere, procurat, sicuti scelerate quidem faciebat Onan ille, filius Iuda,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

atque idcirco percussit eum Dominus. eo quod res de testabile faceret, ut habetur Genes. c. 38. item qui abstinet a coniugali copula, consorti invito, obtinendi relicti animo, iniuste facit. Quare, merito, beneficio legis opus fuit, ut illa conditio, quae a nuptiis contrahendis auerit, vocatis relaxaretur, quia turpis non est, nec impossibilis non sic, ut ista, quae tanquam turpis, turpium conditionum regula & iure, et timanda erat, de quo in l. non dubitamus, super eod. l. conditiones 1 & 2, super de conditionibus instituit.

Hae autem ad utramque conditionem observatio, non verbalis, sed realis est, plurimi namque refert quo ad iuris effectus, inter conditionem, si non nupseris, quia non propter odium testatoris, sed propter Reipublicae fauorem remittitur in testamentis, & turpes conditiones, quae in odium, & poenam testatoris, e testamentis reijciuntur, ut iam apparebit ex his quae super diximus circa conditionem, si non nupseris, contractibus adiecta, & quae latius inferius trademus.

13 Interim modo, inter has conditiones, de quibus egimus, ea erit utilis differentia adnotanda: quod conditio, si non nupserit, hodie adscripta viduis, non reijcitur e testamento, sed valet in talibus personis, masculis, siue feminis, per tex. in Auth. cui relicta. C. de indict. viduit. tollend. & in corp. vnde sumitur: conditio vero, si liberos non habuerit, & in nunquam nuptis, & in coniugatis, & in viduis, masculis, siue feminis, nunquam valere potest, quia eandem turpitudinis occasionem, quam antea expendebamus, praebere semper potest: vnde, veluti conditio turpis, reijcienda semper erit, d. l. non dubitamus. l. reprehendenda. C. de instit. & subst. sub condit. fact. cum alijs.

14 Ex supra dictis autem inferitur secunda inter praedictas conditiones differentia, videlicet, quod, si maritus uxori quidquam relinquat sub viduitatis conditione (quam hodie valere,

valere, constat, d. Auth. cui relictum) talis mulier, quavis non nubat, perdet legatum, si stuprum commiserit, perinde ac si viduitatis conditio a viro iuncta expressa voluntate, ex tacita illius voluntate, in hoc etiam casu locum sibi vendicat, & ne aliquid habeat amplius castitate luxuria, iuxta regul. tex. in l. his solis. C. de reuocad. donationib. & in Auth. de restit. & ea quæ par. vndecim. mēs. § fin. collat. 4. atque ita hæc sententiam ex Petro retulit Cost. in d. §. si arbitrato, limitat. fin. n. 25. & eā ibidē cū num. sequēt. sequitur, & declarat. Ego verō, prædictæ sententiæ addendum putarē, vt locum habeat, & si non maritus, sed quilibet alius, præsertim pater, filius, aut consanguineus, mulierī viduæ, sub cōditione viduitatis reliquisser, talis nāq; cōditio, ex verosimili mēte defuncti, (quæ, vt postea dicemus, magis quā verba, attendi debet) ad stuprum quoque pertinere, non dubiē credetur, & deniq; in hoc etiam casu locum sibi vendicat argumenrum d. l. his solis, & d. Auth. de restit. & ea quæ par. §. final.

Quæ cum ita sint in cōditione, si non nupserit, adjecta viduæ, in cōditione tamē, si liberos non habuerit, lōgē aliter dicendū fore, arbitror, videlicet, quod, siuē illa iniungatur a marito vxori, siue ē cōtra, siue quilibet alius, viduæ relinquat sub cōditione, si liberos non habuerit, nunquā ob stuprum amittetur legatum: differentię verō ratio inter utrāque conditionem, cōstans & perspicua est, nā, in non nubēdi conditione, maritus, vxori, & quilibet alius, viduæ mulieri, nihil magis quā castitatē præcipit, ideō nāquē talem cōditionē imposuit, vt per eā, vidualis continentię statum, mulierī iniungeret, vnde, quæ stuprum commisit, si non, cōtra verba cōditionis iure validæ, fecit, tamen cōtra mentē eiusdē cōditionis palā commisit. At verō qui, non procreandi liberos, conditionē scripsit,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

scripsit, non continentia statum, ea cōditione præcipit, constat nāque, tali cōditione, & si ea valeret, matrimonium non prohiberi, sed duntaxat proliis susceptionem: vnde cōditio talis, per stuprum defecta censi nequit, nec tunc aliquid amplius castitate, luxuria, habere, inuenitur, quoniā si mulier, cui talis cōditio adjuncta fuit, ad castas nuptias secundo trāsmigret, relictuū utiq. obtinebit, quia prædicta cōditio, à nuptijs nō auertit, ut iā dictū fuit, similiter ergo non aliquid amplius, sed tātundem mulier obtinebit, si luxuriosè viuat: Præterea, conditionē istā, quæ à liberis procreandis, directo & principaliter auertit, turpiū conditionum iure censendā fore, & idcirco in odiū testatoris, ac contra eiusdem voluntatē nō valere, iā antea tradidimus, quō fit, ut quæ in odiū defuncti, & cōtra eiusdē voluntatem reijcitur ē testamento, nō eā interpretationē, tacitæ defuncti voluntatis fauore inductā promerere debeat, quæ assumitur in conditione, quæ, à nuptijs auertit, casu, quo, ea valet, & ut valida, secundū testatoris voluntatē regitur, & accipitur, iuxta. l. in cōditionib. sup. hoc titul. & alibi frequenter: Denique cōditio illa, ob libidinis intēperiem defecta intelligi nequit, quæ secundū turpiū conditionū ius & regulā nunquā valuit, priuatio nāque, (ut vulgare est) præsupponit habitum, & quod non est, deficere nequit. l. nā & si sub cōditione, sup. de iniust. rup. irritoque fact. testam. l. decē stipulatus, infr. de verb. obligat. §. seruus autē, instit. de capit. diminut. quod, in cōditione, si nō nupseris, secus est, hæc enim, quia in viduis hodiē valet, nimirum si in personis illarum, sicut adimpleri potest, possit & deficere, ut est in omnibus cōditionibus, iure valentibus. Et hæc quo ad primum præmissum, quod supra pro nostre legis intellectu, ac superiorum aduersus eam difficultatum

ratū resolutione adduximus, quod erat, cōditionē, si nō nu-
pseris, in testamēto scriptā nō valere, id quē, nō propter te-
statoris odiū, & pēnā, sed potius ob Reipubl. utilitatem,
speciali quodam legis beneficio inductū fuisse, quo, &
si defuncti voluntas, propter Reipubl. fauorem sperna-
tur, nō tamen, vt spreta, sed vt impleta reputatur.

16 Secundō & principaliter præmittendum est, nihil ma-
gis, secundum Papinian. in præsentī, fore contra testan-
tis voluntatem, quā, vt mulier in specie de qua hic, v-
trumque legatum acquireret, cum enim, Titie, à testa-
tore, ducenta legata proponantur, sub conditione, si non
nupsisset, & si nupsisset, centum, clatissimē constat, de-
functum, alterutro duntaxat legato, in omnem euctum,
mulierem contentam esse, voluisse, vt potē, qui vtrum-
que legatum, sub contrarijs conditionibus, clara, & ex-
pressa voluntate reliquisset, ē quibus, scilicet, si altera
extitisset, eius euentu alteram deficere, necesse erat: nec
enim, si mulier in specie nostri text. negatiuam nuptia-
rum cōditionem, verē & realiter, prout vere & realiter
defuncti voluntas postulabat, adimplet, potuit, nō de-
ficere nuptiarum affirmatiua conditio: sicut & e contra,
si hanc adimplet, prout adimpleuit apud Papin. in
præsentī, non potuit nō illa deficere vere & realiter, se-
cundum veram & realem defuncti voluntatem, afir-
matio namque, & negatio eiusdem rei, inter se pugnat,
& ex diametrō contraria sunt. Quō fit, vt & si in specie
nostri tex. non nubendi conditio remittatur contra tes-
tantis iudiciū, vt aliās conditio hæc remitti solet,
magis tamen defuncti iudicio negabitur, si & illa re-
mittatur, & nubendi conditio, contractis iure nuptijs,
pro impleta habeatur ad hoc, vt centum residua, sub
ea relicta, mulieri quoque debeantur, quā, si illa re-
missa, vel pro impleta habita, centum sub nubendi
conditione

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

cōditione relicta cōtractis nuptijs, mulieri nō debeātur. Constat itaque ex priori præmissis, eam conditionē, quæ nuptijs impedimento est, ē testamento reiici contra defuncti voluntatem, id tamen, non eius odio, sed Reipub. fauore prouenire. Ex posteriori verò, multominus, defuncti voluntati in specie nostri tex. obuiari, si supreta eius voluntate, in nō nubendi conditione, explicita, mulier ad legatum sub ea relicto admittatur, repulsa ab altero, cuius, in forma specifica, nubēdo, cōditionem impleuit, quā, si ad utrūque legatū, in quēuis euentū admittatur, cū nihil magis contra defuncti voluntatē, in præsentī fieri potuisset, quā, si utrumque legatum mulieri, nupsisset, vel non nupsisset, præstitum fuisset.

- 17 His duobus certissimis de iure præmissis, certissimus, & omni difficultate sublata cōstans, iā apparet intellectus nostri tex. apparetque, in eo, Iurisconsult. elegāter, & subtiliter, ac secundū verē & legitime cōjecturatā, defuncti voluntatē respōdisse, vt sic in præsentī, & eximia iuris subtilitas, cū eximia, supremæ voluntatis obseruātia cōcurrat, cū enim in specie quā proposuit hic Papin. iuxta literā, quā, cū alijs, veriorū esse, supra tadidimus, ea cōditio, nuptijs impedimento sit, sub qua, pinguius, ducentorū legatū, mulieri relicto fuit, hæc profectō, quantumuis neglecta defuncti voluntate, beneficio legis, ē testamento reiicienda erit, ne quod omnino nuptijs impedimentū inferatur, vt aliās inquit idē Iurisconsult. in l. cum tale. §. si arbitrato, sup. eod. vnde erit, vt mulier, nubendo, & sic, aperto Marte contra defuncti voluntatem veniendo, ducentorum legatum nihilominus petere, valeat: quia verò, si centum quoque residua petat, eo quod, nubendo, eorum cōditionem adimpleuit, ea cōtra testatoris voluntatem indubitanter postulabit, quātumcunque

cunque eorum conditionem impleuisset, vt diximus in posteriori præmissio, iure quidem optimo, & summa cū ratione, ab huiusce legati petitione repellatur, quod, si præstetur, contra voluntatem defuncti utique præstabitur, & non præstitum, nullum, nuptijs impedimentum præstabit: nam si mulier, nubere vult, (prout, voluisse, apparet) nequaquam potuit, a nuptijs retardari inuitamento minoris legati, sub nuptiarum conditione relicti, sed maioris, quod, sub negatiua relictum fuit. Hoc ergo, præstari debuit, rejecta conditione, quæ, nuptijs impedimento erat, non item illud, quod, contra defuncti voluntatē præstaretur, cuiusque abnegatio nuptijs, aut aliquibus bonis moribus, impedimento esse, nunquam potuit.

18 Vnde iam apparet, cessare superiores difficultates, contra nostri text. decisionem adductas, quod enim, circa priorem dicebamus, in præsentem, si non nupserit, conditionem, quæ alioqui pro non scripta reputari solet, multum operari, cum & valide conditionis implementum, inualidum, ac sine effectu reddat, atque idcirco immerito pro non scripta, & nullius momenti dici, quæ tantum momenti extitit in præsentiarum, prouenit ex eo, quia circa validam nuptiarum conditionem, sic testatorem voluisse, apparet, casu, quo, licet ea fuisset impleta, ductorum tamen legatum, cuius reuera conditio defecisset, mulieri præstandum esset, porro in conditionibus, quæ iure valent, primatum obtinere defuncti voluntatē, eamque, illas regere, & ideo ante omnia debere attendi, & obseruari, & si conditionis verba, aliud præcipiant, non ignoti iuris est.

19 Similiter etiam cessat altera difficultas, qua, posteriori loco argumentabamur, contra notas conditionum regulas, in secunda nostri text. parte accidisse; dū in e
Papinian.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

Papinian. mulierem, quæ legitimã ac Reipubl. vtilem, nubendi conditionem, in forma specifica adimpleuit, à centum, sub ea legatis repellit, nam totum hoc, quòd in euentum conditionis, legata præstentur, pendet à voluntate defuncti, quæ regit conditiones, vnde tãdiu in euentum conditionis legata præstabuntur, quandiu volũtas defuncti non refragetur, prout in præsentí refragari, apparet, si, existente nuptiarũ conditione, sub qua, centum mulieri relicta fuerunt, ducẽta nihilominus petere possit, quæ, sub contraria, nõ nubendi conditione, ei relicta proponuntur: sicut etiã apparebit, vbi, inter legatarium & testatorem, capitales vel grauissimæ inimicitia intercesserint, nã, quãuis legati cõditio postea existat, non idcò magis debebitur legatũ. l. 3. §. fin. sup. de adimend. legat. quod, propter tacitã testatoris voluntatẽ prouenire, certũ est. Denique totũ hoc, in nostro text. operatur volũtas defuncti circa nubendi conditionẽ, circa quã potuit vtique, quantũ voluit, sicut aliàs potest circa legitimas, ac iure valẽtes cõditiones, iuxta regul. d. l. in cõditionib. sup. cod. adeo, vt aliquãdo etiã per cõtrariũ, defecta cõditione legati, legatũ nihilominus debeatur, ex verosimili testatoris volũtate, vt in l. r. C. de institutionib. & substit. sub cõdit. fact. vbi tradunt doctores, nimirũ ergo, si è cõtra, adimpleta cõditione legati, legatũ non debeatur ex verosimili testatoris voluntate, in specie nostri tex.

20 Sed Papinianus, qui posset respõso suo. aut ex merte defuncti, aut ex iuris subtilitate exhaustã rationẽ adaptare, rationẽ, magis ad legis subtilitatẽ, quã ad volũtatis conjecturã spectantẽ subiunxit in versic. Ridiculũ est enim, vbi elegãter, & acutẽ respondit, idcò vtrũque legatũ, mulierẽ petere nõ posse, quia ridiculũ erat, eandẽ, & vt viduam, id est, non nuptam, & vt nuptã admitti, quanuis enim

enim ad ducentorum legatum, mulier nupta, palam & iure optimo admitti postulabat, non tamē vt nupta, postulare debebat, sed magis vt non nupta, quasi, legatum sub non nubendi conditione relictum, mulier, nubendo, perinde petat, ac si beneficio legis, nō nupta reputetur, atq; ita, nubendo, beneficio legis perinde habetur, ac si, nō nubēdi cōditioni paruisset, vt tradit glossa, & Bart. hic per l. mulieri & Titio sup. cod. Vnde, nupta quidem, palā, & corā iudice, ducenta, sub nō nubendi conditione relicta petit, nō tamen vt nupta, sed magis vt nō nupta, vt sic, quæ, spreta defuncti voluntate, reuera nupta est, beneficio legis, & ex fictione quadā, Reipubl. fauore, a lege introducta, pro nō nupta habeatur; Atq; ita, cū ad ducētorū legatū, mulier, & si maritata admitteretur, vt vi dua tamē admitteretur, ridiculū certe erat, & legis interpretationi, & fictioni, ac deniq; defuncti volūtati maximē cōtrariū, eā, quę vt nō nupta, ad ducēta admittebatur, vt nuptā, ad cētū quoque residua admitti: meritō ergō, vt cōtrariā allegās, audienda nō erat, iuxta regul. l. i. C. de furt. & seru. corrupt. quam regul. pro summatio huius legis scripsit Batt. in præsentī, notauit glossa hic, Paul. & Imol. in princip. qui, ad hoc legē hāc allegati, dixerunt.

Hinc ego, nouē & vtiliter inferri, putauī, quod si in specie nostri tex. Titia, maius legatū, sub turpi aliqua cōditione fuisset relictū, & exiguius sub cōtraria, videlicet, quia, ei ducēta relicta proponerētur, si patrē ab hostib. nō redimeret, & centū, si redimeret, inferri, inquā, putauī, quod in tali specie, si Titia, minoris legati cōditioni parendo, patrē ab hostibus redemisset, & ducēta relicta sub non redimendi cōditione, quia talis conditio, turpis est, & centum quoque residua, sub contraria relicta, quia huic paruit, petere posset, non alterutro duntaxat

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

duntaxat contenta, cessat enim in ea conditione, quæ verè turpis est, præsens Papiniani ratio in d. versicul. R. ridiculum est enim, nam, quæ, patrem, ab hostibus redemit, affirmatiuæ conditioni parendo, ad ducentorum legatum, sub negatiua relictum non admittitur, quasi, ei paruisset, quasi, inquam, patrem, ab hostibus nõ redemisset, sed potius, quia talem conditionem, quæ turpis & iniqua est, contra testatoris voluntatem, & in odium ac penam ipsius, leges, apertè contènant, & contemni iubent. l. reprehendèda C. de institut. & substit. cū alijs. Nõ sic in conditione nuptias abnegante, quam, & si leges, contemni, permittant, quia tamen id, non testatoris odio, sed Reipub. fauore permittunt, non, apertè contèni, volunt, sed magis colore quodam superposito, quo, & si tali conditioni, reuera paritum non sit, fictione tamen legis paritum esse, dicatur, quæ fictio, quia ab æquitate semper procedit, (fictionis namque introducendæ causa, semper æquitas est. l. postliminium, inf. de captiu. & postlimin. reuers. tradunt doctores in. l. si is qui pro emptore infra de vsucapionib.) circà conditionem, si non nupseris, summa ratione inducta fuit, enim uerò talis cõditio, turpis non est, & tamen quia ea non valet, Reipublicæ fauore, sobolis, scilicet, procreandæ causa, æquum erat, beneficio legis prouidere, vt quanuis conditioni reuera contràuentum foret, impleta tamen fingeretur: quæ æquitas, non idem in turpibus conditionibus exigebat: Vnde palàm in odium & penam testatoris tales conditiones iubentis, ex pro non scriptis habentur, cessante, nempe, in eis omni æquitate, ac exinde pro eis fictione legis de qua hic, cessante, secundum veram & receptam Bart. doctrinam in d. l. si is qui pro emptore, num. 67.

Ea itaque differentia est, inter conditionem, si non nupseris, & turpes conditiones, quod illa rejicitur a legatis, perinde tamen, ac si fuisset impleta, hæc verò rejiciuntur quidem, perinde tamen, ac si scriptæ non fuissent: unde cum in huiusmodi legato, Titia ducenta, si patrem ab hostibus non redemerit, adscripta conditio non redimendi patrem, perinde habeatur, ac si scripta non fuisset, consequens est, quod Titia, quæ, spreta, non redimendi patrem, conditione, cum ab hostibus redemit, ducenta relicta petat, non quasi, patrem non redemisset, non enim petit, quasi, turpi conditioni paruisset, sed potius, quasi, pure legata fuissent, pro non scripta, videlicet, habita conditione turpi: Quò fit, ut in proposito themate, & ducenta rectè petat, quasi, sine vlla conditione, legata, & centum residua, sub conditione, si patrem ab hostibus redemerit, relicta si huic paruit: nec tunc in contrariorum allegatione mulier deprehenditur, sicut eueniebat in specie nostri tex. nec enim (ut dictum est) ducenta petet, quasi, patrem ab hostibus non redemerit, & centum residua, quasi, redemerit, sed ducenta, quasi, pure legata, habita pro non scripta, illorum conditione, centum verò residua, quasi, redimendi conditioni, sub qua relicta fuerunt, paruisset.

22. Quæ ratione, idem dicendum erit, & si sub impossibili conditione, Titia ducenta relicta fuissent, & sub contraria, centum, hoc modo, Titia ducenta relinquo, sub conditione, si digito cælum tetigerit, & centum, si cælum digito non tetigerit, nam & ducenta mulier petet, quasi, pure relicta, conditione impossibili, pro nulla habita, ut, apud antiquos Iuriconsultos obtinuisse, refert Vlpian. in l. obtinuit sup. hoc titul. & centum quoque residua, relicta sub contraria conditione, quæ, quia præsens,

Relectio l. Titia, si non nupserit.

& necessaria est. l. impossibilis conditio, in fr. de verbor. obligationib. purum legatum facit secundum Iuriconsultorum omnium sententiam, ut Author est idem Ulpian. in l. seruum meum. 50. §. si in non faciendo, sup. de heredib. instituend. iuncta sententia glossæ primæ ibi, quam aduersus Bart. & alios ibi dē, cum Ludouic. Roman. Aret. & Andr. sicut in d. l. impossibilis conditio, sequitur, & ingeniose probat noster Eman. lib. 1. select. interpret. c. 8. num. 1. cessat itaque in impossibili, & eius contraria conditio, ridiculosa illa contrarietas, quam perpendit in præsentī Papinian. sicut & in turpi, cum eius contraria, antea dicebamus.

Sed in impossibili & eius contraria, illud plus est, quod prædictæ obseruationi voluntas defuncti adstipulatur, nam impossibiles condiciones, pro nullis habentur, vltimæ voluntatis fauore, & ex quadam voluntatis conjectura, qua, testatorem, locose potius quam serio tales condiciones adscripsisse, præsumitur, ne alioquin, seruum vltimæ voluntatis actum, totum irrisorium, & nullius momenti facere, voluisse, præsumatur, contra. l. 3. sup. de testam. milit. Vnde, qui Titia ducenta reliquit, si digito cælum tetigerit, merito, voluisse, præsumitur, ut Titia ducenta haberet, & si cælum non tetigerit, quod digito tangere, naturâ impossibile est: & qui insuper, centum Titia reliquit, si cælum non tetigerit, manifestè voluit, Titia centum præstari, si cælum non tetigerit, quod fit, ut in hac specie, ad vtrumque legatum Titia secundum testatoris voluntatem admitti debeat, Non sic euenit circa turpem conditionem, eiusque cōtrariam, nam, qui Titia ducenta reliquit, sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & centum, sub conditione si redemerit, voluit utique, eam, alterutro duntaxat lega-
to fore

to fore contentam, vel, inquam, centum, si patrem ab hostibus redimeret, vel ducētorum, si non redimeret, quia, vt hoc obtineretur legatum, turpem conditionem adimpleri, voluit testator, vt potē quę, contra testantis voluntatem reijcitur ē testamento: atque ita, cum in hac specie manifestē pateat, testatorem voluisse, vt Titia, si ducentorum legatum ei deberetur, cētum quoque residua petere, non posset, quę sub iusta & legitima conditione reliquit, quantumcunque tali conditioni paritum sit, videbatur dicendum, quod, & si Titia tali conditioni paruisset, patrem, videlicet, ab hostibus redimendo, non ideó magis, centum sub ea relicta petere posset, ducentis contenta, quę vbi Titia haberet; circa posterius legatum, defuncti voluntas cessabat, quę, circa illud potuit, quod voluit, vt pote circa non turpe legatum, sed potius sub legitima & iusta conditione derelictum, vt supra obseruauimus circa nubendi conditionem, de qua in nostro tex. inde deducentes, eam idcirco, effectu relicti carere, quantumuis adimpleretur.

Sed nihilominus, verius esse, existimō, vtrumque legatum, Titiam habere posse in prædicta specie, sicut antea probaui, quanuis enim, vtrumque habere, sit contra defuncti voluntatem, & in altero ex eis, quia legitimum, & sub iusta conditione relictum fuit, videbatur, posse restatorem, quod voluit: prioris tamen legati conditio turpis (vnde hæc nascitur conjectura pro posteriori) adeó legibus odiosa & infesta est, vt, & ipsa odio testatoris reijciatur, & indigna sit, quod ex ea, vlla, circa aliam defuncti dispositionem, voluntatis conjectura sumatur, quasi, quę sic turpitudine featet, nec debeat inspicere ad hoc, vt ex ea, voluntatis conjectura circa alia probetur,

Relectionis l Titia, si non nupserit.

quanvis aliás, ex dispositione inualida, testatoris voluntas recté probetur. l. final. sup. de reb. cor. qui sub tutel. vel cur. sunt, vbi id pro regula notatur, ad quod etiam allegari, potest noster tex. iuncto superiori intellectu, secundum quem, ex conditione, si non nupserit, quæ iure inualida est, efficax sumitur voluntatis conjectura aduersus posterius legatum, sub conditione, si nupserit, relictum: sed id, ex eo est, quia in conditione, si non nupserit, nulla turpitudine versatur, vt pro priori præmissis resolui mus supra, atque idcirco nimirum, si quanvis reuera nõ valeat, ex ea tamen, circa legatum sub legitima nubendi conditione relictum, voluntatis conjectura iure probetur, vt supra probauimus. Ex quo interim, vltra supra dicta, notabitur, quantum distet inter conditionem, si non nupseris, & conditionem, si liberos non habueris, quam, turpem esse, supra ostendimus.

- 24 Sed certé, postquam circa turpem conditionem, cum eius cõtraria, præcedentem resolutionem scripsi, de illa plurimum dubitavi, adeo vt, in contrariam sententiã iamã inclinari, viderer, idque ex eo, quia, vbi ita legatum proponeretur, Titia, si patrem ab hostibus non redemerit, ducenta, & si redemerit, centum, non tam, duo esse legata sub contrarijs conditionibus relicta, quam vnum cum partis ademptione, pænæ causa postea scripta, videretur, qui enim ita disposuit, Titia, si patrem ab hostibus non redemerit, ducenta, si redemerit, centum, idem disposuisse videtur, ac ille, qui Titia ducenta reliquit, si patrem ab hostibus nõ redemerit, ac deinde, eius coercendæ causa subiunxit, quod si redimeret, ex ductorum legato, centum eidem adimerentur: quo casu nemo affirmaret, Titiam, quæ patrem ab hostibus redemisset, trecenta habiturã, cui ducenta præstari, satis esset, neglecta

neglecta conditione turpi, sub qua, in priori oratione relicta fuerant, neglecta item ademptione centum, quæ in posteriori, pænæ nomine eidem adempta fuerunt, iuxta. l. vnic. in fin. C. de ijs quæ pæn. nomin. §. final. in fin. instit. de legat.

25 Verumtamen re maturius deliberata, superior resolutio magis placuit, quia pænâ, a conditione volûtas defuncti separat, & an pænâ, an conditio sit, ex voluntate defuncti apparet, idque Severus, & Antoninus rescripserunt, vt refert Marcian. Iurisconsultus, in l. final. sup. de his quæ pæn. nomin. relinq. atqui, in illa oratione, & si patrem ab hostibus redemerit, centum, non adimi pænæ causa, partem prioris legati, sed potius nouum legatum, sub conditione relinqui, ea mihi ratio omninò persuasit, quòd, si testator, Titiam, à patris redemptione, pænâ aliqua coercere intenderet, ei ducenta legaret sub conditione, si patrem ab hostibus non redimeret, nec ulterius progrediretur, centum legâdo, si redimeret, quia in priori illa oratione, hoc venit secundum testatoris voluntatem, quòd si Titia, patrem ab hostibus redimat, ex ducentorum legato nihil habeat, ergò manifeste apparet, multò magis Titiam coerceri à patris liberatione, inspecta defuncti voluntate, quæ pænâ à conditione discernit, si non addatur ea oratio, & si redemerit, centum relinquo, quàm si ea addatur: Atque ita ex voluntate defuncti apparet, tali oratione, pænâ Titicæ non iniungi, quò magis à patris redemptione abstineret (cū si hoc voluisset testator, ab illa oratione sine dubio abstinuisset) sed Titicæ nouum legatum dari sub conditione, si patrem redemerit: quasi sic appareat, testatorem hunc, in vtrumque euentum Titicæ legare, voluisse, vel, inquam, si patrè ab hostibus non redimeret, vel, si redimeret,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

meret, exiguiori tamen legato, in hoc, quam in illo casu, ei providere, voluisse, non tamen idcirco, in posteriori legato, legatum pænale, aut etiam ademptionem pænalem versari, dicendum est, ut constat ex dictis: quibus additur in confirmationem præsens papiniani responsum, in quo, Titia ducenta legata proponuntur, si non nupserit, & centum, si nupserit; nec tamen quisquam vel mediocriter mentem Papiniani scrutatus affirmabit, in ea oratione. *Et si nupserit, centum*, non tam Titia legatum dari sub conditione, si nupserit, quam pænæ causa, partem prioris legati adimi, cum, si talem fuisse defuncti mentem, Papinianus perspexisset, non utique respondisset, centum quoque residua, mulierem nuptam petere, non posse, quasi in hoc propositæ quæstionis dubium versaretur, an, scilicet, treceta mulieri deberentur; sed aptius respondisset, integrum ducentorum legatum posse petere, neglecta partis ademptione, pænæ nomine scripta; quasi, dubium esset, an, ducenta absque partis diminutione deberentur. Denique, non ea ratione, centum quoque residua, Titiam maritatum non posse petere, Papinian. respondisset, quod ridiculum esset, eadē, & ut viduam, & ut nuptam admitti, sed potius, duceta debere præstari, de quibus solum dubitatio esset, ea ut pote generali, & certissimi iuris, ratione, quod pænæ nomine ademptio, inutilis esse, apparet. d. l. vnic d. §. final. instit. de legat.

Quare verius est, in specie nostri tex. duo esse legata sub contrarijs conditionibus relicta, & ideo utrumque peti non posse; posse verò in ea, de qua agimus, cum etiā ibi, duo proponantur legata sub contrarijs conditionibus relicta, quia altera ex eis turpis est, atque idcirco, pro non scripta est habita, quæ etiam, quia talis est, nec utilis est ad hoc, ut ex ea, contra legatum sub iusta conditione

ditione relictum, voluntas defuncti probati debeat: vnde, si iustæ conditioni paritum fuit, habebit mulier centum, sub ea relicta, cui etiam ducenta præstabuntur, sub ea conditione relicta, quam, quia lex naturæ abhorret, leges quoque ciuiles abhorrentes, pro non scripta habuerunt.

26 Illud postremo addendum est pro differentia inter turpem legati conditionem cum eius contraria, & impossibilem cum contraria eiusdem, videlicet, quod in turpi cum eius contraria, tunc demum superior resolutio procedit, cum maius legatum, sub turpi conditione relictum apparet, & minus, sub contraria, secus e contra, vt puta, si Titia centum relicta proponerentur, si patrem ab hostibus non redemisset, & ducenta si redemisset: Nam in tali specie, mulieri legitimæ conditioni parenti, ducenta duntaxat, sub ea relicta, præstabuntur, non etiã residua centum, in quorum conditione nullã turpitudinem versari, ex adiectione sequentis legati, palã cõiicitur. Qui enim vnum legatum mulieri reliquit, sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & aliud maioris quantitatis, sub conditione, si redemerit, apparet, mulieri quidem in vtrouis euentum legare, voluisse, pinguiori tamen legato, ei in patris redemptionem prouidere, voluisse, vnde nulla in hoc testatore turpitude deprehenditur, quæ utiquè deprehenditur in illo, qui maius legatum sub non redimendi conditione detulit: quò fit vt in hac specie turpis conditio sit, non verò in illa, in qua testatoris voluntas obseruanda erit, secundum quam, si mulier patrem non redimat, centum capiet, si redimat, ducenta duntaxat. Et idem erit, vbi ita dicatur, si liberos non habuerit, centum do, lego: si liberos habuerit, ducenta do,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

lego: nam & si conditio illa, si liberos non habuerit, simpliciter sumpta, turpis iudicetur, ita ut, illa pro non scripta habita, legatum purè debeat, ut supra tradidimus, in hac tamen specie, propter adjectionem pinguioris legati in contrarium euentum relictæ, nulla turpitudine deprehenditur, sed potius voluisse testatorem, maiori legato providere in casum susceptorum liberorum. At verò in impossibili cōditione, & eius contraria, semper vtrumque legatum præstabitur, siue sub impossibili maius, & sub contraria minus, siue é contra relictæ proponantur: nam semper, in legatis conditio impossibilis reperitur, & eius contraria, & ad vtriusque legati præstationem, æqua vbiq; defuncti voluntas conijcitur.

27 Sed (ut ad conditionem, si non nupseris, de qua præsens actio est, reuertamur) superest adhuc, respondere difficultati. l. mulieri & Titio 74. sup. eod. qua superius contendebamus, in eo tex. conditionem, si mulier non nupserit, mulieri & Titio adscriptam, in mulieris persona, ius accrescendi impedire, cum, si purè mulieri, de qua ibi, & Titio sub conditione, vsusfructus legatus esset, euacuata pars Titij, vel ob conditionis defectum, vel ob repudiationem ipsius, non dubiè, mulieri accresceret. l. i. §. interdum, sup. de vsufruct. accrescend. quare, conditio illa, si non nupserit, adscripta mulieri & Titio in casu d. l. mulieri & Titio, in persona mulieris non parùm operari, videtur, si quidem propter eius adjectionem, pars vsusfructus defecta in Titij persona, non accrescit mulieri, quæ vtrique accresceret, si mulier, absque vlla conditione, cum Titio vocaretur, iuxta notas circà ius accrescendi traditiones. Sed huius difficultatis solutio scribitur à Papiniana in d. l. mulieri & Titio,

& Titio, versicul. tantum enim, iunctis quæ supra attulimus circa Iurisconsulti rationem in præsentî, cum enim huiusmodi conditio, *si mulier non nupserit*, quanuis reuera deficiat, perinde legis beneficio habeatur, ac si fuisset impleta, vt tradidimus, recte dicitur à Papiniano in d. l. mulieri & Titio, versicul. tantum enim, ideò in specie de qua ibi, partem vsusfructus, in Titij persona defectam, mulieri non accrescere, quia tantum, beneficio legis, ex legato, ei concessum esse, intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset: porrò, si mulier, de qua ibi, conditioni paruisset, partem duntaxat vsusfructus haberet, altera vsusfructus parte Titio delata, existente, videlicet, in mulieris persona conditione, sub qua ille vocatus fuerat: ergò, si reuera, mulier conditioni non pareat (quo casu, beneficio legis, paruisse, fingitur) merito respondetur, eam, non habituram vsusfructus partem in persona Titij defectam, si quidem, præterquam quod hoc è testatoris voluntate esse, apparet, non plus debuit habere mulier, fìcte parendo, quàm si verè paruisset, satis namquè erit, si tantum fictio operetur in casu ficto, quantum in vero, veritas operaretur, l. si filiusfamilias, supr. si cert. pet. l. qui ad certum, sup. locat. & conduct. l. lex Cornelia, sup. de vulgar. & pupillar. substit. doctores in l. si is qui pro emptore, infr. de vsucapionib.

28 Vnde, quia si mulier, vere conditioni pareret, quo casu, pro parte quoque Titij conditio existeret, tunc, Titio mortuo, vel capite minuto, eius pars mulieri accresceret, iuxta d. §. interdum, cum, vsusfructuarij morte, aut capitis diminutione, vsusfructus extinguatur in eius persona, dicendum videbatur, quòd si Titius moreretur, aut statum mutaret, in specie d. l. mulieri & Titio, pars

Relectionis l. Titie, si non nupsit.

12
tio, pars vsusfructus, quæ ei relicta fuerat, accresceret mulieri, de qua ibi, iuxta sententiam, quam aduersus glossam final. ibidem, Bartol. & communiter scribentes, cum alijs, quos refert, probat Cost. in d. §. si arbitrato, limitat. 4. num. 6.

29 Ex quo loco vsque ad finem illius limitationis, subtile Papiniani responsum in d. l. mulieris & Titio, (citæ cuius interpretationem alij multum insudauerunt) ipse nouissimè, & præter omnes, subtilissimè interpretatus est, intelligens, in casu de quo ibi, partem vsusfructus Titio relicti, mulieri accrescere, si Titius moriatur, vel libertatem amittat, cuius amissione, maxima capitis diminutio contingit, non verò, si minimam, aut mediam capitis diminutionem pateretur, quanuis olim & minima, vsusfructus amitteretur, hodiè verò, maxima, & media. l. corruptionem C. de vsufruct. §. final. instit. eod. tit. Et mouetur Cost. in hanc nouam, subtilemque Papiniani interpretationem, ex eo, quia & si acquisitus vsusfructus finiatur non solum in maxima, sed etiam media capitis diminutione, & olim minima etiam finiretur, d. l. corruptionem, & d. §. final. tamen legatum conditionale vsusfructus, media capitis diminutione non perimitur, vt expresse probat Bart. in l. Sempronius Attalus in fin. supr. de vsufr. legat. per l. intercidit, sup. hoc nostro titul. maxima verò capitis diminutione, quæ, inquam, adimit libertatem, perimitur tale legatum, sicuti morte, iuxta d. l. intercidit, in fin. & l. ex facto. §. si quis rogatus, in 2. versicul. sed si seruus infr. ad Trebell. porrò in proposita specie, in qua, mulieri & Titio vsusfructus, si non nupsit mulier, relictus est, considerat Cost. conditionem vsusfructus Titio relicti, non ante venire posse, quam mulier moreretur, quæ si conditionem impleret,

præstita

præstita cautione de non nubendo (adquem modum conditionis implendæ videtur respexisse Papinianus, dum scripsit, tantum mulierem habituram, si conditioni non paruisset, quantum haberet, si paruisset) si, inquam, mulier præstita cautione de non nubendo, conditioni paruisset, non ideò magis, Titio statim deberetur legatum, qui Mutianæ cautionis exemplum in prædicto casu habere non posset. l. auia que 77. §. Titio, in fin. sup. eod. sed tunc demum, pro parte vsusfructus eidem legata, conditio existere, inciperet, cum mulier, innupta moreretur, l. cum tale. §. i. sup. eod. l. pater Scuerinam §. socrus. l. hoc genus infr. eod. sic ergò, si mulier conditioni paruisset, partem vsusfructus haberet, reliquæ vero partis Titio relicte conditio penderet, quandiu mulier viuebat, vnde, & si interim Titius minimam, aut mediam capitis diminutionem pateretur, non extinguebatur eius partis legatum, sed nihilominus in euentum conditionis pendeat, iuxta d. l. intercidit, in vers. quid ergò, & Bartol. sententiam in d. l. Sempronius Attalus, in fin. restat itaque, vt Titio mortuo, aut maximam duntaxat capitis diminutionem passo, legatum perimatur, iuxta d. l. intercidit, in princ. & in fine, atque idcirco, quia his demum casibus, pars vsusfructus Titio relicti, mulieri conditioni parenti competeret iure accrescendi, iuxta d. l. §. interdum, eisdem tantum, & non alijs, eadem pars mulieri competere, si conditioni, non paruisset, tantum enim concessum, est mulieri, si non pareat conditioni, quantum concederetur, si pareret. d. l. mulieri & Titio, cuius idcirco verba, ibi & in eodẽ statu erit, ad libertatis statum duntaxat referenda esse, subtilis noster Eman. in d. limit. 4. num. 6. subtiliter interpretatus est.

Relectionis l. Titia, si non nupsit.

30 Ego certe eius interpretationem in hac parte probó, ipsius veró sententiam, & aliorum, quos ipse secutus est, existimantium, mulierem, quæ nupsit, in specie d. l. mulieri & Titio, partem vsusfructus, Titio derelictam, eó mortuo, vel statum mutante, quanuis in seruitute sit, fore habituram, non indistincté probó, ex eo, quia dum ijdoctores proponunt, mulierem, conditioni non nubendi contravenientem, illicó, partis Titio derelictæ conditionem defecisse, proponunt, quæ tamen mulieri non accrescit, quandiu Titius & viuit, & in eodem statu erit, vt vtriusque sententiæ authores, pro certo habét, & palám respondit Papinian. in d. l. mulieri & Titio: reliquum est ergó, si nec Titio, iure legati, seu fideicommissi, pars illa debetur, quia eius conditio defecit, nec interim mulieri, iure accrescendi, quia non debet habere plus, non parendo conditioni, quam parendo, vt quãdiu Titius & viuit, & in eodem statu erit, penes hæredé sit ex cunctorú sentētia, supposite, quòd in hereditario, hæredis vé fundo, testator mulieri & Titio vsusfructu reliquerat, nec tamen penes eum manebit ea pars vsusfructus, tãquam vsusfructus formalis, quanquã hæredé, qui proprietatis dominus est, in ea, parté vsusfructus formalis habere posse, nõ ignoré: sed hoc est, quando ei, & alteri, vsusfructus legatus fuit, siue expressé, siue tacité, iuxta tex. in l. idem Neratius. § non solú, sup. de vsufr. accrescend. & in l. si alij sup. de vsufr. legat. manebit itaque, ea pars vsusfructus, de qua loquimur, penes hæredem, rei dominum, tamquam vsusfructus causalis. Est autem huius rei non leuis utilitas (vt & hoc obiter adnotemus) quia, si veluti pars vsusfructus formalis penes hæredem esset, inde sequeretur, quòd eo mortuo, aut capitis diminutionem passo, pars vsusfructus,

iure accrescendi consorti competeret, iuxta d. §. non solum, quod tamen non erit, si veluti pars ususfructus causalis, in hæredis dominio maneat, prout manere debet in prædicta specie, sicuti quodcumque legatum manere solet, cuius conditio defecit, ubi substitutus non est, aut coniunctus, cui deferri possit, iuxta. l. vnic. §. si autem aliquid, versic. quod si in medio. C. de caduc. tollend. Constat itaque, negari non posse, partem ususfructus Titio relictam, si non nupserit mulier, illa iubente, penes hæredem manere, ad instar legati, cuius conditio defecit.

Nunc ergo, quo iure, quaué ratione, ususfructus hæredi, legitimo iure quæsitus, qui nullo modo spectat ad Titium, morte Titij, aut eius status mutatione, ad mulierem pertinebit? nam accrescendi iure pertinere non potest, quanuis enim ususfructus, eius naturæ sit, ut & post acquisitionem admittat ius accrescendi, iuxta d. §. interdum, versicul. sed in ususfructu, hoc tamen locum habet, quando alter ex consortibus, ususfructus partem, quam habebat, amisit, tunc enim ususfructus amissus, quanuis iam constitutus fuisset, nihilominus, ius accrescendi admittit, ut dicitur in d. versicul. sed in ususfructu, Atqui secundum ea quæ propouuntur, ususfructum, qui penes hæredem est, morte, aut status mutatione non amittit Titius. l. i. versicul. sed ita demum, sup. quib. mod. usufr. amitt. nec enim, quod non habebat, amittere potuit, iuxta reg. l. decem stipulatus, infr. de verbor. obligat. ergo si ususfructus, morte, aut status mutatione, in persona Titij contingente, non amittitur, nequaquam poterit, in prædictis casibus cuiquam ad crescere. Denique hoc idem manifestius probatur in d. §. interdum, propé finem, ubi Iurisconsult. ait. Cum primum itaque non inueniet alter eum, qui sibi concurrat, solus veter in totum. Certé morte Titij,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

Titij, aut status mutatione interueniente, tam inueniet mulier cum, qui sibi concurrat, quam antea inueniebat, hæredem, inquam, quem inueniebat ante Titij mortem, aut status mutationem ei contingentem, post eam inueniet, ergo, non sola utetur in totum, in hæredis præiudicium, cuius, partem vsusfructus esse, ex ante dictis constat, atque ita constare debuit, absque factō suo, vsufructu priuari, nō potuisse, iuxta regulam. l. id quod nostrū, infr. de reg. iur. sic itaque apparet, in proposita specie, si Titius moriatur, aut statum mutet, mulierem, in vsusfructus parte, quæ in hæredis dominio erat, ius accrescendi habere, non posse, porro, nullo alio iure, illius pars, ei vnquã adquiri, potuit, quia iure legati, seu fidei commissi, non potuit, ut inter omnes constat: Vnde vera non videtur opinio Cost. & aliorum asserentium, quod si Titius moriatur, aut statum mutet, mulier, in specie. d. l. mulieri & Titio, totum vsufructum habebit, quod probari, existimant, a contrario sensu in illis verbis. *Quandiu Titius & uiuit, & in eodem statu erit, partem vsufructus habebit.* In quibus tamen, argumentum a contrario sensu non admittunt Accurs. Bart. & alij communiter scribentes, probantes, nunquã mulierem totum vsufructum habituram fore in specie illius tex. quæ tamen sententia, mihi quoque non sic indistincte probanda erit, qui, & si, in illo tex. argumentum a contrario sensu reperiri, probem, illud tamen in verbis prædictis, ut Costa, & alij, probare, non ausim.

31 Quarè, utramque sententiã, facili ac vera cõcordia, & literæ text. ac menti Iurisconsulti congruente componam. Pro cuius declaratione, veraque interpretatione difficilis, Papiniani contextus in dict. l. mulieri & Titio, erit aduertendum, ea verba. *Quandiu Titius & uiuit,*

& in

& in eodem statu erit, non esse referenda ad illa, quæ proxime subsequuntur, *partem vsusfructus habebit*. Sed ad proximè præcedentia, *si mulier nupserit*, vt sic, Iurisconsult. non significet, quandiu Titius & viuit, & in eodẽ statu erit, partẽ vsusfructus habiturã mulierẽ, si nupserit, sed, mulierẽ, si, Titio viuente, aut in eodẽ statu manente, nupserit, partẽ vsusfructus habiturã, quæ si verò, si mulier nupserit post mortẽ Tirij, aut postquã Titius statũ mutauerit, totum debeat vsusfructũ habere, & in hoc verè consistat argumentũ á contrario sensu, nõ in eo, quòd si nupserit, viuente Titio, & in eodẽ statu permanẽte, partẽ vsusfructus, totum verò, post eius mortẽ, aut status mutationẽ, habere debeat: sic ergò prædicta verba. *Quandiu Titius & viuit, & in eodem statu erit*, non, ad proximè subsequentia, sed ad proximè præcedentia, illa, videlicet, *si mulier nupserit*, necessario referenda erunt, atque ita necessario, sine punctis præcedentibus, aut qualibet alia disiunctiuæ orationis nota, absque dubio, in textu legenda erunt, prout in libro meo leguntur (quĩ ex recentioribus, & emendatioribus est) vbi, post illa verba, *si mulier nupserit*, continuata oratione hæc sequuntur, *quandiu Titius & viuit & in eodem statu erit*, quo in loco verbum, *erit*, subsequitur nota disiunctiuæ orationis, vulgo, virgula, nuncupata, & post eam sequitur in text. *Partem vsusfructus habebit*. Hoc ergò modo tex. ille legendus, & scribendus erit. *Si mulier nupserit quandiu Titius & viuit, & in eodẽ statu erit, partem vsusfructus habebit*. Vnde apparebit, quòd illa verba, *quandiu Titius & viuit, & in eodẽ statu erit*, nõ appellant ea, *partem vsusfructus habebit*, quæ separatam constituunt orationẽ, sed ea, *si mulier nupserit*, cum quibus cõiunguntur. atque ita, argumentũ á contrario sensu, quod inducũt, ad hæc referri debet, non ad illa, cum quibus, nihil commune habent.

Restat

Relectionis l. Titia, si non nupserit

Rostat modó, vt probemus, cur magis mulier, si nupserit postquam Titius mortuus fuit, aut postquam mutauit statum, totum vsufructum habere, debeat, quam si nupsisset quandiu ille viuebat, & in eodem statu erat: Et quód, si nupsisset quandiu Titius viuebat, & in eodé statu erat, totum vsufructum mulier habere nõ posset, rationem subiunxit Papin. in versicul. tantú enim, proxime sequenti, quod veró, & si Titius postea moreretur, aut statum mutaret, non ideó magis, mulieri pars vsufructus posset accrescere, patet ex ijs, quæ antea diximus contra opinionem eorum, qui ius accrescendi in his casibus admittebant: quæ omnia manifesté cessant, vbi n. u. l. ier nupsisset post mortem Titij, aut status eius mutationem, quo casu, Papiniani ratio in d. versicul. tantum enim, præcipit, integrum vsufructum, mulierem habere: videamus igitur, quantum mulieri ex legato præstándum esset, si conditioni paruisset, vt inde appareat, quantum ei præstari debeat, si post mortem Titij, aut eius status mutationem nubendo, non paruisset conditioni: cõtat autem, quód si mulier conditioni paruisset, præstita, videlicet, cautione de non nubendo, vt hodié, viduis, præstare, necesse est, Auth. cui relictum. C. de indict. viduit. tollend. non plus quàm dimidiam vsufructus partem esset habitura, reliqua veró pars Titio derelicta, in euentum conditionis suspensa maneret, iuxta. l. auia quæ § Titio in fin. sup. hoc titul. cum supra allegatis. Vnde, si interim Titius decessisset, aut ea pæna, quæ seruituté irrogat, in eum statuta fuisset, illicó, legatum dimidiæ vsufructus conditione suspensum, intercideret, iuxta tex. expressum in. l. intercidit, sup. eod. & confestim, mulieri conjunctæ deferretur, vt probat tex. etiam expressus in d. l. vnic. §. sin autem aliquid, versicul. quod si in

medio. C. de caduc. tollend. iure ergò dicimus, tantumdem mulierem fore habituram, quæ, mortuo iam Titio, aut maximam capitis diminutionem passo, conditio ni non paruit, ad stipulante, videlicet, huic sententiæ, & interpretationi, Papiniani contextu, secundum genuinam lectionem continua oratione legendo in illis verbis, *Si mulier nupsit quandiu Titius & viuit, & in eodem statu erit,* Et ratione, quam scripsit in versicul. tantum enim, cessante verò prorsus inconuenienti, quod supra notauimus, euenire, si mulier quæ nupsit quãdiu Titius & viuit, & in eodem statu erit, totum vsumfructum esset habitura post mortem illius, aut libertatis amissionem.

32 Nec obstabit huic sententiæ & intellectui, si quis obijciat, mulierem, conditioni parendo siue post mortem, siue antè mortem Titij, ciuilem, aut naturalem, totum vsumfructum fore habituram post mortem Titij, aut status mutationem, vt constat ex prædictis, ergò, quia secundum Iurisconsulti rationem, tantum habere deber, non parendo, quantum habuisset, parendo, dicendum videbatur, quòd, & si mulier, ante mortem Titij, ciuilem, aut naturalem, non paruisset conditioni, nubendo, scilicet, totum vsumfructum, post mortem illius habere debuisset; quo argumento, pro hac sententia contra communem contendunt alij.

Sed ei facili negotio respondendum erit, mulierem quidem tantum habituram esse ex legato, non parendo, quantum haberet, parendo, sed id intelligendum semper fore datis terminis habilibus, supposito, inquam, legato, ex quo capi, possit: porrò, vbi mulier nupsit quandiu Titius viuebat, & in eodem statu erat, pars, vsumfructus Titio relicta, statim defecit, eius, videlicet, defecta conditione, iuxta d. §. si autem aliquid, in vers. quod si

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

in medio, vnde, cum Titius postea moritur, aut etiam p̄nam seruitutis incurrit, iam nullum considerari potest legatum, siue purum, siue conditionale, ex quo mulier, quidquam habere, possit, nimirum igitur, si in prædicto casu, partem illi relictam mulier non habeat, quam esset habitura in eodem casu, si conditioni paruisset, vel si ei contrauenisset post mortem Titij, aut p̄nam seruitutis illi irrogatam, tunc enim semper apparet, existere legatum, tamen si conditione suspensum: Atque ita constat, secundum superiorem sententiam & expositionem, mulierem semper ex legato tantum habere, non parendo conditioni, quantum habitura esset, parendo, supposita tamen terminorum habilitate, legati, scilicet, præexistentis, quantum conditione suspensi: vt sic, non ociose, sed potius mysteriose, & acute satis scripsisse, mihi videatur Papin. tantum, beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, intelligendum fore, quantum haberet, si conditioni paruisset: mysteriosè, inquam, Papinian. in præfata ratione, verbum, *ex legato*, interposuit, quod, indubitanter, ociosum esse, appareret, si non hunc, quem explicuimus, operaretur effectum, significandi, videlicet, mulieri, non tantum simpliciter, beneficio legis, concessum esse, quantum haberet, si conditioni paruisset (quia, si conditioni paruisset, quancumque paruisset, totum vsum fructum esset habitura, Titio mortuo, aut seruo p̄nc̄ effecto, cum in huiusmodi euentum, totum habere, non possit, si antè eum, conditioni contrauenisset) sed tantum, beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, quantum haberet, si conditioni paruisset.

33 His tandem explicita, & omni difficultate remota, probata apparet interpretatio nostra ad literam *tex. d. l.*

mulieri

mulieri & Titio, eaque, superiores doctorum sententiæ, inter se dissidentes, ad congruam, & veram concordiam rediguntur: glossæ, namque, & communis sententia erit amplectenda, muliere nubente quandiu Titius & viuit, & in eodem statu erit, tunc enim, nec illo postea mortuo, aut capite minuto, residua pars vsusfructus, quæ fuerat ei derelicta, mulieri accrescet, iuxta communem sententiam: contraria verò sententia Raphaelis Cumani, Paul. Castrens. Socin. num. 5. in d. l. mulieri & Titio, & Costæ in d. §. si arbitrato, limit. 4. num. 6. & aliorum tradentium, mulierem quæ nupsit, totum vsusfructum fore habituram post mortem Titij, aut capitis diminutionem (quod Cost. de maxima capitis diminutione, recte & subtiliter interpretatus est) probanda erit, quando mulier nupsit, Titio iam mortuo, aut pænâ seruitutis affecto: sic vtraque sententia, temporis, in quo mulier nupsit, distinctione facta, facile & vere concilianda erit, & vtrumque præstitæ distinctionis membrum, ex d. l. mulieri & Titio, cum sup. adductis, late comprobatur.

34 Ex illa autem lege notandum interim erit, conditionem, si mulier non nupsit, in alterius legato positam valere, quod etiam probat tex. in l. auia quæ 77. §. Titio sup. eod. l. 1. C. de indict. viduit. tollend. glossa Bart. & doctores vtrobiq; & in l. Titia quæ 74. infr. de verbor. obligat. qui contiuuó limitant, vt non procedat in legato personæ conjunctæ derelicto, ita vt verisimile sit, illius intuitu mulierem à nuptijs arceri, tunc enim viduitatis conditio in persona mulieris adjecta spernetur, quasi in fraudem legis ad impediendas nuptias scripta, vt idem Papin. ait in l. hæres meus, 79. §. final. sup. eod.

35 Quam tamen limitationem, non ita late, vt loquuntur doctores, sed stricte, & caute accipiendam puto, in ijs, scilicet, personis, quarum causa, verisimile sit, mulierem in conditione positam, a nuptijs auerti: porro, verisimile non est, quamquam a nuptijs retardari, propter relicti commodum alteri tamen propinquo suo inde affuturum. Vnde non quælibet conjunctio, siue ratione sanguinis, siue amicitiae, inter legatarium & mulierem, sufficiet, vt conditio spernatur, quanuis alias generaliter tradatur, stipulationem pænalem pro sponsalibus aliorum non valere, quando talis stipulatio inter conjunctos, vel valde amicos illorum interponitur, vt tradunt Bart. d. l. Titia quæ num. 1. & ibi communiter doctores, & in c. Gemma de sponsalib. & generale accõmune est ad plures iuris nostri articulos, quod dispositum in propinquo ratione affectionis, habeat etiam locum in valde amico, vt tradit Ias. d. l. Titia quæ nu. 14. & sequenti, & in l. exigendi, ex num. 4. C. de procuratoribus, notat Abb. post glossam ibi col. vltim. in c. requisisti de testament. & communiter doctores ibi, vbi ita asserit Couar. num. 7. latissime Tiraq. de amicitia plura cumulans, in l. si vnquam, verbo, libertis a num. 95. C. de reuocand. donation. Ceterũ quod attinet ad præsens institutum, pensandum cum iudicio erit, an conjunctæ personæ cū muliere ea ratio sit, propter quam, verisimile sit, ipsam a contrahendo matrimonio impediri, quod iudicis arbitrio discernendum erit, qui aliquando æstimabit, nec valde conjunctam personam ad hoc valere, nempe fratrem mulieris, aliquando vero in remotiori gradu constitutum, mulieris nuptijs impedimento fore, si forte illa in domo illius sub illius curâ & obsequio maneat, aut etiam de pane illius viuat, & ita prædictam limitationẽ

ad d.

ad d. l. mulieri & Titio, sensisse videtur glossa prima ibidem, ibi, *ut non sit verisimile, eam nubere, sine eius consensu.* Et mihi probat tex. in dict. l. hæres meus. §. final. in exemplis ibi á Iurisconsult. adductis, quæ regulam declarare solent, est autem exemplum primum in filia, quæ pater, cui legatum fuerat sub conditione, si illa non nupsisset, habebat in potestate: porro de iure civili, filia nuptias non valuisse sine consensu patris sub cuius potestate erat, constat. l. 2. ff. de ritu nuptiar. alterum exemplum est in legato filio famil. relicto sub conditione, si pater eius, vxoré non duxerit, quod ex iure paternæ acquisitionis perinde erat, ac si ipsi patri, cui non nubendi conditio iniuncta fuerat, relicto fuisset. Atque ita videtur mihi Papinian. non solá arctissimã sanguinis coniunctionem attēdisse, ad præsumendã legis fraudē: cū, si hæc eius mēs fuisset, de paterna potestate in utroque exēplo frustra meminisset. nō tamē, rē hanc ita arctē accipiendã, velim, ut ad Papinian. exēpla redigēda sit, sed bonum prudentis iudicis arbitriū in illius definitione requiro.

36 Sed iã post explicitã d. l. mulieri & Titio, cū õnibusque ad eius interpretationē, & nostri tex. intellectu spectat, ut nostrū nunc prosequamur institutū, circa cõditionē, si non nupsisset, (de qua præsens actio est) illud pro constanti ponimus, eã hodie in viduis valere, antiquo iure, hac in parte, correcto per nouã Iustiniani constitutionē in Auth. de nuptijs. §. quæ veró nunc sequitur, vers. unde sancimus, Collat. 4. & in Auth. cui relicto. C. de in dict. viduit. Tollend. vbi tradunt doctores, Socin. in l. hæc conditio, colun. 2. vers. Tertió not. supr. hoc titul. Gom. l. 14. Taur. num. 8. Corras. lib. 3. miscell. c. 1. nu. 4. Couar. de sponsalib. 2. part. cap. 3. §. vlt. num. penult. vbi tradit, prædictam iuris civilis constitutionem,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

nem, iure canonico sublata non esse, Cost. d. l. cum tale. §. si arbitrato, limit. ultim. num. 1. Mantic. de coniectur. vltimar. voluntat. lib. 11. titul. 19. numer. 2. vbi hanc sententiam, frequentissimo doctorum calculo receptam refert ex Dec. in rubr. C. de secund. nupt. num. 5. versicul. infin. gloss. Vnde si hodie, vel maritus uxori, vel uxor marito (idem namque ius utrinque est, iuxta d. versicul. unde sancimus, & tradit Cost. d. nu. 1. aduersus Castrens. in l. final. in princ. C. de indict. viduit. tollend. contrarium tentantem, Mantic. d. titul. 19. nu. 12. cum sequentibus.) vel quaelibet alia persona viduis relinquat, sub conditione, si non nupserint, non alias debetur legatum, quam praestita cautione de non nubendo, in forma d. versicul. unde sancimus, & d. Auth. cui relictum, quia, sic nouo iure constituit ibidem Iustinian. quauis enim, tam viduis quam ijs personis, quae nunquam matrimonium contraxerunt, viduitatis conditio, antiquo iure remitteretur, quia in omnibus illa ratio, sobolis, scilicet, procreandae causa, aequae versabatur, tamen in viduis hoc ius correxit Iustinian. nam, & si vidisset, in eis, illam procreandae sobolis rationem versari, & maximam ipsis cupiditatem, in hoc constitutam esse, ut dixerat in l. 2. C. de indict. viduit. tollend. tamen, ob specialem quandam prioris tori fauorem, & honorem sic constituit: quod certe summa cum ratione constituit, nam, & defunctorum voluntatibus, & mortuorum coniugum honori prospexit, & si res bene perpeditatur, nihil fauori publico in contrahendis nuptiis consistenti detractum esse, apparebit. etenim, quam prioris coniugis amor, ab alterius coniugio non diuertit, credendum est, quod nec amitteredi relictum timor diuertet. unde, viduitatis conditio adscripta viduae, non inuenietur impeditiua matrimonij, quod certe, si impeditur in viduis, non commode relictum, sed prioris coniugis amore fortius impeditur, iuxta illud Didonis apud Virgil. in 4. Aeneid.

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores

Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Et si hec non impeditur amoris vinculo, quia, nempe, vidua, ad alterius viri nuptias trāsmigrare intendit, credendū erit, quod multō minus, illo relictī vinculo impediatur: Atque ita apparet, summa ratione sanxisse Iustinianū, vt viduitatis cōditio adscripta viduis valeret, vt pote, quæ & mortuorū coniugū, & prioris tori liberorū, & denique ipsarū viduarū honorē respiciat, nec publicū nuptiarū fauorē despiciat, cōstat enim, secūdis nuptijs, & viros defunctos, & liberos ex eis susceptos iniuria affici, vt in d. §. quæ vero nūc sequitur, & in Auth. de nō eligēd. secūd. nubēt. mulier. §. prospeximus, collat. 1. tradit Cald. de nominat. Emphyteut. quæst. 14. nu. 39. & denique, honestū est viduis, a secūdis nuptijs abstinere, c. final. 31. quæst. 1. notat Socin. d. l. hæc conditio col. 2. late & elegāter Corras. d. lib. 3. c. 1. ex n. 1. vbi n. 3. viduitatis laudes, aliquarū laudabilis pudicitiae viduarū testimonijs, & exēplis, exornat: quāuis enim viduæ licitū sit, iterū nubere, beatior tamē erit, si sic permāserit, secundū Apostoli consiliū 1. ad Corinth. c. 7. in fin. qua de re pulchra sunt Imperatoris verba, in d. Auth. de nō eligēd. secūd. nubent. §. cū igitur, vbi ait. *Optimū itaque est, atque laudabile, & dignū oratione, vt mulieres ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad virū venerunt, seruent inuiolatū morientiu torū, & huiusmodi mulierem, & miramur pariter & laudamus, & non procul à virginitate ponimus.*

Valet itaq; hodierno iure, cōditio, si nō nupserit, adjecta viduæ, quæ nō solū deficit, nuptijs ab ea celebratis, iuxta cōditionis expressæ verba, sed etiā ex mēte testantis deficient prædicta conditio in vidua quæ stuprū admisit, quāuis post viri mortē maritata deinceps nūquā fuisset, vt tradidimus sup.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

Quid autem, ubi viduę iniungatur conditio, si castę vixerit, an perdat legatum secundo nubendo? agit post alios Gom. d. l. 14. Taur. num. 9. Couar. d. c. 3. §. vltim. num. final. Cost. d. limitat. final. num. 11. Didac. à spino de testam. gloss. 14. princip. de legat. sub condit. relict. num. 94. Mantic. d. titul. 19. ex num. 31.

37 In virginibus veró, ius antiquum manet incorrectū, secundum Ioan. sententiam relata in glossa final. d. Auth. cui relictum, quā receptissimam dixit Costa d. limitat. final. nu. 2. quod ius, etiam durare in muliere corrupta, quę nunquā nupsit, sentit ibidem glossa Ioannem secuta, & Bartol. & communiter doctores, vt asserit Gom. i. tom. var. resolut. c. 12. nu. 79. & aduersus Ricard. Cyn & Bald. ita tenet, & communiter teneri, resoluit Philip. Corn. in d. Auth. cui relictum nu. 4. & ibi Iacob. de Sancto Georg. quos retulit Eman. vbi sup. nu. 4. qui tamen in duobus numer. sequentib. aduersus omnium sententiam arbitratur, & resoluit, quod etiam in ijs personis, quę nunquam matrimonium contraxerūt, viduitatis conditio non spernatur iure hodierno, quinimo ea valeat respectu futurarum, post primas, nuptiarum, per d. Auth. cui relictum, quasi, qui virgini ducenta reliquit sub conditione, si matrimonium non contraxerit, de secundis quoque nuptijs sensisse, videatur, cum negatiua conditio, non ad primas duntaxat nuptias, sed ad omnes omnino referri debeat, iuxta glossę finalis receptę autoritatem, in l. hoc genus, 106. infr. eod. quam notabilem vocat Ias. in l. diuortio. §. quod in anno num. 24. sup. solut. matrím. & plures refert Tiraq. in l. boues. §. hoc sermone, limit. 7. infr. de verbor. significat. Atque ita dicendum erit secundum Cost. virginem, cui ita legatum sit, Catharinę, si non nupserit,

centum, non posse hodiè, ad legatum admitti; nisi offerat heredi cautionem, super secundo matrimonio.

38 Subtilis certè, subtilis doctoris obseruatio ista est, contra quam tamen occurrit mihi, quod onus hoc, & graua men cautionis à virgine præstandæ super secundo matrimonio, aliquod, prioribus nuptijs impedimentum præstare, videbatur: nec enim tam facile maritum inueniet puella, cum dote cantioni obligatâ, præsertim, vbi dos, & cætera bona coniugû, inter eos ex forma statuti communicantur, prout in hoc regno, quàm, cum dote libera inueniet, vnde, prædicta obseruatio, non videbatur admittenda, nè quòd omnino nuptijs impedimentum inferatur d.l. cum tale. §. si arbitrato, sup. eod.

Sed hanc objectionem, præsentem inspectionem nequaquam onerare, postea animaduerti, præsens, namque, inspectio eo tendit, nè puella, metu perdendi relicti propter validitatem conditionis, à primis nuptijs abstrahatur: Atqui, aliud est, non tam facile inuenire virum propter exiguam dotem, aut aliqua cautione obligatam, aliud, propria voluntate abstrahi à contrahendo matrimonio, quod vltimum, potuit, non nubendi conditio causare, si ea valeret, cum tunc, fortasse lucri magis quam mariti auida puella, metu non obtinendi relicti, vellet à matrimonio abstinere: quòd si lege, secuta redderetur de non amittendo relicto quanuis primum matrimonium contrahat, nequaquam ab eo arcebitur, & si, super secundo cautionem præstare, compellatur: fingamus enim, illam nolle nubere, & sic, reuera, non nubendi conditionem implere, velle, præstabit nihilominus, de non nubendo secundo, cautionem, vt obtineat relictum, iuxta Costæ obseruationem: ergo, quæ velit,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

velit, nolit nubete, quæ, inquam, nubat, aut non nubat, in vtrumuis euentum cautionem præstare, debet, super secundis nuptijs, nequaquam abstinere à primis, propter huius cautionis timorem, quam, & si abstinere, æquè nihilominus erit præstatura. Apparet itaque manifeste, difficultatem, quam supra moui, nouæ, & subtili Emanuelis obseruationi non obesse.

39 Quæ tamen ex alio capite, periculosa mihi visa est, quia, scilicet, antiquo iure, non nubendi conditio, nullius oneris, aut grauaminis erat legatarijs, quibus adscribatur, quod ius, in personis duntaxat viduis, noua Iustiniæ constitutione correctum fuit, vt patet in dict. Auth. de nupt. §. quæ verò nunc sequitur, versicul. vnde sancimus, vnde secundum vulgares traditiones, ius antiquum manebit incorrectum, & erit in viridi obseruantia, sicut erat ante nouam Imperatoris constitutionem, quoad eas personas, quibus, cum nunquam matrimonium contraxissent, sub non nubendi conditione, quidquam relictum fuerit, ac proinde tales personæ relictum capient, absque vlllo onere, aut grauamine cautionis præstandæ, sicuti capere, eis iure antiquo licebat, quod, duntaxat in ijs personis, quæ semel matrimonium contraxerant, correxit Iustinianus.

40 Vlteriùs, huiusmodi conditio, si non nupserit, adscripta puellæ, quæ nunquam nupsit, fortassis ad primas tantum nuptias, non etiam ad vltiores, ex voluntate testantis referenda erit: qui enim, Catharinæ, quæ nunquam nupsit, mille aureos reliquit sub conditione, si non nupserit, Catharinam, voluit, in eo statu permanere, in quo, tunc temporis erat, cum testamentum condebatur, statum itaque nunquam nuptum feminarum, in Catharina voluit, quem vt retineret.

nēret, legatum eī sub non nubendi conditione reliquit, cū ergo huiusmodi statum, mulier, vbi primum matrimonium contraxit, retinere, iam non possit, nec iam amplius, ad eum viro mortuo regredi, queat, vt pote quæ tunc, diuersum alium, vidualem, (scilicet, statum sortita sit, apparet, prædictam conditionem, ad priuim duntaxat matrimonium spectare, eoque duntaxat, & non, sequentibus coniugijs, tali conditioni posse contraueniri: sequentibus vero contraueniretur, si talis conditio viduæ adscripta foret, quia & post secundas, & vltiores nuptias, viro amisso, remanet mulier, in viduali statu, quem præcipit, conditio; Atque ideo, toties aduersus conditionem, quæ vidualem statum præcipit, vidua fecisse dicitur, quoties nupsit, non sic, vbi non nubendi conditio, ei personæ adscripta fuerit, quæ nunquam matrimonium contraxit, vt constat ex prædictis, & idcirco talis conditio, tali personæ adscripta, ad primas tantum nuptias, ex voluntate testantis referenda erit.

41 Nec obstat recepta glossæ sententia in dict. l. hoc genus legati, infra. eod. quia loquitur in conditione, de non nubendo alicui certo & designato viro, quæ conditio, ex voluntate testatoris omnes nuptias comprehendit, vt inferius tradetur: non sic illa, si non nupsit, vbi personæ, quæ nunquam nupsit, adscripta fuerit, quæ proinde, tali conditione nequidquam obstante, ad legatum erit admittenda absque vllō onere, aut grauamine cautionis, super secundo matrimonio præstandæ, vt pote, quæ, & si secundo nubat, non erit relictī commodo priuanda: & ita hanc sententiam probandam puto, etiam hodierno iure stante, aduersus Emanuelis resolutionem in dict. limitat. final. numer.

numer. 4. cum duob. sequentib. Denique, puella perinde legatum habebit, ac esset habitura antiquo iure ante nonam Iustiniani constitutionem, de qua in dict. Auth. cui relictum, & in d. Auth. de nupt. § que veró nunc sequitur, cum (vt diximus) in viduas solum decreta sit, quoad alias, antiquo iure in suo robore permanente.

42 Verum ego nuper cum corám senatu nostro legé hác relegeré, noue, disputandi quidem gratia, nec tamen incolorate, contendebam, iniquum hodie, stante pietate Christiana, ius illud videri, quod circa non nubendi conditionem, in virginibus, & ijs personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt, Iustinianus intactum reliquit, proindeque, in illis, prædictam conditionem, omnino valere, debere: cum enim, post sacratissimæ, & immaculatæ Virginis Mariæ Domine nostræ, diuinæ volútaði & prouidentie commissum votum de virginitate seruanda, (quod, primum in mundo fuit, in cælo quidem gratissimum, & assiduis innumerabilium virginum votis, & choris laudatissimum) iam, non plangenda virginitas sit, quam antea, circumiens montes cum sodalibus suis, in se flebat illa Iephte filia, Iudic. 11. in fin. sed summé laudanda, & honorificanda, ac sine dubio, conjugatorum statui præponenda, vt per Apostol. 1. ad Corinth. cap. 7. quod, sub anathematis pæna præcipit Sacrosancta Trident. Synodus sess. 24. de Sacram. matrim. canon. 10. cum itaque melius, ac beatius sit, manere in virginitate, aut cælibatu, quàm matrimonio iungi, vt habetur in d. canon. 10. & nō nubendi cōditio iubeat, legatariū nō iungi matrimonio, sed in virginitatis, aut cælibatus statu manere, perfectio, ius iniquum esse,

esse, videtur, videlicet, contra pietatem Christianam, quo conditio spernitur, cuius reale adimplementum, ad meliorem, perfectiorēque Christianæ vitæ statū prouocat quàm contrauentio eiusdem: quare, non solum in vicijs, in quibus Iustinian. ius antiquum abrogauit, sed in alijs etiam personis, quæ nunquā matrimonium contraxerunt, illud abrogandum fore, videbatur, tamquā pietati Christianæ non conueniens, secundum quam, conditio non nubendi, in omnibus valitura videbatur: quis enim affirmare audebit, conditionem, qua testator, legatarium, magis piè viuere, intendit, illius voluntate neglecta, vllō Reipublicæ fauore, è testamento reijci, debere? Auget verò difficultatem noua Imperatoris constitutio in Auth. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc præsentī, collat. 9. vbi constituit, quòd si cui hæreditas, seu legatum relinquatur, sub expressa nuptiarum, aut liberorum conditione, debebitur nihilominus relictum, si personæ, siue masculi, siue fæminæ, talibus conditionibus subiectæ, in quibus, Reipublicæ fauorem, & publicam vtilitatem versari, constat, eis derelictis, monasteria ingrediantur, in qua vitæ professione, constat, in signe pietatis, & religionis Christianæ opus versari: atque ita apparet, quod is, cui, expressa testatoris voluntate, nubendi conditio imponitur, in qua, publica versatur vtilitas, eam adimplere, non tenetur, si ad meliorem, perfectioremque vitæ statum quàm coniugatorum se se conuertat: ergò à fortiori dicendum videtur, quòd, vbi expressa testatoris voluntate, talis conditio imponitur, quæ meliorem, perfectioremque vitæ statum quam coniugatorum repræsentet, (qualem esse, non nubendi conditionē, antea declarauimus) ea, omnino valere, debeat, nequidquam in cōtrarium valente Reipublicæ fauore.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

43 Sed nihilominus, hac difficultate non obstante, superior communis sententia & conclusio, in ijs personis, quę nunquam matrimonium contraxerunt, etiam hodie retinenda erit: & pro prædictæ difficultatis facili ac congrua resolutione præmittendum est, quod conditio, si non nupseris, palam & directo, matrimonij impeditiva est, & sic palam & directo est contra Republicę utilitatem, quę in contrahendis matrimonijs versatur: porró, & si ea, meliorem, ac perfectiorem vitę statum, quàm sit matrimonialis, repræsentet, non temere, nec inconsulto dicendum erit, si talis conditio valeret, periculum fore, ne is, ea vé, qui quę vé, cum nuptias appetat, ab illis tamen abstinere, proponit, non Dei amore, & intuitu, sed vt obtineat legatum, vri potius, velit, quã nubere, & sic periculum est, ne dum abstinere a coniugali toro metu perdendi relicti, vitam male perdat, libidinose viuendo, vnde, merito non probanda erit conditio, quę, & si meliorem, ac perfectiorem vitę statum repræsentet, persona tamen, cui præcipitur, & carnis imbecillitati, & mundi periculis manet objecta, & præterea, talis conditio, nuptijs impedimento est, in quibus & publica versatur utilitas, & probabilis, quanuis non melioris, boni tamen status, ac vitę securitas: Nam, & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, quanuis qui non iungit, melius faciat, vt per Apostol. 1. ad Corinth. c. 7. prope fin. Quanuis autem hæc ratio æque in viduis militet, præsertim adolescentioribus, tamen in eis, speciali Imperatoris constitutione cautum fuit, vt valeat conditio non nubendi: idque speciali quadam ratione, vt supra dictum fuit, quę cessat in personis, quę nunquã matrimonium contraxerunt: undé, ex prædicta resolutione apparet, in huiusmodi personis nõ tam videri iniquum & contra pietatem Christianam, illud antiquę le-

gis beneficiū, quo ex, hæreditates, & legata capiunt spre-
ta nō nubendi cōditione, sub qua relicta fuerant, quare,
ius istud erit hodie obseruandū, vt pote æquum, favora-
bile, & rationale, & in nunquam nuptis nulli iuris
constitutione abrogatum.

44 Ex hac autē resolutione illud manifeste infertur, quod
si testator conditionem adiiciat matrimonij impedi-
tiuam, quæ tamen, in meliori vitæ statu, quem represen-
tat, probabilem quoque, eiusdem vitæ & status securita-
tem secum ferat, erit vtique talis conditio obseruanda,
vt pote in qua cesset superior ratio, obquam, ius illud,
Reipublicæ & matrimonij fauore introductum defendi-
mus. Quo fit, vt si alicui legatū seu hæreditas relinqua-
tur sub cōditione, si sacris ordinibus initiatur, valebit cō-
ditio, quāuis per eā a carnali matrimonio abstrahatur:
nec solū cōditio referenda erit ad sacros ordines a mo-
nacho susceptos, quo casu de validitate conditionis nul-
la dubitatio erit, sed etiam in seculari clerico sacrorum
ordinū intelligenda erit, nā & is, prædicta cōditione ad
meliorem vitæ statū excitatur, & eiusdem vitæ ac status
professio castitatē prædicat in eo, qui eam alijs prædica-
re, profiteretur, vt merito, quidquā mali de homine Deo cō-
secrato, ac Angelorū more illi ministrante præsumere,
suspiciari vè, nō debeamus, cuius intuitu, prædictā cōdi-
tionē nō valere, affirmemus, sed magis tenendū sit, eā va-
lere, vt potè, quæ, & si a carnali cōiugio auertat, ad aliud
melius & sublimius cū probabili vitæ securitate in eo,
cōuertat: Absit enim, vt, illos, qui sanctum continen-
tiæ statum, in tam purum, ac spirituale ministerium, Dei
beneficio, sortiti sunt, eo cōtra carnis illecebras, & hos-
tis astutias minus fortes & armatos esse, credamus,
quam coniugatos statu suo, de quibus Apostolus dixit,
quod tribulationē carnis habebūt huiusmodi. Denique,
pro

Relectionis l. Titie, si non nupserit

Pro hac sententia expendo tex. in Auth. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc præsentī collat. 9. vbi relictum alicui sub nuptiarum, aut liberorum conditione, non defecit, eo monacho, vel clerico facto, conditione pro nō scripta habita, atque ita apparet, contra expressam nuptiarum conditionem, posse quem ad clericatum conuerti, sicut ad monachatum, & spreta conditione relictum obtinere, multo magis igitur idem poterit, vbi clericatus ipse in conditione positus expressè est. Tex. vero in d. §. sed & hoc præsentī, non solum procedit, vbi is, cui sub cōditionibus, de quibus ibi, relictum fuit, monasticam vitā professus est, sed etiam vbi sacris ordinibus initiatus clericus secularis efficitur, dummodo bona relictā, in pia opera expendant, vel relinquunt clerici in tali vitæ statu perseuerantes, vt exigit tex. ibi, & si glossa ibidem, verb. clericī contrarium sentiat, & in Auth. nisi rogatī C. ad Trebell. quam Barrol. utrobique sequitur, & Abb. in c. in præsentia nu. 43. post. gloss. finalem in fine ibidem de probation. Salyc. in d. Auth. nisi rogatī num. 3. & hanc sententiam cōmunē esse, ex Alciat. conf. 90. num. 11. lib. 9. & Boer. decis. 354. nu. 11. refert Mantica. de conject. vltim. volunt. lib. 11. titul. 7. num. 22.

45 Quæ sententia sustineri posset, si prædicta decisio ea ratione procederet, quod monasterium loco filij haberetur, quam rationem scripsit glossa final. in l. iubemus. §. si autem is C. ad Trebell. & in Auth. si qua mulier. verb. liberis. C. de Sacrosanct. Eccles. & cum glossa vulgarem illam allegationem, l. tex. in d. Auth. nisi rogatī, sequuntur ibi antiquiores, & plures relati à Tiraq. in l. si vnquam, verb. susceperit liberos num. 42. C. de reuocand. donat. sed eam rationem improbat Bartol. d. Auth. nisi rogatī, & d. §. sed & hoc præsentī num. 4. & d. Auth. si qua mulier

mulier num. 4. & multis confutat Felin. d. c. in præsentia num. 42. Bartolum secutus, & cum eo communis recentiorum, vt constat ex Tiraq. d. verb. susceperit liberos num. 47. Couar. lib. 1. var. c. 19. num. 6. & 7. Cost. in c. si pater, verb. si absque liberis num. 70. in princ. de testament. lib. 6. Mantic. d. titul. 7. nu. 6. de quo late Cald. de nominat. emphyteut. quæst. 6. nu. 10. Valasc. consult. 24. nu. final. tom. 1. spin. in specul. testamentor. gloss. 12. principal. nu. 27. cum sequenti, Boet. Epo. in c. 2. nu. 13. cum sequenti, extrâ de testament. quare magis placuit ad prædictam Imperatoris decisionem Ricard. ratio, quam tradidit in d. Auth. nisi rogati, & probauit Bartol. ibi, & in d. §. sed & hoc præsentu nu. 4. idem Bartol. in l. si ita quis. §. is cui nu. 3. ff. de leg. 2. communem fatentur Beroius. d. c. in præsentia nu. 478. Couar. d. c. 19. num. 7. Mantic. d. titul. 7. nu. 4. est autem illorum ratio nê talis nuptiarum, seu liberorum conditio, hæredem aut legatarium, cui adscripta est, à meliore vitæ statu ac professione auertat: & hac quidem ratione stante, prædicta decisio in clerico quoque seculari locum obtinet, quia in illo eadem illa ratio locum obtinet, vt pro non scripta conditio habeatur, nê alias relictî consequendi spe & intuitu, à meliore vitæ statu & professione abstrahatur: imo, si verum amamus, ratio ista magis in clerico seculari, quàm in regulari locum sibi vindicat, si quidem secularis clericus fideicommissum sibi adipiscitur, quo priuaretur, si nuptiarum conditio clericatu ipso defecta censeretur, quod secus est in eo, qui religionem ingredi instituit, qui & propria sua relinquere, & paupertatè voto profiteri, paratus est: vnde verisimile non est, à monasterij ingressu quemquam arceri, propter metum perdendi relictî, vt eleganter probat Couar. ex hoc prædic-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

tam Ricard. & sequacium rationem improbens d. c. 19.
num. 7. late item & eleganter Mantie. d. titul. 7. num. 4.
vbi alios allegat eandem Ricard. & ceterorum ratione
refellentes, ad decisionem tex. in d. §. sed & hoc presentis,
quæ quidē ratio & si ad tex. ibi probabilis nō sit, nihilo-
minus tamen eius decisio in seculari clerico sustinenda
erit, tã ex voluntatis conjectura, secundum quam illius
tex. decisionem inductam esse, inferius trademus, quã
ex verbis illius ibi, *si modo monasteria ingrediantur, aut clerici,
aut diaconisse, aut asistrie fiant, & ibi, hoc autem solatio & clerici,
& diaconisse, &c.* Quibus apparet, bis tex. ibi de clericis,
tanquam de diuersis ab ijs qui monasteria ingrediuntur,
loqui, quidquid glossa d. verb. clericus, aliter inter-
pretetur, cuius interpretatio, non solum dictum verbum
nimis coarctat, & restringit, dum solum illud accipit in
ijs, qui monachi sunt, sed etiam decisionem tex. in hac
parte frustratoriam omnino & ociosam reddit, cum, qua
parte in ingredientibus monasteria loquitur, tam proprie
intelligitur in ijs qui ingrediuntur, vt clerici fiant,
quã in ijs qui ingrediuntur, vt conuersi sint, quapro-
pter, dum tex. etiam in clericis decedit, nē aliàs sine ef-
fectu, & frustratoria maneat decisio in hac parte, in ijs
vtique accipiendus est, qui sine monachatu clericatum
ineunt, duobus illis concurrentibus, de quibus in tex.
videlicet, quod in eadem illa vitæ professione perseue-
rent, & res sibi donatas aut relictas sub prædictis condi-
tionibus, in pias causas expendat, aut relinquat, vt cōtra
glo. Bar. & Abb. vbi sup. sentit Bal. d. Auth. nisi rogati col.
3. & expressius probat Anton. de Butr. Imol. Ancharr. in
d. c. in presentia, & ibidē Felin. qui eos refert & sequitur
n. 31. & magis cōmunē testatur ibi Dec. nu. 58. quã alijs
relatis sequitur etiã Matic. d. tit. 7. n. 22. Ut vero, vnde
digressi sumus, reuertamur, ex prædicto intellectu & inter-
preta-

terpretatione ad d. §. sed & hoc presenti, quã probamus, manifestè ac indubitanter comprobatur superior nostra sententia pro validitate cõditionis, si sacris ordinibus iniectur, etiã in seculari clerico acceptã, quanuis inde se-
quatur, carnalium nuptiarum impedimentum.

46 Vbi autẽ talis cõditio ad monasticã vitã refertur, magis sine dubio est, eã valere, quod & præcedens resolutio comprobat, & tex. in d. §. sed & hoc presenti, sine dubio reddit: vnde talis cõditionis validitas, nuptiarũ impedimẽto, publicoque illarũ favore nequidquã obstãte, sine dubio apud omnes probari debet, sine dubio itẽ reputo, eã seculari clericatu nõ impleri: aliud est enim clericus, aliud monachus, & diuersus vtriusque vitæ status ac vitæ professio, vnde qui legatũ alicui relinquit, sub cõditione si monachus fiat, seu, monasteriũ ingrediatur, nec verbis, nec mẽte cõprehẽdit clericũ, & si sacris ordinib9 sit insignitus, proinde, nõ ex hoc monachus cõditionẽ impleuisse, videbitur. Quod (vt dixi) sine dubio reputo.

47 Dubium autẽ erit, an è cõtra clericatus cõditio, monasterij ingressu, cõseatur inimpleta, quod magis videtur, quia & si aliud sit clericus, & aliud monachus, (vt dixi) tamen id secundũ verbĩ proprietatẽ obtinet, aliquãdo enim benigna quadã interpretatione, clericorũ appellatio ne monachi etiã cõtinẽtur in fauorabilibus, vt tradit religione ac literis præclarus Lusitanus noster frater Emanuel Rodr. in sua sũma verb. irregularid. c. 171. n. 9. tom. 1. vbi ad hoc allegat Panorm. in c. 1. nẽ cleric. vel monach. n. 7. & Syluestr. verb. clericis in princip. atq; ita cum in proposito de fauore agatur, relictum alicui sub conditione, si clericus fiat, eo facto monacho, quasi impleta conditione debebitur, quod & religionis fauor persuadet. Caterum non semper in casu proposito hũc fauorẽ & benignam interpretationem admitterem, quid enim

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

si voluntas testantis refragetur? secundum eam utique res iudicanda erit, cum nec in specie d. Auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti, monasterium contra testantis voluntatem admittatur, adeò, ut, & si testatoris voluntas contra monasterium expressa non sit, sed ex certissimis aliquibus conjecturis colligi possit, monasterium excludatur, ut tradit Couar. d. lib. i. c. 19. num. 11. versicul. quartum, verum esse censeo, legitimam vero contra monasterium voluntatis conjecturam in presenti fore, duco, si testator relictæ commodo, quod legauit sub conditione, si ad sacrum clericatus statum perueniat, non ei tantum, cui sub tali conditione legauit, sed forte sororibus etiam eiusdem cum eo simul habitantibus, seu habitaturis prospectum esse voluit. In re igitur dubia, voluntatis conjectura pro monasterio sumenda erit, ut illius ingressu & professione, clericatus conditio censeatur impleta.

Econtra vero monachatus conditionem, secularis clericatus professione non impleri, dicimus, sed in suspenso manebit, usque quo monasticæ vitæ professionem legatarius ineat.

48 Ex huius autem conditionis validitate inferitur, quod si puellæ duceta relinquatur sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, & ceterum, sub conditione, si nupserit, si mulier nupserit, ceterum duntaxat sub nubendi conditione relicta, (quam adimpleuit) petere possit, non autem duceta, quauis ea sub tali conditione relicta appareant, quæ matrimonium impediatur, sic limitata nostri tex. decisione, ut non procedat eo casu, quo virgini duceta relinquatur sub conditione, si monialis fiat, & centum sub conditione, si nubatur: illi namque nubenti centum duntaxat præstanda erunt, valet enim huiusmodi conditio, si monasterium ingredia-

ingrediatur, nã, quanuis ea sit impeditiua matrimonij, ad meliorem tamen, & tutiorẽ vitę conuersationẽ pro-uocat, (quod, spe consequendi lucri fieri, potest, c. 2. de conditionib. apposit. vbi hoc notant doctores, & probatur argument tex. singularis in l. Titio centũ. § Titio cẽtũ. i. sup. hoc titul.) atque ideo, recte valet talis cõditio, etiã si matrimonij impeditiua sit, iuxta præcedentẽ resolutionẽ, vt cõtra Bartol. contrariã sententiã probantẽ in conf. 184. incip. Domina Nuta, tenuit Bald. in Auth. cui relictũ n. 3. C. de indict. viduit. tollẽd. quẽ sequuntur Castrenf. & Ias. ibidẽ nu. 4. & cõmuniter doctores, vt tradit Gomes. 1. tom. c. 12. nu. 79. & eandẽ probat Couar. var. re sol. lib. 1. c. 19. n. 10. v̄rsic. nõ tamen erit, sequitur, & benigniorẽ esse, scripsit Philip. Corn. in d. Auth. cui relictũ, in fin. & denique Baldi sententiã contra Bartol. omnimodo probandam censet Eman. in d. § si arbitrato, limitat. 3. ante nu. 2. quam, vltra Baldi rationes, comprobatur argum. tex. (quem vocat singularẽ) & quod inibi tradiderũt Gulielm. á Cuneo, & alij, in l. Titio vsusfructus, 96. § 1. sup. hoc titul. cui addendus est tex. in l. final. infr. de statuliber. de cuius intellectu agit idem Eman. in d. § si arbitrato, limitat. 10. num. 5. & 6. tradidit verõ Gulielm. in d. § 1. per text. ibi, quod, vbi non nubendi conditioni, p̄re causa substitutio adjecta fuit, valebit conditio, quam singularem doctrinam vocat Francisc. Aret. eam secutus conf. 67. incip. diligenter & mature confiderato, col. 2. num. 2. vbi illam attribuit Bartolo in d. § 1. qui tamen eam ibi sententiã non firmat, sequitur Costa & receptam dicit in d. §. si arbitrato, limitat. 10. infin. ex qua, prædicta communis sententiã contra Bartol. confirmatur.

49 Erit autem aduertendum, quod in hac, & similibus
E 3 quaestio-

Relectionis l. Titie , si non nupserit.

quæstionibus, si conditio adimpleatur, prout adimpleri debet, ut debeatur legatum, iuxta prædictam sententiã, legatum quidem monasterio acquireretur, nec tamquam ipsius legatarij, legataria vè bona, quæ secum deferant in monasterium iuxta Auth. ingressi C. de Sacrosanct. Eccles. nam, cū dies legati cōditionalis nō cedat pēdere adhuc cōditione, & demū, ea existēte cedere incipiat, l. cedere diē, infr. de verbor. signif. l. si post diē, vers. sed si sub cōditione, infr. quād. dies legat. ced. necessario sequitur, in huiusmodi legato, Catharinæ virgini, si monasterium ingressa fuerit, (quæ conditio, ex voluntate testantis semper intelligitur de religionis ingressu professione secuta) non antè, diem cedere, quam Catharina vitam monasticam sit professã: vndè huiusmodi legati dies incipit cedere, cū iam Catharina, sui iuris non est, & per consequens, non ei, sed monasterio, cui subdita reperitur, cum dies legati cedere incipit, debetur legatum, iuxta tex. in dict. l. si post diem, versicul. si cum dies: Apparet itaque, tale legatum, ad monasterium pertinere, nec tamen quasi bona, quæ secum ferant ingressi monasteria, sed quasi legatum, ipsi monasterio, per monachum acquisitum, seu monachi causa, acquisitum, nunquam, scilicet, residens in monachi dominio: sicuti, si cui relictum foret, sub quavis alia conditioe, quæ, illo postea facto monacho extitisset, quo casu, ad monasterium, in quo, euenientis conditionis tempore, vitam agit, legatum pertineret, per eum, seu illius intuitu, acquisitum, in cuius bonis nunquam fuit, idque, quanuis antea in altero monasterio commoraretur, ut cum Cardinal. in clem. final. 16. quæstion. de elect. & alijs quos refert, tenet

Couar. in cap. primo, numer. penultim. versicul. ex quo inferitur, extra de testament. Vel etiam, si monacho iam professo quidquam in alicuius testamento relinqueretur, quod quidem, non ipsi, sed monasterio, illicó acquireretur, nec vnquàm, de monachi patrimonio, seu familia esse, diceretur, vt tradit Didac. spino de testament. gloss. 12. principal. de legato monach. relict. num. 17. & 25. in versicul. secundo sub deducitur.

50 Multum veto interest, an bona pertineant ad monasterium, quasi, ingressorum bona, an quasi, per eos, postquam profiterentur, ipsi monasterio acquisita, sicut in presenti euenire, dicimus, primo, namque, cessabit alsidua illa, & controuersa doctorum quaestio, an bona monachi transeuntis ab vno monasterio, in quo professus fuit, ad alterum alterius religionis, iure, vel Romano Pontifice permittente, debeant quoque transire cum monacho in alterum monasterium, an remanere in primo? quam quaestionem tractat Couar. contrarias doctorum in ea referens opiniones, in cap. 1. numer. penult. & vltim. extr. de testament. nempe, Archidiaconus, Abbas, & aliorum, asserentium, bona, primo monasterio, ingressu monachi acquisita, ad secundum cum persona ipsius transmitti: & hostiens. specul. & aliorum, tradentium, bona, ad secundum monasterium nequaquam pertinere, nisi quatenus, ad ipsius monachi alimenta, necesse sit, ex illis praestari: & communem Canonistarum videri conclusionem, bonorum usum fructum, ad secundum monasterium pertinere, proprietate penes primum manente, testatur Socin. eam secutus, monensque, non esse ab ea recedendum in iudicando, &

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

confulendo, conf. § 2. viſo inſtrumento, numer. 18. vol. 4. Verumtamen, controuerſia iſta ceſſabit in præſentí, circa legatum, de quo agimus, quia, cum illud in bonis monachi nunquam fuiſſet, ſed ipſi monaſterio, per monachum iam profeſſum fuiſſet adquiſitum, penes monaſterium ipſum ſemper manebit, nec vnquam tranſibit in ſecundum, quod etiam probatur ex mente doctorum, qui primam ſententiam in præfata quæſtione ſectantur, eam duntaxat intelligentes in bonis, quæ monachus ſecum detulit in monaſterium, vt conſtat ex Couar. d. cap. 1. numer. final. ad fin. Quare, ex huiusmodi legato, nec pro monachi alimentis, ſecundo monaſterio à primo quidquam præſtandum erit, cum talia alimenta, & vſusfructus, qui, ſecundum communem ſententiam à Socin. nuncupatam, præſtari debet, de ijs demum bonis præſtari, debeant, quæ monachus habebat tẽpore primæ profeſſionis. Qua etiam ratione, in huiusmodi legato non debetur parentibus legitima præmortuo filio in monaſterio, nam communis ſententia quæ aſſerit, ſuperſtitibus parentibus legitimam deberi, eſſeque in ea monaſterio præferendos, quam defendit Valaſc. & ſecundum eam non ſemel iudicatum in ſenatu, ſe vidiffe, teſtatur, conſult. 24. tom. 1. numer. 5. de ijs demum bonis intelligit, quæ ſecum attulit filius in monaſterium, vt per Valaſc. d. num. 5. & 7.

5^I Secunda prædictæ obſervationis utilitas in eo verſatur, quòd is, ea vé, cui, ſub dicta conditione, ſi monaſticam vitam profiteretur, legatum fuit, tale legatum renunciare, nullatenus poteſt, nec ſeruata ſolennitate Sacri Concilij Trident. ſeſſ. 25. cap. 16. de regularibus, quod quidem poſſet, vbi ius, aut ſpem vllam adqui-

adquirendi sibi legatum, haberet, cum enim in casu proposito, legatum, nec sit in bonis eius, qui profiteri vult, nec, unquam esse, speretur, nihil prodest renunciatio illius, ut pote ab eo facta, qui in illo, nullum ius habet, nec habere, potest, siue pendentis, siue existentis conditionis tempus consideretur, non magis, quam si monasterio diuæ Claræ centum legata fuissent, sub conditione, si in eo velum susciperet Catharina, quo casu, nullius omnino momenti fore, talis legati renunciationem á Catharina quouis tempore factam, nemo est qui ignoret, similiter ergó, & in casu de quo agimus, idem erit, in quo, idem ius legati est, eademque eius acquirendi spes nunquam penes ingredientem, sed penes monasterium semper est.

Cui tamen resolutioni obstare videtur, paternæ successions renunciationem fieri posse á professuro religionem, eamque, si fiat seruatis seruandis, vtiliter valere, quantumuis pater, filio per monachatum mortuo iam sæculo, in sæculo moriatur, quo casu, non renunciata successio monasterio quæreretur siue immediate quidem, secundum communem Canonistarum sententiam, siue monachi persona & facto mediante, secundum legistarum communem, teste Socin. conf. 183. eleganter sunt omnia, vol. 2. circa principium, & conf. 52. viso instrumento, num. 19. vol. 4. Couar. d. c. 1. de testament. numer. final. in princip. vnde videbatur, quod sicut filius, præmissa solenni renunciatione paternæ hereditatis, quæ aliás ad monasterium peruentura erat, monasterio præiudicare potest, ut contra Socin. dict. conf. 183. col. 1. & 2. & alios, probat Couar. magis communem esse, testatus, in relect. c. quanuis pactum. 3. part. §. 2. num. 3. versicul. contrariam sententiam,

Relecciónis l. Titie, si non nupserit.

sententiam, de pact. lib. 6. & ibi Gutier. in verb. dùm nuptui num. 1. Cephal. cons. 62. volum. 1. vbi nu. 14. & 42. aduersus similem renuntiationem, nullitatis causam ex capite læsionis enormissimæ, & ea cessante, restitutionis beneficium inducit ad casum de quo ibi: Atque ita, his cessantibus, renuntiationem in monasterij præiudicium rectè valere, præsupponit, sic in casu, de quo agitur, renuntiare possit legatarius legato, cū monasterij præiudicio, cui aliàs, secuta cõditiõne acquiri debebat.

Cuius tamè contrariū, in nostro casu verius esse, probauimus, nec, quod de renuntiatione paternæ hæreditatis, stante communi calculo, objecimus, in contrarium mouet, si quidem, inter vnum, & alterum casum, constās & palpabilis differentiæ ratio deprehenditur: Etenim paternæ successio, tametsi, dum pater viuit, in bonis filij non sit, quinimò eius adhuc præmatura spes esse dicitur in l. 1 §. si impubere, infr. de collat. bonor. tamen filius, etiam viuo patre ius habet succedendi post mortem illius, quo iure, sicut adhuc in vita patris, delicti causa priuari potest, vt putà per exheredationem rectè factam, poterit etiam, & solenni renuntiationis contractu priuari, sicque ius illud, & præmaturam spem, à se abdicare: Atque ita, cū mortuo postea parente, eo iure vt non posset filius, ad obtinendam illius successionem, pariter etiam vt non poterit monasterium, quod, eo iam iure & spe priuatus filius ingressus fuit: longe aliter ac in nostro casu, vt pote in quo, nullum ius, nec vllam, vel etiam præmaturam spem succedendi in legato, ingressus monasterium habet, vel enim de eadè conditione, deficit legatum, vel existente, ipso cõditionis euentu acquiritur monasterio, penes legatarium nunquam permansurum.

Quæ sententia cõfirmatur ex ratione scripta à Socin. d. cons.

d. conf. 183. col. 1. versicul. secundo præmitto, pro opinio-
 ne, quam probat ibidem circa renuntiationem paternæ
 hæreditatis: ait enim quod dicta renuntiatio habet in se
 tacitam conditionem, si successio ad renuntiantem de-
 uoluatur, vnde si delatæ successiois tempore, filius qui
 renuntiavit, iam monachus effectus sit, quia secundum
 communem Canonistarum, quam sequitur ibidem So-
 cin. successio ipso iure & immediatè, non vero mona-
 chi persona mediante, deuoluitur ad monasterium, ap-
 paret, renuntiationis conditionem defecisse, ex quo, pro
 non facta, habenda renuntiatio est, quam dixit esse con-
 siderationē Paul. in l. pactū dotali C. de collationib. quā
 sequūtur Alex. & alij moderniores ibi, quā etiā conside-
 rationē fecit Ioan. de Imol. in l. qui superstitis col. 1. pro
 pe finē supr. de acquirēd. hēred. pro Barr. sentētia ibidē,
 & Bald. in d. l. pactū dotali, nēpe, vt nō obstāte renūtiatio-
 ne filiæ, quæ mortua fuit ante patrē, cuius successioem
 illa renūtiauerat, filij eius etiā ex matris persona, vt pu-
 tā, cū auunculis vel patruis admittātur. Hæc itaque doc-
 tissimorū virorū ratio prædictā sententiā in casu á me
 proposito confirmat, nec tamē eā ad casū renuntiationis
 hæreditatis paternæ probo, in qua cōmunem senten-
 tiam potius sequor, & differentię ratio est inter vnū &
 alterū casum, quā notauimus. Ex qua infero quód si le-
 gatū esset relictū sub quauis alia cōditione, quæ posset, e-
 tiā ante professionē adimpleri, quia tūc habet legatarius
 ius & spē succedēdi in legato, eius adimpleta cōditione,
 hoc ius & spē renūtiare interim, & à se abdicare possit,
 tenebitq; renuntiatio, & si cōtingat, quód secuta profes-
 sione, cōditionis euētus sequatur, vt in terminis tenuit
 Couar. in d. cap. quanuis pactum 3. part. §. 2. numer. 3.
 versicul. Non oberit, quia nempe, talis conditio legato
 adjecta fuit, quæ, ius, & spem qualemqualem præstat le-
 gatario

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

gatario acquirendi sibi legati, quod in ea secus est (vt patet) que ad legatarij ipsius professionem dirigitur.

52 Tertia tandem & notabilis vtilitas proueniens ex supradicta obseruatione, erit, quod tale legatum, quia ex testamento defuncti pertinet ad monasterium, valebit in testamento minus solenni, tamquam legatum Ecclesie relictum, iuxta. cap. relatum. 1. de testament. vbi summus Pontifex determinat, relictum Ecclesie, secundum decretorum statuta tractari, tribus, videlicet, aut duobus legitimis testibus requisitis: negari autem, non potest, idem ius esse, siue quidquam Ecclesie directio relinquatur, siue mediante alicuius persona, ei acquirendum, quia utrobique in legato veritur, & tractatur Ecclesie causa: porro, appellatione Ecclesie, monasterium contineri, in ijs, que fauorabilia sunt, responderunt Abb. in cap. 1. colun. 3. numer. 9. de iuram. calumn. Dominic. in cap. 2. col. 3. de in integr. restit. libr. 6. & Couar. in 2. part. relectionis cap. alma mater. §. 4. numer. 1. in fin. de sentent. excommunicat. eod. libr. an autem collegia pauperum, & alia loca pia gaudeant Ecclesie priuilegijs, tradit Cabed. decis. 51. num. 5. vbi vide, tom. 1. & ex tali legato, veluti monasterio relictum, non deducetur falcidia, Auth. similiter C. ad leg. falcid. & omnibus, denique, ad pias causas relictorum prerogatiuis potietur.

53 Queniã vero, supra probauimus, in huiusmodi legato, ducenta, si monasterium ingressa fuerit, & centum, si nupserit, mulieri nubenti, centum duntaxat fore prestanda, inquirendum modo erit, quid e contrario, dicendum sit, vbi, scilicet, virgini centum legata proponerentur, sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, & ducenta, si nupserit, quid, inquam, dicendum sit in proposita specie, puella

puella monasterium ingrediente? quam quæstionem, vtillem & quotidianam, de qua pluries interrogatus fuit, testatur Ias. in Auth. si qua mulier num. 9. C. de sacrosanct. Eccles. & in ea, communes inuicem dissidentes referunt Couar. lib. 1. var. resolut. c. 19. num. 9. late Mantic. pluribus citatis, de coniectur. vltimar. volunt. lib. 1. titul. 18. ex nu. 27. Spino de testament. glossa 14. principal. de legat. sub condit. relict. num. 113. eamque tractant doctores nostri in præsentiarum, vbi tamen Bartol. eius non meminit, qui in l. 2. sup. de ijs quæ pæn. caus. relinq. asseruit in proposita quæstione, puellæ monasterium ingredienti maius legatum fore præstandum, quod ei, sub nuptiarum conditione relictum fuerat: quam opinionem sequitur, & communiores profitetur Ias. in d. Auth. si qua mulier, num. 15. iuncto num. 11. infin. sequuntur plures antiqui, & moderniores cõmunem dicentes, quos refert Mantic. d. nu. 27. Cost. in d. § si arbitrato, ampliat. 11. num. 5. vbi, cum num. sequenti sententiam hanc limitat ex Felin. in c. in præsentia, num. 37. de probationib. vt non procedat, si in exiguiori legato certum monasterium designaretur, videlicet, quia ita pater dixisset. *Filia mea, si nupserit, ducenta: si diuæ Claræ monasterium fuerit ingressa, centum do, lego*, nam centum duntaxat legata debebuntur, si filia, diuæ Claræ monasterium ingrediatur, sic, in hoc casu communi sententia limitata, vbi filia designatum monasterium ingrederetur: quæ si in alio profiteretur, maius legatum deberetur, sub nubendi conditione relictum, vt ex Felin. tradit Cost. d. num. 6. Et mouetur huius communis sententiæ doctores, argum. nostri tex. vbi, non obstante conditione, carnalis matrimonij impeditiua, maius legatum sub ea relictum, Titiæ nubenti præstatur, sic ergo dicendum erit in proposita quæstione, vt

in ea

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

in ea, maius legatum debeat, non obstante, conditione, matrimonij spiritualis impeditiva, sub qua relictum proponitur, facto, videlicet, argumento, de vno ad alterum matrimonium, quod, in iure frequens est, vt notant doctores in c. tuæ, de sponsalib. & in c. 2. de transf. prælat.

Adducunt etiam tex. in d. Auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc præsentem, quatenus ibi reijcitur conditio, quæ impedit, ingredi monasterium, & denique, quid quid alicui relinquitur sub nuptiarum conditione, erit vtique præstandum, eo religionem proficiente, vt ibidem fanciuit Imperat. sic ergo, in quaestione nostra, merito responderi, videtur, puella monasterium ingrediente, & ibidem proficiente, deberi legatum, quod, sub nubendi conditione, ei derelictum proponitur.

Sed nihilominus contrariam opinionem, veriolem esse, putant Bald. & Paul. in l. Deo nobis C. de Episcop. & cleric. Ancharr. communem dicens in regul. nemo potest, quaest. 5. de reg. iur. lib. 6. cōmunē etiā dicit Bal. in Auth. nisi rogati. C. ad 5. c. Trebell. veriolem, & cōmuniorem testatur Dec. cons. 419. viso eleganti consilio num. 7. 3. part. & licet Couar. d. c. 19. num. 10. Bartoli sententiam, plurium autoritate inunitam esse, credat, de hoc dubitat Mantic. d. titulo 18. nu. 29. versicul. sed contrariam, ad fin. vbi pro hac sententia plurimos, & magnæ autoritatis doctores refert, quorum aliqui communem dicunt, & praxi, ac consuetudine receptam testantur, quā ibi & sequentib. nu. defendit Mantic. & veriolem esse, censet, Couar. d. num. 10. sequitur Mench. de success. creat. lib. 3. §. 21. limitat. decima, num. 176. & magis probat spino d. glossa 14. principal. num. 114. quibus & ego libenter assentior.

54 Nec obstant fundamenta contrariæ opinionis, primo enim, nostræ legis exemplum, quod speciali quodã legis beneficio procedit, circa non nubendi conditiones introducto, non erit trahendum ad conditionem non ingrediendi monasterium, circa quam, nullibi extat cõstitutum, quod repugnante testatoris voluntate, è testamento rejici, aut pro impleta haberi, debeat, sicuti constitutum est circa non nubendi conditionẽ propter Reipublicæ utilitatem, sobolis, scilicet, procreandæ gratia, quæ ratio cessat in conditione non ingrediendi monasterium: quod enim alibi scriptum est in d. Auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc præsentis, nubendi conditionem, & similes, non obesse, quominus is, cui eæ adscriptæ sunt, libere possit, ingredi monasterium, absque metu perdendi relictæ, talibus, videlicet, conditionibus, pro non scriptis, habitis, ubi, sub eis vocati, monasticam vitam professi sunt; hoc, plurimi, & magni nominis auctores, existimarunt, locum non habere, quandõ in defectũ prædictarum conditionum, aut cuiuslibet earum, testator excluderet monasterium, duos casus in proposito distinguentes: quorum vnus est, quando testator circa monasteriũ nihil dixit, & tũc, illud admitti, volũt, excluso substituto, nõ quidẽ, contra defuncti volũtatẽ, sed potius præsumẽdo, quod, si testator de monasterij ingressu cogitasset, magis monasteriũ quã substitutum vellet admitti: atq; ita procedat decisio tex. in d. §. sed & hoc præsentis.

Alter casus est, vbi testator expresse monasterio prætulit substitutũ, quo casu, volũt, monasteriũ, refragãte testatoris volũtate, admitti, nõ debere, nec tũc habere locũ decisionẽ tex. d. §. sed et hoc præsentis, ita resoluũt Dec. in c. in præsentia. n. 58. ad fin. de probationib. & cõf. 259. visis ijs quæ nouissime, num. 3. part. 2. & d. cõf. 419. num. 2. cum sequentibus, pulchrẽ Rip. in l. ex facto. §. si quis rogatus

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

rogatus num. 39. infr. ad Trebell. & alij quos refert Co-
uar. d. lib. 1. c. 19. num. 8. vbi communem tradit, quam se-
quitur ibidem num. 11. versicul. Quartum, verum esse
censeo, communem etiam tradit Cost. in cap. si pater 1.
part. verb. si absque liberis num. 68. de testam. lib. 6. sequi-
tur Mantic. d. lib. 11. titul. 7. nu. 7. & num. 18. & 19. & d.
titul. 18. num. 31. cum duob. sequentib. Quæ vera est, ta-
met si Alciat. in l. quinque pedum col. 7. versicul. qua
propter C. finium regund. turó scripserit, præfatam de-
cisionem voluntati testatoris aduersari, inde inferens,
eam in foro diuino locum non obtinere, sed in illo sub-
stitutioni locum fore, sicque à plerisque responsum esse,
testatur Alc. ibi, quem Mantic. d. titul. 7. circa principiū,
ad id etiam citat in conf. 53. nu. 6. lib. 9. & conf. 157. nu.
6. eod. lib. sed eius sententiam reprobatur ibi. n. 2. ea ratio-
ne, quia Imperatoris lex. in d. §. sed & hoc præfeti, iure
Pontificio fuerit recepta in d. c. in præsentia, quod ius
magis sequitur legem Dei, quam sæculi, c. filius, de testa-
ment. & animas ad Deum dirigit, Abb. in rubr. præm.
Decretal. num. 16. versicul. Item considera, vnde absit,
vt dicamus, quod in dispendium salutis æternæ aliquid
statuisset, c. vltim. de consuetud. cū alijs, de quibus Man-
tic. d. nu. 2. cui pro confirmatione eiusdem sententiæ ad-
do, quod si admittendum foret, in animæ iudicio prædic-
tam legem non habere locum, præterquam quod palā
injusta videretur, quæ ita palam quidquam statueret cō-
tra diuini fori iudicium & præceptum, prorsus decisio
illa tam ciuili, quam canonico iure recepta, incassum &
destructa maneret, tamquam lex imposita verbis & non
rebus: siquidem certissimum esse debuit, monasterium,
& Ecclesiam, quæ iustitiæ cultrix & auctrix est, c. 1 §. sed
diuersum, de alienat. feud. in vsib. feudor. ea bona sibi
acquirere,

acquirere, nunquã velle, nec retinerẽ, quæ in conscientia foro, cui nomen dederunt, acquirere, & retinere, non possent.

Vnde, né leges potius impositas verbis, & non rebus daremus, contra l. 2. in fin. C. commun. de legat. dicere debemus, præfatam sanctionem ac decisionem ex conjecturata testatoris volũtate procedere, nõ verò illa refragante, cum communi sententia, de qua supra. Sumitur autẽ ibi volũtatis conjectura pro monasterio, quantum de eo nihil testator dixerit, religionis favore, quia sũma est ratio quæ pro religione facit. l. sunt personæ in fin. ff. de religiof. & sumptib. funer. fuit tamen in hac specie necessaria Imperatoris sanctio & prouisio, quoniam cum nulla verborũ dispositio appareret, vnde ista volũtatis conjectura elici potuisset, nullum de se effectum producere potuit, iuxta l. quidam cum filium, sup. de hæredib. instituend. cum adductis per Tiraq. in l. si vnquam, verb. libertis num. 20. cum sequentib. C. de reuocand. donat. & similem idcirco interpretationem, quam, Iurisconsulti facere, non poterant, cum verba de essent, facere consueuerunt Impp. vt in l. licet Imperator sup. de leg. 1. l. non iustam C. ad Trebell. d. l. si vnquã, & alibi non raro.

Quod vero in specie celebris ac difficilis l. cum auus infr. hoc. titul. pro filio grauati post mortem suam restituere, volũtatis conjectura non colligitur ex verbis, & tamen authore Papin. introductam eam legimus, quem de hoc laudauit Iustinian. in l. cum acutissimi C. de fideicommiss. & in l. generaliter. §. cum autem C. de institutionib. & substitution. procedit ex eo, quia conjecturam de qua ibi, quam quidem testatoris verba non præbebant, illius qualitas sufficienter innuebat, vnde eam

Relectionis l. Titie, si non nupsit.

deducere, Iurifconsultus potuit, est enim voluntatis con-
jectura, quæ desumitur ex qualitate testantis, potens &
efficax ad dispositionem inducendam vt illa, quæ ex
verbis illius colligitur, vt probat tex. singularis in l. ex
facto. §. si quis regatus, in l. in fin. infr. ad Trebell. vbi
ex testatoris conditione æque, ac ex verborum dispo-
sitione, deducitur, an in conditione, *si sine liberis*, natura
les liberi veniant, de quo per Cost. in §. & quid sit tantum
5. part. num. 63. & num. 79. & in dict. cap. si pater. 1. part.
verb. si absque liberis num. 42. Molin. de primogen. lib.
3 cap. 3. num. 4. cum sequentib. patet autem Papin. in
dict. l. cum auus, voluntatis conjecturam, quam verba
non suppeditabant, ex testantis conditione & qualita-
te deduxisse, ibi, *conditionem, conjectura pietatis, respondi, defecisse;*
noto enim quod Papin. non dixit, voluntatis conjectu-
ra, fideicommissi conditionem defecisse, sed, pietatis
conjectura, innuens, scilicet, conjecturam, quam verba
testantis non ferebant, ipsius qualitatem proferre, pie-
tatem, inquam, quæ parentibus erga liberos certa, constans, &
naturalis est. l. nam & si parentibus, sup. de inof-
ficios. testam. l. scripto, in fin. infr. vnde liber. l. cum ra-
tio, infr. de bon. dānat. & specialis quædā pietatis ratio
in illo casu vertebatur, tã ergā nepotē grauātū, quā er-
gā liberos ipsius, testatoris pronepotes, né scilicet, ne-
pos grauatus hæreditatis partē sibi ab auo derelictā, sus-
ceptis liberis cū dolore inciperet possidere, dū in illa,
post mortē suā, nō posteros suos, sed extraneū successorē
sibi futurū, speraret, quod parentū voto perquā dirū, &
acerbū est, vt re ipsa constat, similiter istius nepotis libe-
ri grauiter dolerent, si, bona, quæ pater eorū possidebat,
nō sibi, sed extraneis successoribus possidere, viderent,
ex quo, afflictis morte parentis, translatione bonorū auge-
retur

retur afflictio: hinc igitur cōmiserationis ratio pullulat; quę auum, in specie. d. l. cū auus, mouere potuisset, quę cōmiserationis ratio, cū vnicuique parēti erga posteros suos cōmunis ac naturalis sit, meritō ex testantis cōditione & qualitate, nēpē, quia auus erat, volūtas conijcitur, quia verō huiuscemodi voluntatis cōjectura, nō ex verborū dispositione, sed ex cōmiserationis & pietatis ratione deriuatur, nō incōsultō Iurisconsult. Papin. sed argutē satis, eā, non voluntatis cōjecturā appellauit, quia voluntas ad verba refertur, quibus illa manifestari solet, sunt enim verba, eorum quę in animo sunt, notæ & signa. l. labeo ait, versicul. id Tubero, sup. de suppellect. legat. sed appellauit potius, pietatis cōjecturam, quia, neinpe, cōjectura est, quam, & si verba non indicent, naturalis tamen ipsa testatoris pietas satis indicat, & demonstrat, vt explicuimus. Deniq; cōiecturā, de quā, ibi nō ex verbis, sed ex qualitate testatoris oriri, expressis verbis suis significat Papin. pro ratione subdens, quōd, minus scriptū quā dictū fuerat, inueniretur. Adde simili loquēdi modo vsos fuisse Imppp. vbi verborū dispositio volūtatē cōiecturā non promebat, quam pietatis ratio suadebat, in l. 3. C. de inofficios. testamēt. ibi, *repentini casus iniquitas per cōiecturam maternę pietatis emendanda est.*

Ex hoc vero intellectu ad d. l. cū auus, multa ad illius decisionē inferri possent, quę, quia ad legis nostrę materiam non spectant, omitto vno tantum cōtentus, quod pertinet ad decisionem Imper. in dict. §. sed & hoc præfenti, vt ita, vnde digressi sumus, regrediamur, illud est, quōd conditio, *si sine liberis*, à lege subintellecta in descendente grauato, in terminis dict. l. cum auus, cum concordantibus, non extenditur ad monasteriū, si enim nepos, post mortē suā restituere grauatus monasterium

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

ingrediatur, non excludet substitutum, qui in hac specie monasterio preferendus erit, iuxta commune placitum, quod defendit Cost. in d. c. cap. si pater, verb. si absque liberis, num. 70. cum sequentibus. ubi duos casus constituit, unum, quando grauatus sub expressa conditione, *si sine liberis*, vel alia ex enumeratis à Iustinian. in d. §. sed & hoc presenti, monasterium capax bonorum ingressus fuit, quo casu, siue grauatus esset testatoris descendens, siue extraneus, monasterium excludet substitutum, iuxta tex. ibi, cum concord. alterum, quando descendens, simpliciter grauatus fuit, post mortem suam restituere, non adjecta conditione, *si sine liberis*, aut alia illarum, quo casu, post mortem grauati, substitutus monasterium excludet, & ita communem esse sententiam, refert Cost. quam latè tuetur d. verb. si absque liberis, num. final. ubi in fin. pro ea inducit sententiam glossæ final. in l. cum acutissimi C. de fideicommissi. quæ tamen, contrarium sensisse, colligitur, ex tex. quem allegat, in Auth. nisi rogati C. ad Trebell. & ita in contrarium allegatur à doctoribus ibidem, ubi eã pro contraria sententia, quam sequitur, & communem dicit, allegat Corn. num. 9. quã etiam sequitur Gregor. l. 10. titul. 4. part. 6. verb. dexasse, Gom. 1. tom. cap. 5. num. 34. ubi pro hac parte prædictã glossam allegat, & ordinariam dicit, & ad hoc à doctoribus ibidem commendatam.

Sed in quæstione prædicta verius puto, quod Cost. defendit, & receptius videri, scripsit d. numer. 70. versicul. Nam certè verius, tametsi ille nullam inter prædictos casus rationem differentię assignet, in quibus, videtur, quod non possit diuersæ voluntatis conjectura pro monasterio considerari: fortè, dici, potest, quod cum voluntatis conjecturam nec in vno nec in altero casu verborum

borum dispositio præstet pro monasterio, non potuit, de
 cisis vlla, effectus vé vllus ex ea formari, absque specia-
 li Principis sanctione, quæ sanctio, pro monasterio ema-
 nasse, reperitur, in specie d. §. sed & hoc præsentis, illã ve-
 ro nõ habemus ad speciem d. l. cum auus, idcirco in hac,
 monasterio locus non erit intuitu conjecturæ volun-
 tatis, quam verborum dispositio non iuuat, in illa veró
 sic, vbi, conjecturam voluntatis, & si verborum disposi-
 tio non iuuat, iuuat tamen Imperatoris ipsa constitutio
 in eo casu pro monasterio lata. Sed & peculiari quædã
 ratio excogitari potest pro monasterio in specie dict. §.
 sed & hoc præsentis, quæ non est in specie d. l. cum auus,
 scilicet, quia in d. l. cū auus, post mortẽ grauati substitu-
 tus, sine cõditione alia vocatus proponitur, præterquã
 subtacita illa, cui pietatis ratio, quã explicuimus, locum
 fecit, at veró in specie d. §. sed & hoc præsentis, substitu-
 tus vocatus est, nõ simpliciter post mortem grauati, sed
 sub exprella conditione, vt ibi, vndé si ad testatoris vo-
 luntatem attendimus, magis illi dilectum generaliter
 agnoscere debemus substitutum, quem post grauati
 mortem simpliciter vocauit, quã quem post mortem
 grauati vocauit adjecta conditione, grauati ipsius fauo-
 rē concernēte, vt in d. §. sed & hoc præsentis, vbi, idcirco
 prõptius fuit, legē dicere pro monasterio cõtra substitu-
 tũ, qui nõ tã dilectus reperitur, vt ille apparet, qui post
 grauati mortem, sine conditione alia vocatus reperitur,
 præter eã, quæ naturalis pietatis & cõmiserationis cau-
 sa ergã posteros, subintelligitur in d. l. cū auus, quæ pie-
 tatis & cõmiserationis causa. in monasterio contra sub-
 stitutum locũ sibi non vendicat. Atque ita apparet, deci-
 sionẽ d. §. sed & hoc præsentis, non procedere, vbi substi-
 tutus post mortẽ grauati, simpliciter vocatus fuisset, non

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

adjecta conditione de qua ibi. Sed & si vocatus fuisset sub conditione alia præter ibi nominatas, illiustex. de-
cisioni locū non fore, arbitror, quia, vltra casum expres-
sum trahi, nō debet, quod ostēdit Imper. ibi, *sub vna prædic-
tarū conditionū, & clarius ibi, adjectis conditionibus quibuscunque,
ex his que superius enumeratae sunt.*

An autē prædicta decisio locū habeat, vbi cōditio cer-
tā personā in matrimoniū designat, & præcipit, vt putā,
si Titio nupserit, agit Nouell. de dote 6. par. priuileg. 77.
num. 3. & 4. tenens, quod non, cū quo transit Cost. in d.
§. si arbitrato, limitat. 6. nu. 2. quā sententiā tenuit Salyc.
in d. Auth. nisi rogati C. ad Trebell. nu. 3. glossæ senti-
entiā ibidē, ad nuptias in genere restringens, sequitur Mā-
tic. de coniect. lib. 11. titul. 18. nu. 26. in fin. sed mihi cōtra-
ria opinio probabilior videtur, nec in contrariū me mo-
uet, quod in prædicta specie data sit à testatore certa for-
ma, & de carnalibus nuptijs sensisse, videtur, nam, & cum
nuptiarum, seu liberorum conditionem apposuit, de car-
nalibus nuptijs, & liberis sensisse, pro certo est, & tamen
voluntatis coniectura pro monasterio inducitur in. d. §.
sed & hoc præsentī, nec id quidem quasi de monasterio
sensisset, dum nuptiarum, & liberorum conditionem in-
iunxit, sed quasi, si de illo cogitasset, illud substituto præ-
tulisset: quæ ratio, & religionis fauor æquē militat, vbi,
ad certā aliquā personam nuptiarū conditio dirigitur.

Sed vt iam tandem quæstionem supra positam absol-
uamus, cum constet, in specie illius, testatorem mani-
feste voluisse, vt exiguius legatum præstaretur, si puel-
la religionem profiteretur, quia forte sibi proposuit,
quod in hanc causam abundabat exiguius, non debet
vtique, in hoc casu maius præstari, cessante, videlicet,
in eo, vbi constat de manifesta defuncti voluntate, de-
cisione

cisione tex. in d. §. sed & hoc præfenti, cum concordant. Atque ita verior apparet posterior sententia in prædicta quæstione, quam & praxis, & consuetudo, quæ est optima legum interpretis, approbavit, ut constat ex relatis a Mantic. d. lib. 11. titul. 18. num. 29. vers. sed contrariam.

55 Hæc autem conditio, si nupserit, nuptias iure contrahi, requirit, non enim omnes conjunctiones implent conditionem, si nupserit, sed hæc tantum, quæ iure subsistunt. I. hæc conditio filix meæ, sup. hoc titul. tradit Mantic. d. lib. 11. titul. 18. num. 22. vbi num. sequenti quærit, an aliquid tempus sit à lege præstitutum, intra quod, huiusmodi conditio, si nupserit, debeat impleri, & omnia Bart. sententia asserentis per tex. ibi, triennium post pubertatem expectandum fore ad prædictæ conditionis implementum, in l. 2. §. ad filiorum, notab. 1. C. quand. & quib. 4. pars deb. lib. 10. & Paul. in l. hæc conditio numer. 2. sup. hoc titul. & aliorum, idem tenentium, per d. §. ad filiorum, ipse dicit. num. 23. versicul. Ego autem puto, & numer. sequenti in contraria est sententia, existimans, conditionem prædictam quancumque impleri, posse, absque vlla temporis præfinitione, per tex. in l. conditionum, quæ in futurum, in fin. sup. hoc titul. verum ego non puto, conditionem hæc ita in infinitum trahendam, ut pro illius implemento quinquagenaria, vel etiam sexagenaria expectare, debeamus, nec enim credo, testatorem, qui puellæ reliquit, sub conditione, si nupserit, cogitasse de nuptiis ab ea in senectute contrahendis, nec in has relictæ comodo providere voluisse, idcirco puto, secundum testatoris voluntatem his nuptiis non impleri conditionem, mulieremque, conditione defecta cæseri, cum ad eam pervenerit ætatem, quæ contrahendis nuptiis apta non putetur. sufficit verò pro adimplemento prædictæ conditionis, matrimonium utriusque

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

consensu perfici, nondum carnali copula subsecuta: quo fit, vt contractis iure sponsalibus de præsenti, cedat, & veniat legati dies, etenim, cum nubendi conditio ad matrimonium referatur, illudque, vere & formaliter vtriusque consensu contrahatur, sicuti contractum fuit inter Sacratissimã Virginem Mariam Dominam nostram, & sanctum Ioseph sponsum eius, c. beata c. conjux. c. omne 27. quæst. 2. nec enim nuptias concubitus, sed cõsensus facit c. matrimonium d. caus. & quæst. c. locum, de sponsalib. l. nuptias, infr. de regul. iur. l. cum fuerit, sup. hoc titul. contractis sponsalibus de præsenti, conditio in forma specifica adimplebitur, quod probat expresse tex. in d. l. cum fuerit, vbi Bart. idem Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero nu. 7. sup. eod. tradit Dec. d. l. nuptias, nu. 6. Cost. d. §. si arbitrato, ampliat. vltim. num. 18. in fin. Mantic. d. titul. 18. num. 18.

56. Quod cum ita sit, dubitari poterit circã præmissas antea quæstiones, in quibus, puellæ duo legata proponuntur relicta, vnum sub conditione, si nupserit, alterum sub conditione, si monasteriũ ingressa fuerit, an ea, quæ legatum sub nubendi conditione relicta, quæsiuit contractis sponsalibus, alterũ deinde quærere, possit, cum eius quoque conditionem valeat adimplere, a terrestri, scilicet, sponso diuertens, sesequẽ ad cælestem, optimum & maximum, sanctarum virginum sponsum, in monasterio conuertens, optimam sic partem eligens, quæ non auferetur ab ea, sponsaliorum antea tamen de præsentĩ contractorum obtentu, potest enim libere, quãdiu a sponso cognita non est, eius toro præferre chorum, c. 2. c. ex publico, de conuers. coniugat. nec sub anathematis pæna, cõtrariũ dici potest, vt determinat sacrosanct. Trid. Synodus sessione 24. de Sacrament. matrim. canon. 6. cuius

cuius rei rationem ex diuo Thoma in 4 distinct. 27. quæst. 1. in responsione ad iam quæstiunculã, tradit nos- ter Barbof. in 2. part. rubr. sup. solut. matrim. num. 76.

Quæ quidem quæstio, anceps mihi visa est, nec ab vllo tactã cõperi, in ea verò, pars negatiua, testatoris volũtati cõformior videtur, quia, (vt antea dicebamus) dum puellæ vnũ legatũ reliquit sub cõditione, si nupserit, alterũ sub cõditione, si monasteriũ ingressa fuerit, alterutro duntaxat eam contentã esse, voluit, vnde contra defuncti voluntatem, nõ debet vtrunque præstari: præterea, ob stare videtur Papinianĩ ratio in præsentĩ, ridiculum enim videbitur, eandẽ, & vt nuptã, & vt non nuptam, id est, vt monialem admitti.

57 Pro hac denique sententia facit, quod contra Corn. in Auth. cui relictum C. de indiçt. viduit. tollend. propé fin. tradit Cost. d. l. cũ tale § si arbitrato, limit. 3. n. penul. & vltim. scripserat enim Corn. incõditione, si monasteriũ ingressa fuerit, nõ videri in iunctã viduitatẽ puellæ, cui adscribitur, cũ possit, prædicta cõditione nõ obstãte, matrimonio copulari, & nihilominus ad legatũ admitti, adimpleta deinde conditione, si postea amisso viro, monialis efficiatur, quod quidẽ Philippi placitũ merito displicuit Emanueli nostro, probãti, præfatã conditionẽ deficere, vbi primũ virgo matrimoniũ contraxit, atque idcirco, nihilomagiẽ debere mulierẽ, ad legatũ admitti, quãuis postea viro mortuo monasteriũ ingrediatur, vt pote iã semel cõditione defectã, quod cõprobat argumẽto tex. in l. hæc cõditio filix meæ, & in l. cũ ita legatũ. §. 1. sup. hoc titul. & in l. hoc genus, infr. eod. & quod ibi notatur, & in l. matrimonij, cũ traditis ibidẽ, per Benediçt. de plumb. infr. qui, & à quib. manumiss. liber. nõ fiãr, vbi, si mulieri legatũ sit, si Titio nupserit, & illa nubat Sæpro-
nio, le-

Relectionis l. Titie, si non / nuperit.

nio, legati cōditio statim extinguitur, nec si postea, mortuo Sēpronio, Titio nubat, ideò magis videbitur conditioni parere, quæ semel extincta fuit, quo argumento, idē videtur probandū aduersus Corn. vt, si virginī legatum sit sub conditione, si monacha efficiatur, & illa nubat, statim extinguitur conditio, cui, non ideo magis parere videbitur, si postea, viro mortuo, monasterium ingrediatur, secundū quam sententiam, (quam Bartol. & Baldū sentire, scripsit Costa vbi sup. & est de mente aliorum in quæstione, cuius supra meminimus, an valeat cōditio in iuncta virginī, si monasteriū ingrediatur) videtur, quòd in proposita à nobis quæstione, negatiua pars sit amplectenda, & à fortiori quidem, nā, si vbi vnum duntaxat legatum proponitur relictum mulieri, sub conditione, si monacha efficiatur, talis conditio defecta cēsetur, vbi primum mulier matrimonium contraxit, ita vt iam deinceps nullo pacto adimpleri valeat, multo magis defecisse videbitur in ea, cui cum duo legata fuissent relicta, alterum sub carnalis, alterum sub spiritualis cōiugij conditione, illa, carnale præoptans, legatum sub illius conditione relictum sortita iam fuit, obitante, videlicet, ad alterius acquisitionem, & testantis voluntate, & ratione, qua ad nostri tex. decisionem vtitur Papinianus, in præsentia.

58 Sed partem affirmatiuam in quæstione proposita illud suadere videtur, quòd, quando vni duo legata relicta apparent sub diuersis conditionibus, & vtriusque legati conditio extitit, vtrūque debetur, atqui in præsentia duo proponuntur legata puellæ relicta sub diuersis conditionibus, vnum, sub conditione, si nupserit, cuius conditionem, contractis spōsalibus de præsentia, adimpleuit, (vt dictū fuit) alterum, sub conditione, si monasteriū in-

gressa fuerit, ergo, si, facta professione, huius quoque adimpleat conditionem, hoc etiã legatum præstari debebit. Quod verò, vbi vni dicitur legata sub diuersis conditionibus relicta sunt, vtrūque debeat, si vtriusque conditio adimpleatur, videlicet, quia vni trecenta legata sint, sub conditione, si nauis ab insula diui Iacobi venerit, & eisdē ab eodē quingenta relicta proponantur, si nauis venerit ab insula diui Thomæ, probatur argumento tex. singularis in l. quingenta, sup. de probationib. quo in loco duo proponuntur legata eiusdem quantitatis eidem relicta, vnum in testamento, alterum deinde in codicillis, & vtrumque deberi, respondetur, nisi hæres probet, in vtraque scriptura idē legatum contineri, nō duplicatū, sed repetitum, maiori ergo cū ratione, si diuersæ quantitatis legata esse proponantur, siue pure, siue conditionaliter, (nec enim in hoc vis vlla est) non repetita, sed duplicata cēseti debēt, quod si dicatur, tex. in d. l. quingenta, loqui quādo in diuersis scripturis eadē quātitas eidē relicta apparet, nā, vbi in eadē relinquitur, in dubio vnū cēsetur legatū, siue eiusdē, siue diuersæ quātitatis sit, & onus duplicationis probādx legatario incūbit, vt probat tex. in l. plane 34. §. 1. in vers. sed si nō corpus, sup. de legat. 1. vbi hāc differentiā cōstituit glossa alios antiquos glossatores secuta, idē tenet glossa in d. l. quingenta, & in l. cū centū, sup. de adimēd. legat. sequuntur cōmuniter doctores vt per Gomez. 1. tom. c. 10. n. 24. in fin. respōdendū erit, quod secundū prædictā distinctionē, vrgeret argumentū in quæstione nostra, vbi, in testamento puellę cētū relicta essēt, sub cōditione, si nuberet, & deinde, in codicillis eadē, aut diuersa quātitas, sub cōditione, si monasterium ingrederetur, eidē relicta fuisset. Deinde etiã respōderi potest, in specie dictarū legū, quæstionē proponi dubiæ

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

dubiæ voluntatis circa repetitionem, aut duplicationem legati, quæ resolvitur cum præmissa distinctione, secundum communem sententiam: sed in quæstione nostra, nec obliuionis, nec mutatæ voluntatis circa priorē dispositionem, conjecturæ locus est, cum posterior statim sequatur, argum. l. non ad ea, sup. hoc titul. certū ergo est, testatorē, vnum legatum sub vna conditione, aliud sub alia relinquere, voluisse, nō vero, præcedentis oblitum, aut penitentem, sequens reliquisse.

Denique, si incertum est, an vtriusque cōditione adimpleta, vt in casu quē proponimus, vtrumque præstari, voluisset testator, in ambigua voluntatis quæstione, ea interpretatio sumi debet, quam postulat religionis fauor l. sunt personæ, in fin. sup. de religiosis, & sumptib. funer. l. quoties dubia. l. in obscura, infr. de regul. iur. cum multis pro piæ causæ fauore, à nostris passim adductis.

Nec hęc sententiā tenendo, obstabunt quæ pro cōtraria sunt adducta, in primis enim ad id, quod dictū fuit, voluntatem testatoris, qui vnū legatum puellæ reliquit, sub cōditione, si nupserit, alterum eiusdem, vel diuersæ quæritatis, sub cōditione, si monasterium ingressa fuerit, eam fuisse, videri, vt alterutrum duntaxat adquirat, responderi poterit, locum habere, quādo alterutrius duntaxat adimpleuisset cōditionem, videlicet, quia, prætermisissis nuptijs, monasticę vitę se cōmisit, vel econtra, tunc enim, tam clara est testatoris voluntas aduersus puellā in eo relicto, cuius cōditionem dereliquit, quā pro ea in illo, cuius cōditionem adimpleuit, vnde vtrumq; legatū habere nō poterit, quæ alterius cōditionem omisit, nullo cōtrā perspicuā ac legitimā defuncti voluntatē, religionis ac piæ causæ fauore prævalente, vt antea tradidimus. At verō præsens quæstio, vtriusque legati conditionem

informa

in forma specifica adimpletam fuisse, præsupponit. Non obstat deinde Papiniani ratio in præfenti, quatenus, ridiculum esse, scripsit, eandem, & vt viduam, & vt nuptã admitti, nam illa ratio, locum sibi vendicat in conditionibus sibi ad inuicem contrarijs, qualis est illa, si non nupserit, cum illa, si nupserit, tũc enim, ridiculum erat, & contrã manifestam defuncti voluntatem, ad vtrumque legatum mulierem admitti, quasi vtriusque adimplera cõditione, cum, quia ex diametrò contrariæ sunt, vnus euentu, contrauentum alteri fore, necesse esset: At verò conditiones, de quibus nunc agimus, quanuis in se diuersæ sint, non tamen contrariæ sunt, potest nãque adimpleri vna, ac deinceps altera, vnde contraria non allegat, qui ad vtriusque legati petitionem, & nuptam fuisse puellam, & monialem, allegat, sicuti in specie nostri tex. allegaret, qui, ad vtrumque legatum, Titiam admitti postularet, quasi, nupsisset, & quasi, non nupsisset.

Denique, non obstat, quod contra Corn. scripsit Cost. d. §. si. arbitrato, limit. 3. num. penult. & vltim. conditionem, videlicet, si monasterium ingressa fuerit, deficere, vbi primum virgo matrimonium contraxit, adeo, vt iam deinceps adimpleri nequeat, quanuis postea vidua facta ad monasticam vitam sit conuersa: Etenim, hæc sententia intelligenda, & probanda erit in eo casu, qui frequentius euenit, quando, scilicet, post matrimonium copula consummatum, mulier facta vidua, ad monasterium conuertitur, præfens vero quæstio de illa est, quæ matrimonium contraxit, non consummauit, & hæc quidem, quæ derelicto sponso Christum secuta est, Ioannis Euangelistæ imitatrix, secundum Hieronimum, & Augustinum, in loco citato à Couar. de sponsalib. 2. part. cap. 7.

Relecciónis l. Titie, si non nupserit

cap. 7. §. 4. num. 6. laudabilius egit, quàm illa, quæ à viro derelicta Christum secuta fuit, quavis & hæc laudabiliter egit: vnde, ampliolem illa voluntatis cõjecturam, & interpretationem promeretur, nec temerè, pro ea sumitur diuersæ voluntatis conjectura in casu, de quo agimus, cùm in eo, puella matrimonium verè contrahat, nec ideo magis desinat esse in stãtu, quõminus, conditionem ingrediendi monasterium adimplere, æquè possit, ac poterat, cũ talis conditio à testatore iniuncta fuit: contractis itaque sponsalibus ante coniugalem copulam, non extincta, sed suspensa conditio adhuc manet, perinde ac erat, cum testamentum condebatur, quod, in ea, cuius matrimonium secuta est copula, longè aliter se habet, cum talis mulier, vbi primum corporis sui potestatem viro dedit, ingrediendi monasterium facultatem sibi ademit, quam, & si postea viro soluta recuperet, conditionem tamen, subsecuto monasterij ingressu implere non poterit, factò & voluntate sua, antea semel extinctam. Facienda igitur pro presentis articuli resolutione, distinctio videtur, inter eam, quæ ante torum, virum dimisit, & eam, quæ, post torum virum amisit. Tu tamen ingeniose lector cogita, prior, namque, sententia, testatoris voluntate potior videtur, quem, verosimile est, in casu proposito, ad alterutrum duntaxat statum, puellæ providere legato, voluisse, nec vnquàm de vtriusque in eadem concursu cogitasse.

59 Quoniam vero de nubendi conditione negatiua, & affirmatiua, generaliter concepta, hucusque scripsimus: peropportune modo venit, vt de vtraque iam specie agamus, quando negatio vel affirmatio ad certam dirigatur personam, videlicet, Titie ducenta, si non nupserit Sempronio: Titie ducenta, si nupserit Sempronio.

Et

Et quod attinet ad priorem speciem, certum est, in illa conditionem valere, quæ nuptijs impedimento non est: nam huic nubere prohibita, alijs nubere, commode potest, & sic, nubendi implere conditionem. l. cum ita legatum, l. hoc modo sup. hoc titul. l. hoc genus legati, infr. eod. Adeo, vt non solum ad alicuius duntaxat personam relata conditio valeat, sed etiam si, ad aliquorum, alicuiusvè familiæ, aut generis connubia, dirigatur; semper namque, negatiua conditio sic formata valebit, dict. l. cum ita legatum, quod, loquens in conditione adjecta maioratus institutioni, tradit Molin. apud omnes scribentes compertissimum id esse, testatus, adeo, vt quoad hoc, nulla superesse possit dubitandi occasio, in lib. 2. de Hispanor. primogen. cap. 13. num. 28. quo in loco meminit illius præcepti Isaac. ad Iacob. filium suum, Genes. 28. in princip. vbi, *noli, inquit, accipere coniugem de genere Chanaan.* Valet itaque conditio in prædicta forma, præterquam, si matrimonij impeditiua esse reperiat, quia, nempe, persona, alicui, aliquibusvè nubere, prohibita, aliunde commode nubere, non possit; nam tunc, quasi legi fraus facta sit, conditio, ad instar illius, iudicanda erit, quæ simpliciter, & absolute, connubia negat, iuxta dict. l. hoc modo.

60 Nec vero, ad primas tantum, sed ad vltiores etiam nuptias, talis conditio ex voluntate testantis referenda erit: in hac, namque, conditione, si Titio non nupserit, eam esse apparet defuncti voluntatem, vt mulier Titio non nubat, porro, & si non primo, sed secundo, aut tertio matrimonio, Titio coniungatur, verum est, eam Titio nupsisse, & sic, non magis in prioribus quam in vltioribus nuptijs cū Titio contractis, cōtrauentū esse conditio

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

conditioni, apparet inspecta defuncti voluntate: vnde, merito dicendum erit, huiusmodi conditionem, si Titio non nupseris, ad omnes omnino nuptias referendam esse, iuxta sententiam glossæ finalis in d.l. hoc genus legati, tametsi tex. ille, contrariam sententiam innuere, videatur, dum ait, hoc genus legati, si Titio non nupserit, perinde habendum esse, ac si post mortem Titij legatū fuisset, & ideó, mulierem, nec Mutiana satisfactione interposita, capere posse legatum: *sed & alij*, inquit, nubendo nihilominus legatum consequitur: quæ vltima verba probare videntur, conditionem de non nubendo Titio, cuenire, vbi primū mulier alij nupserit, quæadmodum, & vbi Titius mortuus fuerit, quod, aduersus receptam glossæ sententiam, tentauit ibi Paul. in fin.

Sed nihilominus, communis sententia tenenda est, tamquam defuncti voluntati conformis, quæ, quia in conditionibus primum locum obtinet, ante omnia inspicienda, ac diligenter inquirenda semper est: cum enim defunctus, mulieri præcipit, né Titio nubat, id, vel odio Titij, vel, quia mulieris coniugio, eiusuè parentela, illū indignum reputauit, sic præcipit, quæ ratio, cum non solum primis, sed sequentibus etiam nuptijs æquè adaptetur, clarè conijcitur, voluntatem defuncti, eam esse, vt nunquam mulier Titio in matrimonium tradatur, eadem illa semper ratione, vnde voluntatis conjectura sumitur, permanente tam in secundo, aut tertio mulieris coniugio, quam in primo.

61 Secus vero vbi mulieri centum relicta sunt, si Titio nubat, nam tunc, primas nuptias cum Titio celebrari, testatorem voluisse, ex eo dignoscitur, quia, vel id, amore, fauore vé Titij, seu quacunque alia de causa, sic disposuisset, illud certe constat, testatorē, qui talē mulieris legato

legato iniecit conditionem, voluisse, Titium alijs mulieris procis anteponi: vnde voluntas defuncti facit, vt affirmatiua conditio ad primas duntaxat nuptias referatur, (quod, etiam in cōditione adjecta masculino, scripsit Molin. d. lib. 2. c. 13. num. 16.) negatiua verò, ad vltiores etiam, vt glossa notauit in d. l. hoc genus legati, quam sequitur Bartol. ibi, & menti tenendā, scripsit: Ex qua notant doctores, quod negatiua potentius negat, quā affirmatiua affirmet, cum affirmatiua oratio, de primo tantum actu intelligatur, negatiua verò in infinitum trahatur, quod etiam notat glossa in c. cum dilectus, de consuetud. Ias. in l. diuortio. §. quod in anno, nu. 24. sup. solut. matrim. Dec. conf. 490. visis & circumspēctis num. 6. & conf. 567. in casu occurrenti, nu. 2. part. 4. Idem Dec. conf. 617. Adeo plene, nu. 4. part. 5. plurimos refert Tiraq. in l. bones. §. hoc sermone 7. limitat. infr. de verbor. significat. vbi, communi calculo sic tradi, tradit Alciat.

- 62 Nec obstant suprà scripta, Iuliani Iurisconsulti verba, in d. l. hoc genus legati, versicul. final. quatenus prebare videntur, mulierem, alij nubendo, nihilominus consequi legatum, ac consequeretur, Titio vita functo: Etenim, Iulianus non dixit, mulierem alij nubendo, illico legatum consequi, quasi, alij nubendo, non nubendi Titio, expleffet conditionem, sed dixit, quod, & alij nubendo, nihilominus legatum consequitur, est ergo sensus, vt & alij nubendo consequatur legatum, mortuo tamē Titio, vt exponit ibi glossa, cuius tamen interpretationem carpit Eman. in d. §. si arbitrato, limit. 5. nu. 2. nec enim dignam putauit Iurisconsulto, cuius decisio, secundum eam, dubitandi ratione careret, quo circa intelligit verba illa, sed & alij nubendo nihilominus legatum consequitur, nō esse decisio-

Reledionis l. Titie, si non nupserit.

decisionis alicuius, sed excusationis potius, seu rationis, obquam valeat hæc conditio, si Titio nõ nupserit, quia, scilicet, impedimento nuptijs nõ est, cum, huic nubere prohibita, alij cuilibet nubere, possit, l. cum ita legatum, l. hoc modo, sup. eod. & sic, nubendo, consequi legatum.

Sustinenda tamen glossæ expositio est, quam receptã videri, fatetur Cost. d. nu. 2. cuius intellectus, literæ tex. non bene adaptatur: Ea autem dubitandi ratio esse potuit, obquam, Titio non nubere iussa, alij nubendo quam diu Titius viuit, eo mortuo, legatum non cõsequeretur, quia alij nupta mulier, Titio nubere, nequit, porro conditio non nubendi Titio, successiuæ mulieris voluntatĩ commissa fuit, vnde videbatur, non fato, seu casus necessitate obtemperari ei posse, ex regul. l. 2. in fin. sup. hoc titul. respondet tamen Iulianus, mulierem, & si alij nubat (quod intelligo, siue fato id fecerit, siue sciens insertam conditionem) consecuturam legatum.

Quid verõ in conditione, si nupserit, (quæ mixta est, non ab vnus tantum voluntate dependens, vt illa, si nõ nupserit) an quodocunque, & absque parendi animo, impleri possit, egit Cost. in d. §. si arbitrato, vltim. ampliat. á. num. 29.

63 0 Hæc autem conditio, si Titio non nupserit, non solũ morte Titij sortitur implementum, sed etiam muliere ipsa moriente: nam moriens, quæ antea Titio non nupserrat, non nubendi Titio, adimplet conditionem: morientem verõ mulierem, quoad hoc, intelligo adeo vltimo vitæ termino propinquam, vt reciproco inter eam, & Titium, nuptiarum consensui tempus non supersit, sicut in specie. l. final. sup. de conditionib. institution. l. pater Severinam. §. socrus, infr. hoc titu. l. final. infr. quando dies legat. ced. Quo fit, vt ad hæredes mulieris transmittatur

tatur legatum, cuius, illa viuente, conditionem extitisse, apparet, quod etiam in Titij persona locum obtinet, vt, scilicet, eo mori incipiente, conditio existat.

Vnde Iulianum Iuriconsultum in d. l. hoc genus, notauit Costa in d. §. si arbitrato, ampliatione 4. num. 4. quasi minus argute loquentem, dum, hoc genus legati, si Titio non nupserit, perinde habendum esse, scripsit, atque, si post mortem Titij legatum fuisset, notat autem Costa, & argute quidem, argutius dici potuisse, atque si cum morietur Titius, legatum fuisset. Cæterum excusandus erit Iuriconsultus, qui legatum, cuius diem moriente Titio cedere, non ignorauit, perinde habendum esse, scripsit, atque si post mortem Titij relictum fuisset, quia post mortem Titij certum esse incipit, diem legati cessasse: si quidem, rerum natura certum esse, nequit, Titium in ultimo vitæ termino fuisse, nisi ultimo vitæ termino iam completo, præterea Iuriconsultus ibi, non loquitur de tempore, quo dies legati cedit, sed docere intendit, in hoc genere legati, si Titio non nupserit, Mutianæ cautioni locum non esse, quoad hoc autem, eadē obseruatio est in legato, cum Titius morietur, atque in legato, post Titij mortem, derelicto.

Adimpleri etiam potest prædicta conditio, si Titio non nupserit, intercedente, inter eam, & eum, aliquo indissolubili matrimonij impedimento, vt puta, per contractam inter eos in indispensabili gradu quauis affinitatē, vel per factam ab alterutro monasticę vitæ professionē, quod, in persona illius cui relictum fuit, sub conditione, si se iam uxorem non duxerit, eo effecto monacho, aut presbytero, notauit obiter Cost. in d. §. si arbitrato, limit. 6. num. 4. versicul. si quidem conditio, argum. tex. Auth. cui relictum C. de indict. viduit. tollend.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

64 An autem mulier, Titio nunquam nupta, ab eo tamen carnaliter cognita, conditione, si Titio non nupserit, de facta censeatur, dubium est? Et prima quidem facie, de factam censeretur, ex eo probari videtur, quia luxuria non debet aliquid amplius habere quam castitas. l. his solis C. de reuocad. donationib. Auth. de restit. & ea quæ par. in vndecim. mens. § final. collat. 4. Et quia ubi non nubendi conditio imponitur simpliciter, seu generaliter, ei personæ, in qua hodiè valet, viduæ, nempe, non solum eius coniugio, sed etiam stupro deficit, ut supra traditum est, quasi, non nubendi conditio, qua, licita conjugalis copula expresse prohibetur, fornicaria quoque, & illicita, ex mente testantis prohibita censeatur: secundum quam sententiam sequeretur, quod si in conditione, plures personæ comprehensæ fuerint, aut certa familia, certumque genus personarum: (nam, & sic concepta, conditio valet, ut supra traditur:) non solum amilluram legatum mulierem, si cuilibet eorum nupserit, sed etiam, si cuiuslibet eorum coitu dehonesta fuerit.

Contrariam tamen sententiam, probabiliorē iure censeo, ea ductus ratione, quod conditio, de qua agitur, nec secundum verba, nec secundum defuncti mentem, ad vitæ castimoniam vllatenus pertinet, constat enim, quod in verbis nulla castitatis mentio fit: nec reperitur in eis, vnde vllā voluntatis conjecturā ad id elicere, possimus: De eo, namque, qui mulieri centum reliquit sub conditione, si non nupserit Sempronio, non magis cōiici potest, quod voluerit, mulierem, cui ita legauit, castè viuere, quam de eo, qui mulieri simpliciter legauit, aut sub ea conditione, quæ, cum vitæ castimonia, nihil commune habet: qui enim mulieri centum relinquit sub conditione, si non nupserit Sempronio, non cælibatus continen-

continentiæ vé statum ei iniungit, cum possit mulier, alij cuilibet nubere: hoc solum intendit, mulierem, in talis viri potestatem, eiusque familiam non transire: atque ita, mens testatoris qua prædicta conditio animatur, non extenditur ad eam conjunctionem, ex qua ille non sequitur effectus, quem demum sequi, vetuit defunctus.

Diuerſa ratio est in conditione, si non nupseris, generaliter concepta in persona viduæ: nam talis conditio, nihil magis intendit, quam prioris tori, & liberorum ex eo susceptorum honori prospicere, qui si sequentibus nuptijs offenditur, (quas idcirco defunctus vetuit) multo magis cum, viduæ stupro offendi, atque prosterni, nemo est, qui ignoret: quod ad aliud propositum notauit Cagnol. in l. cum quædam puella, num. 8. in princ. sup. de iuris. omn. iudic. Quò circa, viduæ stupro non dubie refragatur testatoris voluntas, conditione, si non nupserit, implicita, quæ utique, nec explicite, nec implicite continetur in conditione, si alicui, aut certis aliquibus non nupserit, quanuis, vbi talis conditio á marito coniugij in iuncta fuerit, stuprata vidua, non maneat secuta in legato: sed id aliunde, non ex vi conditionis procedit; cum, & si pure, ac simpliciter, nulla, inquam, adjecta conditione, maritus vxori reliquisset, quæ vidualem deinde torum deturpasset, de legato idem iuris esset: Quod an tali casu perdat, ac, velut ab indigna ablatum, fisco applicetur, agunt Corn. in l. fideicommissum, num. 2. & 3. C. de fideicommiss. & post alios Menes. ibidem num. 3. cum sequentibus. Iulius Clar. lib. 5. receptar. in §. stuprum, versicul. generaliter autem, Cost. in dict. §. si arbitrato, limitat. final. numer. 26. cum sequentibus qui de materia copiosius egit in c. si pater. 1. part. verb. legauit, á

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

num. 33. cum sequentibus de testam. lib. 6. vbi, numer. 35. circa hoc diuersam probat sententiam ab ea, quam tradit dict. limitat. final. numer. 28. & sequenti, conueniunt tradita per Barbofam circa legati ademptionem ex causa superuenientis inimicitia, in l. si ab hostibus. §. final. numer. 9. & 10. sup. solut. matrimon. &, an dotem perdat, stuprata post mortem mariti, late per eundem in 1. part. l. 2. in princip. à num. 65. eod. titul.

Constat itaque ex prædictis, ad casum nostrum, diuersam esse rationem, in conditione, si non nupserit, genericè concepta, ac in ea, qua mulieri, determinatim alicuius, aliquorum vè nuptiæ interduntur. Quòd si obijciatur, secundum sententiam, quàm defendimus, mulieri luxuriose viuenti concedi, quod eidem, cum eodem homine castas nuptias contrahenti, negaretur: respondendum erit, id à defuncti dispositione provenire, quæ, quod in vno casu prouidit, in alio omissum adeo dereliquit, vt nullam ad eum præstet voluntatis coniecturam: vnde cum cesset in eo defuncti voluntas, ad eum dispositio extendi, non potest; Quemadmodum, vbi mulieri relinqueretur sub conditione, si Sempronio non nupisset, & illa cum alio homine luxuriose viueret, quam, idcirco conditione defici, nemo cum iudicio iudicaret, quia, nempe, in conditione non nubendi alicui, mens testatoris (quæ regit conditiones) restricta & coarctata reperitur ad nuptiarum cum illo homine initarum casum, vltterius non protracta. Atque hæc, de negatiua nubendi conditione in certam personam determinata, satis sint.

65 De affirmatiua nunc videamus, videlicet, Titia, centum, si Sempronio nupserit, quam, facilioris doctrinæ

trinæ gratia, in tres casus diuidam: quorum primus est, ^{1.º} vbi mulier, decenter ac pro honore suo, nubere possit ei, de quo conditio est: secundus, vbi mulier, ci- ^{2.º} tra facti ignominiam, ei matrimonio iungi nequeat, vt quia turpis sit, & illa, nobilis & honestæ familiæ puella: ^{3.º} Tertius & vltimus casus erit, inconditioe relata ad personam, cum qua, de iure matrimonium contrahi ^{4.º} nequit, vtputá, cum consanguineo intra gradus prohibitos. In primo igitur casu, conditionem iure vale- ^{5.º} re, non dubitatur, l. cum ita legatum, versicul. videamus, l. Titio centum. §. Titio centum, in 1. sup. cod. Nam, & si metu pænæ non possit quis cogi ad matrimonium cum aliquo contrahendum l. Titia quæ, infr. de verbor. obligat. potest tamen, ad id, relictæ præmio allici, atque inuitari, tex. optim. in dict. §. Titio centum, vbi doctores, quem singularem dixit Ioan. lup. in repetit. cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 21. column. 2. tradunt glossa, Bart. & communiter doctores in dict. l. Titia quæ, vbi Aretin. num. 4. in princ. l. 1. vbi Ias. num. 4. C. de institutionib. & substitutionib. Couar. de sponsalib. 2. part. cap. 3. num. 4. Molin. qui alios refert, lib. 2. de primogen. cap. 13. numer. 2. & 3. Mantie. de coniectur. vltimar. volunt. lib. 11. titul. 18. num. 1. & 2. Pelaez de maioratu 1. part. quæst. 50. num. 1.

66 Nectantum ad extranei personã, sed etiã ad personã testatoris ipsius relata conditio valet, hoc modo, *Titia, si mihi nupsert*, centum, de quo est tex. in l. conditionum quæ in futurum 91. sup. cod. cõtra quẽ videtur loquutus Bartolus in d. l. Titia quæ, in princ. vltim. opposit. & in l. si ita stipulatus fuero 97. §. si tibi nupsero, infr. de verbor. obligat. ait enim vtrobique Bartol. non posse

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

alterum, ab altero ad cōiugium inter se contrahendum, spe lucri inuitari, motus per tex. ibi in d. §. si tibi nupsero, solūmque procedere, intelligit, text. in d. §. Titio centum, cum concordant vbi, nuptiarum conditio, alterius personam respicit, non testatoris, sequitur Abb. in cap. Gemma col. final. in princip. de sponsalib. Aret. in dict. l. Titia, num. 4. in princ. idem Aret. communem testatus in d. §. si tibi nupsero, col. 2. las. in d. l. i. nu. 4. post Angel. & Fulgos. ibi. Cuius conclusionis rationem esse, dicunt, quia talis promissio, libidinis intuitu facta præsumitur, atque idcirco minus honesta, & contra bonos mores reputatur, reprobataque ea ex causa, intelligunt, in d. §. si tibi nupsero: indē trādentes, quod si causa alia subsit, videlicet, causa nobilitatis, qua alter alteri præstet, vel pacis, matrimonij causa proueturæ, seu quæuis alia iusta, quod tunc valebit promissio, & circa hoc versari, putāt, causæ cognitionē, quā requirit tex. in d. §. si tibi nupsero, sequitur post ordinarios in prædictis locis, Palatios Ruu. in repet. rubr. de donationib. inter vir. & vxor. §. 31. num. 1. versic. & ita debet, & Couar. qui communem ex alijs refert d. & §. 3. numer. 2. Secundum quam traditionem affirmandum esset, hoc legatum, Titie centum, si mihi nupserit, non, nisi præmissa causæ cognitione, fore præstandum, aut etiam, legatum, conditione rejecta, quam minus honestam, & contra bonos mores esse, censent, purum manere, quod est contra tex. in dict. l. conditionum quæ in futurum, vbi expresse probatur, tale legatum, & conditionem valere, æquē, ac illam, si filio meo nupserit, in qua cessat communis ratio, nec aliquis affirmabit, in eadem causæ cognitionem requiri.

67. Ad tex. autem in d. §. si tibi nupsero, respondendum erit, procedere in contractibus, prout loquitur, in quibus non valet hæc promissio, *promitto tibi centum, si mihi nupseris*, cum valeat legatum sub eadem specie derelictum, atque ita in contractibus, Bartoli & communis sententia erit accipienda. Ratio vero, non illa est, quam doctores commenti sunt ad dict. §. si sibi nupsero, cum ea æquè locum sibi vendicet in testamentaria dispositione, in qua contrarium pro constanti habuit Iurisconsult. in d. l. conditionum quæ. Differentiæ ergo ratio inter contractus, & ultimas voluntates, iudicio meo, esse potuit discordiarum occasio, quas inter coniuges, promissionis exactio non raro excitaret, adquam respexit Sextus Cæcilius ad improbandam inter coniuges donationem, cuius meminit Paul. Iurisconsult. in l. 2. infr. de donationib. inter vir. & vxor. quam quidem conjugalis discordiæ occasionem iure improbatam, legatum sub prædicta conditione relictum præbere, nunquam potest, ut pote, cuius exactio, in tempus post mortem testatoris, & sic in tempus soluti matrimonij collata, semper appareat.

68. Quó fit, ut etiam per contractum possit alter, ab altero ad reciprocum matrimonium, spe lucri prouocari, quando lucrum ex contractu, ante matrimonij tempus percipiendum venit, ut in casu c. de illis, extr. de conditionib. apposit. quem, Abb. ibi num. 3. coactus difficultate tex. in d. §. si tibi nupsero, restringit ad terminos supradicti Bartol. & aliorum intellectus, planior veró intellectu est, & concordia inter prædicta iura, ut tex. in d. c. de illis, procedat ex eo, quia lucrum, de quo loquitur, ante matrimonium præstari, debet, iuxta conditionem contractus: tex. vero in dict. §. si tibi nupsero, quia promissio,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

promissio, contracti matrimonij tempus respiciebat. Quem intellectum visus est sentire Bartol. ibi in sum-
mario, quod tale est, *inter sponsum, & sponsam, non valet promissio ex causa lucratiua, quæ in matrimonij tempus confertur*, tametsi Bartol. & aliorum ratio ad tex. ibi, contrariam sententiã omnino euincat, vt expendit Aretin. ibid. col. 2. cogitandum relinquens circa concordiam tex. in d. cap. de illis, cum d. §. si tibi nupsero.

69 Aduertendum autem erit, quod nec semper, stipulatio in matrimonij tempus collata, reprobatur, sed causa cognita, vt dicit tex. in d. §. si tibi nupsero, valebit enim, si fiat recompensandæ nobilitatis causa, vel quauis alia iusta intercedente: in quo, cum Bartol. & doctoribus conuenio, si enim certa aliqua, & iusta causa subsit stipulationi, ad eius validitatem præponderare debet incertæ, quam diximus, discordiarum occasione: quod si alia causa desit, sola nuptiarum causa, de per se, sufficiens non erit, vt valeat stipulatio cum discordiæ inde prouenientis periculo, cui, cum in causa legati, locus nũquam sit, sustinebitur vtique legatum, eiusque conditio, *si mihi nupseris*: constituta sit differentia inter contractus, & vltimas voluntates, ob disparitatem rationis, quã differentiam probant præfata iura, tex. scilicet in d. §. si tibi nupsero, & tex. in d. l. conditionum quæ in futurum. Quauis & in vltimis voluntatibus, talis conditio, ex alio periclitari videretur, nempe, propter captionis periculum, quod secum portat, dum spe lucri renocabilis mulierem prouocat, quam, si contingat, relictæ consciã, eius spe allectam, ac sexus fragilitate ductam, testatori nubere, vt conditioni pareat, aliã non nupturam eidẽ, poterit is, postquam voti compos euadat, captatam mulierem relictæ commodo fraudare, testamento, hac in

parte,

partē, ad libitum reuocato: sicquē, cōditio illa, *Titia, si mihi nupserit*, non satis tuta & legitima videtur, utpote, quæ à captatoria voluntate, eiusque improbandę ratione, quam, dante Deo, alibi trademus, non multum distare, videatur, quid enim volūtas, quę captatoria propriē est secundum modernorum sententiam, aliud includit, quàm alterum spe relicti, in proprium sui ipsius relinquentis commodum allicere? Sed de hoc alibi, nunc verò sustinenda nihilominus est Martiani Iurisconsulti decisio in d. l. conditionum quæ in futurum: captæquē mulieri respondendum interim erit, quod hoc ipsa sibi imputare debet, si quidem sciēs, vel scire debens, vltimę volūtatē naturā, admortē vsquē deambulatoriam esse, parere nihilominus conditioni voluit, incerta relicti spe ducta, quasi sic, non tām testamentaria dispositiōne, quàm propria ambitione circumscripta videatur.

70 Sed ut, vnde digressi sumus, reuertamur, satis ex prædictis cōstat, quod iure valet hæc cōditio, *Titia, si Sempronio nupserit*, & in hoc, cū cōditione, si nō nupserit Sēpronio, conuenit, conuenit deinde, quod, sicut in negatiua diximus, valet etiā affirmatiuā cōditio nubendi, ad certum genus personarum relata, ut tradit Molin. d. lib. 2. c. 13. nu. 3. sed id nimirū, latior enim tūc & fauorabilior inuenitur affirmatiua cōditio, quā vbi, cū certa duntaxat persona nubere, iubet. Discrepat verò à negatiua, quod negatiua, ad omnes ònino nuptias refertur, affirmatiua vero, ad primas tantū, iuxta cōmunē resolutionē cū glossę sententia, in l. hoc genus, infr. eod. cuius supra meminimus, differentię rationē inter utrāque expendentēs.

71 Differunt etiā, quod in illa, illicitus concubitus non facit, deficere conditionem, ut supra resoluiimus: in hac vero, secus esse, reor; nā mulier, quæ contractis cum alio
homine

Relectionis l. Titie, si non Inuperit.

homine primis nuptijs, conditione deficitur, deficientur utique, & multo magis, cum alio concubendo, quanuis postea nubat ei, qui in conditione positus fuerat, & ratio est, quia testator, qui mulieri centum reliquit sub cōditione, si Sempronio nupisset, fauorem Sempronij in conditione respexit, neminemque ei, à muliere anteferri, voluit: qui Sempronius, si contemnitur á muliere, alio in coniugium prælato, multo magis contemnetur ab eadem, alio prius in concubitum admisso, Atque ita, cōjectura voluntatis facit, vt in vtroque casu deficiat conditio.

Qua ratione dicendum erit, contractis cum alio nuptijs, quanuis iure non subsistant, iam amplius non posse mulierem, parere conditioni, si Sēpronio nupserit: Nec spectat ad hunc casum, recepta Battoli distinctio in l. hæc conditio filix meæ, sup. eod. inter mulierem injustas nuptias scienter contrahentem, aut, ignoranter; loquitur enim in simplici & absoluta conditione, si nupserit, de qua tex. ille, de quo per Cost. in d. §. si arbitrato, ampliat. final. ex. num. 22. cum sequentib. præfens verò inspectio, est de conditione, si nupserit, ad certam petsonam limitata, cuius quia fauorem quoque respexit testator, alio iuste, vel iniuste prælato, conditionem illico defecisse, conjectura est. An autem deficiēs per casum, vel, per voluntatem illius, cum quo nubere, conditio præcipit, faciat deficere relictum, inferius sequenti parte tradetur. Et hæc ad priorem casum, ex tribus supra positis.

S. n. 7. 2. Secundus erat, quando mulierem non decet, cū viro in conditioneposito nuptiale iugum inire, quo casu, nō valere conditionem, probat expresse tex. in dict. l. cum ita legatum, versicul. si vero indignus, sup. eod. quo in loco

loco traditur, conditionem, si Titio nupserit, (cum hic legatarie nuptijs esset indignus) perinde habendam, ac si generaliter scriptum esset, si non nupserit, imo, si verum amamus, inquit Iurisconsultus, durior hæc conditio est, quam illa, si non nupserit, nam & cæteris omnibus nubere prohibetur, & Titio, cui inhoneste nuptura sit, nubere iubetur, & ibi Bart. declarat, quis quoad hoc dicatur indignus, tradit Pelaez de maioratu 1. part. quæst. 50. nu. 11. vbi hoc ex alijs confirmat. Dum verò Iurisconsultus ait, quòd ea, quæ Titio nubere iubetur, cæteris omnibus nubere prohibetur, de primis cæterorum nuptijs accipiendus est: nam, hæc conditio, si Titio nupserit, ad primas duntaxat nuptias refertur, vt tradidimus, quibus idcirco celebratis, mulier deindè vidua existens cuilibet alij nubere, liberè potest. Quò fit, vt si talis conditio ei personæ injuncta sit, in qua hodie viduitatis conditio valet, per Auth. cui relictum: C. de indict. viduit. tollend. per eam injuncta viduitas non intelligatur, cum possit mulier, quæ conditioni paruit, iterum facta vidua reiterare nuptias, nec conditio, quæ semel extitit iuxtà testantis voluntatem, cum primum mulier nupsit Titio, amplius deficere poterit, contractis deinde cum alio nuptijs. Quid verò indignarum nuptiarum conditio, valeat in vidua, agit Cost. in d. §. si arbitrato, ampliat. 3. ex num. 8.

73 Ego autem circa præsentem casum obseruo, nõ eiusdem vis & potestatis esse præfatam conditionem, in persona masculi, ac fæminæ, etenim, si viro patricio legatũ reliquisset testator, sub conditione, si puellam ex genere plebeio duxisset vxorem, non erit reiicienda conditio, quæ è contra, adscripta puellæ, reiicienda esset: nec enim, viro nobili & generoso sic indecens est, cum plebei filia contrahere matrimonium, vt esset generosæ, cum plebeæ

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

plebeia sortis homine, quia hæc, in viri potestatem, & familiam transit, mariti radijs coruscat, & eius genere nobilitatur, ac conditionem sequitur, non sic e contra. l. femina, sup. de senatorib. l. i. & l. mulieres, C. de dignitatib. lib. 12. Aurh. de consulib. §. hæc itaque collat. 8. & pluribus relatis tradit Tiraq. de nobilitat. c. 18. à num. 1. cū sequētib. & num. 15. Palat. in repet. rubr. de donationib. inter vir. & vxor. §. 31. num. 6. cum sequentib. nouissimè Anton. Pichard. apud Salmanticensem Academiam vespertinæ legum Cathedræ moderator, in prioribus disputationib. disputatione, 2. quæ est de nobilitatis inter vir. & vxor. communicatione, ex num. 15. Non solum autem, vir ignobilis, nobilitate vxoris non nobilitatur, sed etiam vxor ipsa natiuam nobilitatem amittit, secundū Bartoli sententiam in l. i. num. 34. & 54. & ibi Plat. col. 2. C. de dignitatib. lib. 12. & aliorum quos refert & sequitur Tiraq. d. c. 18. num. 16. cum duob. sequentib. & num. 38. qui in sequentib. dupliciter id limitat. Pichard. d. disputat. 2. num. 18. in quo tamen contrariã sententiã probat Cagnol. in l. cū quædã puella, ex nu. 13. sup. de Iurisd. omn. Iud. sed utcūque se res habeat circa vxoris nobilitatem, illud certo constat, quòd liberi qui nascuntur, patris, non matris familiã sequuntur. l. familia, in fin. in fr. de verbor. significat. Vnde filij ex patre ignobili, & ex matre nobili nati, nobiles nõ sunt, vt tradit Hieronym. Cagnol. d. l. cū quædã puella, nu. 14. post. Alex. ibi. col. 2. late Tiraq. plurimos referēs d. c. 18. n. 20. Otalora de nobilitate 2. p. c. 1. & 3. & apud omnes receptum asserit Pichard. d. disputatione, 2. nu. 9. qui tamen nu. 13. & sequenti, hoc perpetuum non esse, sed aliquando etiam quoad honores, & dignitates, filios matrũ cõditionẽ sequi, nostrorum & exterorum aliquibus testimonijs contendit.

Qua

Qua etiam ratione, priuilegium immunitatis, generi, posterisque datum, ad eos qui ex feminis nati sunt, non pertinet. l. 1. §. final. infr. de iur. immunitat. tradit Tiraq. de legib. connubialib. in 1. part. gloss. prim. num. 38. Atque ita constat, non ita indecens esse viro nobili, matrimonium cum plebeia muliere contrahere, sicut est contra, nobili mulieri, cum viro ignobili, tam respectu sui, quam filiorum, quapropter, non idem iudicium erit, de legato puellae nobili relicto, sub conditione, si nupserit priuatae conditionis viro, ac de legato nobili viro relicto, sub conditione, si duxerit minoris ordinis puellam. Res tamen haec, non ita stricte ac inciuiliter accipi debet, ut indignatum nuptiarum conditioni, masculus parere, semper & indiscriminatim debeat, quid enim, si viro bono & ingenuo relicto esse, proponatur, sub conditione, si eam ducat in uxorem, quae turpitudinis & infamiae nota laborat? discreto igitur iudicantis arbitrio res temperanda, & decernenda erit.

Quod verò Chassanæus scripsit in Catal. gloriæ mundi 5. p. cōsiderat. 18. prope finē, nepe, quod si iuuenis formosus nubat mulieri nobili & diuiti, sed tamen rugosae, aut alias turpi, licet sit pauper & inops, non dicetur mulier, nubere indigno, cum mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cum forma viri compensari, debeant, per notata in simili per Bal. in c. super eo, in 2. de testib. in casu nostro non admitto, in quo, si mulier, nobilis sit, & si rugosa, aut alias indecora, non tenebitur parere conditioni, si nupserit ignobili, quantumcunque praestantis formae, viro.

74. Tertius & vltimus casus est, vbi nubendi conditio ponitur inter eos, inter quos matrimonium esse nequit, ut puta, inter propinquos consanguinitate, aut affinitate, intra gradus prohibitos, qui quidem casus, frequens esse

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

esse potest nec parum difficilis, quæstio, nãque, anceps, est, an talis conditio valeat, an vero, vt turpis repellatur, veluti contra sacrorum canonum decreta, ex quibus cõtat, coniugium intra quartum consanguinitatis, aut affinitatis gradum prohiberi, c. non debet, de consanguinit. & affinitat. & intra eum scienter contrahentibus imponitur pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, in clement. vnic. eod. titul.

In hac igitur quæstione (quã, assiduam vocat Molin. de Hispanor. primogen. lib. 2. c. 13. num. 6.) glossa nostra in l. vter exfratribus, verb. consobrinam, sup. de conditionib. institution. & in l. 2. C. de institut. & substitutionib. non valere conditionem, putauit, quod sequuntur communiter scribentes vtrobique, vt testatur Molin. d. nu. 6. sequitur Mantic. cum relatis ab eo de coniectur. lib. 11. titul. 18. nu. 6. & nemine relato probat Cost. lib. 1. select. interpretat. c. 8. num. 14. constituens differentiã inter huiusmodi conditiones, Mariæ, si nupserit Francisco, in quarto gradu conjuncto, & Mariæ, si nupserit Francisco, ex dispensatione summi Pontificis: idem in contractibus tradit aperte Couar. & sensisse videtur in vltimis voluntatibus, in epitome de sponsalib. 2. part. c. 3. in princip. num. 7. in fin. Pelæz vero de maioratu. 1. part. quæst. 50. nu. 2. hanc sententiam probans, eam limitat, vt non procedat, cū dispensatio de facili impetrari, possit, quo casu conditionem valere, tenet, ad quod Costæ sententiam adducit, qui tamen in quæstione ista differentiam non ponit in difficultate, aut facilitate impetrandæ dispensationis, sed in eo potius, an cõditioni adijciatur, ex dispensatione Romani Pontificis, quo casu conditionem valere, tenet, an, hoc in cõditione omittatur, & tunc non valere, tenet, & si facile Pontifex sit dispensaturus, quia

quia conditio secundum præsentis temporis ius æstimari debet, l. continuus. §. cum quis infr. de verbor. obligat. Quam tamen differentiam rejicit Molin. d. c. 13. ex nu. 17. indifferenter aduersus communem probans, quod siue alicui simpliciter iniungatur præceptum de nubendo cum consanguinea, siue de nubendo cum ea, præcedente Romani Pontificis dispensatione, semper valebit tale præceptum & conditio, quasi, qui simpliciter conditionem posuit de matrimonio celebrando inter personas in gradu prohibito existentes, non nisi præmissa Romani Pontificis dispensatione, id celebrari voluisset, idem itidem probauit Molin. in adnotationibus quas fecit ad præfatum de primogenijs opus suum, in loco citato, illarum adnotationum. vndecimo num.

75 Mihi verò hac in re, pro cōcordia istarū opinionum distinguendū aliter erit: Etenim, siue conditioni de nubendo adijciatur, quod sūmi Pōtificis ad id dispensatio requiratur, siue hoc nō adijciatur, idē ius, cū Mol. sēper fore, arbitror, nō tamē, cū eodē aduersus Cost. & alios, existimo, quod semper valeat talis cōditio, si nupserit cū cōsanguineo, aut affine, quid enim, si inter illam, & hunc, cui nubere, iubetur, dispensare nolit summus Pontifex, quia inter eos nulla dispensandi causa subsit, dicemus nē, talem conditionem valuisse, quasi, tacite voluisset testator, in iunctum matrimonium, non, nisi obtenta dispensatione contrahi? an ideó magis, eam, velut improbam, rejiciendam fore? Etenim, falsam causam in obtinenda dispensatione prætextit, cum nulla vera subsit, & ideo obtenta dispensatio non fuit, quæ, & si falsę causę prætextu obtineretur, non ideo magis faceret, sub ea contrahentes, in matrimonio honeste viuere, qui, sub iusti & honesti matrimonij colore, quo viuunt exterius,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

turpissimum ac Deo odibilem incestum perseveranter cooperiunt. Quare, improba, ac lege indigna, ea conditio reperitur, quæ iubet, matrimonium contrahi inter eos, quos ligat impedimentum, nulla eius dissolventi subsistente causa, idque, siue conditio simpliciter accipiat, prout iacet, siue subintellecta dispensatione, ut sic, reprobata conditio in hac specie, nullo modo valeat, cum communi sententia.

Altera species est, ubi talis conditio imponitur personis, cum quibus dispensare, placeat Romano Pontifici, quo casu, semper iusta & vera dispensandi causa præsumitur, intercessisse, & in hac specie procedet contraria Molin. sententia: Nam & si testator, in conditione simpliciter iubeat, Mariam Petro nubere, tamen credendum est, quod talem conditionem, ad tempus impetratæ dispensationis retulerit, nê aliás, si ad præsens tempus referatur, de homine Christiano, & Christiane moriente præsumatur, quod voluit, eos matrimonio iungi contra Romanæ Ecclesiæ decreta, quod quidem præsumere, non licet, obstante pro quolibet homine, legitima, & generali præsumptione l. merito sup. pro Soc. l. final. C. ad leg. Iul. repetund. c. Sancimus l. quæst. 7. quæ in morientibus magis obtinet, cum nemo moriens, immemor salutis æternæ præsumatur, ut vulgò fertur, per d. l. final. & d. c. Sancimus, ex ea transumptum, ubi tamê de moriente nullum verbum reperitur, porro vulgaris est dicta præsumptio, & mortis tempore vehementior, dum modo non tendat in præiudicium tertij, cui iam ius esset questum, per doctrinam Bart. in l. si quis in gravi. §. 1. sup. ad Syllanian. communiter receptam, Alciat. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 4. n. 8. & 9. Iuvat vero, prædictam sententiam, quod testatoris verba in dubio, secundum ius & leges intelligenda

intelligenda sunt, vt notatur in l. Gallus. §. quidem recte, sup. de liber. & posthum. Bart. in l. vxorem. §. testamento, in 2. sup. de legat. tert. Dec. cons. 446. viso eleganti, num. 6. part. 4. quod præsertim dicendum erit, vbi verborum proprietas id pateretur, sicut euenit in præsentis quantomagis, quod & si verba regulariter debeant accipi in proprio significato, l. 1. §. si is qui nauem, sup. de executor. act. l. ille aut ille, versicul. cum in verbis. l. non aliter, sup. de legat. tert. tamen, conseruandæ honestatis gratia, ad impropriũ trahi solent, vt tradit Angel. in l. si tã angusti, sup. de seruitutib. idẽ notat Ang. per tex. ibi, iuncta glossa in l. quique. §. parentes hic, alias est versiculus sub. §. prætor ait. sup. de in ius vocand. vbi sequuntur Fulgos. & Alex. quod quidem, in præsentis maiori cũ ratione dicẽdũ erit, quia (vt dixi) verborũ proprietas patitur, ne dicã, exigit, vt de honestis nuptijs intelligamus: quæ, non, nisi subintellecta Papæ dispensatione, intelligi possunt: hæc denique sententia comprobatur argument. tex. egregij in l. si ancillæ, §. 7. sup. eod.

76 Quibus, ad cõcordiã reducuntur, cõtrarię doctorũ opinionones, de quib. sup. circa cõditionẽ simpliciter iunctã de cõtrahẽdo matrimonio cũ cõsanguinea, vbi enim testator adiecit, quod ad tale cõiugiũ, Romani Põtificis dispensatio prius impetraretur, conditionẽ valere, vnanimĩter probãt Costa d. lib. 1. c. 8. n. 14. & Mol. d. lib. 2. c. 13. n. 8. cũ sequentib. idque etiã circa impedimentũ secundĩ gradus tradiderũt, quod tamẽ, Mol. vbi proxime, n. 12. addidit, hodie nullo pacto fore admittendũ propter decisionẽ Sacri Cõcilij Tridẽt. sess. 24. de reformat. matrim. c. 5. in fin. vbi dicitur, *in secũdo gradu nõquã dispõsetur, nisi inter magnos principes, & ob publicã causã.* Quo decreto, scripsit Mol. d. n. 12. præclusam esse hodie Romanis Põtificibus viam

dispensandi in secundo gradu, ac proinde prædictam conditionem, in hoc gradu, né dum de facto, sed etiam de iure impossibilem, fore iudicandam, ac vt talem, necessario esse ex institutione reiiciendam.

Sed hoc minus bene scripsit vir alioqui doctus, nam, & si in sacro Concilio, in loco præallegato, ita sit definitum, quod in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam, non ratio tamen videmus, in eo gradu dispensatum, quanuis id non facile, quod quidem, non vitiat condiciones, vt fatentur Costa & Molin. vbi supra, conducit differentia, quam in propositum, cum iudicio tradit Couar. in 2. part. de sponsalib. c. 3. in princip. num. final. inter impossibilitatem, & difficultatem conditionis pendentis a voluntate principis: nec, circa hoc dubitare licet, de Romani Pontificis potestate supra Concilium: Atque ita præfata conditio, nullatenus in proposita specie reiicienda erit.

Erit vero eadem hic distinctio obseruanda, quam obseruauimus supra, vbi conditio de nubendo cum cõsanguineo, simpliciter in iuncta est: etenim, si nulla causa subsit, ob quam dispensate, velit Summus Pontifex, nihil iuuabit ad conditionis valorem, expressio dispensationis impetrande, cum id, (vt antea ostendimus) testatoris improbitatem, & turpitudinẽ, manifestius arguat, quam obrem, conditio, velut, improba, reiicienda tunc erit: Et sic apparet, idem ius semper esse, siue conditioni de nubendo, expressim addatur, quod fiat ex Romani Pontificis dispensatione, siue hoc, a testatore prætermittatur, semper, namque, eadem esse eius voluntas cognoscitur: vnde, si legitima causa desit, ob quam talis dispensatio impetretur, statim velut improba, seu impossibilis vitia

bitur conditio, quod si adsit, valitura semper erit.

- 77 Ad hunc etiam casum spectat quaestio de legato, coniugatae mulieri relicto, sub conditione, si nupserit Sempronio, constat enim, matrimonium, quo alligata est mulier, praestare impedimentum, alteri in conditione posito, atque idcirco videbatur, non valere conditionem, tanquam iure impossibilem, & maritali concordiae non patum obnoxiam. In ea tamen specie, qua mulieris nuptiae relictae extat sub conditione, si nupserit, adhibetur distinctio, an sciuerit testator nuptam esse mulierem, an id ignotauerit, ut priori casu, alterum matrimonium expectandum sit pro conditionis implemento, posteriori vero, ea pro impleta habita, praesens legatum debeatur l. si ita scriptum. § si pater, sup. de legat. 2. l. si ita legatum esset, sup. hoc titul. tradit Mantica. d. lib. 11. titul. 18. nu. 16. Cost. in d. §. si arbitrato, ampliat. final. n. 34. vbi, cum sequenti infert ad casum, quo mulieri legatum relictae fuisset sub conditione, si arbitrato Titij nupserit.
- 78 Praedicta vero distinctio, eius ratione perpensa, in quaestione nostra locum habere nequit, in qua, diuersa alia distinctio videtur utendum: Aut enim mulier, cui, sub conditione, si Sempronio nupserit, relictae fuit, eidem viro nupta erat, testamenti conditi tempore, & tunc, siue de hoc certus fuisset testator, siue ignarus, praesens semper debebitur legatum, conditione, vel, pro impleta habita, ex conjecturata defuncti voluntate, vbi tales nuptias ignorauit, vel, si sciuit, pro nulla, reputata, tanquam impossibili, constat, namque, impossibile esse, mulierem, quae semel vni viro nupsit, eidem denuo nubere, posse.

Ad quem casum spectat Lusitana decisio, qua tradit Gam. decis. 125. vbi ponitur casus, de promissione dotis

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

nomine facta cuidam Roderico, sub conditione, si Mariam accepisset, in uxorem, quam, tempore promissionis, acceptam iam habebat, iudicavit uterque senatus, promissionem valere, habita pro impleta conditione, quanvis illum, qui eam dixit, promissionis tempore non lateret, contractas iam esse nuptias inter Rodericum, & Mariam, quam sententiam secutus est idem Senator regius Gam. ut ibidem refert ad fin. & iudicis a quo, sententia reuocata fuit, qui, promissionem non valere, iudicauerat, quasi sub impossibili conditione factam. Sed certe, in casu de quo ibi, pace Senatus dixerim, iudicis sententia non displicet, si quidem, promissionem, ab initio sub impossibili conditione scienter esse factam, constat, quam, certissimi iuris est, inuadare contractus l. non solum, infr. de obligat. & actionib. l. impossibilis, infr. de verbor. obligat. §. si impossibilis, instit. de inutilib. stipulationib. Nec argumentum a contrario sensu deductum ex l. si iam facta, sup. hoc titul. a Senatoribus adductum, tollit difficultatem, procedit enim, in vltimis voluntatibus, in quibus, conditio impossibilis rejicitur, nec tantum, quae natura semper impossibilis fuit, sed etiam, quae testamenti facti tempore impossibilis esse reperitur, & si ante id tempus possibilis esset, tanquam impossibilis, rejicitur e testamentis, secundum communem sententiam, de qua infra, iuxta quam, in contractibus quoque, impossibilis reputabitur conditio, quae tempore contractus, impossibilis esse reperitur, tametsi, ante id tempus euenire potuisset, proindeque, contractus sub ea celebratus, nullus manebit, ex regul. d. l. non solum, quod fieri ex tacita contractuum voluntate, expressit tex. in fin. ibi, quorum proculdubio in huiusmodi actu, talis cogitatio est, ut nihil agi existimetur, apposita ea conditione, quam sciat esse,

impossi-

impossibile, quæ ratio, cum decisione tex. ibi, præsentica sui non dubie adaptatur, secundum quam, in eo, iudicis sententia comprobanda videbatur.

79 Sed prosequendo intentum, aut mulier, cui sub conditione, si Sempronio nupserit, legatum fuit, alij viro nupta erat, & tunc, siue hoc testator sciebat, siue ignorabat, illud utrobique palam est, cum, in conditione, quã scripsit, non de his, sed de alijs nuptijs sensisse, de nuptijs, inquam, cum Sempronio celebrandis, atque ita, iuxta testatis voluntatẽ expectadũ fore, videtur, ut mulier, illius viri vidua, facta, istius coniux fiat, quod certè, quam indecorum, quàmque inhonestum sit, ut mulier, vnus viri in possessione existens, alterius, in expectatione dici, possit, nemo est, qui non sentiat: castam hoc utique, non parum exasperabit mulierem, acerbumque valde erit non tantum ingenuo, sed & libertinæ conditionis homini, designatum in alterius testamento, thalami sui successorem videre, propriamque, ad id, uxorem relictæ præmio inuitari: Denique maritali concordia, & honestati, talis conditio, nociua non parum erit, ex quo incommoda multa sequuntur, iuxta illud Homeri Odyss. 6. in Ulyssis persona dicentis.

*Non est in rebus melius, seu dulcius vsquam,
Quàm thalami pariter concordia sancta pudici.
Discordes animos incommoda multa sequuntur.
At placidis ingens succedit gratia semper.*

Et idcirco, tanquam contra bonos mores conditio, remittenda videtur l. conditiones 1. & 2. l. filius; sup. de conditionib. institution. l. non dubitamus, sup. hoc titul. l. reprehendenda C. de institut. & substitut.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

80 Hoc vero, tūm demum locum habere posse, videtur, cum testator sciens mulierem vni nuptam, legauit illi, subconditione, si alij nupserit: tunc, namque, turpis conditio existimanda est, & instar aliarum, in odium scribentis pro non scripta habenda: quod si testator ignoranter ita disposuisset, quia eius odium, in conditione considerari, nequit, non pro non scripta, sed pro defecta potius, habenda videtur, qui enim mulieri, innuptam putans, reliquit subconditione, si Sempronio nupserit, si Sempronio primo nupserit, sensisse, creditur, quod cum adimplere nequeat alteri primò copulata, defecta conditione videtur mulier, deficiente in ea defuncti iudicio.

81 Nec tunc, quasi conditio turpis adscripta sit, legatum sibi poterit vindicare, cum cesset in testatore ratio illa, ob quam, turpes conditiones pro non scriptis habentur, & alia conditio turpis, quæ honesta credebatur, non vitiat, sed actum potius ipsa vitiat, vt in matrimonio cōtracto sub turpi conditione, quæ tamen credebatur honesta, ex Hadriano in quest. 7. de matrimonio, tradit Couar. de sponsalib. 2. part. c. 3. §. 2. num. 6. quod si, impossibile esse, dicatur, eam, quæ alicui primò nupserit, primas cum alio nuptias celebrare, posse, proindeque tanquam impossibilem conditionem in testamento scriptam, pro nulla fore habendam, ex regul. l. obtinuit, sup. eod. cum conditio, quæ testamenti facti tempore impossibilis est, tamen si ante id tempus aliquando euenire potuisset, impossibilem regula, & iure censerit, debeat l. ab omnibus. §. in testamento, sup. de legat. prim. l. multa. §. si seruos, sup. hoc titul. ad quem tex. ita esse communem interpretationem, tradit Couar. qui alios refert. d. cap. 3. §. 2. n. 3. responderi poterit cum communi sententia & intellectu, quæ tradunt Doctores ad tex. ibi in l. seruo manumisso,

sup.

sup. de condict. indebit. videlicet, conditionem impossibilem non rejici é testamentis, quando testator eam possibilem esse, credebat, sic limitata regul. d. l. obtinuit, in quo tex. ille singularis est, vt dixit ibi Bart. & Angel. in l. i. num. 8. sup. de conditionib. institution. Socin. in d. l. multa. §. si seruos, num. 2. vbi, ita communem esse intellectum ad d. l. seruo manu misso, scripsit, quod etiam tradit Cost. in c. si pater. 1. part. verb. in re certa, n. 8. & in 3. part. verb. personis, num. 17. de testament. lib. 6. sequitur Couar. dict. cap. 3 § 2. nu. 5. Tiraq. de priuileg. piæ caus. priuileg. 75.

Si veró, contra communem magis placeat, conditionem impossibilem semper vitari, & si eam possibilem fore, existimasset testator, vt tenuit Socin. cogitádum relinquens, in d. §. si seruos, in fin. & defendit Cost. lib. 1. select. c. 9. late Sarm. lib. 2. select. c. 1. per totum, dicendú tunc erit, etiam in hoc casu mulieri legatum deberi repulsa conditione, & sic apparebit, in proposita quæstione, præsens semper esse legatum, siue mulier, adjectæ cõditionis tempore nupta esset eidem, cum quo nubere, iuebatur, siue alteri, & siue hoc sciuisset testator, siue ignorasset. Si vero mulier, post testamentum conditum, ante defuncti mortem, primo nuptiali iugo subderetur, idem per omnia ius esset, quod, si testatore mortuo subderetur: conditio, namque, quæ testamenti tempore possibilis erat, licet postea adhuc testatore viuo reddatur impossibilis, defecisse intelligitur, l. cum tale. §. falsam conditionem, in fin. sup. eod. Atque his manet hic casus absolutus, cum omnibus quæ, difficilia cum essent, ad priorem huius relectionis partem spectare, videbantur.

Nunc adsequentem.

SECUN-

SECVNDAE PARTIS.

SVMARIA.

- I** *Odus in testamento adscriptus, vt non nubat, non valet ex eadem ratione, quā, non valet conditio, si non nupsit, & tam modus, quā conditio ingrediendi monasterium, valet.*
- 2** *Modus, nē cum aliquo, aliquibusuē nubat, mulieri inunctus, aut, vt cum aliquo, aliquibusuē nubat, si his honestē nubere potest, iure valet, & quae sit differētia, an ita relinquatur per viā modi, an per viā cōditionis.*
- 3** *In viduis valet hodie modus nē nubant, etiam generaliter scriptus, & traditur, quod nihil refert, an eis relinquatur per viam talis modi, an per viam conditionis.*
- 4** *Proponitur quæstio, an relictum, vt nubat, seu dotis nomine relictum, conditionale sit, an modale?*
- 5** *Traditur, quid intersit, an legatum dotis nomine relictum habeatur pro conditionali, an pro modali, & contra Cost. explicatur Bartol. sensus in l. Titio centum. §. Titio genero, num. 2. ff. de conditionib. & demonstrat. nu. 6.*
- 7** *Bartoli & communis sententia refertur tradens, legatum dotis nomine relictum, conditionale esse, & quid de legato mulieri relicto, vt nubat, & de legato pro dote relicto mulieri, vt nubat. num. 8.*
- 9** *Refertur sententia glosse, & communis doctorum, qui fuerunt ante Bartol. existimantium, legatum dotis nomine relictum, modale esse.*
- 10** *Contra omnes traditur, dotis legatum, nec, vt conditionale, nec, vt modale, fore iudicandum, sed, vt purum cum modo, qui solius legatarij vtilitatem respicit.*
- 11** *Communis sententia adducitur, qua traditum est, modum, qui solius legatarij vtilitatem concernit, quem doctores modum impulsuum, vocant, neutiquam obligare.*

- 12 Inquiritur, cuius utilitatem respiciat hic modus (vt nubat) præterquam legatarie ipsius, & ex mente communis resoluitur, Reipublicæ utilitatem respicere, ideoque talem modum, finalem iudicari.
- 13 Vbi pio affectu mulieri legatum extat, vt nubat, probatur, modum esse finalem, ob animæ utilitatem, ad quã testator in legãdo respexit.
- 14 Traditur, quod vbi dotis legatum, pietatis animo relictum non fuit, modum continet impulsivum, præmittendo, aliud esse in modo legati, alterius præterquam legatarij, utilitatem versari, aliud, in eo, testatorum, alterius utilitatem respicere.
- 15 Probatur, in modo, vt nubat, Reipublicæ utilitatem versari, defunctum, tamen, eam non respicere, & idcirco, modum hunc, quando, abque pietatis animo disposuit testator, censeretur impulsivum, iuxta præmissam resolutionem.
- 16 Eadem resolutio comprobatur ex l. si diuortio. ff. de verbor. obligat. ad quẽ tex. repulsa Costæ interpretatione, cõmunis probatur, & n. 17.
- 18 Donatio dotis nomine facta incipiens à traditione, non intelligitur facta sub cõditione aut modo finali cõtrahendi matrimonij, secus in promissione dotis, & intelligitur l. promittẽdo. ff. de iure dot. cũ simil.
- 19 Intelligitur l. si ego in princip. ff. de iure dot.
- 20 Limitatur superior resolutio, & intelligitur tex. in l. Titio centum. § Titio genero. ff. de condit. & demonstrat.
- 21 Respondetur ad tex. in Auth. de sanctiss. Episcopo. §. sed & hoc præsententi collat. 9. quatenus ibi, dotis nomine relictũ, & relictum sub expressa nuptiarum conditione equiparantur.
- 22 Respondetur ad communis sententiæ rationem, quod dos sine matrimonio esse, non possit.
- 23 Traditur, quod in regno Portugallie, & in alijs, in quibus, puellæ matrimonium, cõmuni vsu loquendi dos nuncupatur, facilius obtinebit opinio contra communem, dotis nomine relictum, purum relictũ esse.
- 24 Legatum mulieri, dotis nomine, seu, pro se maritanda relictum, quod pietatis intuitu non fuit relictum, debetur eidem, & si mortis tempore nupta sit.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

- 25 Et quid, si testator viuens mulierē maritauerit minori dote assignata, quam quæ fuerit eidem in testamento relicta?
- 26 Legatum mulieri relictum nomine dotis, transmittitur ad heredes, mortua muliere antequam nubat, & quare hoc?
- 27 Testatoris mens potius, quam figura verborum debet attendi.
- 28 Conclusio præmittitur & probatur, quod ubi quicquid res legata nihil atinet ad oneris implementum, dispositio iudicabitur conditionalis, & si sub figura modalis concepta sit.
- 29 Eadem resolutio traditur in contractibus sub modo celebratis, ex sententia aliquorum.
- 30 Intelligitur. l. quibus diebus § final. ff. de cōdition. & demonstrat. cū alijs, quibus traditur, legatū solui præstita cautione de modo implēdo.
- 31 Intelligitur, & explicatur per singulos versiculos l. eas causas. ff. de conditionib. & demonstrat.
- 32 Inter conditionem & modum, quando talis est, quod ad eius implementum non conducatur relicti commodum, nihil interest: & ex coniecturata mente defuncti, aliquando conditio in vim modi accipitur.
- 33 Notatur differentia quædam inter conditionem, & modum, ubi relicti commodum, ad oneris implementum conducit.
- 34 Assignantur duæ regulæ circa dispositiones modales, collectæ ex d. l. eas causas, ff. de condit. & demonstr.
- 35 Legatum, dotis nomine mulieri relictum, quando non solum legatarie gratia, tale onus injunctum fuit, conditionale esse, resoluitur, iuxta cōmunem sententiam, idem traditur de legato, ut nubat, ut habeat in dotem, & assignatur limitatio ad l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de conditionib. & demonstr.
- 36 Comprobatur præcedens sententia & resolutio ex sententia Dyn. & aliorum tradentium, in legato relicto pro passagio terræ Sæctæ, quod debet expectari tempus generalis passagij, ut peti possit cautione oblata, & defenditur Dyn. à Raynerij nota, eū sibi cōtradixisse, credētis.
- 37 Confirmatur eadem sententia & respondetur objectioni contra eam adductæ & refertur Pauli ad eam limitatio.

- 38 Reijcitur cum Paulo & alijs differentia Bartol. inter hæc, mulieri, pro dote, & Mulieri, pro se maritanda.
- 39 Reijcitur differentia Baldi Nouelli & aliorum, inter hæc, mulieri, pro dote, & mulieri, vt nubat.
- 40 Traditur quando ante nuptias possit peti dotis nomine relictum, oblata cautione, pro limitatione præcedentis sententiæ.
- 41 Reijcitur interpretatio Bartol. ad tex in l. Titio centum. §. Titio genero ff. de conditionib. & demōstrat. & refertur Bald. & aliorum intellectus ad eum tex.
- 42 Refellitur Baldi & aliorum intellectus ad d. §. Titio genero.
- 43 Præmittitur pro intellectu d. §. Titio genero, legatum, alicui relictum in alterius dotem, statim peti posse præstita cautione.
- 44 Assignatur intellectus ad. §. Titio genero, quatenus ibi legatum dotis nomine relictum, modale traditur.
- 45 Sine legatum dotis nomine relictum, instar conditionalis, sine instar modalis censeatur, non transmittitur ad hæredes ante nuptias muliere defuncta, contra Nouellum.
- 46 An modus mixtus deficiens per casum, faciat deficere relictum controuertitur, & inter contrarias sententias ponitur concordia intellecto tex. in d. §. Titio genero, in versicul. Ante nuptias.
- 47 vbi legati commodum commune est ei cū quo modus mixtus adimpleri debet, modus deficiens per casum etiam contingentem in persona illius, facit deficere relictum, & si deficiat per voluntatem eius habetur pro impleto, & idem in conditione mixta.
- 48 Relictum nomine dotis, vt Titio nubat, vel, si Titio nubat, eo recusante, mulier parata nubere, consequetur, nec alij nubere, tenebitur, quidquid aliter Costa.
- 49 Ad breue compendium reuocantur, & perstringuntur singula quæ de legato dotis nomine relicto hic traduntur.
- 50 Traditur, modum, vt clericus sit, vt monasterium ingrediatur, finalem censerit, vt impleri debeat, & in quo consistat differentia inter hunc, & illum, vt nubat.

Relectionis l. Titie , si non nupserit.

- 51 An legatum relictum sub modo, vt clericus sit , vt monasterium ingrediatur, statim peti possit cautione oblata de modo implendo?
- 52 Traditur, relictum, vt clericus sit, vt monasterium ingrediatur, deficere, modo quomodolibet deficiente, & differentia quoad hoc inter predictos modos, & modum, vt nubat.
- 53 Traditur, modum, & conditionem legati , ad certum monasterium relatum, posse in alio impleri.
- 54 Modus, & conditio, si clericus fuerit, solo presbyteratus ordine impletur, non ceteriori alio, & quando appellatione clericorum, in minoribus constituti veniant.
- 55 Proponitur, & discutitur questio inter presbyterum , & minoris ordinis clericum defuncto proximiorum, circa administrationem capelle , ad quam defunctus clericum simpliciter proximiorum vocauit.

RELEC-

RELECTIONIS L. TITIÆ, SI
non nupserit. ff. de conditionib. &
demonstrat.

SECUNDA PARS.

*De legato, sub modo, vt non nubat, vel, sub modo, vt
nubat, relicto.*

ACTENVS DE NON NUBEN-
di, &, de huic contraria, nubendi
condicione, de quibus lex nostra lo-
quitur, actum fuit: Nūc vero, pro eius
ornatu, & ampliacione, de non nuben-
di, ac, de nubendi modo in testamen-
tis scripto, per opportunè agendum
erit. Quæ pars, quatenus ad affirmatiuum nubedi mo-
dum spectat, utilitate præstat: frequentius, namque,
euenit, vt testatores legata relinquunt puellis, vt nubant,
quàm, sub condicione, si nubant, prius tamen, Papiniani
ordinem sequendo, qui de negatiua condicione prius
dixit, de non nubendi modo agemus, & quidem, de illo
breuiter, cum ferè in omnibus, eiusdem naturæ & vis
sit, cuius, non nubendi conditio est: Nam in ijs per-
sonis, in quibus, talis conditio pro impleta habetur
beneficio legis, equè pro impleto habetur modus, ex
eadem ratione, né nuptijs impedito sit. Atque ita
promiscuè de cō. ditione, ac modo nō nubendi, loquitur.
Bart. in cōs. 184. incipit. Domina Nuta, respondens, non
valere

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

valere in virgine, quod quidem, generaliter verum est, tametsi non in casu de quo Bart. illic, nempe, quādo virgini relictum fuit, sub conditione, aut modo, vt monasterium intraret: Enimvero, quanuis talis conditio, & modus, matrimonij carnalis impeditiuus sit, valebit tamen, vt aduersus Bartol. cum crebriori sententia superius tradidimus, quia meliorem vitæ statum secum portat.

2 Cum autem modus adscriptus virgini, vt non nubat, non valeat, sicut & conditio, ne nuptijs impedimento sit, consequens est, eum valere, cum, ad certam personā, certum vè personarum genus referatur negatiuè, vel affirmatiuè, vt putā, ne cum aliquo, aliquibus vè nubat, aut, vt cum aliquo, aliquibus vè nubat, si his honeste nubere potest, quanuis sic ceterorum nuptijs maneat interdicta, iuxta id, quod in conditione supra resoluiimus per l. cum ita legatum. l. hoc modo, supra hoc titulo, l. hoc genus legati, infra eodem: quod in dispositione modalis figure, de qua nunc agimus, tradidit Oldr. in celebri cons. 16. thematale est, Palatios in repet. cap. per vestras 3. notabili. §. 21. num. 3. de donationib. inter vir. & vxor. Couar. de sponsalib. 2. part. c. 3. §. 3. num. 7. & 8. Molin. de Hispanor. primogen. lib. 2. c. 13. num. 4 Differentia tamen stat in eo, quod, vbi ita legatur, *mulieri, si non nupserit Titio*, suspensum manet legatum, in euentum conditionis, quæ, in proposita specie quando euenire dicatur, supra tradidimus, ad interpretationem tex. in d. l. hoc genus legati: At verò, legatum ita relictum, *muliericentum, vt non nubat Titio*, statim petere, potest mulier oblata cautione de modo implendo, secundum communem traditionem & differentiam, inter conditionem, & modū, de qua per doctores in rubrica, & in l. quibus diebus.

§. Termini-

3 §. Termilius, supra eodem, & de ea, inferius nos agemus. In ijs vero personis, in quibus hodierno iure, conditio non nubendi, etiam generaliter scripta, valet, in viduis, inquam, valet & modus. Quò circa mulierì viduit, siue sub conditionis, siue sub modi figura relinqui, vtiliter potest, nè secundas ineat nuptias: Nec tunc, vbi generalis prohibitio est, quoad acquisitionem relictì, quidquam refert an conditionalis, an modalis dispositio sit, vtroque, nãque, oblata de non nubendo cautio præsens semper legatum faciet, Auth. cui relictum, cum traditis ibidem C. de indict. viduit. tollend.

Denique per omnia idem ius est, in modo non nubendi, generaliter injuncto, quod in conditione scripsimus, eadem id ratione iubente, quapropter, negatiuum nubendi modum, latiori nunc calamo pertractare, superuacuum erit. Præsertim, quòd rarus hic legatorum modus est, raro enim euenit, vt filiabus suis, aut alijs quis quidquam relinquat sub modo, vt nõ nubant, præterquã vbi carnali matrimonio ita prohibito, ad spiritale spelucrum inuitat, de quo infra agemus, cum e contra frequẽs in hac materia modus sit, qui affirmatiue concipitur. Quo circa ad affirmatiuum hunc modum, gradũ modo faciamus.

4 Modus igitur, vt nubat, non aded cum conditione, si nupserit, fraternizat, hæc namque, iuxta validæ conditionis vim & naturam, suspensiuum legati operatur effectum, ita, vt ante reale conditionis implementũ, & sic antequam nubat mulier, legatum petere, nullo modo possit: Quid verò, in modo, vt nubat, dicendum sit, non ita peruium est, pro cuius resolutione, prodenda, & examinanda anceps illa quæstio erit, an, scilicet, dotis nomine, seu, vt nubat, mulieri relictum, conditionale relictum sit, an modale: Quæ quidem quæstio in difficili

Relectionis l. Titia, si non nupserit:

apud scribentes est, eius veró decisio, fortassis, non pá-
rú utilis apparebit, & in foro versantibus, & in scholis,
ac, quia de nuptijs agimus, quibus tota lex nostra cōstat,
peropportuné venit, nè indotatas nuptias peragamus,
legatum dotis nomine relictum eis subiungere, & in eo
parumper immorari. gratum (vt spero) dotibus opus.

5 Controuersum ergó est apud doctores nostros, an, do-
ctis nomine, seu, vt nubat, mulieri relictum, conditiona-
le sit, an modale: plurimi veró refert, an tale legatum, inf-
tar conditionalis, an instar modalis habeatur; Etenim, si
conditionale est, mulier, antequam nubat, petere, non
potest, l. cedere diem, infra, de verbor. significat. l. legata,
supra hoc titul. l. final. ad fin. infra de manumiss. testa-
ment. in specie tradit nobilissimus & eruditissimus His-
panus Dom. Ferdinandus à Mendoça disputation. iur.
ciuil. ad titulum de pactis lib. 2. c. 7. nu. 15. Et si interim
decedat, veluti conditione defecta, non transmittit ad
hæredes l. vnic. §. sin autem aliquid sub conditione C. de
caduc. tollend. cum alijs, & vtrumque in specie nostra
notauit Bartol. in l. Titio centum, §. Titio genero, n. 2. su-
pra cod. cū, si modale sit, á principio, præstita de nubedo-
cautione, peti possit, iuxta modi naturam, quam, talem
esse, probat tex. celebris, & capitalis in d. l. quibus diebus
§. final. incip. Thermus minor, aliás Termilius, supra
cod. vbi glossa, & Barr. & communiter doctores, hoc tra-
dunt, quod nos inferius explicabimus. Probat etiã text.
in l. si tibi legatum, suprâ de legat. tert. & in l. eas causas,
versicul. eas vero, & in l. demonstratio falsa. §. final. infine,
suprâ hoc titul. iuncta glossa finali ibidē cōmuniter re-
cepta ex Socin. n. 8. post alios in d. §. Thermus minor.

6 Addit adhuc Nouel. in tractatu de dote 6. part. priui-
leg. 76. n. 2. quòd, si interim decedat mulier, ad hæredes
transmitteret,

transmittet, quod etiam sensisse Bartolum in d. §. Titio genero, n. 2. videtur Emanueli nostro lib. 2. select. interpretat. c. 22. n. 11. vbi agit de intellectu d. §. Titio genero, ponderat autem, hoc Bart. sensisse ibi, dum scripsit in d. n. 2. ex eo, quod tale legatum, conditionale esset, insurgere effectum, quod non transmittatur ad hæredes, nec interim peti possit: quæ sane Bart. verba, & si argumentum præstet ac contrario sensu, non tamen contrarium significat in legato modalis, sed in puro, cui magis quam modalis, opponitur conditionale: sed & si contrarium sensum in legato modalis importaret, sufficeret, si respectu petitionis solummodo, non etiam transmissionis, importaret, præsertim, quod alibi Bartol. de transmissione legati modalis clarius loquens, nempe, in d. §. Thermus minor, n. 13. manifestè sensit, in hac specie, mulierem antequam nubat decedentem non transmittere, ut melius de Bartolo expèdisse, videtur idem Costa in d. nu. 11. vbi, & si tradat, secundum priorem sententiam, Vlyssipone nostra fuisse iudicatum, non tamen dubitat, quin & in consulendo, & iudicando, contraria probari debeat, in quam, quibusdam citatis, antiquos & modernos convenire, refert ex Philip. Cor. cõf. 229. n. 4. li. 4. quod etiam refert, & sequitur Cou. in c. 3. n. 11. vers. sed aduersus, extra de testament. Ut verò interim quæstionis effectus omittamus, circa principale eius resolutionem multum variat scribentes: Etenim sententia communis est, quod legatum, dotis nomine relictum, conditionale sit, nisi ex aliquibus conjecturis, defunctum aliter voluisse, appareat, ita Bart. late probat, ultra alia, ex textu ibi, qui istius sententiae est principale fundamentum, & basis, in d. §. Titio genero, col. 1. & 2. vbi ita cõcludit, in vers. cõcluditur ergo, communem tradit ibi Paul. col. 3. Alex. cõf. 42. num. 2. lib. 7. & alios quos refert Couar. in d. c. 3. num. 11. in princip. Gomes. in l. 50. Tauri, nu. 29. Cost. qui singula Bartoli fundamenta

scripsit, d. lib. 2. select. c. 22. ante num. 1. quem, etiam, receptum esse, obiter scripsit, in l. cum tale. §. si arbitrato, limitat. 6. num. 30. supra eod. sequitur dom. Ferdinand. á Mendoga d. num. 15. Fundamentalis vero huius sententia ratio est, quia dos, sine matrimonio esse, non potest, l. 3. supra de iure dot. l. cum multæ, versicul. sicut enim, C. de donationib. ante nupt. unde qui dotis nomine legauit, necessario matrimonij causam respexit, & sic, si matrimonium sequatur, legasse, apparet, quam rationem scripsit Bartol. in d. versicul. concluditur ergo, Nouel. in d. priuilegio. 76. col. penult. versicul. unde mihi videtur, Costa in d. c. 22. num. 3. post medium, & in d. limit. 6. num. 30. in princip. & ad dotis stipulationem Mendoga d. lib. 2. c. 7. in princip. versicul. sed si quaeratur.

8 Quò fit, ut si ita relinquatur, lego mulieri centum, ut nubat, quia tunc nulla dotis mentio facta est, non conditionale fore legatum, scripserit Nouel. d. priuileg. 76. col. ultim. in princip. sed potius ut modale censendum erit, quod tenet ibi, clarius in col. 2. versicul. Primus est, ubi affirmat, in praedicta specie statim legatum deberi, praeterea de nubendo cautione, sicut in omnibus modalibus dispositionibus contingit, quod etiam expressè tradit Bal. in l. generaliter, nu. 9. C. de Episcop. & cleric. & Couar. in d. c. 3. num. 11. versicul. ex priori, ubi Nouellum citat, quasi, legatum illud simpliciter purum esse, asserentem, qui tamen ubi supra, idem de eo haud dubie sentit, quod, de ceteris modalibus dispositionibus.

Nec spectat ad hunc articulum, quod inibi Couar. scripsit, Costam, nempe, in d. c. 22. á Nouello discessisse, sed magis ad alium, de quo per Nouel. ubi supra, quo loco ait, hoc legatum, mulieri centum pro dote ut nubat, esse conditionale, sicuti illud, quod, dotis nomine simpliciter

citer relinquitur, quoniam in utroque æqualis illa ratio est, quod dos sine matrimonio esse, non potest, quod Costa displicuit in d. c. 22. num. 1. in princip. quoniam verba illa à testatore expressa (ut nubat) arguunt, legatū dotis nomine datum, sub modo relictum fuisse, quod cōjecturata defuncti voluntas potest inducere, secundum receptam sententiā, de qua per Bartol. in d. §. Titio genero, col. 2. Ego sanē, hoc, conjecturata defuncti voluntate induci posse, fateor, ubi tamen, magis hic in vno, quam in altero casu, clarescat illa voluntatis conjectura, non perspicio, quoniam, qui simpliciter, pro dote, seu dotis nomine legauit, necessario legauit, ut nubat, cum, sine nuptijs nulla dos esse, possit: vnde expressio illius, quod tacite & necessario inerat, diuersam voluntatis conjecturam, & exinde diuersum iuris effectum, mihi iure non probat, l. 3. supra de legat. prim. & vulgare est.

9 Sed circa principalem controuersiam, glossa nostra in d. §. Titio genero, verb. peti potest, & communiter doctores qui fuerunt ante Bartolum (ut constat ex Paul. ibidem col. 3.) existimauerunt, quod licet, promissio dotis nomine facta, conditionalis sit l. item quia. §. 1. supra de pactis l. promittendo, l. tali facta, sup. de iure dot. cū alijs, tamen, secus sit in legato dotis nomine relicto, quod intelligunt datum sub modo: in quam sententiā alios auctores citat Costa ubi sup. d. nu. 1. ac pro ea neruose, & multipliciter inducit textum in d. §. Titio genero, qui nihilominus in num. 5. cum Bartol. & communi sententia residet.

10 Hæ sunt diuersæ doctorum opiniones circa diffusam hanc, & plurimum controuersam inter eos iuris questionem: in qua, & si utrāque sententiā, autoritate multū pollere, viderim, neutri tamen potui acquiescere, qui

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

magis vim rationis perscrutans, in animum duxi, legatum, siue dotis, siue nuptiarum nomine, siue dotis nomine vt nubat, siue simpliciter, vt nubat, relictum, siue quauis alia verborum figura, quæ eundem sensum significet, (nec enim inter hæc differentiam ponimus, vbi magis verba, quam sensus, diuersa sunt) nec instar conditionalis dispositionis, vt communis cum Bart. aiebat, nec instar modalis, vt contraria, iudicandum fore, sed potius, instar puræ, illius, inquam, cuius modus, solius legatarij vtilitatem finaliter respicit, & intendit, quæ, quoad iuris effectus, nihil a pura distat, de iure compertum est l. Titio centum, in l. responso, vbi doctores, sup. eod.

II Pro cuius sententiæ probatione, vnum præmitto, quod inter omnes constat, modum, scilicet, vltimæ voluntati adjectum, qui solius legatarij vtilitatem importet, (quæ iuriscōsulti causam appellant, & doctores modum impulsuum) nullius ei oneris, grauaminis velle esse, adeo quod recte petatur legarum absque aliqua cautione pro talis modi implemento, nec ideo magis retractari, seu repeti ab hærede postea possit, quod illius implementum subsecutum non fuerit, iuxta textum singularẽ & expressum in d. l. Titio centum, in l. responso, vbi communiter scribentes, & idem in donationibus traditum extat in l. 2. §. final. cum leg. sequenti, infra de donationibus l. si mulier C. de iure dot. tradit Bartol. communiter receptus in d. §. final. lason in l. si pecuniam n. 18. sup. de cōdict. caus. dat. caus. nõ secut. Euerard. loco 82. n. 15. verb. entregada tit. 9. p. 6. Cuius rei cõstas & clara ratio est, quia cum defunctus, in solius legatarij vtilitatem modum adiecisset, ei, iure optimo poterit legatarius, renuntiare, iuxta vulgarem regulam l. penul. C. de pact. l. quod fauore C. de legibus l. si iudex sup. de minoribus tradit Alex. in l. penul. infr. ad leg. Falcid. quæ regulam multis exornat
ornatissimi

ornatissimus doctor Petrus Barb. in l. alia. §. eleganter, sup. solut. matrím. quo in loco, laté & eleganter proprii priuilegij renuntiationes peregit.

12 Nunc veró, in legato Mariæ relicto, dotis, seu nuptiarũ nomine, seu, vt nubat, cuius, præter Mariæ ipsius, adjectus nuptiarũ modus emolumétum cõcernit? non testatoris, nec animæ illius, quia, pro anima reliquisse, non proponimus, nõ etiã, vtilitatẽ viri, cui nuptura mulier esset, quia neminẽ designauit in cõditione testator, nõ magis quã, si cui legaretur, vt fundũ emeret, nã vtilitas incertæ personæ, aqua fundus emi debet, nõ est in cõsideratione, quò minus legatũ haberi desinat, tãquam solius legatarij fauorem respiciẽs, vt d. l. Titio centũ, in princ. & aduertit Nouel. in d. 6. p. de dote priuileg. 50. ad fin. Solũ igitur restat, vt dicamus, in iunctũ nuptiarũ modũ, vltra mulieris nubentis, etiã Reipublicæ vtilitatem cõtinere, quæ versatur in nuptijs cõtrahẽdis l. i. sup. solut. matrím. l. 2. sup. de iur. dot. l. hoc modo, in fin. sup. isto titul. quã rationẽ, vt modus hic causã finalem importet, considerat Bart. in d. §. Titio genero, col. 2. ad fin. Nouel. d. priuileg. 50. num. 2. vbi in fine ait, esse de intentione cõmuniter scribentium, quòd promissio, seu legatũ pro dote, finalem causam continet, quam Iurisperiti conditionem appellant, & nostri modũ finalem, atque ideo, illo non secuto reuocatur legatũ, iuxta d. l. Titio centũ in 2. respõs. & d. l. 2. §. final. cum leg. sequenti, atque ita est vtrobiq; recepta cõclusio, quã etiã nouissime sequitur Barb. noster in l. si cũ dotẽ. §. si pater, n. 25. in fine, sup. solut. matrím. Ego certe, in iunctũ legato modũ, (vt mulier nubat) causã finalẽ legãdi fuisse, tũc libẽter admitterẽ, cũ pietatis animo testator mulieri reliquisset, vt nubat, vt scriptũ habemus in cõmentarijs l. i. C. de Sacrosanct.

Relectionis l. Titie , si non nupserit.

Eccles. 3. part. §. 3. quod palám in hac specie tradidit Bartol. dum loquitur de modo, vt nubat, in d. l. 2. § final. num. 1. & rationem assignans, dic, inquit, quòd si detur ob causam fauorabilem, tunc videtur velle, quòd fiat in salutem anime, quia fortè aliàs non dedisset: Et eandem rationem subiungit ibidè, col. 1. in fine, quam sequitur Couar. lib. 1. vari. c. 14. nu. 6. atque ita in hac specie, quando, inquám, veræ pietatis affectu, nuptiarum meminit testator, manifestum est, finalem causam legandi consistere in nuptijs propter animæ utilitatè, cuius intuitu finaliter ita legauit defūctus.

14 Vbi verò defuit hæc pietas in legato, & si in nuptiarū causa, à testatore expressa, Reipublicæ utilitatem, videã; semper versari, puto tamen, eam impedimento nõ esse, quòminus dispositio, de qua agimus, iudicetur ad instar illarum, quæ modum continent, solius legatarij utilitatem respicientem, quem modum impulsuum vocant, alij de consilio.

Pro cuius perfecta cognitione sciendum est, quòd aliud est, quoad præsentem articulum, in modo alterius, præterquám legatarij, utilitatem versari, aliud, in modo, testatorem, alterius utilitatem respicere: primum, non onerat legatarium, secundum sic, rationem do, & exemplum, rei manifestadæ gratia, cum enim testator, solius legatarij cõmodo providere, intendit, contra illius voluntatem esset, si modus oneraret legatum, eo quòd ex illius adimplemento, aliqua alterius sequeretur utilitas, cui testator, providere, non intendit: Quarè, né hoc eueniat absurdum, talis modus legatarium neutiquám obligabit, sicuti, si Titio centum relicta essent, vt fundum emeret à Sempronio, quia fortè, emere, proposuerat, vel etiam, quia ei, Sempronianum fundum emere, expedierat, & idcirco testator, eius solius cõmodū respiciens, ta-

lem

lem modū legato addidit, quē sanē, nō ideò magis legatarius tenebitur, adimplere, iuxta d.l. Titio cētū, in principio. & d.l. 2. in § fin. ibi, *quia interim sibi cū emere, preposuerat, dixit, in hoc me dare, ut sibi cū emeret: & si aliās, in implemēto modi, magna & cōsiderabilis in iure, Sēpronij vtilitas versaretur, l. & si equo, supra de legat. prim. Atquē ita, ad hoc, ut modus cēseatur finalis, nō sufficit, quod in illius implemēto, aliqua alterius, præterquam legatarij ipsius versetur vtilitas, sed requiritur vltterius, quod testator, illius vtilitati prouidere, voluisset, quia tūc, secundū eius vōluntatē est, ut onerer modus legatū, cuius implemēto, alteri prospectū esse voluit, ut dilucidē probat Papinian. in d.l. Titio centū, ibi, *sed si filio, fratri, alumno minus industrio prospectum esse, voluit, &c.**

- 15 Hac ergo distinctione præmissa, facile diluitur difficultas, quā nobis, de Reipublicæ vtilitate in adjecto nuptiarū modo cōsistente, opponēt alij: nā & si vere eis fateamur, Reipublicæ vtilitatē in modo versari, eāquē in iure cōsiderabilē, & sæpe fauorabilē esse, d.l. i. sup. solut. matrim. cū alijs, hoc tamē nō sufficit, ut illico fateri cogamur, modū esse finalē, cū adhuc vltterius requiratur, defunctū, præfatā Reipublicæ vtilitatē cōsiderasse, eiq; adjecto modo fauere, voluisse, iuxta præmissā resolutionem, quam ipsi negare, non possunt: Sed fortē obijcient, defunctum hic voluisse, Reipublicæ vtilitati prouidere, id sanē, verisimile non est, nec credo ex mille testantibus, & si Reipublicæ suæ maximē amantibus, & studiosis sint, vnū inueniemus, quī, dū mulieri legat, ut nubat, propter Reipublicæ vtilitatē, talis modi meminerit, quē certē, qui addunt, si nō propter animę vtilitatē addunt, ut cōtingit in legato pauperi puellæ in eā causam derelicto, solū, propter earū, quibus legat, priuatā vtilitatē addūt: quod

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

quod & ipsum, ab absurdo, nō dubiē comprobatur: nā, si præfatū modū, causā legādi finalē esse, dicimus, propter Reipublicæ vtilitatē inde procedentē, sequeretur, quod, si mulier ista nō nubat, quomocūq; id eueniat, legatū nō manebit apud hæredes defuncti, vt illi volūt, sed magis alteri mulieri, pro dote dādū erit, secundū testatoris ipsius voluntatē, quæ sic cōuenienter adimpleri potest, cū æquē per vnus, ac alterius nuptias, præfatę Reipub. vtilitati cōsultū esse, appareat, iuxta tex. celebrē in l. legatū ciuitati, sup. de vlsufr. legat. cū cōcord. quod sanē, absurdū est clarū cōtra clarā testatoris volūtātē, quippe qui si Marię legauit in causā dotis, nec hoc, pietatis intuitu disposuit, nihil minus voluit, quā, ea nō nubēte, alij puellæ pecuniā suā pro dote cōferri. In meā deniq; sentētiā adduco textū in l. si diuortio, inf. de verb. oblig. & si Costa d. li. 2. selet. c. 22. n. 5. eo cōmunē sentētiā cōprobari, no ue affirmet, secundū interpretationē, quā tradidit ad eū, in c. 21. quōd promissio, de qua illic, qua maritus, diuortio factō, stipulatū vxori, cētū, dotis nomine promisit, tacitā cōditionē admittat si vxor, cū altero nubat, iuxta l. promittēdo, sup. de iur. dot. Secundū quod procedit æquū paratio, quā, in casu legati, dotis nomine relictū, postea subiūxit Pōponius in d. l. si diuortio, inf. fine, atq; ita, huius legis argumēto, cōmunē sentētiā, ait Emanuel, cōprobari, quasi, ibi, dotis nomine relictū, cōditionale probetur.

17 Sed hæc Costæ interpretatio ad d. l. si diuortio, mihi nō placet, qui verius puto, stipulationē, de qua ibi, statim cōmitti, cū recepta cunctōrū sentētia, quā, vltra alia, ea mihi ratio ònino persuasit, quia verosimile nō est, Proculū, & Pōponiū Iuriscōsultos grauissimos esinxisse casū ita rarū, quo, maritus dotē promitteret vxori, sub conditione, si ipsa denuo nuberet, quod, quā repugnet communi

voto maritorū, Cost. negare nō potuit, multoquē magis debuit, repugnare voto mariti, in specie d. l. si diuortio, vbi, nō eius morte, sed diuortio facto vxor, a matrimonio liberata, proponitur, vt sic credibile nō sit, maritū, adjecta cōditiōne lucri, voluisse, ad nuptias cū alio homine, se viuēte, & vidēte, cōtrahendas, vxorē propriam inuitare. Quarē dicēdū est, centū ibi dotis nomine promissa vxori, presentia deberi, quod ōnes hactenus pro cōstati habuerūt, vt fatetur Costa in d. c. 21. in princ. & licet aliās, dotis nomine stipulatio facta tacitā habeat cōditiōnē, si nuptiæ secutæ sint, iuxtā d. l. promittēdo, cū alijs, talis tamen conditiō nō subintelligitur in casu d. l. si diuortio, propter partium voluntatem, ex eo collectā, quōd honestius, & frequētius, & naturali spondentis desiderio magis cōueniens est. Nunc vero (propositū meū repetēdo) cum iuxta receptā ac verā sententiā, Pōponius ibi loquatur de promissione dotis nomine, cui nulla nuptiarum inest obligatio, ac illi, generaliter æquiparet legatum, dotis nomine cuiuslibet relictum, non in ænigmate, nouā meā aduersus alios sententiā probare, videtur, generaliter, scilicet, legatum, dotis nomine relictum, nullam cōtrahendi matrimonij obligationem secum portare.

- 18 Cum autem eius ratio, æqualis sit in donatione ac in legato, idē, quod in legato hactenus tradidimus, in donatione esse, dicimus, vt, si quis mulieri dotis nomine, seu, vt nubat, donauerit, quia modus, solius donatarie utilitatem continet, eius adimplendi nulla subsit necessitas, iuxtā dict. l. 2. §. final. cum leg. sequenti, infr. de donat. legibus autē, quibus, dotis nomine promissū, non nisi cōtractis nuptijs deberi, traditur, cū casuū distinctiōne respōdemus, quod, scilicet, aliud est, dotis nomine mulieri dare, aliud, mulieri dotis nomine promittere: vel
- ei, cui

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

ei, cui mulier nubere intēdit, dotis nomine dare, seu promittere: hoc nāque casu nullā cōstituimus differētiā inter donationē dotis nomine factā, ab executione ipsa, an a promissione incipientē. Quāquā in ōnī promissione, siue datione dotis, subintelligi tacitā cōditionē, si matrimoniu sequatur, tradat insignis Barb. in l. si cū dotē, in princ. n. 5. o. ad fin. sup. solut. matrim. cui doctissimi viri sentētiā, sic generaliter acceptā, prout scripta est, assentire, nō possū: qui enim mulierī dat, licet sub expresse nuptiarū modo rē tradat, magis causā donationis, quā cōditionē dādē pecunię expressisse, videtur, cū, si nō, nisi in matrimonij causā dare, vellet, opportunius, cū matrimoniu cōtraheretur, pecuniā suā, in eā causā traderet: Ecōtrario vero, de eo, qui nō dat, sed promittit nomine dotis, clara est cōjectura, quod nō, nisi in causā dotis, & sic secutis nuptijs, voluit se obligare: quocirca in hoc casu, tacita futurarū nuptiarū subintelligitur cōditio atq; ita intelligitur tex. in d. l. promittēdo, l. stipulationē, l. tali facta, sup. de iur. dot. l. itē quia. §. 1. sup. de pact. quæ etiā leges, de promissione dotis nomine facta ei, cū quo matrimonium contrahi, sperabatur, proprius intelliguntur.

19 Nec obstat. l. si ego in princ. sup. de iur. dot. vbi donatio a traditione incipēs, dotis nomine facta, si dos nō sequatur, adonatore cōdici potest, respōdetur enim, quod ibi Seix donatū fuit, nō, vt ipsa dotis nomine, sibi haberet, sed potius, vt ipsa suo nomine, in dotē alij daret; ex quo colligitur, donatorē, futurarum nuptiarū intuitu, ob dotis causam dedisse, aliās nō donaturum, sicuti, si ei, cum quo matrimoniu cōtrahi, speraretur, dotis nomine dedisset, atque idcirco, nuncio missio, quod ob eā causā donatū fuit, cōdici potest, tāquā ob causā datū, causa nō secuta, d. l. si ego l. si extraneus sup. de cōdic. caus. dat. caus. non secut.

20 Erit autem præfata opinio, tam in legato, quam in donatione, limitanda, ut non procedat, quando in matrimonij causa, alterius, præterquam ipsius, cui donatur, utilitatem donator intendit, vel alias de voluntate illius constat, quod non, nisi in causam dotis donare, voluisset, ut in casu d. l. si ego, cuius etiam voluntatis argumentum erit, si mulieri, quis, dotis nomine det, aut relinquat, ut alicui certo nubat, ad quam speciem spectat difficilis in materia tex. in d. l. Titio centum, §. Titio genero, sup. cod. quo in loco, non tantum viri persona, pro cuius nuptijs, testator, dotis nomine legavit, certa erat, & designata, sed etiam, in eiusdem viri persona, filia, dotis nomine reliquit, unde, nimirum, si, tanquam finalem causam illa dotis adjectio respiciat, mulier parere, teneatur, in d. §. Titio genero, circa cuius intellectum postea magis immorabimur.

21 Quia verò pro sua & communi sententia adduxit etiam Bartol. in d. §. Titio genero col. 2. text. velut expressum in Auth. de sanctiss. Episcop. §. sed & hoc præfenti, collat. 9. ubi dotis nomine relictum, æquiparatur relicto sub expressa nuptiarum conditione, & in utroque idem equè traditur, ut, scilicet, non secutis nuptijs, non habeat effectum dispositio, præterquam in casu speciali, de quo ibi, pro facili & congrua responsione ad hunc tex. eiusque intellectu, advertendum erit, eum loqui, quando alicui, dotis nomine fuit relictum, adjecto substitutionis onere in contrarium euentum, ut patet ibi, *oneret eos substitutione, aut restitutione, & ibi, substitutiones verò, vel restitutiones eis fecerit, adjectis conditionibus quibuscunque ex ijs quæ superius enumeratæ sunt.* Et idem exprimitur in Auth. nisi rogati C. ad 5. C. Treb. Nisi rogati (inquit) restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, &c. Atque ita, cum ibi proponatur, alicui, dotis

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

dotis causa relictum, & ulterius in contrarium dotis eventum, substitutionis, aut restitutionis onere prægruetur is cui ita relictum fuit, nimirum, si, non secuta dotis causa, regulariter admittatur substitutus, quæ vocat in hunc eventum, clara voluntas morituri.

22 Ultimo non obstat frequens illa, & generalis ratio, quod dos, sine matrimonio esse, non possit, vnde, qui dotis nomine reliquit, necessario, in causam matrimonij respexisse, apparet: nam ingenue fateor, dotem, sine matrimonio non esse, & qui dotis nomine legavit, videri, de matrimonio cogitasse, sed ita demum, in matrimonij causam respexit, siue etiam, eam expressit, qui, dotis, seu nuptiarum nomine legavit, ut eam, pro solius legatarie comodo, (cuius solius causa, & merito legavit) finaliter considerasse, & adiecisse videatur: vnde, non magis de hoc modo iudicabitur, quam de illo, Titio centum relinquo, ut fundum emat, licet enim hic, in emptionis modum respexerit testator, & eum expresserit, tamen, quia solius legatarie causa, eius meminit, non debet id, naturam, & effectum dispositionis alterare, quominus ad instar pure, iudicanda sit, d. l. Titio centum, in princ. Sic ergo, in dotis causa dicendum erit, quia testator, eius meminit causa solius legatarie: Et tandem, ut præfate rationi, magis in forma (ut logici volunt) respondeamus, pecuniam, hic, dotis nomine relictam, dotem esse nego, sicut alias, emendi fundi nomine pecuniam datam, esse fundum emptum, negabunt cuncti: Atque ita mulier hæc, pecuniam, non tanquam dotalem petet, & obtinebit, sed tanquam pecuniam sub eo dotis modo relictam, quem, quia ipsius duntaxat causa & favore adiectus fuit, si non vult servare, servare non cogitur, dicitur, l. Titio, in princ.

23 Ex his potissima fundamenta, quibus adversum nos possent

possent alij moueri, dissoluta manent; nouaquē opinio mea, forsan iuri, ac morientis voluntati omninō consona iam apparebit, secundum quam, supremas hominum dispositiones, semper interpretari, conuenit, cum in eis primum locum obtineat, easquē regat. Quę sanē opinio in his potissimum regnīs, facilius obtinebit, in quibus, cuiuslibet puellę patrimonium, vt dignas viri nuptias assequatur, communi & frequentiori vsu loquendi, dos nuncupari, solet: quo casu, dotis nomine relictum, purum omnino esse, fatentur Bart. in d. §. Titio genero, col. 3. in princ. & cons. 200. incip. quæritur de legatis filiarū, & Laurus à Palat. in tract. de statut. excludētib. fæmin. col. 39. quos refert & sequitur Couar. in c. 3. num. 11. versicul. quarto infertur, de testament.

- 24 Ex hac verō opinione illud primo, tutē infertur, quod si quis mulieri, dotis, seu nuptiarū nomine, vel, pro se maritanda, quidquam legauerit, & si mortis tempore iam maritata inueniatur, debebitur ei legatum, quod in hac specie tenet Bald. in l. final. num. 14. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer. quem refert, & sequitur spino in specul. testament. in gloss. 11. princip. num. 18. in fine, cum sequenti, & ante eum Palat. R. u. in repet. c. per vestras. §. 60. incip. Tertio propter necessitatem, nu. 6. versicul. Et inde est, qui pro contrariā parre neminem adducit, quæ sententia, præcedente mea stante, securē procedit, cum enim absque eo quod maritari mulier vellet, legatum consequeretur vt resoluimus, idem à fortiori consequetur si iā maritata sit, ommissa distinctione scientiæ, & ignoratię testatoris, quā tradidit Paul. cōs. 214. Ego Paulus de Castro, in fin. vol. 1. & cōs. 148. proponitur in facto, in fin. vol. 2. & clarius eum secuti Tiraq. in l. si vnquā, verb. suscepit liberos, num. 219. C. de reuocand. donationib;

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

donationib, & Mantica de conjectur. vltimar. voluntat. lib. 12. titul. 1. num. 13. leges verò, quibus prædicta distinc- tio traditur, loquuntur in conditione, si nupserit, quæ, quantum distet à modo, vt nubat, ex dictis patet, & de il- la distinctione, vltimo præcedentis partis loco, nos su- pra egimus.

Contraria verò sententia in proposito casu locum ha- bebit, cum pauperi puellæ, pietatis intuitu, relictum pro- baretur, quanuis & tunc non bene dicatur, legatum, ex- tingui nupta puella, cum, in similem pietatis causam conuerti, debeat, argum. text. celebris in l. legatum ciui- tati, vbi Bart. sup. de vsufruct. legat. qua de re in cōmen- tarijs nostris ad l. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. in præfatio- ne, & latius in 2. part. §. de dote.

23 Et sanè Dyn. Oldrad. Bart. Bald. Paul. & alij in l. Lu- cius, in 1. sup. de legat. secund. quæstionem formant huic affinem, vbi, scilicet, pater, filiæ ducēta legauit dotis no- mine, seu, pro se maritanda, quam postea centum datis maritauerit, & quærunt, an mortuo patre possit filia, re- siduum, ex testamento petere: Dyn. ait quòd non, per l. libertis, 2. supr. de aliment. & cibar. legat. Oldrad. quòd sic, quia adjecta causa, cum respiciat fauorem legataria, non limitat legatum certæ quantitatis l. creditor. §. si in- ter, sup. mandat. l. Lucius, sup. de aliment. & cibar. legat.

Bartol. secundum quorundam interpretationem, dis- tinxit, vt si, pro maritanda filia, dixit testator, non possit residuum petere, iuxta opinionem Dyni, quia ea marita- ta, finita est causa: si verò dixit, pro dote, seu, nomine do- tis, tunc non sit dubium, quòd possit, residuum petere, cum Oldrad. quia dos, constante matrimonio augeri, potest. l. si constante C. de donationib. ante nupt. quam distinctionem alios referens sequitur Palat. in d. §. 60.

num.

num. 8. versicul. ad hoc facit, & spino in d. glossa II. num. 20. Sed Bald. & pleriquè alij in l. filia legatorum C. de legat. & in l. huíusmodi. §. cum pater, sup. de leg. I. absque distinctione probant opinionem Oldrad. quam esse cõmunem, testatur Ias. in d. l. filia legatorum, num. 3. & ex alijs esse communem, & veriolem tradit Couar. in cap. officij, num. 10. de testament. vbi post alios interpretatur Bartolum in d. l. Lucius, quasi, huic sententiæ Oldradi indistincte assentientem: quæ vtique intelligenda erit, nisi appareant indicia mutatae voluntatis, quia nempé, post testamentum suscipiat alios liberos, vt refert Paul. in d. l. Lucius, num. 4. vbi tamen, simpliciter ait, opinionem Dyni, sibi in puncto iuris veriolem videri, per d. l. libertis, qui nihilominus, veluti sibi contrarius, pro contraria sententia Oldradi refertur á Ias. & Couar. vbi supra, in d. l. filia legatorum: sed certé, in casu, in quo, ibi, se, consulendo obtinuisse, refert, nempé, quando mulier, ab alio maritata, & dotata fuit, cui á patre, pro dote fuerat legatum, idem ego, quod Paul. probarem, iuxta præcedentem resolutionem, cui in terminis, conuenit ille casus, secus vbi, ab eodemmet testatore mulier dotata fuisset, qui proprié est præsens casus, qui controuertitur inter Oldrad. & Dyn. in quo, vltra Paul. in d. l. Lucius, Dyni sententiam sequuntur alij de quibus per Couar. vbi sup. cui etiam ego adhæreo rejecta distinctione præcedente, quæ magis verbalis apparet, quàm realis: nam, siue pro dote, siue pro se maritanda, filia relinquat testator, æqua est vtrobique voluntas, & vtrobique æque significata, quòd filia reliquit, vt maritaretur, cum, qui dotis in testamento meminit, dum filia, dotis nomine legauit, non potuit, non (quia sine matrimonio dos esse, non potest) in hanc maritandæ filia causam, eius meminisse, quæ,

Releſtionis l. Titie, ſi non nupſerit.

ſi finita ſit á defuncto, legatum quoque finitum eſſe debet. Quód autem ea, filix fauorem reſpiciebat, ex quo ratiocinabatur Oldrad. hoc tantum cõuincit, quód eam, ſi cum legato permanſiſſet, ſpernere potuiſſet, aut imple-
re ad libitum, iuxta ſuperiorem noſtram reſolutionem: ſecus, vbi conjecturata defuncti voluntate, legatum reuo-
catum eſt, aut mutatum, ſicut hic conijcitur ex imple-
mento cauſæ á defuncto finitæ, ac filix commodo, cui,
viuens pater prouidit, ſecundum quæ apparet, ſententiã Dyni ſuperiori illationi non obeſſe, in qua mulierẽ,
non teſtatoris dote, ſed aliundẽ maritatã ſupponimus.

26 Colligitur deinde exprædicta noſtra ſententia, & re-
ſolutione, verum eſſe dictum Nouelli d. 6. part. de dote
priuileg. 76. num. 2. ſecundum quod, in noſtra hac ciui-
tate iudicatum fuiſſe, teſtatur Coſta d. lib. 2. ſelect. c. 22.
nu. 11. nempẽ, quód ſi mulier iſta moriatur antequàm nu-
bat, hæredibus eius legatum debebitur, quod quidem ve-
riſſimum duco, non tamen ex ratione, qua Nouel. quia,
ſcilicet, per mulierem non ſteterit, quóminus modum
adipleret: ſed mea ratio eſt, quia talis modi adjectio,
nulla obligatione, aut mora afficit legatum, quod idcir-
co, veluti purum, nihil impedit, ad hæredes tranſmitti:
Atq; ita, expræhabita noſtra reſolutione, hæc illatio be-
ne colligitur, & probatur: quæ, retenta vnanimi doctorũ
ſententia, non eſſet vtique probanda, ſed eius contraria,
prout ab antiquis & modernis probari, referunt in alle-
gatis ſupra locis Couar. & Coſt. & nos poſtea trademus:

27 Sed, vix adhuc poſt longam moram tractam, ſtudioſi
lectoris animo ſatiſfeciffe, videbimur, circa principale
controuerſiã inter medias doctorũ ſententias contraria
noſtra inſerta, ſi, quia potuit, aliquando, hæc ceſſare, vt
putã, ſi pietatis intuitu, pro dote mulieri relinquatur,

aut

aut certa futuri mariti persona, in modo adiuncto designetur, aut denique, alias de voluntate defuncti constet, quod non, nisi in causam futurarum nuptiarum legare, voluisset, ut ex supra dictis constat, si, inquam, quia potuit aliquando ex causa, nostra opinio cessare, non requiramus ulterius, quæ nam illarum magis tenenda sit, quæque exinde proueniat utilitas. Hoc igitur munus ut absoluamus, illud cum omnibus præsuppono, quod quotiescunque aliqua conjectura de voluntate defuncti sumi potest, secundum eam iudicabitur dispositio in vim modi, aut conditionis, non inspecto, sub modali, an sub conditionali figura concepta sit, & in hoc omnes indifferenter conueniunt, mens enim potius, quam figura verborum, est attendenda, l. Mauiæ, infra de manumiss. testam. l. 3. C. de liber. præterit. tradit Bart. communiter receptus in l. quibus diebus. §. Termilius, nu. 6. sup. eod. Peralt. in l. Titia cum testamento. §. si ea conditione, ex n. 12. sup. de leg. 2. Gom. 1. rom. c. 12. nu. 70. Sarmient. lib. 2. select. c. 3. nu. 4. Mantica de conjectur. vltim. volunt. lib. 10. tit. 5. nu. 15. & sequenti. In causa igitur dubiæ voluntatis versatur questio, in qua, legatum pro dote, seu, nuptijs relictum, maior pars habet, conditionale censeri: minor, modale, ut constat ex Nou. Cou. & Cost. in locis iam antea allegatis.

28 Sed antequam inter utramque, iudicium nostrum feramus, ut rei veritas magis elucescat, generaliter præmitto, quod in omnibus dispositionibus, quæ sub figura modi concipiuntur, tam in specie de qua agimus, quam in alia quavis, si res data, ad meliorem oneris expeditionem subordinata non est, quantumeunque figura verborum, modum representet, dispositio tamen, magis ut conditionalis, quam ut modalis iudicanda erit, ex mente defuncti, cuius, cum alicui centum relinquit cum onere,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

quod voluit adimpleri, alias non legaturus, clata est vō-
luntas, quod non voluerit, legatarium frui legato, nisi
modo secuto, in quo consistit causa finalis legandi, vnde,
si res legatario detur ante modi implementum, ea inter-
im fructur contrā defuncti voluntatem: præterea, cau-
tionem præstare de modo implendo, quid aliud est, quā
remedium quoddam subsidiarium, per quod interim, fic-
tum quodammodo oneris implementum inducitur, ar-
gum. l. Mutianę cautionis, & quæ ibi traduntur, sup. eod.
vnde, quandiu ordinatio, vero, ac testatoris menti con-
gruo remedio impleri potest, ficto & subsidiario vtī, nō
debemus, iuxta vulgarem regulam l. in causæ 2. sup. de
minorib. præsertim, cum iuris circuitus sint euitandi l.
vnic. C. de sentent. quę pro eo quod inter. profet. l. termi-
nato, C. de fructib. & lit. expens. Deniquē, qui Titio
equum reliquit, vt seruū suum manumittat, quid aliud
voluit ab eo, qui Titio equum reliquit, si seruū suū
manumittat? si igitur idem omninō voluit, non debet,
diuersa interpretatio introduci propter diuersam verbo-
rum figuram, vbi æqua est voluntas defuncti, quæ magis,
quām verba attendenda est. l. promittendo, sup. de iur.
dot. d. l. 3. C. de liber. præterit. & passim alibi: vltà quæ,
hanc etiam sententiam probant tex. in l. 1. C. de ijs quæ
sub modo, &c. Et in l. eas causas, secundum explicatio-
nem inferius scriptam, sup. eod.

- 29 Quam sententiā in contractibus tenent Paul. Fulgos.
& Francisc. Curt. nu. 44. in l. siue apud acta C. de trans-
actionib. vbi in princip. sequentis numeri refert Ange-
lum conf. 157. incip. duo videri oportet, ponentem regu-
lam, quod cautio modalis nō habet vim implementi in
contractibus, & quod ea regula fallit, vbi implementum
requireret sumptum, per tex. singularem in l. insulam. §.

final.

final. sup. locat. sed in hoc, communis est contra, secundum Alex. in d. l. siue apud acta, nu. 10. & Socin. in dict. l. Mutianæ, nu. 14. in vltimis verò voluntatibus, conueniunt omnes cum Bart. in d. l. quibus diebus. §. Terminus, emolumentum relictæ peti, semper posse cautione oblata de modo implendo, constituta sic differentia inter modales dispositiones, & conditionales, nēpē, quòd licet relictæ sub conditione, non, nisi secuta cōditione peti, possint, e contra tamen, quod sub modo relictum est, statim ab initio rectè peratur cautione præstita de modo implendo.

30 Sed cum, prædictam differentiam, menti defuncti nõ conuenire, iam tradiderimus, superest, vt respondeamus ad iura, quibus ea fulcitur, quæ certe resolutioni nostræ non obstare, apparebunt, quinimo illi magis fauere, quàm resistere, in primis igitur capitalis in hac materia text. in d. l. quibus diebus. §. Terminus, planè loquitur in casu, quo relictæ commodum, ad oneris implementum subordinatum erat, vt patet ibi, *ad monumentum meum edificandum, mille hæres meus dato.* Et ideo qui ita legauit, satisdatione præstita, voluit præstari legatum ante reale modi adimplementum, quam rationē expressit Iurisconsultus ibi, *quia hæc mens testatoris fuisset, vt ea pecunia in monumentum consumeretur,* sic etiam clarè loquitur tex. in l. demonstratio falsa. §. final. ad fin. sup. eod. l. liberto. §. Lucius Titius, sup. de annu. legat. l. si tibi legatum, sup. de leg. tert. & l. cum in testamento, infr. de fideicommissar. libertatib. in quibus omnibus, legatum proponitur relictū sub modo, qui ex receptione legati expediendus erat, atque idcirco, præstita cautione legatū soluitur, si enim solutio legati, de sui natura, ad modi implementum non attineret, tunc ex voluntate defuncti, verum oneris implementum,

Relektionis l. Titia, si non nupserit.

tum, omni cautionis remedio cessante, præcedere, debuisse: quod, mihi, decidisse, videtur Iurisconsult. Scævola in l. eas causas 80. sup. hoc titul.

31 Pro cuius inductione, tota lex erit explicanda, in cuius capite Scævola proposuit, eas causas, quæ protinus agentem repellunt, in fideicommissis, pro conditionalibus obseruari oportere, (sic, nãque, melius, & magis propriè, sine negatione tex. ille legitur, quæ aliàs deest, vt fateatur Accurs. ibi in verb. non pro conditionalibus) quæ quidè causæ non bene intelliguntur de dispositionibus, quæ subconditionis figura sunt conceptæ: superfluè enim, & nimis inspidè Scævola loqueretur, si diceret, conditionales dispositiones, quæ protinus agentem repellunt, pro conditionalibus obseruari, oportere. Quarè, causæ de quibus ibi loquitur, ad dispositiones modalis figuræ conuenientius referri debent, vt sic, dum Scævola sermonem instituit de causis figuræ modalis, incipiat ab eis, quæ protinus agentem repellunt, docens, vt pro conditionalibus obseruetur, sicut alias loquitur Imperator in l. i. C. de ijs quæ sub modo, dũ ait, *in legatis quidem, & fideicommissis, etiam modus adscriptus, pro conditione obseruatur*: subiungit deinde Scævola: *eas vero, quæ habent moram cum sumptu*, (sic enim habent neoterici & emendatiores libri, quanquã in antiquioribus alio modo legatur, vt videre est per gloss. Bar. & Imol.) *admittemus cautione oblata*. Dixerat de causis, quæ protinus agentem repellunt, nunc loquitur de ijs, quæ non repellunt, sed magis, protinus admittunt cautione oblata, vt sic intelligas dictionem, *verd*, in præfato versic. propriè stare, quãnis Accurs. ibi, eã improprie accipiat predictione, *enim*, hæ verò causæ sunt, quæ habent moram cum sumptu, hoc est, quæ exigunt sumptum pro implemẽto, quasi sic, dum talibus adjectis causis defunctus legauit, earum

earum sumptum, ex percepto relicti cōmodo fieri, voluisset: Vnde intelliges, in eo text. clarā constitui differētiā inter modum, qui morā cum sumptu habet, & eum, qui non habet morā cum sumptu: Porrō qui morā cum sumptu nō habet, est ille, de quo proximē locutus fuerat, qui protinus agentē repellit, & pro cōditione seruatur: Differentiā verō est, vt in illo, v. g. quando sic legatur, *Titio centum, vt seruum suum manumittat*, ante serui manumissionem agens, repellatur, cum talis modus, pro cōditionē debeat obseruari, quem, apparet, moram cum sumptu non habere, in hoc vero, quem, apparet, moram cum sumptu habere, v. g. *Titio centum, vt monumentum mihi faciat*, statim agi possit oblata cautione de modo implendo; *nec enim* (subiungit deindē Sc̄uola in versicul. finali.) *Parem dicemus eum, cui ita datum est, si monumentum fecerit, & eum cui datum est, vt monumentum faciat.* (Sic nāquē affirmatiua lectio magis placet, & habetur in Florētinis, vt testatur Anton. August. lib. 4. emendat. c. final. & si negatione interjecta legat A curs. in fin.) Quæ verba, difficilia apparent contra proxime præcedentia: nā, cum hæc causa, (si monumentum fecerit,) eandem moram cum sumptu requirat quam illa, (vt monumentum faciat) videbatur dicendum, quod, quemadmodum in hac, ita & in illa, cautione oblata posset legatarius admitti, iuxta dict. versiculum præcedentem: Sed est aduertendum; subtilem Iurisconsultum, postquā loquutus fuerat de causis, quæ pro conditionalibus obseruantur, & quæ nō, vt de diuersis, diuersū inter eas effectū, succintē pariter & cōcinne docere in hoc versic. fin. vbi, vt notū tradit, diuersum esse effectū, qui nascitur ex dispositione sub cōditionali figura cōcepta, ab eo, qui nascitur ex dispositione modali, quæ morā habet cū sūptu, vt sic, subtiliter mo

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

re suo ostēdat, nō esse parem eum, cui datum est sub dispositione modali, quæ non habet morā cum sumptu, quā dixerat in principio, pro conditionali obseruari, oportere, & eum, cui datum est sub dispositione modali, quæ habet morā cum sumptu, quem, deindē tradiderat, cautione oblata petere, posse.

32. Vnde interim notabis vnam, inter modum, & conditionem, conuenientiam, & vnam differentiam, quam subtiliter hic docuit Scæuola, & conuenientia est, quod, sicut in conditionalibus, ante conditionis implementū agens repellitur, ita & in modalibus, ante modi implementū repellatur, quando talis est modus, qui non desiderat morā cum sumptu, quod, idē est, ac non desiderare cōmodum relictī, pro sui adimplemento: Rationē autē istius conuenientiæ iam supra deduximus ex cōjecturata mente defuncti, cuius intuitu, modus in vim conditionis accipitur, sicut & écontra, conditio in vim modi, non spectata figura verborū, l. qua situm, vbi Cuman. & Imol. l. in facto, vbi Paul. nu. 2. sup. cod. l. Mæuia, infr. de manumiss. testam. tradit magistraliter Bart. cōmuniter receptus in d. l. quibus diebus. §. Termilius, Dec. in l. cū mota, num. 6. & ibi Padil. num. 11. C. de transactionib. & alij de quibus sup.

33. Differentia vero est, quam docet Scæuola in d. versicul. final. nempé, quod licet, conditio habeat morā cum sumptu, qui possit, ex acceptione legati cōmodius fieri, eius tamen implementum prius sequi debeat, quā adquisitio legati, quod in modo secus est, qui, si habeat moram cū sumptu, & sic, accepto prius legato, commodius possit adimpleri, legati acquisitio cautione oblata præcedet: Est autē ratio differentię istius, quia quādiu testatoris voluntas contrariū nō suadet, simplicī rei naturæ, verbis

verbis significatę adherere debemus l. nō aliter, sup. de legat. tert. Porrō de natura conditionis est, vt prius eueniat, quā legatū præstetur, hoc enim verē significat hæc oratio, *Titio centū, si fecerit, &c.* de natura vero modi est, vt res prius detur, quā modus adimpleatur, hoc enim verē significat hæc oratio, *Titio centū, vt faciat, vnde, & si conditio talis sit, quæ ex cōmodo relictī possit facilius adimpleri, nō tamen idcirco, de facili à verborū significatio- ne recedere, debemus, vt rē prius dari, dicamus, quā conditio sequatur, quia natura cōditionis id nō patitur, nec temerē credendū est, testatorē aliud voluisse, quā quod dixit l. Labeo, versic. id Tubero, sup. de suppellect. legat. Vnde caute accipiendū est, quod doctores tradunt relati, & secuti à Matic. d. lib. decimo tit. 5. n. 16. nēpé, vt, cū onus à testatore iniunctū debet impleri post acquisitum emolumentū, quacūque figura verborū, & loquendi formula testator vsus fuerit, intelligatur esse modus, nō cōditio, cauté, inquā, accipiendū hoc est, vt in modū nō facile cōditio interpretetur, vbi enim figura verborū cōditionalis est, nō temere, nec facile trahetur in modū, vt prius, relictū præstetur, quam cōditio impleatur, & si ad implementū illius, cōmodū relictī conducatur, præterquā vbi id exigat rei natura, ac legitime sūpta voluntatis cōjectura, vt in casu d. l. Mævia, vbi, seruos suos, iam liberos effectos monumēto suo adesse, testatricis mēs, & voluntas fuit. In modo vero, qui ex relictī cōmodo facilius ad impletur, & rei natura, & cōcors defuncti volūtas est, vt legatarius prius cōsequatur relictī cōmodū pro faciliori voluntatis exitu, quæ volūtas, cū iubeat cōtratiū, vbi nihil attinet cōmodū relictī cū implemento modi (vt supra ostendimus) præualet significatiōi verborum, dict. l. non aliter, cum alijs.*

34 Quibus iam, præmissa resolutio, cum duabus regulis claudi-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

clauditur, prima, quòd vbicunquè legati quãtitas, seu species, admodi implementum cõducit, ea soluetur, cautione prius oblata, iuxta dict. l. eas causas, in versicul. eas verò: secunda regula, quòd vbicunquè relictì cõmodum, nihil commune habet cum implemento modi, prius sequi debet oneris implementum quàm datio legati, ad instar conditionis, iuxta d. l. eas causas, in princip.

35 Ex his modò resoluetur, latè discussa, & repetita questio de legato dotis nomine relictò, an, scilicet, vt conditionale, an verò, vt modale iudicari debeat in casu, quo testator, non solius legataria gratia, hoc onus apposuisset: nã cum ad inueniendas nuptias, & sic, ad oneris implementum, nõ magis proficiat cõmodum relictì in manu mulieris, quã in manu hæredis, tale onus, pro conditione obseruabitur, d. l. eas causas, in princip. iuxta præcedentẽ resolutionẽ, ex qua, Bart. & communi sententiẽ superius adducta assentio. Qua ratione, aduersus aliquos idẽ putabo, & si ita dicat testator, mulieri, vt nubat, vt habeat in dotẽ, hos enim casus præcedens resolutio æquè amplectitur. Nec obstat, quòd nuptiarum causa habet morã cum sumptu, cum mulier dotata cõmodius, quã quẽ dotẽ non habet, virum inueniat. l. i. sup. solut. matrim. & experientia patet; Atquẽ ita legatum debuit, oblata cautione peti posse, iuxta d. l. eas causas, in d. versicul. eas verò, cum antea explicito ad eũ intellectu: Aduertendũ enim, quod sũptus ille dãdẽ viro dotis non incipit esse, nisi cõtractis nuptijs, cũ sine nuptijs dos nõ sit. l. 3. l. promittẽdo, sup. de iur. dot. vndẽ ante nuptiarũ tẽpus, nimis propere legatũ petetur, quod, ante hoc tempus, ad oneris implementũ nihil cõducit, sicuti, si cui cẽtum legata forent, ad monumentum testatorì, certo loco ædificãdum, ad cuius opus, cõstet, ante biennium non posse

posse accedi, nã, & si hic modus morã cum sumptu habeat, cuius causa, Trebatius, & alij Iuriscõsulti respõderunt, legatũ satisfatione præstita solui debere, quia tamẽ sumptus hic incipiet elapso biennio, ex eo tẽpore incipiet, oblata cautio, legatario prodesse, quod ita in hac specie, si de ea interrogati fuissent, Trebatiuũ & alios respõsuros fuisse, existimo, & hoc interim obseruãdum erit pro notabili limitatione d. l. quibus diebus. §. Termilius, sup. eod. cum concordant.

36 In cuius comprobationem est sententia Dyn. in d. §. Termilius, quo in loco, quæstionẽ format de testatore, qui certã summã reliquit pro passagio terræ Sãctę, an is, cui in prædictã causam legatũ relictũ fuit, possit statim petere præstita cautione de modo implẽdo, & decidit, quod non, sed potius quod expectari debeat tẽpus generalis passagij, per tex. in l. nec semel. §. si in habitatione, infr. quand. dies legat. ced. sequuntur Rayn. Bald. Imol. & Socin. post vltimum notabile in d. §. Termilius, Bart. in l. Lucius, in 2. §. à te peto, num. final. sup. de leg. 2. quo etiã in loco ad idẽ refert Dyn. Et licet Raynerio in d. §. Termilius, visus sit Dynus, tenuisse cõtrariũ in d. §. à te peto, loquitur tamen ibi in casu diuerso, nẽpẽ de eo, qui cum fecisset votũ, sacrosanctũ Domini sepulchrũ visitãdi, morte præuentus alij reliquit, vt pro se visitaret. qui quãprimũ possit, adimplere tenetur, vt expẽdunt Imol. & Socin. vbi sup. secus in legato pro passagio terræ Sãctę derelicto, est enim in illo expectandũ tẽpus trãsitus generalis, vt præstita cautione peti possit, iuxta prædictorum sententiã, qua, nostra in proposito casu sentẽtia, superiorquẽ circa modales dispositiones resolutio, vnde eam deduximus, non parũ confirmatur.

37 Prætercã in prædicta nostra specie, mulierẽ, quæ apud hæredem

Relectionis l. Titie , si non nupserit.

hæredē habet legatū dotis nomine relictū , equē dotatā dicimus, ac eā, quæ parē quantitātē suo nomine administrat, nec idē minus illa inueniet nuptias, quā si ipsa legatum possideret, cum, si possideret, & dotis nomine promitteret, non, nisi, contractis nuptijs, viro deberetur d. l. promittēdo, & l. tali facta, sup. de iur. det. cum alijs, quod sic eueniet circa legatū dotis nomine, seu, vt nubat, mulieri relictū, quod penes hæredē interim est. Imō defunctus, fortasse hæredis personam elegisse videtur, vt interim magis in tuto dos esset apud eum, quā apud mulierē, vnde cū nihil distet quoad oneris prædicti implementū, legatū penes hæredē manere, aut penes legatariā ipsā, onus hoc pro cōditione habebitur, v. communis aiebat, iuxta superiorem resolutionem.

Cui etiā nō obstat, quòd ante cōtractas nuptias, saltim tēpore illo, quo cōtrahi, sperātur, solēt earū causa nō parui sūptus fieri, his præsertim tēporibus, quibus, nō ad rei familiaris normā & mensurā, sed ad inordinatā, opínionē, vanāque ostentationē res sepe agitur, vnde saltim eo tēpore, videbatur posse peti legatū dotis, aut nuptiarum nomine relictū, non, inquā, hoc obstat, quoniā, qui dotis nomine legauit, hoc est, vt habeat in dotē mulier, necessario, pro huius modi implemento, tempus illud respexit, quo, dos esse posset, tempus, scilicet, matrimonij : Atquē ita, cum ante cōtractas nuptias, modus adimpleri nequeat, antē illas oblata cautio nequidquā proderit, in eo verò, qui nuptiarum nomine, hoc est, vt nubat, legauerit, maior dubitatio est, cum etiam ante nuptias, earum causa, soleant sumptus & expensæ fieri : sed & hic idē dicēdum puto : Nā & qui nuptiarū nomine reliquit, pro dote reliquit, cū nuptiarum sumptus & expensæ præcipuè in dote cōsistant, adeò vt cōmuni sermone,
& vsu

& usu loquendi, idem impertet apud nos hæc oratio, mille habet in nuptias, ac illa, mille habet in dotem, vnde, qui nuptiarum nomine reliquit, credendum est, in illos sumptus legatum expendi, voluisse, qui in nuptijs primatum obtinent, in dotem, scilicet, vt bene aduertit Paul. in l. Titio centum. §. Titio genero, col. 3. in fin. sup. eod. vbi sententiam hanc temperat, vt non procedat, si tam parua quantitas esset relicta, quod non pro dote, sed pro alijs nuptiarum expensis relicta videatur, vt, alijs se consuluisse, refert: quæ dos cum non, nisi contractis nuptijs esse, intelligatur, & sic ante hoc tempus, impleri nequeat nuptiarum modus, quem impleri, defunctus voluit, hæres, ante illud agentem mulierem repellat.

38 Ex qua sententia & resolutione colligitur, non esse veram differentiam, quam constituit Bart. in d. §. Titio genero, numer. 7. inter hæc, *mulieri, pro dote*, & *mulieri, pro se maritanda*, vt in hac vltima specie, cautione oblata mulier petere possit, antequam maritetur, cum non sit necesse in dotem conferte, sed sufficiat, si in alios sumptus expendat, qui pro maritanda muliere, alijs necessarij sunt. quæ differentia, verbalis magis est, quam realis, & ex proximè dictis planè confunditur, & eam reprobat Paul. in d. §. Titio genero, col. 3. versicul. item dicit, in secundo, & ibi Imol. & alij doctores, vt asserit Gomef. l. 50. Tauri, num. 29.

39 Colligitur item, verbalem quoque magis esse quam realem, differentiam, quam tradidit Nouell. de dote. 6. part. priuileg. 76. col. vltim. inter hæc, *mulieri, pro dote*, & *mulieri, vt nubat*, quatenus vult, quod in hac secunda specie, potius modus, quam conditio videatur inesse, ex eo, quod nomine dotis, testator usus non fuerit, & sic, quia cessat illa ratio, quod dos sine matrimonio esse,
non

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

non potest, vnde, ante nuptias, in hac specie recte petetur legatum cautione oblata: Idem in hac specie manifeste sentit Costa libr. 2. select. cap. 22. numer. 1. & cum Bald. in l. generaliter num. 9. C. de Episcop. & cleric. quem allegat, expressè tenet Couar. in c. 3. n. 11. post princip. extra de testam. Sed profecto, inter prædicta, & si verba diuersa appareant, ratio, & mens testatoris eadem esse inspicitur, & denique, quanuis verba ista (vt nubar) modalis figuræ sint, talis tamen modus est, qui pro implemento suo, non requirit, ab initio sumptum fieri, vnde, quia pro conditione obseruabitur, interim agens repellitur d. l. eas causas, in princ. sup. eod.

40 Erit tamen aduertendum, quòd in ptopositis speciebus, si ea sit mulieris conditio, quæ pro rei & tēporis occasione, aliquo indigeat ad comparandas & faciendas alias expensas, instanti nuptiarum causæ necessarias, cautione oblata posset, ab hērede ex legato petere, quidquid in hanc causam necessariū est, quanuis enim dixerimus, testatorem voluisse, ita relicta, in dotem tribui, non in alias nuptiarum expensas erogari, tamen hoc ciuilitè intelligendum est, quando, scilicet, tales nuptiarum expensæ, non sunt ita necessariae, & si necessariae sunt, aliunde quam ex legato possunt expediri: Nam si necessariae sunt, & aliunde quā ex datōne legati, expediri nequeūt, nihil testatoris voluntati magis conueniens erit, quā præstari legatum, intra eam, nempe, quantitatem, quæ talibus expensis par sit, né alias, contrahendarum nuptiarum effectus, quem, ita legando, voluit testator, non sequatur, aut minus decenter sequatur: vnde, pro meliori oneris euentu & expeditione, in hunc vsum præstabitur legatum, cautione data, iuxta dict. l. eas causas, in versicul. eas vero.

41 Sed his omnibus grauiter obstat sæpè iam in disputatione ista allegatus tex. in d. § Titio genero, versicul. sed cum ante, *sed cum ante nuptias*, (inquit Papinian.) *quia purum legatum est, peti potest, cautio mulieri pecuniam reddi, necessaria erit.* Qui versicul. iuncto. § in initio euidenter exprimere, videtur, legatum, dotis nomine relictum, purum censeri quoad hoc, vt statim peti possit cautione oblata.

Bart. igitur in d. § Titio genero, num. 2. vt difficultatem soluat, respondet, in hoc versic. casum mutari, quem loqui scripsit, quando per coniecturas constat, testatorẽ voluisse, vt statim petatur legatum, de quo agitur. Qui intellectus, & si in se verus sit, literam tamen corrumpit, & diuinatorius valde est, eodem, namque, themate retento, planè loquitur, & procedit totus iste. §9. atque ita, semper in eo, legatum, ita modale proponi, vt statim peti possit præstita cautione, neruose contra Bart. contẽdit Emanuel d. lib. 2. select. c. 22. nu. 3. & 4. qui tamen, in nu. sequenti communem Bartol. sententiam amplectitur, quæ, legatum, dotis nomine relictum, pro conditionalí haberi, determinat; Et ad tex. in dict. §. Titio genero, respondet idem Emanuel cum Bald. in l. si plures numer. 26. C. de conditionibus insert. quem secutus est Cuman. in dict. §. Titio genero, & in cons. 107. & non relato Bald. Ioan. Imol. in dict. §. Titio genero, quos referunt, & sequuntur Cost. dict. cap. 22. numer. 6. & Couar. dict. cap. 3. numer. 11. post princip. qui omnes intelligunt cum text. in casu speciali, in quo, genero, dotis filix nomine legatum fuit, sponsalibus iam contractis, & sic, ex eo putant hi patres, in casu dict. §. Titio genero, dotis nomine relictum, quasi modale cautione oblata peti posse, quod post sponsalia contracta fuerat relictum.

Relectionis l. Titie , si non nupserit.

42 Quæ sanè interpretatio, vera mihi non videtur, præfertim attenda ratione, quæ pro communi afferri solet, quòd dos sine matrimonio esse, non potest: quæ ratio pariformiter militat in casu, quo legatur nomine dotis, iam contractis sponsalibus de futuro, (de futuro dixi, quia de sponsalibus de futuro, præcitati intelligunt, nã per sponsalia de presenti verum contrahitur matrimoniũ, vt constat, ac proinde his existentibus, nulla deinceps cautio necessaria est, sed illicò debetur legatum, vt tradit Gom. in d. l. 50. Taur. nu. 29.) ac in illo, quo, ante sponsalia contracta, eo nomine legatur, dos enim, non à sponsalium, sed à nuptiarum die incipit esse, vt exprimit tex. in l. tali facta, & in l. promittendo, sup. de iur. dot. & sine nuptijs quidem, nulla dos esse intelligitur, vt inquit Iustinian. in l. cum multæ C. de donationib. ante nupt. igitur hac inspecta ratione apparet, nihil referre, vtrum contractis iam sponsalibus, an antea, dotis nomine relinquatur.

Sed & ex supra scripta resolutione hæc etiã interpretatio confunditur, nam qui, sponsalibus iam contractis, dotis nomine legauit, nuptiarum causam respexit, in quam legauit, vt in d. §. Titio genero, ad cuius commodiorem exitum, & implementum, cum præsens legati datio non conducatur, prius nuptiarum causa debet impleri, quàm ea sequatur. Ex quibus existimo, quòd si dotis nomine centum legata sint filiæ, quæ iam cum Titio sponsalia contraxerat, non ante, legatum peti possit, quàm nuptiæ verè secutæ sint, sicuti, si ante sponsalia contracta legarentur, secundum ea, quæ de modo implento, in hac specie sup. tradidimus.

43 Nec tunc obstabit difficilis tex. in d. §. Titio genero, pro cuius vero & facili intellectu præmitto, plurimum inter

interesse, an puella, siue contractis, siue non contractis sponſalibus, (nec enim in hoc differentia mea est) propriæ dotis nomine sit legatum, tunc enim, non, nisi contractis nuptijs, debetur legatum, an verò alicui, dotis puellæ nomine sit legatum, tunc enim, statim, legatum peti poterit præstita cautione de in mulieris dotem, contractis nuptijs, tribuendo: primum membrum, ex supra dictis constans est, & firmum; secundum, ex eo probatur, quòd, quando alicui centum pro dote alterius legata sunt, licet adscriptus modus, nempe, vt in alterius dotē impendat, ante eiusdem nuptias impleri, nequeat, & sic, ante easdem non posse, peti legatum, videbatur, tamen, aliunde constat, statim peti posse cautione oblata, constat autem ex speciali supremæ voluntatis coniectura, à qua, velut à fonte, hæc omnia ducimus, coniectura vero stat in eo, quòd testator, qui alteri reliquit, vt daret in alterius dotem, primum, statim habere, voluisse, merito præsumitur, né aliàs, si nuptiarum tempore id voluisse, credatur, eius voluntas, vel superflua, & inanis, vel nimis inutiliter circuitus magis & ambages quam aliquem effectum secum ferre, videatur, quid enim ferret hæc voluntas, (*Titio, dotis filie meæ nomine centum lego*) plusquàm illa, *filie meæ, dotis nomine centum lego*, si non magis in vna, quàm in altera, nuptiarum tempus expectaretur pro solutione legati ab hærede præstandi: inutiliter ergò, & frustra persona Titij interponeretur, quæ etiam, nullam rē magis quàm odiosum legibus, & defunctorum voluntatibus, circuitum importaret, quod in dubio de testatore præsumere, non licet. Quare, magis conueniens est, vt dicamus, eum, qui Titio, dotis alterius nomine legauit, voluisse, Titium statim habere legatum cautione data, apud quem fortassis, vt magis idoneum, potiusquàm apud

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

hæredem, testator voluit, dotis legatum interim seruari: nec hoc, in talibus relictis perraro videmus, quæ defuncti magis iubent, apud diuites, & boni (vt aiunt) crediti mercatores, quã apud hæredes scriptos, interim manere.

44 Vndè primo & vtiliter notabis, quòd si in testamèto quis sic relinquat, *Mariæ centum, dotis seu nuptiarum nomine*) nõ proderit puellæ, cautionẽ offerre, quæ ante nuptias agēs, nihil agit: si vero, sic relictum extet, (*Petro, in causam dotis seu nuptiarum filie sue Mariæ, centum*) Petrus statim admitte- tur præstita cautione, filia, prodote pecuniã reddi, iuxta d. §. Titio genero, in d. versi. sed cum ante nuptias, quæ dos, aduentitia dicitur in l. profectitia. §. si quis certam, sup. de iur. dot.

Secundo notabis planum & verum intellectum text. in d. §. Titio genero, vbí Iuriscõs. speciem effingit in legato factò genero, dotis filia nomine, in qua facti specie, rectè Papinian. definit in d. versicul. sed cū ante nuptias, tale legatum, vt purum, ante nuptias peti posse, cautione data, mulieri pecuniam reddi, longe aliter responsurus, si in solius filia persona, facti speciem effingeret, si uè contractis, siue non contractis spõsalibus: modale itaque, in d. §. Titio genero, declaratur legatum, vt diligẽter probat Costa d. c. 22. nu. 3. & 4. sed ex præmissa ratione, non ex ea, quam ipse, cum alijs Baldum secutus, probauit.

45 Constat ergo ex hucusque scriptis circa quæstionẽ de legato dotis nomine, seu, vt nubat, relictò, dotis nomine mulieri relictum, ad instar conditionalis relictì haberi, cum recepta sententia, (quam ego accipio prout supra, scilicet, quando constat, testatorem in legato, alterius præterquam mulieris commodum respexisse, vel alias, in legato, expressæ dotis causæ, quasi causæ legandi finali

lis meminisse.) Vnde erit, quod defuncta muliere ante nuptias, veluti conditione defecta, legatū manebit apud hæredem, iuxta l. vnic. §. sin autem aliquid C. de caduc. tollend. Sed & si instar modalis haberetur, vt in specie d. §. Titio genero, haberi, diximus, adhuc tamen deficeret legatum, defuncta muliere ante nuptias, quidquid aliter scripserit Nouel. d. 6. part. priuileg. 76. nu. 2. ductus communi sententia, quam tradunt scrib. in l. i. C. de institutionib. & substitutionib. & in l. legatum C. de conditionib. insert. Molin. de Hispanor. primogen. lib. 2. ca. 13. n. 24. cum sequenti, videlicet, quod modus mixtus deficiens casu, non facit, deficere relictum, nam & si præfata cōmunis vera sit, in eo tamen fallitur Nouell. quod eam intelligit, etiam vbi casus contingit in ipsius honorati persona, cum communis demū procedat, quando modus deficit per casum contingentem in persona alterius, cum quo debuit adimpleri, vt ex mente Bartoli, in d. l. quibus diebus. §. Termilius, & aliorum obseruant Cost. d. lib. 2. c. 22. nu. final. & Couar. d. c. 3. n. 11. vers. sed

46 aduersus, in fine de testament. Sed & adhuc, sic intellecta communis magnam difficultatē patitur ex tex. in d. §. Titio genero, vbi speciē effingi in modo mixto, cōstat ex supradictis, & tamē, in vers. Ante nuptias, Papinair, quod ante nuptias, Titio, vel muliere defūctis, legatū apud hæredē manet, atq; ita, ad hoc, vt deficiat modale relictū, nihil interesse, videtur, in cuius persona eueniat casus, quo modus deficit. Quaré, huius tex. difficultate cōmorus, cōtrariā sententiā aduersus cōmunē magis probat Cost. post alios, quos refert, in d. c. 22. n. 7. vbi, cū n. scq. respōdet ad fundamēta cōmunis calculi, quæ sigillatim refert, & licet Cou. in d. ver. sed aduersus, affirmet, cōmunē sententiā in praxi fore seruādā, inibi tamē, indissolutā relinquit difficultatē dicti versicul. Ante nuptias.

Relectionis l. Titiae, si non nupserit.

Ego verò cogitabam, distinctione rem componi posse, vt, scilicet, communis opinio procedat, vbi commodum relictum ita legatario competit, quòd non veniat còmunicandum ei, cum quo modus adimpleri debet: tunc enim, si modus deficiat per casum in alterius persona contingentem, manebit nihilominus legatum apud legatarium, ad quem solum, legati emolumentum pertineret, quia per eum non stetit, quominus modus adimpleretur, iuxta communem sententiam, quam sic intelligo: contraria verò locum habeat, quando, sicuti modus, mixtus est, ita & commodum legati, mixtum esse, speratur, inter legatarium, & eum, cum quo modus adimpleri debet, tunc enim, si deficiat per casum in alterutrius persona contingentem, deficiet quoque relictum: est enim peculiaris in hoc casu ratio, quia voluit defunctus, commodum relictum, ad vtrumque spectare: Atque ita in casu isto intelligo text. in dict. versic. Ante nuptias, constat enim, in specie illius. §. non solum mixtum modum, sed etiam emolumentum legati mixtum fore, quod Papi- nian. ibi expressit Præsertim in illis verbis. *Sed quia non tantum mulieri, sed Titio quoque, cui pecuniam legauit, consultum videtur.* & c. x.

47 Denique, vbi legatum, tale est, quod debeat, vtrique communicari, nihil interesse, puto, quoad præsentem inspectionem, an sub conditione mixta relinquatur, an sub modo mixto, quemadmodum enim, si còditio mixta deficiat quomodolibet eueniente casu, deficit relictum l. in testamento 2. in 1. respòso, sup. hoc titul. l. legatum C. de còditionib. insert. & communiter scribentes vtro- bique ex Molin. de primogen. lib. 2. ca. 13. numer. 25. (qui in nu. 26. hoc limitat, vt non procedat in maiora- tus successione, idque ex præsumpta institutoris volun- tate,

tate, & ex cōmuni regula, qua traditum est per scribentem in l. i. C. de institut. & substit. defectum cōditionis, nunquā vitiare dispositionem, quando verisimiliter, disponens, legatum esset etiam cōditiōne defecta relicturus.) si verō ille, cum quo conditio adimpleri debet, adimplemēto cooperari nolit, legati dispositio nihilominus fortitur effectum, d. l. in testamento, in 2. respons. d. l. i. C. de instit. & substitutionibus, vbi tradunt Bart. Bald. Paul. Alex. Ias. Dec. & communiter doctores ex Mol. qui sic refert & sequitur d. c. 13. nu. 14. (quod quidem in testamētaria dispositione procedit, nō in ea, quæ inter viuos ordinatur, ex cōmuni doctorum placito, de quo per Cost. idem probantem in l. cum tale. §. si arbitrato, limitat. 6. ex nu. 18. sup. eod. quam etiam differentiam inter contractus, & vltimas voluntates probat Barbof. in l. si mora, nu. 77. in fine, & initio sequentis, sup. solut. matrim. Molin. d. c. 13. nu. 19. vbi, & si, communem hac in re sententiam probabiliorem esse, fateatur, contrariam tamē, æquiorē esse, putat, eamquē in primogeniorum in contractu institutorum successione admitti, debere, ex disponentis præsumpta voluntate, sub dubio scripsit.) ita & æqualiter, sicut in conditione mixta traditum extat, in modo, de quo agitur, vtrumquē Papinianus respondit in d. §. Titio genero, versic. Ante nuptias, cum versicul. sequenti. Nec quidem mirū, quod, idem ius traditum legamus, vbi diuersam voluntatem conjecturare, non possumus. Quando verō noluisse, dicatur is, cum quo conditio, aut modus adimpleri debet, & an eo pottea volente, alter parere, teneatur, vt relictum obtineat? agit Cost. d. §. si arbitrato, limit. 6. Molin. dict. cap. 13. ex num. 14. cū sequentib. Pelaez de maioratu. i. part. quest. 50. n. 13. Mant. de cōjectur. vltimar. volūt. lib. ii. titul. 18. n. 38. cum sequentib.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

48 Adeo autem, mulier parata nubere, altero recusante consequetur legatum, vt & si proponeretur relictum dotis nomine, sub conditione, si Titio nupserit, vel, vt Titio nubat, veluti purum iam legatum petere possit, & habere, nec alij nubere, teneatur, vt in d. §. Titio genero, versicul. quod si nolit. *Qudd si nolit, (inquit) eam, uxorem ducere, causæ legati, quod ad mulieris personam attinet, satisfactum intelligitur, quidquid in hoc, diuersam sententiam probare, contendat* Cost. d. limit. 6. ex num. 29. vsque ad fin.

49 Quibus, quæ ad legatum dotis nomine, seu, vt nubat, mulieri relictum, attinent, missa facimus, & ex eis, iunctis quæ de conditione, si nupserit, antea tradideramus, facile apparebit, quantum regulariter inter se differant, relictum mulieri, adjecto nubendi præcepto, sub figura conditionis, aut modi, quia verò, rem hanc aliquantulum diffusè pertractauimus, è re erit, singulorum capita, velut ad epilogum reducendo, perstringere.

Diximus ergò primò, mulieri, pro dote, seu, vt nubat, relictum, veluti purum relictum in dubio iudicari, quãdiu conjectura voluntatis in aliam sententiam non trahat: quòd si trahat, resoluius deinceps cum communi sententiã, ad instar conditionalis relictii iudicari: quam subsequenter pro intellectu l. Titio centum. §. Titio genero, sup. eod. limitauimus vbi interposita esset alterius persona, tunc, namquè, tale relictum, scripsimus, quasi modale statim posse peti cautione oblata: in qua specie, vltimo loco tradidimus, relictum deficere, modo per casum deficiente. Vtinam tam bene cuncta, quam, fere cuncta nouè, tradidissemus.

50 Nunc, postquam in hac relectionis parte de legato, sub modo in carnale coniugium, relictio egimus, præcedentis

dentis partis stylo in hærentes, ad spiritale matrimoniũ, in quo pars optima consistit, conuertamur. Solent interdum testatores filijs suis masculis, aut alijs propinquis legata relinquere adjecto onere, vt clerici fiãt, vel fæminis, vt monasteria ingrediantur: quod quidem onus, leue est, & iugum Domini suaue, verum tamen non raro euenit, vt illius implementum non eueniat, vel, ijs, qui sub illo vocantur, implere non volentibus, vel, non valentibus: & tunc de legato questio erit, an, vt per omnia iudicandum sit, sicut in legato, vt nubat, resoluimus, facto argumẽto, quod in iure frequens est, de matrimonio carnali ad spirituale? secundum quod, dicendum videtur, stante opinione, quam supra tradidimus ad modum, vt nubat, posse cum, eam uè, cui sub prædicto clericatus, monachus uè modo legatum fuit, capere relictum modo illo derelicto, tanquam solius ipsius commodum respiciẽte. Verum in casu isto probandum hoc nullo modo erit, sed magis, prædictum modum onerare legatum. Nec enim argumentum de matrimonio carnali ad spiritale, & ecõtra, procedit, vbi inter vtrumque diuersa est ratio, quod & ad pleraque alia vulgaria iuris argumenta obseruandum est, semper enim attẽdi debet, an in casu proposito, disparitas rationis, diuersam ab ea, quæ vulgari argumento fertur, iuris decisionem ferat: disparem verò rationem esse in hoc, ac illo legato, ex eo ostenditur, quia qui legauit, vt nubat, ad solius mulieris, cui ita legauit, temporale commodum, & fauorem attendisse, videtur, quanuis sub prædicto nuptiarum onere utilitas quoque Reipublicæ veniat, vt supra considerauimus: at verò, qui legauit, vt clericalẽ, aut monachalẽ statũ subeat, nõ ad tẽporale tantũ cõmodũ eius, cui legauit attẽdisse, videtur, sed ad melius aliud, quod in pietate ac religione consistit, vnde credendum est,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

testatorem, non voluisse, vt intuitu illius, quod minus est, hoc, quod maius & præstantius est, omitteretur, sed, vt hoc semper adimpleretur, tanquam in quo finalem sibi legandi causam proposuisset. Atque ita diuersa apparet ratio in legato, sub vno, ac sub altero modo, relicto, vt de vno, ad alterum matrimonium procedere non debeat argumentum pro præsentis articulo. Quanto magis, quod & si prædictum argumentum in præsentis admittamus, non inde sequetur, modum hunc, vt clericus sit, vt monasterium ingrediatur, tanquam impulsuum censei, debere, vt resoluimus de modo, vt nubat; meminisse, namque, oportet, quod prædictam resolutionem in modo, vt nubat, limitauimus non procedere, quando pietatis animo ita disposuisset testator, tunc enim modus ille censebitur finalis, secundum Bart. sententiam in l. 2. §. final. numer. 1. de donationib. porro in modo isto, vt clericus sit, vt monasterium ingrediatur, pietatem semper versari, nemo pius vnquam negabit, proinde causam legati finalem, quæ debeat impleri, vt obtineatur relictum, illum importare, dicimus, vt diximus in modo, vt nubat, quando constiterit, pietatis causam in illo respexisse testatorem, quam semper respexisse in hoc, de quo nunc agimus, ex qualitate ipsius constat: atque ita datis eisdem terminis nulla quoad præsens intentum differentia est inter hunc & illum casum, differentia, namque, facti est, non iuris: consistit enim in eo, quod in modo, pro matrimonio carnali, de pietatis causa non semper constat, vt constat in hoc, qui ad religionem pro- uocat.

51 Habito verò pro cōstanti, prædictū modum, finalem causam importare, & vt talē impleri debere, subintrat quæstio similis ei, quā in legato, vt nubat, seu nuptiarum nomine

nomine relicto, supra latè disputauimus, an, scilicèt, legatum sub hoc modo relictum, instar conditionalis censi debeat, vt non possit peti, nisi modo secuto, an instar modalis, vt peti interim possit oblata cautione, secundum communem inter modum & conditionem differentiam. Et in primis aduerto, rationem illam, qua Bart. & communis post eū principaliter mouetur, vt legatū dotis nomine relictū, conditionale determinet, cessare in præseti, ratio enim illa est, quia dos sine matrimonio esse, non potest, vnde, qui dotis nomine legauit, matrimonium respexisse, videtur. sine quo dos esse nequit, atque idcirco illud prius sequi debere, quàm legati præstationem, cōmuniter tenetur, quæ ratio (vt dixi) cessat in præsentī, nec enim legatum per se, cū ordinis professione, quæ præcipitur in modo, quidquam commune habet, vt habet dotis legatum cum matrimonio, sine quo esse, non potest. Vnde ex vnanimi cunctorum sententiā dicendum videtur, in specie, de qua agimus, modale legatum verti: ego quidē in hoc quoque conuenio, vt modale putē, non tamen idcirco probo, statim peti posse cautione oblata de modo implēdo, nisi quatenus id ad meliorem illius expeditionē expediat, iuxta resolutionem, quam in legato sub modo relicto tradidimus cum intellectu l. eas causas, sup. cod. Quid verò intersit, an in prædicta specie legatū, modale sit, an conditionale, apparebit ex his, quæ supra diximus in hac parte, & in præcedenti, vbi agimus de legato relicto sub cōditione, si monasterium ingressus fuerit. Illud verò, vt in conditione, æquē in modo prædicto tenendū est, vt illo deficiente, deficiat relictū, siue is, cui relictū fuerit, vt clericus sit, clericus esse nolit, siue casu impeditus, clericus esse, non possit, sed, & si eum, promoueri postulantē, promouere nolit

Releſionis l. Titie, ſi non nupſerit.

nolit epiſcopus, vel Abbas, in monaſteriũ recipere, nolit, adhuc defeciſſe legatũ, iudicabo, quanuis, inſunctus modus, non ſteterit per eũ, quominus adimpleretur, ſed per aliũ, cũ quo debuit adimpleri: quod, legato nõ obefſe, videbatur, iuxta id quod ſupra tradidimus circa modũ, vt nubat: differẽtia enim ſtat in eo, quod in legato, vt nubat, tẽporale vertitur cõmodum eius, cui, ita legãdo, principaliter prouidere, voluit teſtator, quãuis ſub prædicto onere, & in prædictã cauſã, cuius euentũ ſi detrectet ille, cũ quo adimpleri debuit, teſtatoris voluntati cõſentaneũ viſũ eſt, vt nõ perdat legatum is, cui principaliter prouidere intẽdit, perquẽ nõ ſtetit, quominus præceptũ onus impleretur: At verõ in ſpecie noſtra, quod principaliter reſpexit teſtator, nõ eſt vtilitas legatarij, ſed ſua ipſius pietas, & hoc indicat adjectus legati modus: vnde ſi eius non ſequatur euentus, & ſi per legatariũ id nõ ſteterit, nec per caſũ fortuitũ in illius perſona cõtingẽtẽ, ſed per aliũ, cũ quo debuit adimpleri: nulla voluntatis cõjectura ſuſtineri relictũ poteſt, quãdo, intentũ principaliter à teſtatore cõmodum, in legatario operari non poteſt.

53 Illud verõ notãdũ puto, quod, ſi modus, aut conditio certũ deſignet monaſteriũ, & Abbas aut prior illius nolit recipere legatariũ, ingreſſu alterius, ſiue eiufdẽ, ſiue alterius ordinis, modus & cõditio implebitur: pietatis enim cauſa, quã teſtator in modo, ſeu cõditione legati reſpexit, tã in vno quã in altero monaſterio locũ obtinet: &, quod teſtator vnũ certũ deſignauit, id, nõ quaſi finalis cauſa legãdi cõſiderãdum eſt, ſed potius quaſi impulſiua ſeu de cõſilio, credẽdum, nãquẽ eſt, teſtatorẽ, certũ illud monaſteriũ in modo aut cõditione deſignãſſe, quia ad illud, legatarij cõmodiorẽ fore tranſitũ, vel eius in illud propenſiorẽ animũ, & deuotionẽ eſſe, ſecum duxit, aliud nõ excluſurum, vbi æquẽ pietas, quã in legato prætedit, obſeruare-

obseruaretur: quasi ita modus & conditio, per æquipollens impleri, dicatur, quod, & cessante pietatis ac religionis fauore, iure permissum est l. fideicommissa. § si cui, sup. de legat. 3. l. 3. C. de instit. & substitutionib. & utrobique gloss. qua ratione, & si Abbas monasterij à testatore designati paratus sit recipere legatariū, poterit is, ad aliud liberè cōuolare, & eius ingressu modū & cōditionē prædictā implere: pro quo denique induco tex. in Auth. de Sanctissim. Episcop. § sed & hoc præsentī, collat. 9. quatenus ibi, ingressu monasterij excluditur substitutus, cū testator nullā monasterij alicuius fecisset mentionē, idque, sūpta volūtatis cōjectura pro monasterio & pia causa, procedit, & si illius nō meminisset testator: multo magis ergo credendū est, testatorē, qui monasterij vnus mētionē in legato fecit, voluisse, vt quādo huic locus nō esset, admitteretur aliud, quod ingrederetur vocatus, quā vt in hunc euentum defecisset relictum.

- 54 Quia verò in præcedenti parte egi de conditione, si clericus fuerit, & in hac, de modo in idem, tam ad conditionis, quā ad modi prædicti implementum, obseruandum duxi, vt appellatione clerici, solus is veniat, qui sacerdos fuerit, quanuis enim aliās appellatione clerici, etiam comprehendantur minoribus ordinibus initiati, maximè in fauorabilibus, vt tradit Abb. in rubr. de vita & honestat. cleric. Palatios in repetit. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 42. n. 8. Cald. qui alios refert in l. si curatorē verb. læsis, n. 104. C. de in integr. restit. minor. vbi receptam sententiam tradit etiam in ijs, qui prima tantum tonsura sunt insigniti, expendens pro illis tex. quē à nemine cōsideratū dixit, in Auth. presbyteros C. de episc. & cleric. in verb. cātōres, quā tamen communem, quod attinet ad clericos primæ tonsuræ, alij

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

alij generaliter non probant, cum quibus est idē Cald.
d. verb. laxis, n. 105. versu. Melius ergo. Tamē, non ita ge-
neraliter probandū, censeo, vt appellatione clericorum
veniant illi, qui in minoribus sunt constituti, saltim in
hominū dispositionibus, in legis, namque, dispositione
facilius id admitterē, propter verbi proprietatē, quæ tã
sacrorum, quàm minorum ordinum clericos cōprehen-
dit, vt probatur in d. Auth. presbyteros, c. 1. de cleric. cō-
iugat. lib. 6. Concil. Tridēt. sess. 23. c. 6. de reformat. ver-
ficul. in clericis, apud nos ord. lib. 2. tit. 1. §. 27. decet, nã-
que, legislatores propriē loqui, & ita, seruare eos, in dis-
positionibus suis verborum proprietatem, credere debe-
mus, ad quam non ita dispositiones hominum sunt arc-
tandæ, in quibus communis magis vsus loquendi atten-
di debet, & si, verba inde impropriari, contingat, vt esse
frequentissimo omnium calculo receptū in l. talis scriptu-
ra. ff. de legat. 1. tradit Couat. lib. 3. vat. c. 5. n. 1. vbi iu-
ra & doctores allegat, & pluribus citatis latē Mantie. de
conject. vltimar. volunt. lib. 3. titul. 8. num. 1. cum sequē-
tib. & denique illud certum est, quod in quacunque dis-
positione, siue hominis, siue legis, mens potius dispen-
santis quàm verba inspici debet, vt latissime tradit Tiraq.
in l. si vnquam, verb. libertis, num. 47. cū sequentib. C.
de reuocand. donationib. porro, testatorem, qui alicui le-
gavit sub cōditione, si clericus fuerit, seu sub modo, vt cle-
ricus sit, verisimile est, nō intellexisse de illo qui minorū
ordinū clericus fuisset, sed de illo dūtaxat, in cuius mi-
nisterio maior pietas, ad quā respexit, versaretur.

Pro qua sentētia facit quod, ad decisionē tex. in d. §. sed
& hoc presēti, tradūt Pett. & Cyn. in Auth. nisi rogati C.
ad Treb. & sequitur Ruin. cōf. 53. nu. 3. vol. 3. Mantie. de
cōjectur. li. 11. tit. 7. n. 22. in fin. vbi illos retulit, scribunt

verō

verò decisionem illius tex. non habere locum in clerico in minoribus tantum ordinibus cōstituto, sed in eo qui factis ordinibus sit candidatus. Ego verò in quæstione preposita, nec sacris subdiaconatus, & diaconatus ordinibus decoratos conditionem aut modum prædictum impleuisse, dicerem, sed illum demum, quem sanctum sacerdotium ornaret, quem solum voluisse defunctum, conjectura mihi est, quam ratio prædicta suadet.

55 Ex hac autem resolutione inferri videtur ad institutionem capellæ, ad cuius successione, & administrationem testator clericum vocavit proximiorum de familia, si enim delatæ successione tempore concurrant duo, unus sacerdotali dignitate coruscans, remotioris tamen gradus cum defuncto, alter remotioris gradus in clericatu, sed cum defuncto proximioris, ex prædicta sententia & resolutione videtur inferri, ut ille qui sacerdotio præcellit, in capellæ successione præferatur alteri, nam quanvis hic proximitatis qualitate præcedat, deficit in eo clericatus cōditio, de sacerdotali, ab institutore intellecta, iuxta id quod resolvimus: quæ qualitas, delatæ successione & administrationis tempore attendenda est, ut is, in quo tunc reperitur, alteri præferatur per id tempus eam non habenti, quanvis, postea habere, spectetur, nec talis qualitas postea superveniens proderit ad exclusionem illius, qui semel legitimè admissus fuit. Solent enim successione delatæ tempus spectari, ut is, qui tunc habilis reperitur, admittatur ad illam, alio postea superveniente, qui eum aliàs excluderet, non excludendus, ut ad maioratus successione, & successiones alias tradunt doctores communiter per tex. ibi in l. final. ff. commun. prædior. Vnde si femina succedat, in defectu masculi, qui nec natus, nec saltem conceptus erat successione

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

sionis tempore: (qui enim in utero est, perinde habetur, ac si iam natus esset, quoties de ipsius commodo quaeritur l. qui in utero. ff. de stat. homin.) eo postea nascente, successio non auferetur ab illa, ut tenent Paul. consi. 16. viso dicto puncto, numer. 8. & 9. libr. 2. Ioan. Andr. in additionib. ad speculat. in rubric. de testament. addit. 1. versicul. Item Lambertinus, Alex. consi. 14. numer. 8. lib. 4. & alij quos refert Molin. de primogen. lib. 3. cap. 10. num. 15. eosdem secutus ibidem, num. 38. quos etiam sequitur Pelaez de Meres, qui quaestionem late disputat, & ex resolutione illius multa infert, de maiorat. 2. patr. quaest. 6. numer. 47. & in successione feudi idem tradunt Iacob. de Bellouiso, Nicol. de Neapol. Bald. num. 5. in cap. 1. de eo qui sibi, vel haeredib. suis, ubi sequitur Aluarot. col. 4. dicens hanc esse communem opinionem, communem etiam dixit Curt. in tract. feudor. 1. part. 3. principal. num. 33. & alij relati a Molin. d. cap. 10. num. 14. ultra quos idem sequitur Ioan. Ferrar. in l. in ambiguis. § non est nouum, pagin. 393. ff. de regul. iur. secundum quas traditiones, iuncta resolutione a nobis sup. tradita, videtur dicendum in casu proposito, cum ad capellae successione & administrationem fore admittendum, qui, quo tempore vacat, presbyteratus ordine proximiorē consanguineū præcedit, qui ad illū postea peruenit. Cæterū pro contraria parte maximè mouet institutoris voluntas qui clericū proximiorē vocauit, quæ proximitatis qualitas inuenitur in isto, cui & verbi proprietatis cōuenit, verbū, namquē, clericus, propriē cōprehendit, in minoribus constitutos, ut in maioribus, ut notauimus supra, atque ita, cum & verbi proprietatis illi conueniat, & institutoris voluntas non refragetur, a proprietate verbi non erit recedendum l. non aliter ff. de leg. 3. Nec obstabunt tūc prædictæ cōmunes traditiones

nes ad successiones maioratus, feudorū, & alias, quibus cōtradictores nō defunt, vt cōstat ex relatis á Mol. d. c. 10. n. 25. ver. ex quibus, nā, illis stātibus, respōdendū erit, nō habere locū in casu pręsenti, in quo, is qui cū clerico presbytero cōcurrat, clericus quoq; esse, proponitur, & sic clericalis qualitas in eo reperitur, & proximitatis gradu alterū pręcedit, atque ita, cū delatę successioneis tēpore, qualitas á testatore requisita inueniatur in illo, & altero proximior sit, excludendus ab eo nō erit, vt excluderetur, si, quāuis proximior esset, delatę successioneis tēpore clericus nō esset, secūdū traditiones prędictas ad successiones maioratus, & alias, quib⁹ tūc locus esset. Nec obstat superior sentētia, qua resoluimus, testatorē, dispositione sua clericū vocatē per viā modi, aut cōditionis, de sacerdote intellexisse, videri, id enim, & hic pro pręsentī articulo agnoscimus, & ad prędictā sententiā respondemus, modum, & conditionem, minoris ordinis gradu non impleri, secūdū testatoris voluntatem, (vt resoluimus) verumtamen inferioris ordinis gradu non deficit conditio, & modus, sed in superioris ascensum suspenditur, quē, cū cōstitit, deficere, conditionē, & modū deficere, dicemus iuxta prędictā sententiā, idq; ex cōjectura voluntatis defuncti, quā ante ōnia attendimus, sic modo in casu, de quo agimus, quāuis testatorē, qui ad capellę, quā instituit, successionē, & administrationē clericū proximiorē cōsanguineū simpliciter vocauit, de sacerdote intellexisse, dicam⁹, nō tamē inde sequitur, exclusū manere clericū, qui tēpore mortis, in minoris ordinis gradu esset, si is alios proximitate pręcedat, sed sequitur, administrationē, interim in pēdenti fore, debere, vt esset, si nullus ali⁹ clericus mortis tempore de familia defuncti, reperiretur, aut etiā (quod defuncti iudicio conueniens magis puto) admittendus hic, qui clericus, & proximior tēpore mortis

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

mortis reperitur, & sic cui verba & meus defuncti conueniunt, statim erit, prestita cautione, vt cum primum possit, ad sacerdotalem ordinem promoueri se, faciat, semper namque, in hac, & similibus quaestionibus de testamentaria clerici vocatione, eum eligi, voluisse pium testatorem, verisimile est, in quo preclarus pietatis ministerium praeferret, eum, inquam, quem Dominus elegit, sacerdotem sibi, ad sacrificandum ei hostiam laudis. Et de his satis, nec vero quisquam a nuptijs relectionis nostrae alienum reputet quod in hac & precedenti parte, de conditione & modo clericalis, & monasticae professionis inseruimus, nam & hi, qui tam laudabile vitae genus instituunt, sine nuptijs non sunt, iuxta id quod de virginibus Deo dicatis ait Augustin. tract. 9. in Ioan. post initium. *Nec illae, inquit, quae virginitatem Deo vouent, quanquam*

amplio rem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptijs sunt: nam & ipsae pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est Christus.

Et illi quidem meliorem partem eligunt, ego nunc, presentibus insistendo nuptijs, ad tertiam & vltimam illarum partem iam accedo.

TERTIA

TERTIAE PARTIS.

SUMMARIÀ.

LEGES quæ nuptijs impedimento sunt, non valent & proponitur quæstio, an huiusmodi sit lex, quæ penam exheredationis imponit filiabus nubentibus ante vigesimum quintum ætatis annum, sine consensu parentum, qua de re apud Hispanos leges sunt.

- 2 Refertur communis opinio, quæ tradit non valere leges, quæ penam exheredationis imponunt filiabus nubentibus sine consensu parentum, ante vigesimum quintum ætatis annum, & quid circa dotem?
- 3 Communis sententiæ fundamenta adducuntur.
- 4 Adducitur Mench. responsio contra communem pro defensione legû, quæ penam exheredationis imponunt filiabus nubentibus sine consensu parentum, & refellitur.
- 5 Pro defensione ord. regie lib. 4. tit. 88. §. 1. duo casus præmittuntur, ut diuersi, vnus, quando aliquis, alicui sub certa pena iubetur nubere, alter, quando sub pena iubetur, ne nubat alicui.
- 6 Traditur, primum casum ex prædictis, civili & canonico iure esse prohibitum, & Sancta Synodo Trident. sess. 24. cap. 9. de reformat. matrim. ac præindè, nõ valituram legem, quæ quamuis penam imponeret filiæ non consentienti viro, ei à patre quæsito.
- 7 Obijcitur difficultas de tex. in c. 1. & 2. extr. de adulter. & ord. lib. 5. titul. 23, in princ. & §. 3. quatenus is qui mulierẽ stuprauit, eam ducere, sub pena cogitur.
- 8 Explicatur ord. Regia d. titul. 23. §. 3. quæ loquitur de stupro cum vidua commisso.
- 9 Respondetur ad difficultatem tex. in cap. 1. de adulter.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

- 10 Mulier stuprata dotari debet competenter, circa quod, ultra alia, forma consideratio habetur, & quare hoc?
- 11 Respondetur ad tex. in c. 2. extr. de adulter. & ord. lib. 5. titul. 23. in princip. quatenus pena corporalis imponitur ei, qui eam quam stuprauit, in uxorem habere, recusat.
- 12 Ponitur conclusio, quod pena conventionalis ad matrimonium contrahendum non valet inter ipsos contrahentes, nec parentes eorum, & prima obijcitur difficultas de validitate sponsaliorum.
- 13 Adducitur 2. difficultas ex l. final. C. de sponsalib. arrhas cum pena dupli, aut quadrupli, in sponsalibus permittente.
- 14 Confirmatur prima difficultas ex glossa sententia in l. Titia. ff. de verbor. obligat. & in in l. 2. ff. de sponsalib. tradentis, in stipulatione pro contrahendo matrimonio succedere obligationem ad interesse, & concordatur cum sententia glossa communiter approbata in l. si stipuler. ff. de verbor. obligat.
- 15 Traditur, diuersam esse rationem obligationis quae oritur ex promissione contrahendi matrimonij, absque pena, concepta, & stipulationis penalis, pro responsione prioris difficultatis.
- 16 Confirmatur solutio primae difficultatis, ex solutione quam ad secundam adduxit Guid. de suz.
- 17 Traditur, secundum casum ex duobus supra praemissis improbum non esse, nec alicubi iure prohibitum, & differentiae ratio inter eum & priorem.
- 18 Limitatur secundus casus, ut non procedat quoties persona alicui nubere prohibita, non potest alij commodè nubere, quod cum Costa, in filiabus regum exemplificatur, & an valeat Imperatoris constitutio in Auth. de rapt. mulier. quae raptorib. nub. collat. 9?
- 19 Infertur ex praemissis casibus, iniustam esse legem, quae penam exhaerationis imponeret filiae quae certae personae non nupserit, iustam verò, quae talem penam imponeret filiae quae certae personae, certisue nupserit.
- 20 Defenditur regia ord. lib. 5. titul. 22. in princip. quatenus penam amissionis

- amissionis bonorum imponit ei, qui duxerit in uxorem, virginem, aut viduam minorem & honestam, sine consensu illius cum quo commorabatur, & intelligitur, num. 21.
- 22 Defenditur lex, quæ penam exheredationis imponit filie nubenti parente irrequisito.
- 23 Et quid si vsque ad quadragesimum ætatis annum, vel circiter, lex, patris consensum in matrimonio filiarum exigeret?
- 25 Viduitatis conditio adjecta virgini ad certum tempus restricta, quo elapso, puella commodè nubere possit, non reiicitur secundum communem, & idem est de illa conditione, si arbitrato parentis nupsit, intra certum tempus coarctata, quo legi fraus non fiat.
- 26 Probatur contra communem, non valere conditionem, si non nupsit, ad certum tempus restrictam, præterquam si persona cui adscribitur, interim, naturaliter gignere, nequeat, valetudinis, aut ætatis impedimento.
- 27 Adducitur cõmunis sententia, tradens dotis priuilegia competere mulieri sterili ex accidenti, & traditur, in ea, conditionem, si nõ nupsit, interim valere, cum differentie ratione. & an dotis priuilegia competant mulieri à natura sterili?
- 28 Intelligitur tex. in l. si vir uxori. §. final. ff. de conditionib. & demonstrat. & traditur, fauore impuberum liberorum valere temporalem viduitatis conditionem.
- 29 Intelligitur, & concordatur tex. in l. penult. ff. qui & à quib. nannuiss. cum l. intestato. §. si quis libertani. ff. de suis & legitim. heredib.
- 30 Defenditur legum decisio penam exheredationis imponens filie nubenti ante vigesimum quintum ætatis annum, sine parentum consensu, traditurquè, non valere conditionem arbitratus in nuptiis, etiam ad parentis arbitrium relaxatam, cum differentie ratione, inter legis, ac hominis dispositionem.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

- 31 Traditur, stante prædicta lege, valere arbitratu conditionem in filia, ad parentis arbitrium relata intra tempus à lege definitum, & quid, si arbitratu conditio sine temporis definitione iniungatur?
- 32 Explicatur ord. d. lib. 4. titul. 88. §. 1. ut intelligatur in filia, quæ vigesimum quintum ætatis annum implevit, & quando iure civili dicatur annus completus, & qualiter eius computatio fiat.
- 33 Agitur de naturalis, seu solaris anni computatione, & ratione, & de bissextilis anni, & mensis intercalaris origine & instituto.
- 34 Traditur civilis anni computatio, & quando completus dicatur, & quid de eo intelligimus, cum annum dicimus, secundum communem loquendi usum, qui debet semper attendi.
- 35 Ampliatur ord. d. lib. 4. titul. 88. §. 1. ut procedat etiam in filia naturali: & num. 37.
- 36 Quando appellatione filiorum, naturales etiam comprehendantur, & de ratione legis inspicienda.
- 37 Traditur, ord. d. titul. 88. §. 1. etiam procedere in filia emancipata, & vidua, & eius ratio expenditur, secundum quam, etiam procedit in naturali.
- 38 Ampliatur secundo prædicta ord. ut procedat etiam in filia, cuius mater eandem causam commisisset, ut quia ante vigesimum quintum ætatis annum inconsultis parentibus suis nupsisset.
- 39 Meretrix non potest, filiam, meretricij causa exheredare, & quid in patre meretricatore, num. 40.
- 41 An mater, quæ fuit meretrix, emendata iam & penitens, possit filiam, meretricij causa exheredare? & an filiam erroris sui penitentem & emendatam? num. 42.
- 43 Et quid de matre, quæ turpi vita sua, à qua postea, resipuit, filia, eiusdem turpitudinis præbuit exemplum?
- 44 Traditur, quot actus requirantur ad inducendam consuetudinē publicam, & priuatam cuiusque hominis, & id iudicis arbitrio relinqui, qui nunquam ex actu vno consuetudinem decernet, & nm. 45.
- 46 Traditur, matrem quæ bis incidit in legem, quia bis nupsit in consuleis

- suleis parentibus, cum minor esset, non posse, ex eadem causa filiam exheredare, secus quæ semel tantum incidit.
- 47 Ampliatur tertio & ultimo prædicta ordinat. in filia, quæ maior viginti quinque annis nupsit, vi & intuitu sponfaliorum antea contractorum sine parentum consensu.
- 48 Limitatur primò prædicta ord. in filia quæ nupsit de consensu patris, licet mater dissentiret, vt materna successione idcirco non careat, secus in ea quæ nupsit de matris consensu, inuito patre.
- 49 sublimitatur superior resolutio, vt non procedat, quando pater vilis est, & filiam indignè locare velit.
- 50 Limitatur secundo prædicta ord. vt non procedat in filia, quæ dignas nuptias contraxit, inconsultis parentibus peregrè absentibus: & intelligitur l. si longius. §. si filius familias ff. de iudicijs, nu. 51.
- 52 Explicatur, qualis absentia patris requiratur, vt prædictæ limitationi locus sit, & intelligitur l. si ita pater, cum l. sequenti. ff. de ritu nuptiar.
- 53 Limitatur tertio & ultimo præfata ordinat. vt non procedat in filia, quæ ad condignas nuptias expectata, ad eas contrahendas, patris licentiam requisivit, quam ille irrationabiliter negavit.
- 54 Irrationabiliter inuiti, pro consentientibus habentur.
- 55 Confirmatur præfata limitatio ex sententia eorum qui tradunt, posse filiam irrequisito patre, impunè nubere, quando pater tractabat, eam viro indigno in matrimonium coniungere, & duo assignantur casus, in quibus sententia ista probatur, nu. 56. & sequenti.
- 58 Traditur, regulariter iudicem causa cognita posse supplere consensum alicuius qui ad actus expeditionem requiritur, quando ille irrationabiliter præstare recusat.
- 59 Defenditur & declaratur regia ord. lib. 1. tit. 87. §. 19. quatenus minoribus viginti quinque annis, irrequisito iudice pupillarum nubentibus imponitur pena retardatæ traditionis bonorum.
- 60 Defenditur regia ord. lib. 2. tit. 37. in princ. quæ loquitur in mulieribus bona regie coronæ habentibus, quæ sine regis licetia nubunt, ex Costa.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

- 61 Traditur, quæ casareæ leges de feminis secundo nubentibus, sacris canonibus sublata sint.
- 92 Declaratur regia ord. lib. 4. tit. 91. §. 2. & §. final. de secundo nubente, & succedente filio prioris tori, & autentice. iuri conuente, traditur, correctâ l. femina. §. illud etiam C. de secundis nupt.
- 63 Ampliatur ord. d. tit. 91. §. 2. & final. vt procedat etiam in patre, aut matre succedente vni ex filijs secundi aut vltioris matrimonij, respectu filiorum eiusdem tori.
- 64 Alia adducitur ampliatio ad d. leg. regiã, & traditur, illã, & similes, non odio parentum secundo nubentium, sed favore filiorũ latas fuisse, & quid si agatur de successione bonorum filij ex secundo matrimonio suscepti, & contentio sit inter alium ex eodem matrimonio, cum filio prioris conjugij?
- 65 Limitatur ord. vt non procedat quando pater, aut mater secundo nupsit de voluntate, & consensu filiorum, & quid si de licentia prioris coniugis?
- 66 Declaratur eadem ord. vt procedat quando pater filio defuncto successit. secus si bona accepit titulo donationis, aut alio simili.
- 67 An filio monasterium ingresso, & professo, statim parentibus legitima debeat?
- 68 An prædicta ord. locum habeat in patre aut matre succedente filio prioris matrimonij, monasticam vitam proficenti?
- 69 Resoluitur, legem habere locum etiam in successione delata parenti filij professione, & ibi, monachum pro mortuo, haberi, & appellatione mortis, mortem etiam ciuilem intelligi, quando eundem operatur effectum, quem mors naturalis.
- 70 Verba in dubio accipi debent in naturali significato, non in ciuili, & in potiori significato sunt etiam intelligenda.
- 71 Etiam in lege penali statuto, rescriptis, & priuilegijs, mens & ratio potius inspicit debet, quàm verba.
- 72 Leges quæ parentibus secundo nubentibus, proprietatem bonorum filij prædefuncti, iubent reseruari alijs filiis eiusdem matrimonij, traditur,

- traditur, non esse penales, & odiosas, sed principaliter favore filiorum latas esse.
- 73 Ampliatur ord. d. tit. 91. §. 2. ut procedat etiam in matre que successit filio prioris matrimonij in ea parte bonorum paternorum, que spectabat ad ipsum ex premortui fratris successione.
- 74 Traditur, in terminis d. ord. bona pertinere ad filios eiusdem matrimonij, & sic ad fratres defuncti ex utroque latere, exclusis ijs, qui ex vna tantum parte fraternizant, licet ab ea, bona de quibus agitur, obuenissent defuncto fratri.
- 75 Agitur de ord. lib. 4. tit. 105. & traditur, eam locum non habere in sexagenario uxorem ducente, contra Francisc. de Cald.
- 76 Traditur, mulierem quinquagenariam nubentem, non communicare bona cum marito, nec pro tertia parte, de qua potest, ad libitum disponere, & num. 77.
- 78 Ampliatur ord. d. tit. 105. ut procedat in quinquagenaria nubente cum liberis successores legitimos habebat, quanuis antea nupta non fuisset.
- 79 An quinquagenaria, que nupsit liberos habens, pristinam bonorum administrationem recuperet facta vidua?
- 80 Intelligitur ord. d. lib. 4. tit. 105.

71. ...
72. ...
73. ...
74. ...
75. ...
76. ...
77. ...
78. ...
79. ...
80. ...

RILEY

M 4

RELECTIONIS L. TITIÆ,

si non nupserit. ff. de condit.

& demonstrat.

TERTIA PARS.

De legibus, quæ contrahendi matrimonij libertatem impedire, videntur.

POS Tquam de conditione, si non nupserit, ac de conditione, si nupserit, & de modo, ut non nubat, ac de, ut nubat, modo, diximus; & negatiuam conditionem ab homine inunctam, pro impleta haberi, similiter & modum, in. 1. & 2. parte tradidimus, idque speciali quodam legis beneficio, ne talis conditio, aut modus nuptijs impedimento foret: consentaneum est, ut, qui de hominis dispositione, tam in. 1. quam in. 2. parte scripsimus, in hac vltima, de legis dispositione agamus, quæ nuptijs impedimento quoque esse, videtur: Adeo, namque, libera, & spontanea voluntas, quocumque obstaculo remoto, in contrahendis nuptijs, veteribus, & recentioribus jurisprudentibus, curæ fuit, ut illius fauore & intuitu, non solum, non valere, tradiderint, supremas hominum voluntates, quas alioquin, tanquam leges, fore obseruandas, leges ipsæ iuculcauerunt, sed etiam, nec leges ipsas valere, quæ quale quale nuptijs impedimentum præ se ferunt, audacter contendunt. Huius rei frequens apud scribentes exemplum esse, solet lex, quæ pœnam exheredationis imponit filiabus, ante vigesimum quintum ætatis annum, sine parètum consensu nubentibus, qualis à contrario sensu lex est, secundum receptam

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

receptam sententiam (aduersus quam tamen cum alijs contendit Barbof. in loco statim citando sub nu. 33.) in Auth. vt cum de appellat. cognoscit. §. aliud quoque capitulum, versi. causas etiam, in fin. collat. 8. & in Auth. sed si post C. de in officios. testament. qua de re, in sensu proprio & directo, peculiarem nos legem habemus: & eadem legem esse apud Francos, refert Costanus quaestionum iuris c. 12. in fine lib. 1. in quarum legum gratiam frequens illa & difficilis quaestio, disputanda & examinanda erit, an legum decisio valeat, quae talem penam filiabus imponit, de quo ultra alios latissime agunt Hispanus Menchac. de success. creat. lib. 1. §. decimo, a num. 623. cum multis sequentibus, & noster Barbof. in l. 1. 4. part. a nu. 35. cum sequentibus. supr. solut. matrim.

Regia vero lex nostra in li. 4. ord. tit. 88. §. 1. non contenta fuit, parentis arbitrio, quo irrequisito, filia nupsit, penam hanc committere, sed expressè disposuit, eam, quae ante vigesimum quintum aetatis annum, in suum corpus peccauerit, aut, sine consensu patris, aut patre orbata, sine consensu matris nupserit, ipso facto exhereditata manere, & exclusam ab omnibus parentum bonis, quamuis in testamento non declaretur exhereditata: Et idem est, si sine aui, auique consensu nupsit, vt traditur in §. final. eiusdem legis. Quae sane lex, dum filiae nubenti sic penam imponit, nimis dura videtur, sed durior in §. 3. eiusdem tit. dum filiam, quae matrimonialiter se tradidit digniori, quam posset, a parentibus tradi, illis permittit, si velint, ad dimidia legitimae exheredare.

2 Non desunt autem plurimi, & magnae auctoritatis viri, qui affirmant, leges, quae nubentibus filiabus sine consensu parentum, penam exheredationis imponunt, minimè valere. Atque ita esse decisionem Ioan. Andr. ordinariam, & communiter approbatam in c. statutum in 1. de haeretic. lib. 6. testatur

Felin.

Felin. eam, cum multis quos refert, secutus in c. Ecclesia Sanctę Marię, n. 59. de constitutionib. sequitur, & cōmunē etiā dicit laf. in d. Auth. sed si post n. 5. & ex alijs cōmunē tradunt Mench. d. §. decimo, n. 628. Barbof. vbi supra, n. 35. ad fin. Cou. de spōsalib. 2. p. c. 3. §. 8. nu. 6. vbi nuncupatim affirmat, leges Castella nō valere, quę hac exhæredationis pœna multāt filias, sine cōsensu parentū matrimoniū cōtrahētes, & plurimos referens Molin. de Hispan. primogen. li. 2. c. 16. n. 6. Vt mirū sit, insignē regiū Senatorē Antoniū à Gam. scripsisse in decisione Lusitana 314. n. 3. ex dictis Cou. in præcitato loco, ac Decij conf. 231. validā probari regiā nostrā ord. cū magis vterque probet, tales leges iure canonico esse sublatas, & vim legis nō habere, quę pœnā exhæredationis irrogat filiabus, sine cōsensu parentū se nuptui dātibus, idq; non solū procedere, si filia viro digno nupsit, sed etiā si minus digno, ac etiā turpi, tradidit Dec. d. cōf. 231. num. 5. versic. præterea, & in l. nuptias, n. 14. infr. de reg. iur. sed circa dotem, si filia nupsit indigno, ad eam non fore patrem cogendum, si aliunde maritus possit, alere vxorem, si verō digno nupsit, ad eam semper cogendum, communiter esse receptum, constat ex Couar. vbi sup. num. 7. & Molin. d. c. 16. num. 7. & 8.

3 Et in prædictam sententiā contra legis valorē, trahuntur doctores, quia & si iure civili, ad matrimonia filiorū, requiratur cōsensus parentū, quorū in potestate sunt, l. 2. sup. de ritu nuptiar. l. si vt proponis 2. C. de nupt. prin. cip. instit. cod. tit. tamē de iure canonico (cui hac in parte standum erit, iuxta, c. fin. de secund. nupt.) sublatū hoc extat, vt cōcludit gloss. in l. Paulus, sup. de stat. homin. & probatur in c. sufficiat 27. quæst. 2. vbi gloss. notat, & notat etiā gloss. in c. fin. 32. quæst. 2. & in c. 1. de desponsat.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

impub. tradit. Dec in. d. l. nuptias, nu. 8. & est receptissima sententia apud vtriusque iuris interpretes, quā, paucis obnitētibus, probat Cou. in d. c. 3. § 8. n. r. & eā denique sacrosācta Tridētina Synodus cōfirmat, sub anathematis p̄na cōtrariā damnās in sess. 24. c. 1. de reformat. matrimon. vnde in quēstione nostra, inquit doctores, nullā p̄nam filiā mereri, quæ lege permittēte cōtraxit; quia quod legitime factum est, nullam p̄nam meretur. l. Gracchus C. ad l. Iul. de adulter. c. qui peccat. 23. qu. 4.

Deinde mouentur, quia matrimonia, omnimoda libertate gaudere debēt, nec p̄næ metu cōstringi possunt, c. cū locū, c. Gemma, de sp̄salib. quibus addo sacrosāct. Synodū Trid. d. sess. 24. c. 9. de reformat. matrimon. tēporalibus dominis, sub anathematis p̄na ipso facto incurrenda, præcipientē, ne minis & p̄nis, ne denique, quouis modo, directē, vel indirectē, subditos suos, vel quoscuq̄ue alios cogant, quominus libere matrimonia contrahant; porro videtur, non posse negari, sæcularem principem, saltim indirectē subditos suos cogere, quominus libere matrimonia contrahant, qui sine consensu parentum nubentibus, p̄nam exhæredationis imponit, qua, nulla filiis durior & acerbior esse potest, cum, non solum bonorum, sed bonæ etiam famę, apud bonos grauesque viros, jacturam secum trahat, l. ea quæ pater C. ex. quibus caus. infam. irroget. l. Papinianus, in fine principij, sup. de inoffic. testament. l. multi non notæ, junct. glossa ibidem ff. de liber. & posthum.

4 Ex quibus multum periclitari videtur decisio Hispanarū legū, quib⁹ p̄na exhæredationis imponitur filiabus sine parētū cōsensu nubentibus: Nec ex, ex Menchacensis responso de success. creat. d. §. decimo num. 628. versicul. quid dicendum, cū nu. sequenti sustineri possunt,

sunt: is enim inquit, obligationem legitimæ filiorum, à iure civili, & lege positiva descendisse, & ideo eadem lege posse tolli, præsertim ex causa, qualem in præsentî, & honestissimam quidem secundū omnes, adesse, scripsit: Deniquè, ijs legibus, non pœnam quidem liberis imponi, respondit, circa res suas, aut quæ eis verè debeantur, sed magis, lucrum, & ipsarū legum beneficium illis denegari. Quod quidem responsum, in quo ille multū gloriatur, difficultatem minimè tollit, in primis enim, quod ait, in ijs legibus, non tam pœnā filiabus imponi, quā beneficium & lucrum denegari, negari utique potest, propterea quod, & viuis parentibus, si non verè debita, tamen quasi debita filiorum legitima esse dicitur, l. & quia sup. pro Soc. l. final. §. sin autem parentes, C. de curator. furios. & filiorum causa circa legitimā, non est de lucro captando, sed de damno vitando, ut manifeste probatur in l. final. C. de codicill. in versicul. si quis verò, ibi, non enim, par, eademquè ratio videtur, amittere debita, & lucra non capere. Adeo, ut & viuis parentibus, paternorū bonorū quodammodo domini existimentur, & post mortē illorum, non, hæreditatem percipere, videantur, sed magis liberam bonorum administrationem consequi, l. in suis. ff. de liber. & posthum. quem tex. ad alia, quæ congerit in propositum, & ex eo deducuntur, optimum dixit Tiraq. in præfation. l. si vnquam, num. 19. C. de reuocad. donat. igitur legitimæ portiónis respectu, multò magis, quasi domini & creditores dicentur in vita parentū, ut filiorum causam, in ea, non lucri captandi, sed damni vitandi, esse, dicere debeamus. Nec, quòd illius obligatio iure civili sit inducta, ut ait, (quanuis hoc sine controuersia nō sit) quidquàm ad rem facit, quia non ideo minus ob pœnam ex hæredationis, filix arcerentur, à contrahendo;

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

do, quod aliás volunt, matrimonio (á cuius spontanea, & absoluta libertate, tota hæc oritur difficultas & contro- uersia) quód, hoc, aut illo iure debita, legitima priuarentur.

Stat itaque, integra difficultas contra leges, quæ in prædicto casu pænã exheredationis decernunt, quas idcirco non valere, communiter obtinuit: quã etiam difficultatem non tollunt adducta per Barbosam ubi sup. num. 36. & sequenti, quo in loco, præfactam Mench. responsionem adducit, & sequitur, & Gam. d. decis. 314.

5 Verum, quia non fas est, dicere, nostros legistatores, absolutæ libertatis matrimonij, citra vllius pænæ timorẽ, satis æquẽ & prudenter cõmendatæ, & receptæ, tã iure canonico in d. c. Gẽma, quã civili, in l. Titia quẽ, in fr. de verb. obligat. non ita prouidos, & studiosos fuisse, prout, esse, oportebat: pro legis defensione, eiusque iustitia probanda, duo casus erunt distinguendí: primus est, quando aliquis, alicui, à lege, vel ab homine iubetur, copulari: secundus, quando pænã, non quidẽ tendit ad hoc, vt aliquis alicui copuletur, sed magis econtrario, né alicui, aut aliquibus copuletur.

6 In primo casu, intrepidẽ affirmandum erit, pænã, nullius esse momenti, siue á lege, siue ab homine imponatur, quia cũ eligendí matrimonij libertatẽ auferat, contra bonos mores est; & ita loquuntur in casu isto text. in d. c. Gẽma, & in d. l. Titia quẽ, & in l. Titio centũ. §. Titio centũ, in r. sup. eod. quod etiã in libertis constitutũ erat lege Ælia Sentia, inquã incidit patronus qui libertũ iureiurando adigit, né aliã, quã, de qua patronus ipse cõsenserit, vel nõ nisi collibertã, aut patroni cognatã ducat. l. intestato. §. si quis libertã, infra de suis & legitim. heredib. & hic est casus, quẽ sub anathematis pænã ipso facto

facto incurrenda prohibet Sancta Synodus dominis temporalibus & magistratibus in d.c. 9. *162.*

Quo fit, ut si princeps temporalis, sub aliqua pena (veluti amissionis bonorum, aut quavis alia) alicui subdito suo precipiat, ut certam aliquam, in uxorem ducat, anathematis pena ipso facto incurrat, huic casui praescriptam in d.c. 9. ubi idem traditur, si minis, aut quovis modo directè, vel indirectè, subditos suos, vel quoscunq; alios cogat, quominus liberè matrimonia contrahant, qua in re, quia preces potètiū, sunt minax tertètiū, caute & diligèter considerare debent magnates terrax, quo vultu, quouè supercilio, & quali prece alios togant, ut, cum quibus alias nollent, matrimonia contrahant. Ex hoc vero casu, illud tute colligitur, legè, quax, filia, nuptijs ei à patre quaesitis non cõsentiendi, penam exheredationis irrogaret, legis vim non habere, quia cõtra bonos mores est, aliquè pena ad matrimonium contrahendum adigere, & ideò ciuili, & canonico iure, & Sancta Synodo improbatum, in allegatis locis. Sed obstat tex. in c. 1. extra de adulter. ubi, Si seduxerit quis virginem, inquit, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem, qui tex. & si alternatiuo sensu accipiat, id est, ut dotet, aut habeat in uxorem, iuxta expositionem Ioan. de Anan. ibi n. 4. in princ. cui conuenit ord. nostra li. 5. tit. 23. in princ. & ita seruari in practica, tradit Gom. in l. 80. Taur. n. 8. in fin. & ubique obseruari, quidquid de iure sit, scripsit Clarus lib. 5. receptar. §. stuprum, versic. sed quæro, libertati matrimonij refragari videtur, multoq; magis tex. in c. sequenti eiusd. tit. dum corporalem penam imponit renuèti ducere in uxorem, mulierem, quam stuprauit. Lege verò regia, virginis stuprator, siue eam ducere nolit, siue illa, ab eo duci, nolit, tum luit in corpore, quãdo, vnde dotem præstare possit, non

Releclionis l. Titie, si non nupserit.

non habet in ære, & quod in virgine dicitur, d. titul. 23. in princip. traditur in vidua in. §. 3. qui est final. eiusd. tit. & iure civili, pro stupro cum vidua commisso, eadē imponitur pœna, quæ, pro stupro cum virgine commisso, dummodo honeste viuat. §. item lex Iulia, versic. sed eadem lege, instit. de public. iudic. in Regno vero Castellæ, de generali consuetudine, eam pœnam esse abolitam, nec vllam vnquam vidualis stupri condemnationem, vel accusationem se vidisse, testatur Gomes. d. l. 80. Taur. num. 14. & se nunquam vidisse aliquē pro stupro cum vidua commisso puniri, refert Iul. clar. d. §. stuprum, versic. cæterum.

8 Sed lege nostra regia in d. §. 3. de viduali stupro idem esse, dicitur, quod antea de stupro cum virgine commisso dictum fuerat, tribus tamen in persona viduę concurrentibus, videlicet, quod honeste viuat, quæ etiam qualitas de iurē communi requiritur in illa, d. §. item lex Iulia, versicul. sed eadem, & ibi glossa verb. viduā : & quod nondum vigesimum quintum ætatis annum excedat : & denique, quod apud patrem, auumve paternum commoretur, tunc enim, sub potestate parētis esse, dicitur, quoad hoc, cum verba illa, *Estando em poder de seu pai ou auo da parte do pai*, de potestate facti intelligi debeant, non de patria iuris potestate, cum ab ea, filia iam antea matrimonij contractu soluta fuisset per legem regiam lib. 1. tit. 87. §. 6. de quo est in Regno Castellæ l. 47. Taur. antequam, in eo regno ita etiā cōmuniter obseruabatur per leges fori, vt testatur Palacios in repet. rubr. de donationib. inter vir. & vxor. §. 43. num. 1.

Illa autem qualitas, quod vidua honeste viuat, non tam stricte accipienda est, vt solum per id tempus, quo stuprum admisit, honeste vixisse, spectemus : Nam, legi

locum

locum non fore, arbitror ex mēte ipsius, & si per id tempus, honestissimæ viduæ vitam ageret, quæ iam antea vidualem torum vel semel deturpasset, nec tantum, quæ antea stuprum passâ fuisset, inhonesté quoad hoc vixisse, dicemus, sed etiam, quæ, & si stupro coinquinata nūquàm fuisset, inhonesta tamen vitæ conuersatione dedecorata est, veluti si habitu, & ornatu vtatur, qui honestas viduas nō deceat: Est enim peculiaris quidam honestarum viduarum habitus, quem quæ exuit, iucunditatis suæ habitu ornata, honestatem ipsam vidualem exuere, non immeritō credetur, præterquàm si, aliquando sic facere, contingat, ex iusta aliqua causa, vt fecit honestissima illa & nobilissima Hebræorum matrona vidua Iudith, quæ aliquando exuit se vestimentis viduitatis suæ, & induit se vestimentis iucunditatis suæ, hæc tamen cōpositio non ex libidine, sed ex virtute pendeat, & ideo Dominus in illam, pulchritudinem ampliavit, vt in cōparabili decore omnium oculis appareret. Regulariter verò vnusquisque præsumitur esse talis, qualem eum esse, ostendit habitus, quem gestat, c. si iudex laicus, de sentent. excommunicat. lib. 6. tradit specul. lib. 1. tit. de aduocato. §. sequitur videre de vestibus aduocatorum, n. 1. & est optimus tex. in propositum nostrum in l. Itē apud Labeonem. §. si quis virgines infr. de iniur. quo in loco, si quis virgines appellasset, ancillari veste, aut, etiam meretricia vestitas, iniuriarum non tenetur, quasi virgines appellasset, (est autem appellare, blanda oratione alterius pudicitiam attentare, vt ibidem explicat Iurisconsult. in versic. appellare) sic ergo in casu nostro dicendū erit, eum qui viduam stuprauit, quæ honesto viduitatis indumēto, vti nō cōsueuerat, nō teneri legis pœna, quasi honestam viduam stupraasset.

Relectionis l. Titia, si non nupsit.

Idem esse reor de illa, quæ, & si honestam viduam habitu repræsentet, frequenti tamen inhonestorum hominũ conspectu, ac otiosis colloquijs delectatur, quæ, quàm periculosa sint, etiam bonorum virorum cū viduis adolescentulis, docet Apostol. 1. ad Timoth. c. 5. dicens, *adulescentiores autem viduas de uita.* Nec enim, quæ copore tatum intacta est, pudicè & honeste viuere, dicitur, si mentem corruptam habeat, vnde conditionem, *si honeste vixerit,* non implet, quæ, & si stuprum non patiat, inhonestam tamen virorum conuersationem admittit, vt respondit Bald. conf. 207. quia dicta domina Pagonissa, volum. 4. quem sequitur Couar. de sponsalib. 2. part. c. 7. §. 6. nu. 3. in fin. tradit Mantic. de conjectur. vltimar. volunt. lib. 11. titul. 19. num. 34. qui alios ad idem refert. In his igitur lex nostra regia d. titul. 23. §. 3. secundum verba ipsius non intelligetur, cum eas, & si castè viuere, contingat, honestè tamè viuere, (quod lex requirit) non dicamus, quæ honestos vidualis status mores & consuetudinem non obseruant. In quam sententiam conuenit quod tradunt doctores circa pœnam stupro in virginem cõmisso impositam in d. c. 1. & 2. de adulter. vt nempè locum habeat, & illorum iurium dispositio procedat, si puella quæ stuprum passa est, honestæ vitæ sit, aliàs vero non, & ita iura illa intelligunt scribentes, vt testatur Paris. conf. 160. difficultas vertitur, nu. 14. vbi in facti contingentiã ita consuluit, quem refert & sequitur Clar. d. §. stuprum, versicul. sed quæro, paulo ante finem, cuius argumento, idem non immerito, vel etiam á fortiori, in stupro cum vidua commisso requirendum erit pro dispositione legis nostræ regię in eo loquentis, quæ, vt locum sibi vendicet, honestatè aliàs in vidua expressè requirit: quæ etiã de iure ciuili requiritur in d. §. itè lex Julia, vers. sed cadè, & ibi

& ibi glossa, Paris. d. conf. 160. nu. 4. qui in virgine, & vi-
dua, tam de iure ciuili, quàm canonico æquè idē probat.

9 Ut verò reuertamur ad difficultatē tex. in. d. c. 1. & 2. &
ord. regiz. d. tit. 23. quatenus hominē, ad matrimoniū cū
certa muliere, cōtrahendū, metu pænæ coarctāt, respōdit
Innoc. d. c. 1. propē finē, id esse propter viri delictum, vt *no. foli*
in. c. 1. extrā de eo qui dux. in matrimon. quā, polluit per *de qua*
adulter. (vb̄itamē speciale id est propter cōsensū semel *no. j.*
præstitū quanuis tēpore vetito) quasi verò in pænā cō-
missi delicti, eligēdi matrimonij libertatē amiserit, quā
solutionē refert Anan. d. c. 1. n. 4. vbi alio etiā modo res- *al. foli*
pōdit, dicens, coactionē, de qua ibi, nō esse præcisam, sed *de qua*
causatiuam, posse quē matrimonij libertatem, pænīs le- *no. 12.*
galibus coarctari, non verò conuentionalibus. Sed cum
libertas illa, iure naturæ cuique competat, & contra
bonos mores sit, eam vinculo pænæ obstringi c. Gemma,
de sponsalib. l. Titia quæ, infr. de verbor. obligationib.
nihil interesse, videtur, an legalis, an cōuentionalis pæ-
næ vinculo obstringatur, tutius ergo respōderi posse, vi- *al. foli*
detur, legem non intendere, matrimonia vinculo pænæ
obstringere, sed potius mulieri, illatū stupro dānū, & in-
iuriā satisfieri: hāc verò satisfactionē, eo modo fieri, lex
intēdit, quo ea, adæquatē & cōgruēter fieri, possit: is au-
tē modus est, vt qui stuprū intulit, stupratā mulierē, sibi
habeat in vxorē, aut cōpetēter dotet, iuxta puellæ quali-
10 tatē. Circā quā, solēt practici nostri, in stuprata mulie-
re, vltā alia, formæ etiam pulchritudinem allegare,
quasi quæ pulchritudine præstat, præstantiorem dotem
habere debeat, exiguiorem verò deformis, cum é contra
videretur, quia pulchritudo ipsa, dos altera reputatur,
iuxta illud Ouidianum, dos est, sua forma puellis, cuius memi-
nit Tiraq. de legib. connubialib. l. 2. num. 46. qui multa

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

confert in laudem pulchitudinis, ante & post n. illum & Chassan. in Catalogo gloriæ mundi s. p. cōsiderat. 18. sed ultra ea quæ illi adducunt, cōducit in propositū Babylo- nica lex antiqua circa virgines collocandas, de qua He- rodotus in Clio, secundum quam, quotānis, quæ nobiles essent, in vnum locum deferebantur, vnde cunctarum speciosissima primò educebatur, præconisque voce, pu- blica subhastatione vendebatur pluris licitanti, ac deindē reliquæ sigillatim, pulchrioribus semper prælatis: vbi autem pulchrarum omnium auctio esset peracta, defor- missimam præco hastæ subijciebat, eamque ac deindē reliquas, ordine seruato, addicebat illis, qui minimo cō- tenti pretio, eas in matrimonium habere, volebant, pre- tium verò, quod cum deformibus dabatur, erat quod, à diuitibus licitantibus, pro speciosis antea datum fue- rat: hanc legem, prudentissimam, & honestissimam di- xit Herodotus, quæ tamen apud eos non perseueraue- rit; erat utique lex, Republicæ utilitati in contrahen- dis nuptijs maximè fauorabilis, nam & speciosæ nube- bant emptæ pretio, & deformes pretio dato, nec his, aut illis, propriæ dotis penuria impedimento erat; apparet verò ex d. legis instituto, deformes ampliori indigere dō- te, pro nuptijs condignè quærendis, quàm quæ specio- sæ sunt; atque idcirco videbatur formæ commendatio omittenda ab his, qui, pro illato stupro, mulieri, dotem præstari, contendunt: Cuius tamen contrarium obseruāt practici, vt diximus, nec quidem immerito, quia maiori affecta est incommodo, quæ, cum speciosa esset, stupra- ta fuit, quàm quæ deformis erat, cum illa, naturali pul- chritudinis dote adornata, commodius, cui condigne nuberet, inueniret, & ideò ad damni æstimationē forma est in consideratione, sicut & patrimonium, ad quod
haberi

haberi respectum, regia lex ipsa iubet. d. titul. 23. in prin-
cip. quia, nempe, commodiores, & digniores nuptiæ in-
uenirentur à diuite puella, si stuprata non esset, quàm ab
ea, quæ rei familiaris inopia laborabat.

11. Quòd verò corporali pœna afficitur, qui, virginem,
quàm stupro decepit, vxorem habere, renuit, in. d. c. 2.
de adulter. ad quam, in subsidium deuenitur lege regia.
dict. titul. 23. in princip. non est statutum in pœnam
non contracti matrimonij, sed potius in pœnam illati
stupri, nè aliàs, cum tanto seductæ mulieris incommo-
do, maneret impunitum, atquè ita, non, quia non duxit,
sed quia seduxit, imponitur pœna, quo sensu & explica-
tione sustinenda erit Innocent. responsio in. d. c. 1. pro-
pe finem, quam primo loco retulit Anan. ibidem. d. nu.
4. secundum quæ apparet, matrimonij libertatem, lega-
lis pœnæ vinculo non obstringi in. d. c. 1. & 2. & lege re-
gia. d. lib. 5. titul. 23.

12. De conuentionali verò est tex. celebris in. c. Gemma,
extr. de sponsalib. & in. l. Titia quæ, infr. de verbor. obligat.
l. Titio centum. §. Titio centum in. 1. sup. hoc titul.
l. final. in fin. C. de sponsalib. quibus probatur, non valere
pœnalem stipulationem, qua aliquis aliquam, in vxorẽ
habere, promisit, idquè, non solum si ab ipsis, inter quos
matrimonium contrahi, speratur, pœnæ promissio inter-
ponatur, sed etiam si à parentibus eorum. d. l. Titia quæ,
secus si ab extraneis, vt tradunt ibidem glossa, Bart. &
alij, & est cõmunis ex Abb. in. d. c. Gemma num. 9. & ex
las. d. l. Titia, num. 11. qui in num. sequenti explicat,
quis, quoad hoc, extraneus censeatur.

Quæ tamen conclusio, difficultate non caret, si qui-
dem sponsalia, quæ, futurarum nuptiarum reciproca
promissio, sunt, & à spondendo dicta ex eo, quòd moris
fuit

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

fuit veteribus, stipulari, & spondere sibi futuras vxores. l. 1. & 2. sup. de sponsalib. l. sponso, & Alc. ibi, infr. de verbor. significat. c. nostrates. 30. quest. 5. tradit Couar. in epitome de spōsalib. 1. part. c. 1. num. 1. vtroque iure valere, cōstat, & patet in vtriusque iuris titulis de sponsalib. nec tantum quæ iuramento firmata sunt, sed & quæ simplici promissione continentur, cum inter iuramentum, & simplicem loquelam, nulla debeat esse distantia, vt ex diuina authoritate traditur in. c. iuramenti. 22. quest. 5. & in specie notar Abb. post Hostiens. & Henric. in. c. de illis. in. 1. extrā de desponsat. impub. Idem Abb. in. c. ex literis. 5. Syluanī col. 2. de sponsalib. probat nobilis Hispanus, ac multis nominibus commendabilis Dom. Ferdinand. à Mendoça, lib. 1. disputation. iur. ciuil. ad titulū de pact. c. 4. num. 62. Adeò verò huiusmodi sponsalia valent, vt is qui ea primò absque iuramenti religione contraxit, & alia deinceps, cū persona alia, præstito iuramento, his non obstantibus, priorum sponsaliorum fidē adimplere, teneatur, vt notant Innoc. Ioan. Andr. Abb. Præpos. & Rauē in. c. sicut, de spōsalib. cōprobat Couar. d. 1. part. c. 4. in initio, num. 3. cū ergo reciproca promissio de contrahendo matrimonio, siue cum iuramento, siue absq; eo celebrata, valeat, valitura quoque videbatur accessoria ei pænalis stipulatio, iuxrà regul. accessorium, de regul. iur. lib. 6. præsertim, quòd pænę adiectio nihil aliud intēdit, quàm promissionē iure valentē adiuuare, & corroborare; nec deniq; illa matrimonijs libertati obstare videtur, vtpotè quæ, secluso pænę vinculo, datę in spōsalibus fidei, quam seruare, necesse est, alligata reperitur.

13 Obstat præterea grauitè prædictæ conclusioni. d. l. final. C. de sponsalib. vbi traditur, interueniētib9 arrhis in sponsaliorum contractu, accipientem tenei pænā dupli,

pli, aut, ex conuentione, quadrupli, coniugalē consensum præstare, is verò qui dedit arrhas, amittit eas, si matrimonio consentire recuset; porrò, nihil interesse, cõstat, quoad futuri matrimonij libertatē, an pœna committatur, vbi sponsalia datis arrhis cèlebrata fuerunt, an, vbi prætermissis arrhis, & tamē, quanuis stipulatio pœnalis reprobetur, arrharum datio permittitur iure canonico, ciuili, & regio Castellæ, vt tradit Palatios in repet. rubr. de donationib. inter vir. & vxor. §. 1. nu. 2. vbi de promissione arrharum idē æqnē scripsit, sed id inconsultò, & contra Bartol. ac communem sententiã in. d. l. Titia quæ, & Canonist in. d. c. Gemma, ex las. d. l. Titia, nu. 24. & sequēti. Hæc autem difficultas grauis est, circa cuius solutionē plurimum doctores laborauerunt, in. d. l. Titia, & in. d. c. Gemma, differentię rationem, inter pœnam, & arrhas sedulo indagantes, varij varias afferentes.

14 Prior vero difficultas, tametsi a scribentibus nõ tacta, leuis non est, præsertim stante sententia glossę finalis in fin. in. d. l. Titia, & in. l. 2. sup. de sponsalib. tenentis, in stipulatione interposita pro cõtrahendo matrimonio succedere obligationem ad interesse, contra eiusdem glossę sententiam in. l. si stipuler, infr. de verbor. obligationib. communiter approbatam, vt testantur Abb. d. c. Gemma nu. final. Imol. d. l. Titia, col. 3. Aretin. ibi nu. 6. & las. 16. quæ communis accipiēda videtur in casu pœnalis stipulationis, vt in ea nec ad interesse succedat obligatio, quia, cum talis stipulatio, iure sit improbata, nullius momēti esse debet. l. generaliter, infr. de verbor. obligat. in alijs verò tenēda videtur glossę sentētia in d. l. 2. cū in facti stipulationibus, obligatio succedat ad interesse. l. si quis ab alio, in fin. infr. de re iudicat. l. stipulationes non diuiduntur, versicul. Celsus, infr. de verbor. obligat.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

Atque ita, si id quod interest, in stipulatione venit, iuxta glossæ sententiam in d.l. Titia, & in d.l. 2. non parum augetur superior difficultas adducta contra d.l. Titia, & concord. quid enim refert, an metu pænæ, an eius, quod aduersæ partis interest, soluendi, ad matrimonium quis obligetur?

15. Sed pro solutione dicendum erit, diuersam esse rationem stipulationis pænalis in causa matrimonij, ac eius, quæ sine pænâ concipitur: qui enim mulieri centum pænæ nomine promittit, si eam, in coniugem nõ acceperit, directó & principaliter nihil aliud intēdit, quàm liberã aliàs contrahendi matrimonij voluntatem, vinculo pænæ obstringere, vt sic, vel factim coactam pænæ metu eam præstet, aliàs non præstaturus, atque idcirco talis stipulatio, vtpoté, quæ contrã matrimonij libertatem directó & principaliter concipitur, tanquam contrã bonos mores, omni iure improbata merito est. Illa vero, quæ pænâ caret, principaliter concipitur, non vt coacta voluntas nuptui detur, sed magis, vt libera voluntas, & consensus in futuras nuptias declaratur: qui enim stipulatione interposita, matrimonium contrahere, ad inuicem promittunt, nihil minus cogitant, ac intendunt, quam coacta voluntate matrimonio iungi, vtpoté, qui nihil magis quam liberam contrahendi voluntatem, & consensum in stipulationem deduxerunt; quócirca valitura merito erit talis stipulatio, quæ nec contrã matrimonij libertatem, nec quouis modo contrã bonos mores concepta ab initio reperitur: Nec, quòd alterum ex contrahentibus, præstiti consensus, ex post facto pœniteat, stipulationem ab initio iure valentem inuvalidare poterit, cum cuiusquæ rei origo, & initiu semper inspici debeat, tanquam radix futuri. d. l. i. iuncta glossa ibi verb. principium,

cipium, sup. de origin. iur. l. qui id quod, in princ. infr. de donationib. l. clam possidere, infr. de acquir. posses. c. 1. § ex eadem, de lege Conrad. tradit Barbosa in. l. post dotem, num. 75. sup. solut. matrim. Et attenditur id, quod principaliter agitur, non, quod in consequentiam, seu casu aliquo postea euenit. l. si quis nec causam, sup. si cert. petat. vbi Ias. num. 3. similia allegans, pro regula notat, quam in duob. num. sequentib. exornat, & in conf. 74. instrumentum, col. 2. versicul. secundo principaliter, & sequent. lib. 3. l. rogasti sup. illo tit. & vtrobiq. Bald. & alij, tradit Tiraq. de retr. lignagier. § 1. glossa. 9. num. 68. & pluribus de more adductis in. §. trigesimo eiusdem titul. gloss. 1. à num. 2. vsque ad sextum, Valasc. de Iur. Emphyteut. quæst. 17. num. 15. versicul. quæ verò.

16 Addo in confirmationem prædictæ solutionis, differentia rationem, quam inter pænam, & arrhas, pro solutione difficultatis, quam supra secundo loco adduximus, assignat Guid. de Suz. antiquus doctor, quem refert, & sequitur Bald. in d. l. final. in fin. col. 4. C. de sponsalib. Aret. d. l. Titia col. 6. & alij quorum meminit ibidem Ias. num. 21. versicul. tertiam rationem, nempe, ideo arrharum dationem valere, non vero pæna promissionem, quia arrharum datio, principaliter, non ordinatur in pænam contrahere nolentis, sed potius in signum & confirmationem præstiti consensus in sponsalibus, & ad euidentiorum eius probationem, vt in. l. quod sæpe, in fine principij sup. de contrahend. empte. Vnde quanuis postea contingat, aliquod ex illis matrimonij libertati impedimentum oriri, quia id, non principaliter ex actus natura, sed in consequentiam venit, impedimento esse non debet, quominus earum constitutio valeat, adducunt simile de panali stipulatione, qua,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

qua, principaliter libera testamēti factio impediri, nequit, & tamen in consequentiam alterius cōtractus impediri potest, ad quod allegant. l. final. C. de pact. iuncta l. si quis seruum, sup. de actionib. empt. sed hæc iura exemplo proposito non conueniunt, cum non loquatur in factioe testamenti, sed potius in pacto super aliena hæreditate, quod, principaliter in eam rem celebratum, non valet. d. l. final. & tamen sustinetur in consequentiam alterius contractus. d. l. si quis seruum, de quo per Bartol. in l. stipulatio hoc modo concepta, ad fin. infr. de verbor. obligat. Ultramontani autem doctores pro prædictæ difficultatis solutione, inter pænā, & arrhas, differentiæ rationem in eo ponunt, quia largius, & facilius promittitur, quàm detur, vt probat tex. in l. sed si ego, in fin. & ibi glossa, sup. ad s. C. Velleian. atque idcirco existimant, arrhas valere, quia realem exigunt traditionē, secundum cōmunem sententiā, non vero pænā, quæ verbo tenus constat, quæ differentiæ ratio, & si communiter recepta sit, vt tradit Imol. in d. l. Titia, col. 3. in fin. & Aret. ibi num. 7. versicul. in eadem glossa ibi, & hoc exceptis arrhis, & Ias. ibidem num. 17. eā tamen ipse post Bart. reprobat ibi nu. 21. vbi & in sequenti quatuor alias aliorum adducit, quarum nullam concludentem esse, fatetur, monens vt, quæ minus periculosa sit, teneatur: Minus autem periculosa, & vera magis, videtur ea, quæ Guid. de Suz. tradidit, cuius antea meminimus, atque ita vtriusque difficultatis solutio, ab vna, & eadem resolutione pendet. Et hæc ad priorem casum, pro regie legis nostræ, & similium interpretatione, præmissum supra.

17. Secundus casus, diuersæ longe rationis est, quia in eo,
 non cogitur quis pænæ metu, ad matrimoniū cum certa
 persona

persona contrahendum, prout in priori casu, (quod sane inciuile est, vt constat ex dictis, & plurima secum incommoda trahit, c. cum locum c. requisitum, de sponsalib.) sed potius prohibetur, a matrimonio cum certa persona contrahendo, quod, si ex causa fiat, & ita prohibitus, aliunde vxorem ducere, commode possit, improbū non est, vt in l. cum ita legatum l. hoc modo l. hoc genus legati, sup. hoc titul. Nec in isto casu, vt in præcedenti, ex tali prohibitione, incommoda queque, & infelix exitus oriri, sperantur, cum huic copulari prohibitus, alteri copulari, liberé possit: nec denique casus hic, vllibi reperitur prohibitus, cum primus reperitur nō semel, quia inter eos, non contemnenda differentia ratio est.

18 Secus, si persona alicuī nubere prohibita, non ita commode potest, aliunde nubere, quia tunc talis prohibitio, vt potē, matrimoniū impeditiua, reiicienda erit, iuxta d. l. hoc modo. Quod in filiabus regum, quæ pro dignitate non possunt habere maritos, nisi raros, facile posse cernere, notauit Costa. in d. §. si arbitrato, ampliat. 8. num. 1. in fin. vbi tamen in num. 4. de rapta muliere idem scribere, debuisset, vt quia non facile, nec ita commode, nisi raptori nubere, possit, non valeat Cæsarea constitutio in Auth. de rapt. mulierib. quæ raptor. nub. collat. 9. vbi mulierem raptam, si raptori nubat, bonis raptoris, alias sibi deferendis, priuat Imperator in pænā contracti matrimoniū: quæ sane pænā nō potest, nō videri matrimoniū impeditiua, nā illud etiā, cū raptore cōtractū valet de iure Canonico, per tex. in c. final. de raptorib. vbi gloss. & doctor. maxime Abb. & est cōmune ibi, quod passim doctores approbāt, vt testatur Paris. cōf. 170. n. 6. li. 4. Gom. in l. 83. Tau. n. 43. quod ex Sacro Concil. Trident. sess. 24. c. 6. de reform. matrimon. ita demū procedit, si rapta a raptore

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

à raptore separata; & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere, consenserit: Vnde præfata Iustiniani constitutio, veluti matrimonij impeditiua, non debet hodie valere, iuxta sententiam glossæ singularis in c. de puellis, 36. quæst. 2. quam alijs relatis sequitur Couar. in d. 2. part. de sponsalib. c. 3. §. 9. num. 1. & 2. licet contrariam teneat glossa etiam singularis in c. cum secundum leges, verb. certoque casu, de heretic. lib. 6. communiter approbata secundum Marc. decis. 2. nu. 3. Clar. lib. 5. recep. §. raptus, versicul. quarto modo, in fin. quam sequitur Cost. d. ampliatione 8. num. 4. ad fin. quia (inquit) potest, cæteris omnibus commode nubere locuples facultatibus raptoris, comitum, & sodalium: Quæ sane ratio non multum iuuat suam & communem sententiam, quia rapta mulier, præsertim, quæ natalibus clara sit, raptoris & comitum facultatibus locupletata, nõ ita commode alias condigni viri nuptias inueniet, sicut intacta antea inueniret, illibata pudicitia dote adornata, quæ melior est, quàm diuitiarum multarum dos; Quanto magis, quod euenire potest, vt illi ea rei familiaris inopia laborent, quæ, congruam dotem in alterius viri nuptias raptæ mulieri præstare, non valeat, quam, constat, pinguiori quàm antea indigere dote, præsertim, si virgo erat, & deflorata fuit, cùm virginitas ipsa, sit secunda dos, vt dicunt doctores in c. 1. extr. de adulter. inde tradentes, cum, qui virginem stuprauerit, si non ducat in uxorem, teneri, dotare eam ampliori dote, quam qua illa antea indigebat, habito, nempe, in datione dotis, deflorationis respectu, postquam, maior quàm antea requiritur. Denique prior sententia conformis est Sacrosanctæ Synodo in dict. ca. 6. vbi, raptorì (quem ipso iure excommunicatum, ac perpetuo infamem, omniumque dignitatum

dignitatum incapacem, cum omnibus, illi consilium, auxilium, & fauorem præbentibus declarat) mulierem raptam, siue eam, vxorem duxerit, siue non duxerit, præcipit, decenter arbitrio iudicis dotare, vt sic correcta maneat lex Cæsarea, quæ raptam mulierem, cum raptore nubentem, omnium bonorum raptoris pronunciat incapacem; quæ quidem meritò valitura non est, quia nuptijs, sacris Canonibus approbatis, impedimento est;

19 Ex hoc autem posteriori casu illud manifeste colligitur, quod licet valde iniusta, & iniqua esset lex, quæ penam exheredationis imponeret filia, quæ certæ personæ non nupserit, iuxta prioris casus positionem, tamē iusta erit, ac proinde seruanda, quæ penam exheredationis imponeret filie, quæ certæ personæ, aut certis personis nupserit.

20 Item iusta erit lex, quæ penam amissionis bonorum imponit ei, qui duxerit in vxorem, virginem aut viduā honestam minorem viginti quinque annis, absque consensu illius, sub cuius potestate, & in cuius domo puella viuit; etenim, quia hic, graui afficitur ab illo iniuria, recte potuit, ei penam amissionis bonorum imponi, & testibus ibidem præsentibus, (quod, in auxilium præbentibus, intelligendum est) huic applicanda in regia nostra ord. lib. 5. titul. 22. in princip. si illa, notorie dignius sic non nupsit, quam posset, ab eo copulari, cum quo commorabatur, vt ibidem in fin. quæ lex, contra matrimonij libertatem nequaquam est, cum, si ille penæ metu, huic puellæ, absque prædicto consensu nubere, prohibetur, alijs tamen nubere, commode potest, & libere.

21 Lex tamē illa regia, ex alio dura & difficilis videtur, nempe, quia penam amissionis bonorum, & annalis exilij imponituc etili n vxorē, virginē aut viduā, absque cōsensu

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

sci. su illius, apud quem ducta femina commorabatur, & tamē stuprum inferenti virgini, aut viduę eiusdem qualitatis, talis pœna imposita non reperitur in ord. d. lib. 5. titul. 23. vbi de stupro loquitur cum virgine commisso, & cum vidua minore & honestē viuente sub patris, auiuē potestate in. §. 3. pro quo, sola competentis dotis satisfactione, aut nuptiali iugo (quod, qua ratione procedat, suprà exposuimus) lex contenta fuit; quôcircâ dura nimis, & difficilis videtur ord. d. titul. 22. quatenus ibi, nuptias contrahenti pœna imponitur, quæ non imponitur stuprum inferenti in d. titul. 23. quasi sic, amplius luxuriam castitate habere, videatur, contra regul. l. his solis C. de reuocand. donationib. Qua propter, ad prædictam difficultatem tollendam existimo, legem regiam. d. tit. 22. intelligendam fore in illo, qui alterius domum ingreditur eo inuito, aut ignorante, matrimonij contrahendi causa cum virgine minore, aut vidua etiam minore & honesta, apud eum commorante; moueor ord. d. lib. 5. titul. 16. §. 1. quę, alienam domum ingredientem, explendæ libidinis causa cum muliere illic commorante, grauitèr punit, quasi, scilicet, ipso clandestino ingressu, domus domino infetatur iniuria, legali pœna plectenda, siue solius libidinis causa quis ingrediatur vt d. titul. 16. §. 1. siuè matrimonij causa in terminis d. titul. 22. Atquè ita lex regia hoc in loco, secundum legem d. tit. 16. §. 1. erit accipienda, & ad hunc casum restringenda, nec nouus interpretandi modus est, quo vna lex, tametsi posterior, trahitur ad aliam. l. sed & posteriores, sup. de legib. 22. Infertur deinde ex casu suprà posito, quod licet iniusta esset lex, quæ pœnam exheredationis imponeret filia, quæ, nuptijs sibi à patre quæsitis nõ consentiret, quia per eam, ad contrahendum cum aliquo matrimonium, metu pœnæ

pene cogere inuita (vt pro priori casu notauimus) sic tamen iusta, & rationabilis, ac proinde non dubie obseruanda, quæ pœnam exhæredationis imponit filia, quæ cuiquam, se matrimonio copulauit non requisita parentis voluntate: quia per eam, filia non ad contrahendum cogitur inuita, sed magis, si contraxerit, afficitur pœna, iuxta posterioris casus positionem.

- 23 Lex tamen, (vt diximus) in isto secundo casu ita demum valebit, si causam habeat in imponenda pœna, & insuper, si per eam, non impediatur mulier, aliunde nubere, iuxta d. l. cum ita legatum, cum leg. sequenti, supra hoc titul.

Vtrumque regiæ ord. inesse, nostrum modò erit ostendere: Et sane in presenti, de causa exhæredationis impositæ, filia irrequisito patre nubenti, constat; quia, & si digno, ac se digniori nupserit, patrem, cuius, in re graui arbitrium spreuit, iniuria spreuisse, videtur, atque ideo eam quoque, quod attinet ad successionem parentis, quem sic illa spreuit, meritò lex voluit spernere; Accedit, quia non est virginalis pudoris, eligere maritum, vt probat. l. in coniunctione. C. de nupt. ibi, *si puella, cultu uercundiae propriam noluerit depromere voluntatem.* Et habetur ex diuo Ambrosio in c. honoratur. 32. quæst. 2.

Ex quo respondit Bertrand. cons. 148. ponitur in facto. vol. 1. quod, & si conditio, si Titio nupserit, valida sit, ita vt mulier parere teneatur, alias non obinebit relictum. l. cum ita legatum, versicul. videamus, sup. hoc titul. de quo in prima parte supra egimus; tamen si puella, cui talis conditio iniuncta fuit, ex consensu patris alteri nubat, non erit excludenda à legato quasi conditione defecta, quæ honeste egit patris consilium & voluntatem in contrahendis nuptijs sequen-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

sequendo, & inhonesta, atque impudica videri, posset, si ab ea dissentiret: qua ratione, Bertrand. responsum d. conf. 148. se non mirari, ait Couar. de sponsalib. 2. part. c. 3. §. 8. num. 2. quem, ut illi assentientem, refert Matic. de conjectur. vltimar. voluntat. lib. 11. tit. 18. n. final. idē secutus, & notatu dignissimum dicens, pro limitatione d. l. cum ita legatum, versicul. videamus, l. Titio centum. §. Titio centum, in 1. sup. eod. Cui quidē limitationi ego non assentio, quoniam, secundum eam, defuncti voluntas, quę in conditione prædicta, iusta & legitima iure censetur, de facili frustrata maneret, si à patris arbitrio penderet, quò circa si talem conditionem, iustam & honestam putamus, etiam vbi iniuncta puellę fuit sub patria potestate existenti, iustum quoque illius implemētum fateri debemus, nec, quòd inhonestum virgini sit, refragante patris consensu, cum alio nuptias celebrare, iniustam testatoris voluntatem esse, probat, aut contra bonos mores, qui licité, illam, spe lucri ad nuptias cum aliquo contrahendas inuitare, potuit: quare, si honestum non est illi, contra patris voluntatem has nuptias appetere, iustum non est, contra testatoris voluntatem appetere legatum. Nec hoc igitur, nec illud appetat, ut ita, dum quod honestum est, eligit, quod iustum est, non cōtemnatur. Ex quibus Bertrand. sententiā non probo, in cuius confirmationem aliqua, & præsertim Baldi doctrinam conf. 357. incip. Nulla mulier lib. 1. adducit Pellaez de maioratu 1. part. quæst. 50. num. 8. vbi tamen eā non probat, & magis equam, quā tutam videri, scripsit. Ex prædicta vero sententia constat, honestum esse virgini, patris consensum & voluntatem sequi in nuptiis contrahendis, in honestum verò & inde eorum, ad has, illo in consulto conuolare: ad quod alia adducit Couar. d. §.

d. §. 8. num. 2. atque ita de causa constat, qua lex exheredationis pena insequitur filias sine parentum consensu nubentes, quod verò pena hæc nuptijs impedimento non sit, constat, quia per eam non prohibetur filia aliunde commodè, & sine pena nubere, si quidem lex, hoc parentis voluntati commisit, qui magis de filio, quam de se ipso sollicitatur. I. isti quidem, in fin. sup. de eo quod metu. caus. §. sed veteres inst. de noxalib. action, cum plurimis, quæ de amore parentum in filios latissimo sermone congerit Tiraq. in præfatione l. si unquam à num. 7. Cod. de reuocand. donat. & semper lex de patre confidit, quod bonum consilium, & curam pro filia habebit. I. nec in ea versicul. ideo autè infr. ad. l. Iul. de adulter. l. fin. Cod. de curator. furios. præsertim in quærendo marito; quod est officium paternum. I. qui liberos supr. de ritu nuptiar. in quam rem optime conuenit illud Euripidis in Andromache, cuius meminit tex. in. d. c. honorantur, vbi, in persona Hermionis ab Oreste ad nuptias requisitæ, ait, *sponsaliorum quidem meorum pater meus curam subibit, neque meum, decernere hæc.*

Deniquè, non semper in nuptijs filiarum, lex exigit voluntatem parentum pro pena exheredationis vitanda, sed vsquè ad vigesimum quintum ætatis annum, quo exacto, impune, cui velit, nubere puella potest; nec iam hoc tempore, nuptias sibi cõdignas difficulter inueniet, quæ antea inuenisset, si quidem florida adhuc est ætas, & apta coniugio, ei que pro dignitate quærendo, maturo consilio, magis conueniens.

24. Secus, si ad quadragesimum vsque ætatis annum, vel circiter, lex hoc, de patre confidisset, quia non ita facilè, & comode, quadragenaria, cui dignè nubat, inueniet, sicut antea inuenisset; vndè si ad hoc vsquè tempus lex,

O

patris

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

patris consensum desideraret, nuptijs impedimento esse, videretur, ac proinde veluti contra bonos mores, & contra libertatem matrimonij iure naturali vnicuique competentem, non valitura videretur.

25 In cuius rei gratiam, notabilem adduco sententiam, secundum quam consuluit Francisc. de Aret. conf. 67. diligenter, & mature considerato. col. 1. versicul. venio ad primum, & probat Ias. in Auth. cui relictum, col. 1. in fin. 4. limit. C. de indict. viduit. tollend. tradit Cost. d. §. si arbitrato, ampliat. 8. num. 1. Mantica. de coniect. lib. 11. titul. 19. num. 7. Quod scilicet, viduitatis conditio insecta virginis legato, quam etiam hodie non valere, constat, si ad certum tempus restricta sit, quo elapso, commodè possit, puella nubere, rectè valet, quia tunc, magis cura mariti quærendi, quam viduitas, iniuncta videtur, ac proinde puella legatum perdet, si nubat antè tempus in conditione præfixum, vt est tex. quem solennem vocat Ias. vbi sup. in, l. si vir vxor. §. final. vbi Bartol. & alij (*ista est in puella* in meo libro est. §. iste sub. l. sed si hoc) sup. hoc titul. & ita communiter est receptum, teste Cost. d. §. si arbitrato, ampliat. vltim. num. 16. Secus verò, si ita longum sit tempus conditioni præscriptum, vt eo transacto non possit mulier, commodè nubere, quod iudicis arbitrio Ias. relinquit, tunc enim sine dubio non valebit conditio, quæ fraudulenter, & indirectè saltim, nuptijs impedimento esse, apparet, vt tradunt suprà citati; qua sane sententia, notabiliter, & à fortiori confirmatur nostræ legis de cistic; nam, si non improba iudicatur conditio ab homine adiuncta, quæ viduitatem ad certum tempus iniungit omninò, multò minus improba iudicabitur ea legis

gis decifio, quæ, vlllo tempore non nubere, non præcipit, sed magis, non nifi arbitrato parentum nubere, quæ conditio, leuior est quàm illa, ac proinde, eam à fortiori valere, probat Cost. d. ampliat vltim. numer. 16.

Quod obiter erit adnotandum pro limitatione sententiæ, secundum quam indicatum fuisse, tradit Anton. à Gam. decif. 314. numer. 3. de legato à matre filio relicto, adiecta clausula, si vxorem duxerit cum licentia, & voluntate patris, nam, licet hæc conditio non valeat ex. d. §. si arbitrato (quem, etiam locum habere in conditione relata ad patrem, tradit Eman. d. ampliat, vltim. numer. 13.) tamen, si ad certum tempus, quo legi fraus non fiat, arbitratus conditio reprimatur, rectè valebit, & ideò, si èo spreto filius interim vxorem ducat, lucro relicti priuabitur, ex supra dictis: Vnde lex civilis, & regia, licet, non nisi arbitrato parentum, puellas nubere, intendat metu pænæ, hoc tamen, quia non in perpetuum, nec indefinite definiuit, nec denique ad tempus ita longum, quod, iam opportunum, & aptum coniugio non sit, nuptijs impedimento esse, non videbitur, magisque lex, adiecta pænæ, munus paternæ obedientiæ, & curam dignas quærendi nuptias, quàm earum impedimentum iniunxisse videtur.

Atque ita prædicto communi doctorum placito in præcedentem sententiam, legis nostræ validitas, & defensio, non dubie comprobata apparet, tametsi communis illa sententia, quam nec probasse, nec improbasse, visus est Costa tam in. d. ampliatione. 8. numer. 1. quàm in. d. ampliatione final. num. 16. in fine, mihi tuta visa non sit.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

26 Enimvero, multæ sunt leges, quibus, non nubendi conditio in testamento scripta, remissa legitur, nulla facta distinctione temporis, quã, utique credibile est, quod fecissent, si probassent, sicuti circa locum, & personas fecerunt. l. cum ita legatum. l. hoc modo, supra isto titulo. Nec enim, ad certum tempus restricta viduitas, minus nota, minus vè notabilis erat, ut omitti debuisset, si iure probaretur, iuxta Iuriscons. documentum in. litem apud Labconem. §. ait prætor, versicul. ea enim, infra de iniur.

Quinimo æquè à lege damnatur hominis præceptum viduitatem iniungens ad tempus, ac in perpetuum ut. l. intestato. §. si quis libertam, infr. de suis & legitim. hæredib. cui nõ obstat tex. in. l. penult. infr. qui & à quib. manumiss. qui cõmunem sententiam non parum iuuat, nec tex. in. d. l. si vir vxori §. final. sup. eod. qui pto ea adducitur, queis inferius respõdebimus, perpenla prius ratione negligendæ temporalis viduitatis ab homine præcepta. Pro cuius explicatione recurrendum est ad causam, & rationem, ob quam conditio, si non nupserit, in testamento scripta, pro nõ scripta habetur, cuius rei ratio, ad publicum Reipublicæ fauorem spectat, qui versatur in contrahendis nuptijs, ut proles edatur, & ciuitas liberis hominibus repleatur. l. i. sup. solut. matrim. & obseruauimus supra in priori parte, ad intellectum nostri textus, quæ quidem ratio, etiam in conditione, *si non nupserit*, ad certum tempus restricta, locum sibi vendicat, quanuis enim puella, cui talis conditio iniungitur vsquè ad vigesimum quintum, seu tricesimum, putã, ætatis annum, possit deindè nupta, multorum liberorum parens fieri, tamen negari nequit, quod si citius nupserit, ex quo viripotens facta fuit, plures edere, potuisset, præsertim si ven-

si ventre fecunda esset, aut saltem citius prolem ederet; quæ, citius Rempublicam iuuare, posset, in quo etiam fauor illius versatur; et in masculo Idem est, quinimò euenire potest, vt dum, temporalis viduitas spe lucri obseruatur, perpetua inducatur propter superuenientis casus necessitatem, quid enim, si mulier, dum tempus conditioni præfixum expectat, vt nubere possit adepto legato, interim morte præuenta sit, aut perpetua aliqua infirmitate, quæ, & nuptiarum, & procreandorum liberorum spem adimat? Igitur rationi legis conueniens apparet, vt viduitatis conditio in testamento scripta, nec ad tēpus restricta valeat, dummodo persona, cui adscribitur, eius ætatis, & valetudinis sit, in qua naturaliter, generare, possit; nam si horum alterutrum desit in illa, putá, quia morbo aliquo laboret, quo stante, secundum naturam, gignere, nequeat, quanuis iam nubilis sit ætatis, in tempus sanæ valetudinis dilata conditio, semper valebit, in quo demum casu communem sententiam probo.

- 27 Tametsi in eo nimis obstare, videatur Bart. & communis doctorum resolutio in. l. i. supr. solut. matrimon. tradentium, mulieri, ex accidenti sterili factæ, competere dotis priuilegia, & si ea, suscipiendæ prolis causa concessa iure sint, quam communem sententiam tradit, & defendit ibidem Barbosa. i. part. ex num. 82. versicul. Vt igitur clarius, secundum quam resolutionem dicendum videbatur, conditionem, si non nupserit, non valere in ea, quæ ex accidenti, vt putá, superuenientis morbi casu sterilis facta est, nec posse, in incertum restituendæ salutis tempus suspendi: sed communi sententiæ responderetur, quod diuersa

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

ratio sit in casu illo, ac in isto; Nam hic agitur de hominis voluntate circa rem suam, quam lex valere, non voluit, propter Reipublicæ fauorem, qui versatur in contrahendis nuptijs, vt proles edatur, & sic, cum causa illa immediata, suscipiendæ, scilicet, prolis, interim cesset, cessare quoque legis dispositio interim debuit, vt vltima voluntas obseruetur, quandiu absque vlllo publici fauoris dispendio obseruari potest: At vero dotis priuilegia, & si competant mulierî sterili ex accidenti, in qua idcirco eorundem concedendorum immediata causa locum habere nequit, nempe, prolis susceptio, tamen id generalis legis beneficio prouenit, absque alicuius, in rei propriæ dispositione, præiudicio; Denique in illa, quam proponimus, non absolute viduitatis conditionem valere, dicimus, sed in tempus infirmitatis, quæ suscipiendæ proli obstaculo sit, & impedimento, quo sublato, & sublata conditio manebit, tametsi in perpetuam viduitatem scripta fuisset.

Quid verò circa dotis priuilegia, in muliere à natura sterili, dicendum sit, luculenter agit idem Barbosa, d. 1. part. 1. 1. ex num. 86. versicul. Quoad secundam, qui num. 99. cum magis communi sententia probat, in ea, priuilegiorum concessione cessare, per tex. in l. adigere. §. quâuis, infra de iur. patronat. cum glossæ sententia in l. adoptiuû §. patronû, verbo, né nubat, supra de in jus vocand. & Bald. in l. conuenticulam, numer. 1. C. de Episcop. & cleric.

28 Superiori autem sententiæ, qua resoluius aduersus communem, non valere conditionem, *si non nupserit*, ad tempus restrictam, non obstat text. qui pro communi adducitur, in dict. l. si vir vxori. §.

final.

final. *suprà eod.* nam in illo text. *impuberum liberorum cura postulabat, vt conditio in pubertatis tempus dilata valeret, quorum intuitu, & fauore, temporalem viduitatem matri a testatore iniunctam valere, non dubie probat tex. ibi, quia magis cura liberorum, quam viduitas iniungeretur, vt sic, si impuberes non extitissent, nec temporalis viduitatis conditionem, in muliere valere, magis probet ille tex. atque ita, pro ea, quam defendimus contra communem, sententia retorqueri, potest. Peculiaris verò & constans ratio quaedam est, ob quam, propter impuberum liberorum curam, & officium; talis conditio admittitur, quia, scilicet, cum aliàs legis beneficio, suscipiendorum liberorum causa, remittatur, inciuile erat, susceptorum curam, in qua etiam publicus Reipublicæ fauor, & vtilitas versatur, omittere, suscipiendorum intuitu, & respectu: denique, Reipublicæ fauor, qui in suscipienda prole, non dùm certa consideratur, ad hoc, vt conditio remittatur, considerari, multo magis debuit, in prole iam suscepta, & certa, ad hoc, vt admitteretur.*

29 Confirmatur hic intellectus ex tex. in. l. penult. infra qui & à quib. manumiss. vbi, eque impuberum liberorum cura, in causa fuit, vt patronus, qui libertam iureiurando adegit, né liberos impuberes haberet, contra legem Æliam Sentiam fecisse, non videretur, in quam, certum est, quòd incidit, qui libertam iureiurando adegit, né intrà certum tempus haberet. l. intestato. §. si quis libertam, infra de suis & legitim. heredib. atque ita concordat Accurs. in. d. l. penult. tex. ibi cum. d. §. si quis libertam, sequutus Azonem.

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

Secuudum quæ apparet, præceptum temporalis viduitatis non excusare, semota impuberum liberorum cura, yndè destrui videtur fundamentum, quo antea, sustinere, contendebamus, legum decisiones, quæ filiabus, ad certum vsque tempus sine parentum consensu nubentibus, pœnam exhæredationis imponunt.

- 30 Sustinentæ nihilominus eę sunt, quia in ijs legibus viduitas ad tempus, absolute non iniungitur, sed intenditur, né intra certum illud tempus, quod legislatori eonueniens visum fuit, filiæ sine parentum cōsensu nubant: quod præceptum, absolutam ullius temporis viduitatem secum non portat. Quòd si dicatur, quale quale nuptijs impedimentum portare, quæ nõ debent, ex alieno arbitrio pendere, adeó vt & si puellæ legatum relinquatur si arbitrato parentum nupserit, nubendo cui velit, obtineat legatum, remota arbitratus conditione, quæ nec ad patris arbitrium relata valet, vt suprà tradidimus ex Costa. d. § si arbitrato, ampliacione final. num. 13. vbi num. sequenti in fine citat Aterin. cons. 67. id in matrè securè admittentem, & in patre Aymon Saullian. cons. 1. numer. 3. quibus additur noster Gama id in patre probans, & in senatu iudicatum referens decis. 314. numer. 3. propé finem: Respondendum erit obiectioni huic, non procedere argumentum de dispositione hominis, ad legis dispositionem, quippe qui, maior est legislatoris potestas, quàm hominis, & idcirco quod ille potest in legis sanctione, non potest hic in ultimæ volütatis suæ ordinatione; Deinde etiã respondetur, latores legü, de quibus agimus, parētū consensum, in nuptijs filiarū, pro vitanda pœna non requirere perpetuo, sed ad tempus, quod contrahendis nuptijs incongruum
non

non est, idquæ ex generali, legitima, & honesta causa, quam supra expendimus, lege decerni potuit, quanuis hominis dispositio, sine lege, in testamento suo iubere id, non possit. l. nemo potest, sup. de legat. prim.

Dixi, hominis dispositionem, sine lege, in testamento iubere, non posse, mulierem non, nisi de parentum consensu, ad certum vsquæ ætatis annum matrimonio copulari, quasi, nec ad certum tempus, & ad parentis personam coarctata arbitratus conditio valeat.

31 Quam tamen valituram, sine dubio credo, stante lege, seu statuto, pænam exheredationis, filiæ imponente, quæ sine parentum consensu nupserit, ante certum illud ætatis tæpus. Quó fit, vt si hodie puellæ quidquam relinquatur sub conditione, si ante vigesimum quintum ætatis annum, non, nisi de parentum consensu, nupserit, si interim citra parentum consensum nubat, non adipiscetur legatum, quia talis testatoris voluntas, sine lege non procedit, sed legi potius conformis est, quod enim ille, lucri inuitamento, hoc lex, pæne metu prætendit, porro, iusta & legitima palam est testatoris voluntas, quæ legis dispositioni conformis est.

Quia veró lex in filia nubente loquitur, non in filio, in masculo prædicta sententia nõ obtinebit, in quo, eque ac in fæmina, admitteretur, admissio communi calculo, qui temporalem viduitatem in conditione admittit. Sed & si simplex arbitratus conditio in persona patris, aut matris, puellæ minori iniungatur, conditionem valere, puto, intrâ tempus á lege definitum, ita, vt si intra illud, spreto parentis arbitrio puella nubat, legatum amittat, sic Costæ, & aliorum, de quibus supra, sententia limitata, qui simplicem arbitratus condi-

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

conditionem, nec in parentis persona valere, probant, ut, scilicet, non procedat in puella, ante vigesimum quintum ætatis annum sine parentum consensu nubēte. Quæ quidem obseruatio, noua, & ad praxim utilis est, testatoris verò voluntati quàm maximè cōformis, enim, verò, qui ita legauit, *Maria fundum do lego, si non, nisi de consensu patris sui, nupserit*, æque voluit, ut Maria, quæ minor erat, ante vigesimum quintum ætatis annum, non, nisi sub patris consensu, nuptui traderetur, ac post, quod si maior in vnum, quàm in alterum vitæ tempus, defuncti voluntas conijcitur, profectò in illud conijcienda erit, quod prius est, & in quo præcipuè, propter fragile, & infirmum ætatis consilium, multis captionibus, multorum quæ insidijs exposita mulier est. l. i. suprà de minorib. cū ergo testatoris volūtas maiorem in priore, quam in posteriore ætatis tempore, locum sibi vendicet, aut saltem non minorem in vno, quàm in altero, & in illo iusta & legitima sit, utpotè legi conformis, eam quæ adiuuans, affirmandum utiquè erit, eam illo currente, valere, illo verò transacto, inutilem manere.

Nec inconueniens est, ut eadem conditio, ad tempus valeat, post tempus non, quia totum hoc à voluntate defuncti pendet, quæ in conditionibus primum locum obtinet, easquæ regit. l. in conditionibus, suprà hoc titul. quinimò, cum conditio, ad certum illud tempus à lege præfinitum restricta valeat, ut suprà ostendimus, utiquè, simpliciter prolata, ut in proposita specie, ex testatoris mente, potius ad legale tempus reducenda erit, ut ita valeat, quàm indefinitè accipienda, ut ita corruat, secundum regulam tex. in. l. 3. sup. de militar. testament. & in. l. quoties in. 2. sup. de reb. dub.

indub. secundum quam semper præsumitur, testatorem actum validum facere voluisse: quæ conjectura, & interpretatio pro validitate actus, potentior est alijs, & alias omnes tollit, & aliorum interpretationum regina dicitur à Ceph. consi. 51. num. 38. & 39. & pro regula ponit, ad quam primùm recurri debeat Mantic. de conjectur. vltimar. volunt. libr. 12. titul. vltim. numer. 13. vbi plurimos refert: & simile est, quod crebro dicitur, quia testator, indubio præsumitur, cum legis dispositione dispositionem suam conformare, voluisse, vt tradunt Barr. numer. 4. & alij in l. hæredes mei. §. cum ita, & in l. hæredibus §. 1. infra ad Senat. consult. Trebell. saf. in l. 3. numer. 26. sup. de legat. prim. quo argumento, ac voluntatis conjectura inde collecta, ad varios iuris articulos sapissimè scribentes vtuntur, vt constat ex relatis à Mantic. de conjectur. lib. 6. titul. 6. num. 8.

Sed iam, ex supra dictis defensa manet iustitia, & validitas nostræ legis regię d. lib. 4. titul. 88. §. 1. quam luculenter more suo explicat insignis Barbosa in l. 1. 4. part. à nu. 35. cum sequentib. sup. solut. mattimon. & eam tribus modis limitat ex num. 43. Ultra quas limitationes, tres alias addam, totidem prius, pro maiori eiusdem legis ornatu, ad eandem præmissis ampliationibus, eum declaratione vna.

32. Legem igitur declaro, vt habeat locum in filia, quæ vigesimum quintum ætatis annum nondum compleuit, quanuis eundè iã incepisset; Ne hic cõpletũ intelligo, de momento natiuitatis, ad nuptiarum momentum, sed quæ attigit supremum anni diem, quo, vigesimus quintus annus in ea perficitur, quasi iam eum ætatis annum compleuisset, legis vinculo liberabitur, cui interim subiecta manebat: itaque, quæ Calendis Ianuarijs

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

Ianuarijs nata fuit orto iam sole, vel etiam post solis occasum, vigesimo deinde quinto anno, incipientibus Calendis Ianuarijs, (quæ moré Romano, quo nos utimur, à media nocte incipiunt, & sequentis noctis media parte finiuntur, l. more Romano, supra de ferijs, quem locum explicat Anton. Augustin. libr. 4. emendation. cap. 13. licet alij aliter obseruent mensuram diei, vt tradit Gellius libr. 3. noct. Atticar. cap. 2. Ioan. de Sacro Bosco in libello de anni ratione, seu computu ecclesiastico, sub titulo de dieb. naturalib. & artificialib. & ex nostris copiose Tiraq. de retr. lignag. §. 1. glossa. 11. ex numer. 1.) vigesimum quintum etatis annum, quoad præsens intentum, cõpleuisse, dicitur. Quauis enim iure ciuili, diuersimodè secundum diuersas actiones computetur annus, vt magistraliter tradit glossa in l. 3. §. minorem, verb. momentum, supra de minorib. aliquando enim, de momento ad momentum fit cõputatio, vt in d §. minorem, in restitutionis materia: & ad præscriptionem requiritur, quod nouissimus totus dies sit elapsus. l. in omnibus, infra de obligationib. & actionib. aliquando, annus incæptus habetur pro completo, vt in Reipublicæ muneribus, & honoribus, fauoris causa constitutum fuit. l. ad Rempublicam, infra de munerib. & honorib. (quod, aliter constitutum est iure nostro regio ord. li. 1. tit. 93. in prin.) & in casu, l. qui filium. §. Fabius Anton. alias incipit, Sabinus, infr. ad Trebell. aliquando tandem, cõpletus dicitur annus, in initio postremi diei, & hoc, frequentius, & regulare est. l. anniculus 1. & 2. infra de verbor. significat. & sic cõputatur annus, ad testamenti factionem l. qua ætate, supra de testamēt. & ad pupillaris substitutionis durationem sic cõputatur ex recepta sētētia, quã, aduersus vigiliũ, & alios

in. §.

in. §. masculino, instit. de pupillar. substit. defendit Cost. in c. si pater 2. part. verbo, defunctis ante tempora pubertat. nu. 2. vers. ego tamen de testament. lib. 6. & in vsucapione, p. probat. tex. in l. in vsucapionibus, cum l. sequenti, infra de vsucapionib. l. in vsucapione, infr. de diuers. & temporalib. p. prescriptionib. tradit Conan. lib. 3. cōmentar. c. 12. num. 1. & in multis alijs iuris articulis, ad hunc modū anni cōputatio fit, quam ita obseruat cōmunis hominum consuetudo, ad quā hęc omnia reducenda sunt, vt asserit Conan. d. num. 1. versicul. At communis, & ideo, interpretationem hanc, semper omnibus legibus, constitutionibus, & edictis fore adhibendam, & pro regula seruandam, nisi aliud nominatim caueatur, monet ibidem, num. 4. in princip. Nec ciuili tantum, sed etiam Canonico iure, anni cōputatio, varia est, vt tradit glossa 2. in c. ad nostram, extra de regularib. glossa in c. subdiaconus 77. distinct. Felin. in c. cum vigesimum, num. 7. de offic. & potest. iud. delegat. Quauis, inquam, ita variē computetur annus, & in p. presenti, quia lex p. nalis est, videbatur, quod annus incaptus, pro completo haberetur, vt filia vigesimum quintū atatis annum ingressa, nubens sine parentum consensu, p. nā legis euaderet, cum, odia restringi, fauores verō, conueniat, ampliari, p. ferri, stante glossæ sententia in dict. §. minorem, quæ totam hanc computationis varietatem tribuit fauori, aut odio subjectæ materiæ, quam sequitur glossa in dict. cap. ad nostram, & optimam appellat, ac ad eam semper recurri, dicit Afflic. lib. 2. constitution. rubr. 45. numer. 8. nihilominus tamen in p. presentiarum quælibet vltimi diei pars, quo perficitur vigesimus quintus atatis annus expectanda erit, nam, p. terquam quod communis illa glossæ sententiā secura

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

nō sit, quæ displicuit Connan. dict. cap. 12. numer. 2. ubi de vsucapionis termino, eiusque ratione disputat; nec etiam placet sententia existimantium, regulariter computationem fieri de momento ad momentum, nisi aliud reperiatur expressum, de quib. Tiraq. d. glossa 11. num. 20. Gom. l. 70. Tauri num. 25. verius enim est, regulariter anni mensuram, civiliter loquendo, & secundū cōmunem consuetudinem, ultimi dici initio compleri, iuxta d. l. anniculus. 1. & 2. quæ leges, palam est, quod ad civilem & communem loquendi usum respiciunt, non ad fauorem, aut odium dispositionis: Vera & constans resolutio est, quod, prius & ante omnia, ad statuentis verba attendi, debet l. quod constitutum, ubi notauit Bart. in princip. dicens, quod lex illa solet allegari in materia statutorum, quod non recedatur á verbis statuti, sup. de testament. nulit. l. si seruum. §. prator ait, versicul. non dixit prator, supra de acquirend. hereditat. & pluribus citatis tradit Tiraq. in l. si vnquam, verbo libertis numer. 4. C. de reuocand. donationib. Adeo vt, quantuis, lex pænalis sit, ab eius tamen verbis recedere, non liceat. l. prospexit infr. qui & á quib. manumiss. & in materia nostra, quod verba dispicienda sint ad anni computationem, probat tex. in l. si cui legetur ubi glossa, Bart. & alij sup. de legat. prim. Felin. in dict. c. cum vigesimum numer. 7. Connan. dict. cap. 12. numer. 3. & final. versicul. ex his, ubi hoc pro certo, ac regula tradit.

Qua vera, & communi doctrina præsupposita, notanda sunt verba regie legis nostræ dict. libr. 4. titul. 88. §. 5. quæ sic habent, *se algua filha ante que aja vinte e cinco annos.* & cæt. quæ verba vigesimum quintum annū cōpletum significant, nec enim, viginti quinque annos habere,

habere, dicetur, quæ vigesimum quintum nondum compleuit.

Pro quo facit Bart. sententia in dict. l. si cui legetur, numer. i. tradentis, quod ubi tempus ætatis apponitur per accusatiuum, adiecto verbo, ex natura suâ rem perfectam significante, quale esse, dicit, verbum, *peruenerit*, per iura quæ allegat, tunc, annum completum esse, oporteat, & ita intelligit tex. in dict. l. si cui legetur, & in l. non putabam, supra isto titul. secundum quam sententiam, idem dicendum erit, ubi tempus ætatis appositum fuerit per accusatiuum, cum verbo, *habuerit*, seu, *habeat*, ad enim verbum, rem perfectam significat, l. habere, infr. de verbor. significat. imò si verum amamus, hæc oratio, *antequam vigesimum quintum ætatis annum habeat*, ad quam rediguntur legis nostræ verba supra relata, vel, *cum vigesimum quintum ætatis annum habuerit*, quæ idem significat, proprius, ac multo magis enunciat, annum completum esse debere, quam illa, *cum ad vigesimum quintum ætatis annum peruenerit*, de qua Bartol. quod si contra Bartol. magis placeat sententia existimantium, accusatiuum, natura sua, etiam sine verbo rem perfectam innuente, anni complementum requirere, vt tentauerunt Dyn. Ray. & Baldus per text. ibi in l. si in annos, supra hoc titul. Petr. Cyn. Bald. & Alex. in dict. l. si cui legetur, ubi eos retulit, & secutus est Ias. num. 13. multo magis prædicta interpretatio ad ordin. nostram erit amplectenda, cum eius verba supra relata, in latinum eloquium conuersa, accusatiuum ferant. Atque ita, cum tempus ætatis, appositum sit per accusatiuum, quod, natura sua, secundum prædictorum sententiam, annu cõpletum desiderat, & per verbum, *habere*, quod,

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

quod, quia rem perfectam significat, anni perfectionem expostulat, manifeste apparet, in terminis nostræ legis ad euadendam panam, completum annum esse, oportere, secundum eiusdem legis verba, à quibus non est recedendum.

- 33 Completum autem intelligimus, non de momento ad momentum, nam huiuscemodi computatio, quannis ea aliquando Iurisconsulti nostri vtantur, naturalis est, & ad Astronomicam indagacionem pertinens, secundū quam, anni mensura, & cōputatio, solis cursui adæquat, & diuiditur in menses, dies, horas, pūcta, momenta, vncias, & atomos: Constat vero naturalis annus, qui secundum diuersos, diuersa principia habuit, vt tradit Ioan. de Sacro Bosco de computu ecclesiastico, titulo de anno solari, laté Cour. lib. 4. variar. c. 18. nu. 4. (qui & solaris dicitur, eo quód spatium temporis sit, quo, sol circumiens totum Zodiacum motu proprio, regreditur ad idem punctum, à quo digressus fuit) trecentis sexaginta quinque diebus, & vnius diei quadrante, id est, sex horis, quæ, confusionis vitandæ gratia, integræ supponuntur, cum reuerá, naturalis cursus solis, eas integras, & completas non absumat, sed illis, vnius duodecima pars, & hæc non ex toto, desit, & authere Sacro Bosco vbi supra. Vndé, post multas annorum reuolutiones, ex minutis illis spatijs, quæ in sex horis cuiuslibet anni, cōplementum solaris cursus exsuperant, decem dies collecti sunt, quos nostris temporibus detractos vidimus anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, ita vt anno illo post festum beati Francisci, quod celebratur die quarta mensis Octobris, sequenti die, decima quinta eiusdem mensis dies numeraretur: quod Gregorij decimi tertij motu proprio prouisum fuit, cau-
tumque

tumquē in posterum, vt debitis temporibus Pascha deinceps celebraretur. Ex prædicto autem sex horarum spatio, quoniam difficile esset, eas cuilibet anno continuare, singulis quadriennijs dies integer collectus, & insertus fuit, quod institutum à C. Julio Cæsare, refert Alc. in. l. cum bissexto, aliàs, cum bissextus, circa principium, versicul. sed hunc quoque modum, infr. de verbor. significat. & in eiusdem Cæsaris vita prodidit Sueton. Tranquilus. c. 40. qui dies, Febtuario mensi potius, quàm alij, non sine causa additus & intercalatus, ob quam causam, mensis ille intercalaris dicitur, d. l. cum bissextus, infine, bissextilem annum efficit, sic nuncupatum, (vt & hoc obiter in gratiam curiosi lectoris adnotemus ex Sacro Bosco de computu ecclesiastico titulo de año bissextili) quoniam eo anno, dies ille, qui, ad Calendas Martias, reuera sextus est, & sequens, qui intercalatur, sextus quoque nuncupatur, nam biduum illud, pro vno die habetur, vndè legentes, in matyrologio, bis pronuntiant, *sexto Calend. Martij*, duos dies ponentes super eandem litteram, & idcirco bissextus annus dicitur, in quo bis sextus ante calendas dies est, alij bissextilem nuncupari, autumant, quoniã annus ille, qui trecentos sexaginta sex dies continet, bis senarium numerum continet, vndè à senario numero in eo anno bis ita replicato, bissextilem appellari, dicunt, authore erudito & religioso viro Francisco Titelmanno de rerum naturalium consideratione lib. 7. c. 17. infine. Quod autem, biduum illud, pro vno die habeatur, vt nihil referat, an quis natus sit priori, an posteriore die, semper, namque, *sexto Calend. Martij*, eius natalis dies erit, ait Iuriscons. Celsus in. d. l. cum bissexto. d. l. 3. §. minorum, supra de minorib. quod, ad multas iuris actiones notandum est, quanuis, vbi dispositio

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

tractet de certo dietū numero, dies intercalaris, qui posterior est, etiā cōputetur quasi alius á priore, vt probat Alc. per tex. ibi in d. l. cū bissextus, versicul. fin. & fuit sententia Hugonis glossatoris antequam, quā refert Accurs. in l. 2. glossa finali in r. solut. infra de diuers. & tēporalib. p̄scriptionib. ob quā etiā causā, dies ille, bissextus dicitur, vt eū vocat Alciar. d. l. cū bissextus, quoniam, scilicet, bīdum illud, bis sextus, Calendarum Martij, dies est, posteriore veró, ex Ecclesiæ instituto celebratur festum beati Mathiæ Apostoli, vnde versus.

Bissextum sexta Martis tenuere calenda,

Postertore die celebrantur festa Mathiæ.

94 Hæc autem, ad naturalis anni mēsuram, qui proprio, & pleno solis cursu perficitur, spectant; sed nos, cum annum dicimus, nō ita stricta, curiosa, & astronomica cōputatione acceptum intelligimus, sed ciuilem intelligimus, qui constat ex trecentis sexaginta quinque diebus l. 4. §. Stichus si heredi, infra de statu liber. d. l. anniculus, 2. vbi Alc. in fine, & cum cōpletum dicimus, cum intelligimus, cuius vltimus dies incæpit, incipit autem more Romano, quo nos vtīmur, á media nocte, vt diximus supra, hæc enim anni computatio, ciuilis est, & secundum communem loquendi vsū, dicit. l. anniculus. l. & 2. quam intelligimus, cum annum completum dicimus, p̄terquā vbi aliud reperiatur expressum, vt in casu d. §. minorem: loquendi, namque, vsus communis, in moralibus actionibus primum locum obtinet, vt secundum eam verba intelligantur l. Labeo, versicul. non enim, sup. de supellect. legat. l. librorum. §. quod tamen Casius, sup. de legat. tert. vbi glossa finalis, Bart. in l. talis scriptura sup. de legat. primi: tradit Couar. de sponsalib. 2. part. c. 4. §. 1. num. 2. idem lib. 3. variar. c. 5. num. 1. & pro communi regula tradit Dec. cōf. 472. Testator, col. 2. versic.

2. versicul. in secundo dubio, pluribus exornat Tiraq. de retr. lignagier. §. 2. glossa 1. num. 6. vbi ex Abb. in cap. 2. notab. 2. de arbitr. tradit, communem loquendi vsum debere attendi, & propriæ significationi præferri in omni materia quantumlibet odiosa, & restringibili, idem Dec. d. col. 2. prædicta vero de anni computu, & complemento obseruatio, in iure nostro otiosa videri, non debet, nam vltra varias decisiones ad certum annorū numerum spectantes, plurimi sunt casus, in quibus diuina, canonica, & ciuilia iura, vnus anni termino vtuntur, vt constat ex adductis á Quintilian. Mandos. in regul. Cancell. regul. decim. quæst. 4. ex num. 12. ex quo loco nõ aginta casus cumulat, vnus anni termino terminatos, **3**omittēs alios. ¶ Atque his explicitū manet, pro interpretatione legis nostræ, ad quod vsq; ætatis tēpus, filia, sine parētis cōsensu nubens, ex hæredatior ē incurrat. Nūc ad eius ampliaciones deueniēdo, prima sit, vt lex habeat *not. 1. 2. p. 1. 2.* locum etiam in naturali filia: Nam, & hæc, vbi ei, alias, *pliat* parētis successio, æque ac legitimis, deberetur, si nubat antequā habeat viginti quinque annos, absque illius cōsensu, incidet in legē: Nec enim, ad paternā successiōnē, melioris cōditionis esse, debuit, quæ, inhonesto & illicito coitu quæsitā fuit, quā quæ, honesto & licito, cū illā eadē culpa neglecti obsequij paterni, & eadē legis ratio, paterna successione indignā ostendat, vt inferius **36**pendemus. Obstare tamē, videbatur, quod in legis dispositione, filiorū appellatione, regulariter, naturales nõ comprehenduntur, vt in quæstione illa, an in legis dispositione, filiorū vocabulo naturales cōtineātur, quā arduā, & cæteris difficiliorem, post Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus, nu. 25. infra ad Trebellian. dixit Gabriel Pærot. in tractatu de nothis & spurijs cap. 32. in princip.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

tandem post diuersas diuersorum sententias, pro regula constituit idem Palæot. d. c. 32. num. 3. ad fin. versicul. sic igitur pro regula, vbi late profecquitur, (quid verò, in testamentis, & contractibus, iuris sit, agit idem Palæor. in capitulis præcedentibus, & remissiuè Ias. in. §. penales num. 58. instit. de actionib. & circa testamentariam dispositionem, ad conditionē, *si sine liberis*, late Emanuel in §. & quid si tantum 5. part. ex num. 57. & in c. si pater. 1. part. verb. si absque liberis, á num. 34.) quod maximè obtinebit, vbi, legalis dispositionis materia, penalis, & odiosa sit, iuxta regul. odia, de regul. iur. lib. 6. l. interpretatione, infra de pænis, porró, exhæredatio, odiosa est, & ideo non debet, interpretatione iuari. l. cum quidã, in fine, sup. de liber. & posthum. norant Bart. & doctores per tex. ibi in l. 2. eod. titul. tradit Mantic. de conjectur. vltimar. voluntat. lib. 4. titul. 11. ex num. 18. quapropter, in dispositione legis pænali, & odiosa, videbatur, quòd, filia appellatione, naturalis non subintelligeretur; Nec inconueniens esse, putatur, quòd interdum illa, meliore conditione, quàm legitima, censeatur, nam & sic cõtingit in filia eius, qui artē ludricã fecit, quæ, si legitima sit, senatorio viro nubere, lege Iulia prohibetur, non verò, si naturalis sit tantum, l. lege Iulia. §. hoc capite, infr. de ritu nuptiar. sic etiam, in lucro, & cõmodo pecuniario, aliquando, naturalis, melioris conditionis est, quàm susceptus ex iustis nuptijs, vt obseruat Pinel. noster in 2. part. rubr. C. de bon. matern. num. 8. Præsertim, quòd non æqua videtur ratio, in nostra specie, circa filiam naturalem, ac legitimam, cum naturalis, non ita dedecoret parentes indecoris nuptijs, vt legitima.

Sustinenda tamen prædicta sententia erit, & ampliatio ad d. legē nostrā, nam, & si in legis dispositione, filia appellatione,

pellatione, regulariter non comprehendatur naturalis, id tamen fallit, vbi vna & certa est legis ratio, quæ in naturali quoque vigeat, tunc enim dispositione legis in filio loquentis, naturalis continebitur, vt legitimus, nec quidem extensiuè, quasi facta legis extensione de casu ad casum, sed comprehensiuè, quasi vere & proprie, legis dispositione de filio loquentis, naturalis quoque cõprehendatur, vt tradit Palæot. d. c. 32. num. 3. in princip. qui hanc, ad prædictam regulam, fallentiam, sequenti capite prosequitur; Id enim vis rationis operatur, quæ, cum ad legis sanctionem vna est, omnes casus, quibus conuenit, pariter decedit, non extensiuè, sed comprehensiuè, sicut enim genus comprehendit diuersas species, ita generalis ratio legis diuersas species casuum emergentium, vt dixit Bald. in. l. de quibus, sup. de legib. & ante cum Petr. & Cyn. in. l. iura non in singulas, eod. titul. quò fit vt, & si legis dispositio correctoria sit iuris antiqui, & pœnalis, & odiosa, comprehendat tamen omnes casus, quos illius ratio, vel expressa, vel subintellecta comprehendit, non obstante crebra & vulgari traditione, quæ in prædictis extensionem denegat; nam tunc legis extensio non inducitur, sed ipsius potius dispositione omnes illi casus comprehensi dicuntur. Idque ex eo ostenditur, quia cum ratio legis, legis anima sit. C. Marcion. i. quæst. i. late Tiraq. in tractat. cessante causa. i. part. num. 133. & sequenti Barbof. in. l. i. i. part. num. 87. versicul. Et facit, sup. solut. marrim. omnes casus, quos ratio amplectitur, legem ipsam amplecti, merito dicemus.

37 Ex quibus apparebit, legem nostram de filia loquentem (quæ uis verbu hoc, proprie ad illam referatur, quæ ex viro & vxore eius nascitur. l. filiu, sup. de his qui sunt sui vel alien. iur.) de naturali quoque fore intelligendam, si ostederimus

Relectionis l. Titia, si non nupsierit.

rationem illius, ad hanc etiam pertinere. Quod munus ut absoluaus, notandum erit, quod nostræ legis ratio patriam potestatem non respicit, enim vero idem equè lex disponit in filia respectu matris, quam, certum est, filios in potestate non habere, & procedit etiam in emancipata, & vidua, ut tradit Barbof. d. l. 1. 4. part. numer. 42. ad fin. sed legis nostræ & similitum ratio versatur in obsequio, quod filię parentibus debent, quod obsequium, cum naturalis iuris sit, iuxta quartum decalogi præceptū, naturales quoque filios obligat. l. adoptiuus. §. 1. supra de ritu nuptiar. vnde & hi, parentes, sine venia in ius vocare, non possunt. l. parentes sup. de in ius vocand. vbi glossa, tradit glossa in. §. pænales, verb. vel parētē, instir. de actionib. vbi las. num. 57. conuenit ord. nostra lib. 3. titul. 9. §. 1. quia id ad paternum pertinet obsequium, & debitam reuerentiam l. 2. C. de in ius vocand. & vna est omnibus parentibus seruanda reuerentia, ut ait Paul. Jurisconsult. in d. l. parentes, per quam dixit ibi Gul. & alij quod in prouisionibus ordinatis à natura, cuiusmodi est ius alendi, & honorandi parentes, appellatione parentum, & liberorum, naturales quoque cōprehēduntur, tradit Tiraq. in l. si vnquam, verb. donationē largitus, num. 289. C. de reuocand. donationib.

Atque idcirco, cum ratio legis nostræ, in hac debita parentibus reuerentia consistat, quam seruare, tenetur naturales filię, ut legitima, d. l. parentes, præsertim, quod obsequium hoc, & reuerentia, ad virginalem pertinet pudorē, & honestatem, iuxta c. honorantur 32. q. 2. quæ naturales quōq; filias decet, merito, in illis quoq; dispositio legis seruāda erit, atq; ita in naturali filia amplianda.

38. Secundo amplio legē, ut procedat etiam in filia, respectu successionis maternę, cuius mater eādē causam exheredationis cōmisisset, quanuis multum obstare videatur

deatur id, quod vulgô dicitur, nō debere quē, in alio rē-
 probare mores, quos in se suscepit, & approbavit, vt tra-
 dunt omnes per tex. ibi in l. in arenā, in fine C. de inoffi-
 cios. testament. quī tex. probat, nō debere filiū, ex ea cau-
 sa á patre exheredari, quā ipse pater in se admisit, ex quo
 notant ibi Bart. Bald. & communiter scribentes, matrē,
 quæ fuit meretrix, non posse, filiam, meretricij causa ex-
 heredare, secundum quam resolutionē, dicēdū videtur,
 matrē, quæ ante vigesimū quintū ætatis annū, irrequisi-
 tis parentibus suis nuptiū se dedit, nō posse, filiā eadem
 causa notatam, exheredem facere. Cuius tamē cōtrariū,
 in hac specie verius puto, cum in ea, legis ratio locum
 sibi faciat: Nam, quod mater olim, proprio arbitrio pa-
 rentibus suis extitit inobediens, præsentem filię inobe-
 dientiā, quā lex, punire, intendit, nullatenus cohonestat.

39 Nec, quod de meretrice diximus, eiusq; filia eadē labe
 affecta, contrariū suadet, cū illic diuersa ratio sit, quid e-
 nim mater, meretricij causā in exheredatione, filiæ obji-
 ciet, quā ipsa nō solū non custodiuit, prout tenebatur, ne
 nacta occasione male vteretur, iuxta illud Ecclesiastici,
 c. 26. *In filia nō auertente se, firma custodiam, nè inuēta occasione vta-
 tur se, sed etiā cui ipsa fortassis, quod peius, & dānabilius
 est, turpissimo vitæ suæ exemplo, & professione, eiusdē*

40 *turpitudinis præbuit occasionē.* ¶ Quo fit vt, & si diuer-
 sū ius in patre tradatur, qui ex sentētia Cyn. & Raphael.
 Fulg. quos retulit, & sequutus est Ias. in d. l. in arenā, nu-
 pen. & si publicus, & magn⁹ meretricator esset, vt ille lo-
 quitur, filiā tamē, ob meretricij causā poterit exhereda-
 re, quod probāt alij, quos refert, & sequitur Tiraq. de le-
 gib. cōnubialib. l. r. n. 45. vers. propterea quāuis, eā tamē
 sentētiā limitādā censēā in patre, qui, meretriciā causa,
 mulieres domū ducit, vbi, corā filia meretricijs amorib⁹
 vtatur, aut eas cū filia cōuersari, permittat, vnde illā in la-

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

infirmiſſimæ ſuæ incidere, contingat. Nam tunc, cum patrem occaſionem filia præbuiſſe, appareat, merito non poterit, illam ea ex cauſa exhæredare, cuius ille originẽ, ſibi merito debeat imputare, propter domesticum, quod filia præbuit, exemplum, nam vt Iuuenalis ait Satyra. 14.

Sic natura iubet, velocius, & citius uos

Corrumpunt vitiõrum exempla domestica, magnis

Cum ſubeant animos authoribus.

Cui ſententiæ præſtat argumentum tex. in. l. cum mulier, ſupra ſolut. matrimõn. ibi, *cur enim improbet maritus mores, quos ipſe ante corrumpit. &c.* Nec ſic idem ius in utroque parente, ſemper & æque probamus. Nam in matre hoc amplius eſt, vt, & ſi meretricio ſuo, nullam filia præbeat occaſionem, nec turpitudinis exemplum, quia fortẽ illa alibi commorans, maternę turpitudinis ignara luxurioſe viuat, eam, ob meretricij cauſam exhæredare nequeat, quid enim, filia meretricium exprobat, quod in ſe ipſa approbavit? Obſtat ei frequens aſſertio in. d. l. in arenam, ſecundum quam, mores, quos in ſe quis ſuſcepit, & approbavit, alij obijcere, in eoquẽ reprobare, nequit: In patre verõ, non ita ſe res habet, qui, & ſi publicus meretricator ſit, filiam, meretricij cauſa exhæredare, poterit, iuxta noſtrorum ſententiam ſuprà diſtam, præterquam in caſu, in quo eam limitauimus: quia, nempe, ſecundum mores hominum, in maſculo, non ita reprehenſibilis eſt meretricandi conſuetudo, vt in fæmina, in qua, ſecundũ mores hominum maior caſtitas exigitur, vt dixit gloſſa l. in. l. palam. §. quẽ in adulterio, ſup. de ritu nuptiar. quod etiam tradidit Bart. in. l. hæredibus §. Titius num. 2. infra ad ſenat. conſ. Trebell. Alex. in. l. ex facte. §. ſiquis rogatus col. 3. verſicul. Item fallit tertio, eod. titul. & multa de-

ta de more congerens Tiraq. d. l. i. connubial. num. 45. per totum cum sequenti, pro quo adduci solet. l. si qua illustris. C. ad senat. consult. Orfician. vbi optimum esse tex. dixit Tiraq. d. num. 45. qui quidem illam in masculo, ac femina differentiam mihi non probat, ea tamen procedit, & quidem secundum mores, & leges hominū, quanuis secundum legem Dei, marem fornicatorē, gratiūs offendere, quā femina, Theologorum multi autument, ea ratione, quia mulieres, natura imbecilliores & ad libidinem procliuiores sunt quā marēs, vt refert, Tiraq. d. l. i. num. 86. & l. 9. num. 90.

1. Quod verō in matre communis ait, limitari solet in ea, quæ antea cę vitæ penitens & emendata est, vt hæc, nō obstante pristino suo, quo coinquinata fuerat, viuendi genere, ex prædicta turpitudinis causa filiam exheredare, possit, vt tenuit Bald. in. l. si filiam. C. de inofficios. testament. Fulgos. in. d. l. in arenam, & ibi Ias. nu. 5. & 6. tradit Hyppolit in. l. vnic. num. 20. C. de rapt. virgin. pro quibus inducotex. in. dict. l. in arenam, in fine, ibi, nisi & ipse similis conditionis sit. Quæ verba ad præsens tempus referuntur.

42. Circā quod, duo inuestiganda sunt, primum, an etiam erroris sui penitentem, & emendatam iam filiam exheredare possit, ad quod spectat assidua illa nostrorū quæstio, an scilicet pater filium, qui causam exheredatione dignam cōmisit, de qua tamen postea penituit, exheredare ob eam, possit? in qua crebrius asseritur, filij culpā exheredatione multandam, eiusdem penitentia aboleri, vt cōstat ex pluribus citatis à Barbosa. d. l. i. 4 part. ante num. 45. sup. solut. matrimon. quod Costæ in. § & quid si tantum. 3. part. num. 192. tum demum placuit, quando exheredationis causa à filio commissa, principaliter, non patris

Relecciónis l. Titia, si non nupserit.

patris offensam, sed ipsius potius filij ignominiam pet-
leueranter cōcernit proptet turpem vitæ professionem,
quam si reuocet, exhæredationis pēnam euadet, qui præ-
sens est casus, pro quo inducit tex. in Auth. vt cum de ap-
pellat. cognoscit. §. causas autem, ibi, *si præter voluntatem pa-
rentum, inter arenarios vel mimos se se filius sociauerit, & in hac pro-
fessione permanserit.*

43 Secundum inuestigabile erit circa maternæ pæniten-
tiæ & resipiscentiæ tempus, quid enim si, non tam libidini-
nis tædio, quam ætatis senio, aut assiduo aliquo infirmi-
tatis grauamine præpedita turpē vitam dereliquit? quo
casu, matris correctionem, & pēnitentiam, ad filiæ puni-
tionem, in causam exhæredationis, non valere, censeo.
Nam, quāuis peccatoris correctio & pænitentia, in qua-
cunque hora ad piissimum Dominum Deum nostrum
ingemiscētis, proficua semper sit, & salutatis coram eo,
qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, &
viuat, qui neminē vult perire, sed omnes vult saluos fieri,
cuius pietas, maior est quā cuncta cunctorū impiorū
scelera, & iniquitates, tamen res hic agitur, & iudicatur
ab hominibus, quorum oculi, carnei sunt, exteriora vidē-
tes, & discernentes, secundum quæ, non decet, mulierē,
mores, quibus ipsa in se, quoad potuit, vsa fuit, filiæ im-
properare, & ideo sera illa correctio, & pēnitentia matri
nō proderit, vt filiæ, in exhæredatione obesse possit, ta-
met si adhuc illa non pænitēte, de hac quippe loquimur
in præsentī. Nam illa, quam antea vitæ pænituit, exhe-
redari non poterit etiam à matre, quæ nūquam in eodē
genere mali deliquisset, secundū cōmune placitū, quod
in hac specie, Costæ placuit in. d. 3. part. §. & quid si tan-
tum num. 192. sic quæ sublimitanda erit ante dictorum
limitatio ad communem sententiā traditā. d. l. in arenā,
asseren-

afferentiũ, matrẽ, quæ meretriciũ suũ dereliquit, & emẽ
data iã est, posse, filiã obeãdẽ causam exhæredare, vt non
procedat in matre sero adeo resurgẽte, vt meritõ & pro-
prius de tali muliere dici debeat, nõ tã, meretricium de-
reliquisse, quã a meretricio ipsam derelictam fuisse.

43 Et certẽ opinio ista mea, sine dubio procedet, vbi ma-
ter, turpissimo vitæ suæ instituto, pessimo filiæ suæ eius-
dẽ turpitudinis fuit exẽplo; tali, namquẽ, nõ solum mere-
triciũ suũ, a quo destitit, sed & filiæ meretriciũ, in quo hæc
perstitit, imputandũ semper erit, vt ita nõ possit mater,
in filia crimẽ punire, quod dũ ipsa in se laudasset, eius in
filia causa & origo fuit, nã vt Iuuenalis ait Satyra sexta,

Scilicet expectas, vt tradit mater honestos,

Aut alios meres, quã quos habet virile porro

Filiolam turpi vetula producere turpem.

Inquam rem conducit tex. d. l. cum mulier sup. solut.
matrimon. & plura adducit Tiraq. de legib. connubia-
lib. l. 7. ánum. decimo, qua de causa, quia filiæ materna
opprobriã imitantur, cõsulit procis Euripides in Andro-
mache, vt ex bona matre filiam ducant. Quo fit vt, & si
mater a turpi statu resurgat ætate adhuc renitẽte, si ta-
men exemplo suo, in eandem causam filiæ nocuit, emen-
datione sua, in exhæredationem nocere, nequeat, cum fi-
lia, turpitudinis suæ originem & causam adscribere ma-
tri possit, vnde eam castigare, non debeat. Nec obstat, si
dicatur, eam, quẽ turpitudinis exemplum tulit, iam nunc
spontanea ad melioris vitæ frugem conuersione, virtutis
exemplum præferre, vt filiam ad hoc non respicientem,
quod illi præpõderare debuit, exhæredẽ facere, possit: Et
enim origo rei, & inĩtiũ, iure nostro attendi solet. l. si pro-
curatorem, sup. mandat. l. clam. possidere, infr. de
acqui-

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

acquiréd. possess. & gloss. utrobique, cū alijs: præterea, ad malum omnes proni sumus post primam præuaricationem vnde vitiatam trahimus naturam, quæ antea à Deo bono bona condita fuerat, atque ita praua impellente natura, plus nocet mater filix, libidinis exēplo, quàm pro sit castitatis documento, quoniam vt ille ait satyra. 14.

dociles imitandis

*Turpibus, & prauis sumus omnes, & Catilinam
Quocunque in populo videas, quocunque sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.*

Præsertim, quòd vt Horatij carmen vulgare ait epistolæ. lib. 1. epistola, 2. propè finem.

*Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.*

Conuenit illud prouerb. 22. *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* cui cōcinens Ecclesiasticus nos- ter. erudiens parētes in filios, c. 7. ait, *filij tibi sunt? erudi eos, & curua illos, à pueritia illorum; & 30. c. inquit, non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius, curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans est: nè fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Quod in muliere malo affuefacta magis obtinet, de qua est illud Euripidæon in Andromache: *Sed nullus contra mulierem remedia inuenit adhuc malam.* Sunt enim, vt Euripides ipse ait in Medea, mulieres ad bona quidem ineptissimæ, & Ecclesiastici 25. dicitur; *breuis omnis malitia, super malitiam mulieris:* Secundum quæ, tum demum admittit, matrem, quæ à turpi vitæ professione resipuit, exhæredare posse filiam in ea perseuerantem, cum, quo tempore resipuit, florida adhuc ætate vigeat, ita vt, odio peccati resipuisse, credatur, & præterea, cum, ruina sua, in eandem ruinam, filix nouimento non fuit.

Atque

Atque his ita explicitis, derelicto quæ meretricio, quod alienum à nostro instituto est, ad castas redeamus nuptias, quarum præsens actio est. Apparet autem, ut diximus, filix, quæ ante vigesimum quintum ætatis annum inconsulta matre, ad nuptum se dedit, non prodesse ad illius successione[m] obrinendam, illam, eiusdem admiffiteam extitisse, quasi maternos mores secuta. Nam mores cuiusque, vno actu non determinantur, vnde non dicitur mercator, qui vnã tantum mercantiam fecit, nec aleator, qui semel lusit, nec lector qui semel legit, & sic in similibus, Bart. in. l. legatis seruis, nu. 4. ff. de leg. tert. Bald. in rubric. C. de constit. pecun. infin. Paris de Put. in tractat. de syndicat. in parte, officiales non possunt, num. 2. & 3. fol. 88. Auiles in capit. prætor. c. 2. glossa de mercaderia num. 3. & 4. Nomina enim dicta à consuetudine, seu ab actu generalitatis, acquiruntur vsu, & exercicio, non per vnicum actum, sed bini saltim, ad id requiruntur, ut circa criminalia notauit glossa finalis. per tex. ibi in. l. nemo, iusue. C. de Episcopal. audient. & ad inducendam populi consuetudinem uotauit glossa verbo inueterata, in. l. de quibus sup. de legib. cui conuenit glossa in. c. monasteria, verb. frequentare, de vita & honest. clericor. quæ voluit, actuum frequentationem duabus vicibus induci, quod etiam notauit glossa finalis in Auth. de defensorib. ciuitat. §. final. collat. 3. Alij verò, ad introductionem publicæ consuetudinis, certum actuum numerum non determinant, sed id iudicis arbitrio relinquunt, quod est ex mente Bartol. d. l. de quibus, in lect. num. decimo, & in repetit. num. 12. sequitur ibi Bald. nu. 15. versicul. sed quæro, vbi ait, quod dicunt doctores, de numero actuum non posse dari certam regulam, & ideo, iudicis arbitrio relinqui, debere, qui debet perpẽdere ex actuum

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

actuum natura, an plures, an pauciores sufficiant, argum.
l. i. infine. sup. de iur. deliberand. sequuntur Angel. d. l. de
quibus num. 19. Ias. ibi. num. 51. Vdalricus Zas. ibidem
num. 28. qui tamen, in iudicialibus, binis ad id actibus
contētus fuit, quod etiam tenuit num. 14. glossam in hoc
sequutus cōtra communem, quæ iudiciales actus ab ex-
tra iudicialibus quoad hoc non secernit. Perpendet ita-
quē iudex, actuum natura, & qualitate inspecta, quor ex-
eis satis sint, ad inducendam populi consuetudinē, cā
vnico actu nunquam decernens, quantumcunquē, noto-
rio, & tacito ipsius populi consensu, approbato, vt contra
Petrum, quem sequitur Zasius. d. nu. 28. & pauci alij, pro-
bat Bart. in. d. l. de quibus. i. lect. num. 11. sequutus Gul.
ibidem, Bald. d. num. 15. versicul. prima opinio, qui Gu-
liel. & Cyn. pro eadem sententia refert; sequitur Ias. d.
num. 51. idem tenuit glossa magna in. §. ex non scripto,
instit. de iur. natural. & Angel. ibi num. vndecimo.
Quod & in priuatis cuiusque moribus obtinet, nec
enim alicuius hominis cōsuetudo, ex vno ab eo actu ge-
sto dijudicabitur, sed actuum frequētia ad id requiritur,
& frequētia quidem cum temporis intermissione;
Nam plures actus continui, vel etiam eadem die, ab vno
homine gesti, eius, in hanc rem, priuatam consuetudinē
non probabunt, in quo etiam, priuata, cum populari con-
suetudine symbolizat, in qua hoc tradit Bart. post. Gul. d.
l. de quibus. i. lect. num. 12. Angel. 20. Nec tamen decen-
nij lapsus requiritur ad probandos mores hominis, qui
cum actuum frequētia requiritur ad inducendam popu-
li consuetudinē, secundum legistatum communem sen-
tentiam in. d. l. de quibus, vbi communem dicunt Ias. nu.
43. & Iacobin. de S. Georgio. nu. 30. Canonistæ veró, cum
consuetudo contra ius Canon. prædicitur, quadragenale
tempus

tempus requirunt; At vero ad priuatam, solum actuum frequentiam in homine spectamus. Circa quam, si negotium tale sit, quod natura sua, in vnoquoque homine infrequens sit, credo, ex binis eius actibus, morem eius in homine, iudicem arbitrari debere, plures ad id actus, aliis expectaturum; Nec enim, qui bis duntaxat, aut ter, alea, aut pila lusit, ludendi vnquam morem habuisse, dicemus, hæc siquidem, quia natura sua, frequentissimi sunt vsus, binis actibus morem hominis non terminant, vt terminabit homicidium bis perpetratum, aut perjurium in iudicio reiteratum; talia, namque, in vno homine, natura sua sunt infrequentia, vnde ijs assuetum dicemus illum, qui bis ea commisit.

46 Eadem ratione, (vt ad propositum reuertamur) puellam, quæ bis nubendo inconsultis parentibus, bis incidit in legem, huius rei consuetudine notare, merito possimus, vt ita mores hosce, quibus se non abnegauit, facta parens non possit, in filia culpate; Arque ita filia huius parentis, quæ maternos mores secuta, dum adhuc minor esset, arbitrio suo nupsit illa ignara, non debebit, idcirco illius successione carere, quod in hac specie admittendum videtur, per d.l. in atenam, cum communi ibidem traditione: At verò, filia matris, quæ semel incidit in legem, si in minore ætate constituta nubat spreto illius arbitrio, incidet vtrique in legem, cum tunc, maternis moribus excusari, nequeat, qui, vt tradidimus, in actu vnico accusari, nequeunt, secundum quæ, in hoc casu, legem nostram secundo amplio.

47 Tertiò & vltimò ampliatut in ea, quæ, intra tempus a lege definitum, alicui nubere, spopondit, cui, facta deinde maior, præmissorum sponsalium vi & intuitu, fidem adimpleuit, parentibus semper inuitis, quauis enim lex pænalis de matrimonio loquens, in sponsalibus de futuro non intelligatur, quia

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

quia verbum, *matrimonium*, seu, *nubere*, ex vi significationis, ad sponsalia non refertur, iuxta sententiam glossæ in clement. vnic. verb. contrahere, de consanguinit. & affinitat. quam sic, rectè intelligit Couar. de sponsalib. 2. part. c. 1. in initio, num. 3. quocircâ, lex nostra, quæ pænalis est, & loquitur in filia, sine parentis consensu nubente, ad eam, quæ sponsalia de futuro contraxit, non est protrahenda, vt nuncupatim tradit Barbosa in. l. 1. 4. part. num. 43. versicul. tantum ergo, sup. solut. matrimon. qui, in sponsalibus de presenti, legem locum habere, probat, quia etiam in materia pænali standum est proprietati verborum. l. cum lege, sup. de testament. & verbum, *matrimonium*, seu, *nubere*, quo utitur ord. in sponsalibus de presenti, absque copula, verificatur. c. final. de sponsa duor. l. cum fuerit, & ibi Paul. & Socin. in princip. sup. hoc titul. tradit glossa. d. clement. vnic. verb. cõtrahere, in princip. quatenus decisionem illius tex. quæ pænalis est, & loquitur in contractu matrimonij, intelligit in eo, quod nõ dum copula consummatum est, quam glossam, approbare ibi cõmuniter doctores, ait Couar. d. c. 1. in initio, nu. 2. Nihilominus tamen, præsens ampliatio procedit, ad quam non dicimus, legem nostram, in sponsalibus de futuro locum habere, quasi ex eo, quod filia minor, alicui nubere, promisit, pænam exheredationis incurrat, sed talem pænam ita demum incurrere, dicimus, si postea facta maior, datam sponsalibus fidem, parentibus adhuc inuitis, siue sponte, siue etiam vi obligationis coacta adimpleat: Atque ita, sponsalia de futuro, in se simpliciter sumpta, pænæ legis locum non faciunt, in quo cum Barbosa conuenio, quanuis & id dubitatione non careat, ex. l. oratio, cum regula ibi tradita per glossam & alios, sup. de spõsalib. faciunt verò legi sem. locum quæ matrimo-
nio

nio postea locum fecerunt. Moucor imprimis ratione legis, ad quam ante omnia, tanquam ipsius legis animam, & spiritum respicere, solco; quæ ratio, vt iam diximus, debitam parentibus reuerentiam cum filiæ honestate concernit, quam, si contractis furtim nuptijs, filiam violare, dicimus, idcircoquæ, eam exhæredationis pæna, à lege puniri, cur non, etiam eadem reuerentiam, filiolum violasse, dicemus, quæ tametsi in minore ætate constituta nuptias non contraxisset, id tamen, eadem reuerentia, & honestate postposita cõmisit, vnde, necesse postea eas contractura fuisset. Huc sanè spectat, quod Vlpianus tradidit in. l. si fideiussor. §. si necessaria, in fine, & à nostris postea ibidem pro regula notatum fuit, sup. qui satisf. cogant. illi, nempe, qui ipse sibi necessitatem imposuit, lege non succurri: Conducit prætereá Pauli iurisconsulti decisio in. l. si quis officium, sup. de ritu nuptiar. vbi, prohibitus vxorem ducere ex prouincia, quã officio administrat, sponsare non prohibetur, *ita scilicet, ait Iuriscõsultus, vt si post officium depositum, noluerit mulier nuptias contrahere, liceat ei hoc facere, arbitris tantummodo redditis, quas acceperat.* Atque ita innuit Paulus, nuptijs prohibitis, sponsalia de futuro non censerì prohibita, quia eorum fidem mulier præstare nõ tenebatur, aliud, videlicet, respõsurus, si mulier de qua ibi, sponsalibus obligata maneret, vt manet in casu de quo agimus, in quo tamen, ita demum, legis dispositione sponsalia contineri, diximus, si illorũ sequatur effectus. Nam, vbi non sequitur, perinde res iudicanda erit, ac si sponsalia inualida mansissent, quorum, nempe, fides irrita mansit. Deniquè, eandem sententiam iuuat, quòd iure nostro, causa & initium rei spectari, solet, l. si procuratorem, sup. mādāt. & ita esse tritum iuris adagium, dicit Ioan. Igneus in repetit. §. non aliàs. l. necessarios

Relecciónis l. Titie, si non nupserit.

cessarios nu. 145. in princ. sup. de senat. cōsult. Silanian.
Et id potius inspicitur, quod euenire potest, quám quod
præsens est, quādo id, quod præsens est, ex præsenti statu
nō æstimatur, sed ad futurū tēdit, qui secundū naturā, &
hominis dispositionē contingēs est, (cuiuscemodi sunt
spōsalia respectu futurarū nuptiarū) iuxta Barr. doctrinā
in l. inter stipulantē. §. sacrā n. 7. infr. de verb. obligation.
vbi tradūt alij, & in l. si idē. §. fin. sup. de iurisdic. omn.
iud. Ioan. Faber & alij in §. illud quæsitū instit. de rerum
diuis. Atque his tertia hæc, & vltima, ad legē nostrā am-
pliatio expeditur, quā, postquā tripliciter ampliauimus,
tripliciter quoque, vt promissimus, & noue semper limi-
temus.

Timis 48 Primo igitur limito, vt nō procedat in ea, quæ, cū pa-
trē & matrē haberet, de patris cōsēsu nupsit, ignara, vel
inuita matre. Nā, quæ sic nupsit, in materna successione,
legis pēnā nō subibit: quanuis enim lex filiā minorē vi-
gintiquinq; ānis, absq; patris, aut matris licētia nubētē,
exhæredationis pæna multet respectu successione illi,
cuius cōsensū nō expectauit, tamen ita intelligenda est,
vt, quæ patrē & matrē habeat, sufficiat, de patris cōsen-
su nubere, ad exclusionē pēnæ, in vtriusq; successione,
quæ vero patrē tātūm, aut matrē tātūm habeat, eius cō-
sensū debeat requirere, vt in illius successione, pēnā le-
gis euitet. Cui sentētiæ in primis verba legis nō refragā-
tur, & ratione probatur, quia filias in matrimoniū loca-
re, easq; dotare, paternū officiū est, l. qui liberos, sup. de rī
tu nuptiar. l. fin. C. de dot. promiss. quod materni munc-
ris esse, nusquā iure legimus, & quanuis d. l. qui liberos,
de filijs sub potestate patris constitutis loquatur, quæ in
hoc, de maritandis filiabus, non item de dotandis, in-
telligitur, vt eleganter explicat Barbosa dist. l. i. 4. part.

num. i. & sequenti, & lex nostra etiã in filiabus sui iuris, & in matre, quæ filias in potestate non habet, pariformiter disponat, vnde nõ videtur, bene ad illius decisionem inferri de d. l. qui liberos, tamẽ lex illa, saltim in filiabus sub patria potestate positis, nobis præstat argumentum, vt, quoniã munus eas maritandi penes patrẽ est, si nubãt de illius mandato & licentia, cui lex id commisit, cuique legitimã, bonorum, & personæ earum administrationem demandauit, pœnam legis non mereantur, alioquin enim, patri munus suũ legitimẽ exequenti, impune parere, filia nõ posset, quod, absurdum esse, deprehenditur, & cõtra id quod dicitur in l. Gracch^o C. de adulter. Sed & de illis, quæ extra patriã potestatem sunt, magis pertinet ad patrem, cuius, & emancipatas dotare, officium est, d. l. final. C. de dot. promiss. l. profectitia. §. fin. sup. de iur. dot. tradit Barbosa vbĩ supra, quã ad matrẽ, quæ ad dotandas filias, iure obligata non est, nisi ex magna & probabili causa, vel lege specialiter expressa, vt quia mater hæretica sit, filia orthodoxa. l. neque mater, iuncta glossa ibi C. de iure dot. tradit glossa in dict. l. final. verb. paternum: Et quanniis, in nostro Regno matrem teneri ad dotandas filias, propter vniuersalem bonorum societatem, defendat Barbosa dict. l. i. 4. part. numer. 89. versicul. His tamen non obstantibus, & numer. sequenti, tamen non eadem, aut par ratio versatur in maritandis filiabus, ac in dotandis, & illud, ad paternam curam & providentiã spectat, hoc, ad bonorum communionem: negari enim, non potest, filiarum connubia, propter maiorem animi & iudicij stabilitatem, patri, potius quã matri confidenda esse: vnde, filia, quæ hac in re paternum secuta est arbitrium, nec impuditiæ,

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

nec irreuerentiæ nota labitur; Non sic, quæ illo inconstulto paruit matri, atque idcirco, non nubet hæc impunè respectu bonorum patris, cuius, vt principalem, debuit expectare consensum, & reuerentiæ iura seruare: Nam & si vtrique parenti reuerentia debeatur, maior tamen debetur masculo, & hæc illi præferenda est, tum propter maiorem virilis sexus dignitatem l. 1. sup. de senatorib. l. final. supra de fide instrumentor. tum etiã propter maiore & principaliorè agentis actiuitatè in generatione, ob quam rationè, maiorem dilectionem, regulariter patri à filijs deberi quàm matri, post Bãnez. 2. 2. quæst. 26. articul. decim. col. 1050. nouissime tradit eruditissimus frater Emanuel Rod. in summa. 1. tom. c. 14. conclusio. vltim. Denique, in multis iuris nostri articulis, deterior conditio est fæminarum, quàm masculorum, vt ait Papinian. in l. In multis sup. de stat. homin. vbi Alberic. amplè ornat, & Dec. in l. 2. infra de regul. iur. obiter Pinel. in 2. part. rubr. C. de bon. matern. numer. 2. vt ita mirum non sit, pro præsentis articulo deteriorem esse conditionem parentis fæminæ, quàm masculi: Cui addo, quòd, & si filiæ nubentes inuitis parentibus, mortaliter peccent, & in filijs masculis idem est, quia in re graui, obsequium & reuerentiam illis non præstiterunt, vt cum Soto, Nauar. & Gutier. quos citat, tenet frater Emanuel d. c. 14. conclus. 2. & receptum asserit Barbosa. d. l. 1. 4. part. n. 36. in fine, tamen, hac labe, iudicio meo, innoxia sit ea, quæ nuptijs ad patris placitum cõsentit, tametsi dissentiente matre, cuius, nec reuerentia læditur, vbi dignior obseruatur, nec arbitrium sequi, opus est, vbi præstantius & maturius aliud, aliter arbitratur.

49 Supra dicta quidem, regulariter accipienda sunt, ita scilicet, vt aliquando ex causa exceptionem admittant; quid

quid enim, si patris persona vilis sit, & simili sibi locare velit filiam, matre, honesta quidem, & sollicita matrona contradicente? certé, filia, quæ talibus nuptijs consensit, patris obsequio non excusabitur á matris indignatione, de qua meritó, male mérita iudicabitur. Atque ita præsens limitatio ad nostrá legé, regulariter procedit, regulariter siquidém, filiarũ connubia paterno amori, paterno iudicio, paternæ sollicitudini & curæ, satis creduntur.

50 Secundo limito in ea, quæ se digno nupsit, inconsultis parentibus, cum illi peregre abessent, ita ut periculum esset in mora, quandiu de matrimonio consulerentur, hæc, quippe, digno, ut dixi, nubens, excusabitur tacito & interpretatiuo absentis patris aut matris consensu, adeó, ut quanuis postea rei gnarus gnaraué, cõtinuó contestationem interponat contrariæ voluntatis, non ideo magis, illa in pœnam légis incidat, nec ille á dotis præstatione liberetur. Moueor, quia filius, qui, alioquin sine patris consensu, in iudicio esse, nequit, sine eo admittitur, quando absens est pater, ita ut periculum sit in mora dum expectatur l. si longius. §. si filius familias, sup. de iudicijs. l. si libertus sup. de in ius vocad. tex. optimus in l. sed si vnus. §. filio familias, infra de iniur. ibi, nam & cum abest, idcirco datur actio filio, quia verisimile est, patrem, si præsens fuisset, acturum fuisse. Atque ita probatur, absentiam patris, eiusdem consensum, aliás necessarium, supplere, vbi verisimile est, eũ, si præsens fuisset, cõsensurũ fuisse: porró, verisimile est, parétes, quibus, honesta & digna filiarũ connubia, sunt in voto & cura, si præsentés fuissent, filiaæ digné nubenti assensuros fuisse.

51 Quanuis autem tex. in d. §. si filius familias, in certis quibusdã actionibus specialiter loquatur, tamé generaliter intelligitur in õnibus, proueniétibus ex cõtractib. á filio familias gestis, vel, ex delictis in ipsius personã cõ-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

missis, vt explicat Paul. ibi n. 2. cū quo, eo tacito, transit
laf. licet sub dubio, in l. cū filiusfamilias, n. 5. in princip.
sup. si cert. perat. & sequuntur cōmuniter doctores: Et in
actione de dote, filia cōpetēte in patris absentia, idē pro
bat Vlpian. in l. filiusfamilias, verl. sed puto, sup. de pro
curatorib. si ergo in iudicijs, ad quā, filij persona inhabi
lis est, adeo vt, ad eā integrandā, etiā in ijs bonis, in quib.
patri nō queritur vsusfruct. hodierno iure, eiusdē cōsen
sū filio liri gātī fore necessariū, sit cōmunis glossatorū an
tiquorū sentētia, teste Bart. in l. fin. §. necessitate n. 2. in
princ. C. de bon. quā liber. quā sequitur ibidē gloss. ma
gna, cui tamē Bart. & cōmunis recentiorū cōtradicit, si
inquā, in iudicijs, absentia patris excusat ā cōsensu, aliās
requisito, debet etiā excusare in nuptijs, quarū filia, iure
suo, & ex persona sua capax est, quāq; nō solū, nimis re
tardaretur, sed etiā, nō raro impediretur, si, patris in lon
ginquis & remotis partib⁹ agētis cōsensus expectari, de
beret, quod quantū matrimoniū libettari & fauori obstat,
manifestē apparet: cōducit tex. in c. fin. §. fin. de concessi.
prēbēd. lib. sexto, & late cōgesta per Tiraq. de legib. cō
nubialib. gloss. octaua ex n. 6. vbi multos enumerat casus,
in quib. cū aliās alicuius cōsensus requiratur, propter ab
sentiā eiusdē excusatur, quod circa mulierē quā stāte sta
tuto ciuitatis suā nō potest cōtrahere sine mariti licētia
52 tradit Suarez rit. de las deudas n. 8. ¶ Nec hic absentia
parris exigo, cū ignorantia loci vbi sit, & an sit, vt exigit
tex. in l. si ita pater, sup. de ritu nuptiar. ad hoc, vt liberi
eius, matrimoniū legitimē cōtrahāt: Etenim, quia iure
ciuili, nuptiā liberorū, nō cōsistebāt sine patris consensu
sub cuius potestate erāt. l. 2. sup. de ritu nuptiar. cū alijs,
ita demū ad earū validitarē, paternus cōsensus, aliās ne
cessarius, remittebatur, si ille absēs esset, ita vt, ignoraretur
vbi esset, & an esset, quod in presentiarū secus est, quā
do

doquidē ad matrimonij validitatē, patris consensus non desideratur, quod sine illo valet inspecto iure canonico, c. cū causa, extr. de raptorib. c. sufficiat 27. q. 2. c. fin. iuncta gloss. 32. q. 2. & habetur in Sacro Cōcilio Tridēt. sess. 24. de reformatione matrimon. c. 1. vnde, nō ita arctē patris absentia expectāda erit, ad hoc vt illius cōsensus excusetur, quādo cōsensus eius, nō ad matrimonij validitatē, sed potius ad pænæ excusationē in matrimonio valido, requirirur: Atq; ita ad id sufficet, patrē esse absentē, idq; in partibus lōginquis & remotis, vnde fortē periculū sit in mora illius cōsensus expectādi, quo casu, nubentē filiā, legis pænā euadere, puto, dūmodo tali nubat, cuius cōditionē, nō sit verisimile, patrē repudiaturū, vt ait tex. in l. si filius, iuncta gloss. ibi sup. de ritu nuptiar. secundū quē tex. potest etiā intelligi & limitari d. l. si ita pater, proximē præcedēs, vt nō procedat, quando filius dignas se, suoquē patre nuptias cōtrahit, ita vt verisimile nō sit, eas, cū repudiaturū fuisse, si præsens fuisset, tunc enim legitime cōtrahet filius, sine cōsensu patris peregrē cōmorātis, quāuis nō ignoretur, vbinā terrarū sit, & an superstes sit. Vt ita secūda hæc limitatio ad legē nostrā, cōprobata maneat, quā etiā matrimonij fauor, & libertas iure nature cōpetēs magnoperē cōmēdat. Tertio, & vlt. limito, vt nō procedat, quādo parētes irrationabiliter nolūt, filiū nuptijs assērire, videlicet, quia illa ad nuptias cū viro digno, aut etiā digniore se cōtrahēdas expetita, patris ad id licētiā requisitū, quā ille præstare, absq; rationabili causa recusat, quo casu, nubentē filiā viro illi a pænā legis excusandā fore, arbitror. Nā, & si verū sit, filiā, de licētia, seu mandato patris, non nupsisse (quod lex nostra requirit, vt nubat impunē) tamen id, patri, potius quā filix imputari, debet, quia hæc, quod spectat ad obedientix munus, diligenter peragit, dum nuptijs

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

dum nuptijs, tametsi honestis & dignis, non assentit inconsulto patre; hic, quod spectat ad commune parentum votum & munus, consulto negligit, dum pertinaciter tales nuptias filiae suae detrectat, quae honori, & lucro, illi futurae essent, tales, inquam, quales diligens quisque, ac bonus paterfamil. filiae suae praeparet. Atque ita, quod parentis vitio euenit, nocere filiae, non debet, quae nubens, iure suo utitur: & quia viro digno nupsit, nulla patrem contumelia affecit: & quia eius, ad id, prius licentiam exposulauit, obedientiae iura non violauit: Nam, si non acquisiuit, quam requisit, per eam non stetit, quominus acquireret, sed potius per patrem, qui, quam praestare debuit, immerito negauit, ex quo perinde haberi debet, ac si obtemperata licentia fuisset, secundum iuris ciuilibus regulam, de qua in. l. Labeo scribit, sup. de contrahend. empr. l. iure ciuili, sup. hoc tit. l. in executione. §. final. infra de verbor. obligat. cum alijs.

54 Faciunt quae alibi de irrationabiliter inuitis traduntur, quorum consensus accessius ad alicuius actus expeditionem requiritur, vt pro consentientibus habeantur, vt notat Archidiaconus in. c. i. de constitutionib. lib. sexto, quem refert, & sequitur Abbas in. c. quonia, in fine, extra de vita & honestat. cleric. Palat. in repetit. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 22. num. final.

55 Confirmatur eadem sententia ex ea, quam, ex Nouell. de dote, sexta part. priuileg. 16. col. 4. ad medium, & Guilielmus in. c. Rainutius, verb. dote, nu. 36. tradit Barbosa in. l. i. 4. part. num. 43. in princip. sup. solut. matrim. nepé, quod si pater tractabat, tradere filiam in matrimonium viro indigno, si filia alteri sine consensu patris nubat, non poterit eo praetextu exheredari, sic limitata regia nostra lege, cum praecedens culpa patris praepoderare videatur, argum.

gum. l. cum mulier, sup. solut. matrimon. quam sententiã, veram esse, intelligit Barbosa. d. nu. 43. versicul. quod tamen intelligo, quando filia nupsit viro digniori illo, cui eam pater collocare volebat, aut saltim æquẽ digno, ita vt possit induci regula. l. viro atque vxore, sup. solut. matrimon. Secundum quam præstantissimi Doctoris expositionem dicendum videtur, quod, si pater filiam viro digno coniugare intendebat, cuius coniugium filia ipsa recusaret, poterit absque patris consensu, alteri equẽ digno impunẽ nubere, quod certẽ legẽ nostram multũ coarctat, aut etiam eius sententiam offendit. Nisi fortẽ dicatur, in illo casu, patris culpam versari, filia indignas nuptias afferentis, in isto veiõ, patris honestum, laudabile, & legitimum officium versari, filia dignas nuptias offerentis, vnde in illo, patris culpa præponderare potuit, & potuit induci regula. d. l. viro atque vxore, non sic in isto, in quo nulla patris culpa reperitur, qua, filia culpa ad nuptias in consulto parente conuolantis excusari, compensari vequeat.

56 Ego vero, in hoc, & in illo casu ita demum filiam excusabo, si pater, eam ad ineundas nuptias a se illi oblatas cogere, intendisset. Nam tũc patris iam vitium, & damnable culpa reperitur, filiam ad inuitas nuptias cõpellentis, eamque suo libertatis iure priuatis, qua, matrimonia maxime gaudet, & consistunt, vnde pro illa, alias citra parentis arbitrium eligente nuptias æque dignas, induci posset regula. d. l. viro atque vxore, & d. l. cum mulier, supra solut. matrimon.

Præterea, filia excusabo, quã pater, viro indigno, matrimonio iungere, volebat, tametsi ad id eam metu, minisue non tẽtasset, si absque patris arbitrio, dignas nuptias contrahat; secus si indignas, quales ei a patre offerebãtur.

Enim

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

Enimvero, in casu, quo indignas nuptias cōtraxit, filia culpa præpōderare debet, si quidem pater hic in eo deliquit, quod indecens nuptias filia quærebat, cum suo ac eiusdē filia dedecore, filia verò, quæ citrà parentis arbitriū, indignas alterius viri nuptias elegit, eiusdē admisi rea notatur, siquidē cū suo ac suorum dedecore, indigno viro nupserit, in quo, filia culpa, cū patris culpa fraternizat, sed illa, vltèrius in eo deliquisse, apparet, quod tales nuptias arbitrio suo, irrequisitò patre elegit, cōtra virginalis pudoris & paternæ reuerentiæ institutum. Atque ita apparet, in hac specie, ampliorē in filia culpā reperiri, vt meritò hæc præpōderare debeat, nec possit iuuari regula d. l. viro atque vxore, quæ paria delicta, mutua cōpensatione dissoluit. In altera verò specie, præfata legis regula adiuvanda filia erit, si quidē, vbi arbitrio suo, dignas nuptias contraxit, cōtra virginalis pudoris, & paternæ obedientiæ ius deliquit; Pater verò, qui inæquales nuptias filia suæ optabat, cōtra cōmune parentum votum & officium deliquit; quam certè culpam, in hac specie, filia culpa, iudicio meo, non exuperat, quæ, si non credatur minor, saltim æqualis reputari debet, vt sic, pro ea, meritò inducatur regula. d. l. viro atque vxore.

Ex hac verò sententiā sic accepta, & multò magis, si generalius accipiatur cum insigni præceptore Barbof. vbi suprā, corroboratur illa, quam pro tertia & vltima nostræ ordinat. limitatione posuimus; Nam, si filia conceditur, posse impunè, arbitrio suo nubere, quando eam pater, indigno viro collocare, intendebat, idquè propter præcedentem patris culpam, idem vtiquè debet filia concedi in casu, de quo agimus, in quo etiā manifesta patris culpaprehenditur, irrationabiliter, (vt proponimus) atque ita contra commune parentum votum & officium,

cium, iustis & condignis filix nuptijs assentire, recusantis; Et certe, in hoc casu magis excusanda filia videtur, quam in illo, siquidem in illo, irrequisito patre filiam nupfisse, proponitur, in hoc veró, requisitó & irrationabiliter inuito, vt sic, si culpa hic quæuis filix dignoscatur, multo magis pro ea induci debeat regula. d.l. cum mulier, & d.l. viro atque vxore.

58 Et hæc quidem sentétia securius procedet, vbi filia, in proposito casu ad superiorem recurrat, qui, causa cognita, autoritate sua paternum consensum supplere, debebit, quod regulare est in actibus, ad quorum expeditionem, alterius consensus requiritur, vt si is, absque legitima causa præstare, nequeat, aditus iudex suppleat, cuius rei exemplum iure nostro regio habemus in ord. lib. 3. titul. 47. §. final. & eodẽ lib. titul. 63 §. 4. & lib. 4. titul. 48, §. 2. & iure communi, in l. si cum dotem §. eo autem tempore, in fine, sup. solut. matrimon. vbi hoc Bart. notat num. 2. late Suarez titulo de las deudas, num. 21. & in non dissimili specie tradit Abb. dicens ita se de facto consuluisse, in c. nullus, de iur. Patronat. quem cū alijs refert, & sequitur Palat. in repetit. rubr. § 22. num. 5.

Atquẽ ita, tertia hæc & vltima ad nostram legem absoluitur limitatio, post res ad eandem æque noue absolutas ampliaciones,

59 Nũc, post explicitã saepe citatã regni legem, & eius decisionẽ cū decidendi ratione defensam, erit, vt ad alias leges patrias, & Cæsareas progrediamur, quæ, cū matrimonij, eiusquẽ libertatis impeditiua videantur, iure, sustinentur, quod est huius partis intentum. Adquam spectat lex regia nostra ord. lib. 1. titul. 87. § 19. incip. *E se algum orsaõ,* quæ minori viginti quinque annis, sub tutoris, aut curatoris potestate existenti, qui, sine iudicis sui autoritate
matrimo;

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

matrimonium contraxit, nec tamen cum coæquali sibi, non ante, bonorū suorū administrationē cōmitti iubet, quā ad vigesimū ætatis annum perueniat, cum, si interposita autoritate iudicis cōtrahat, post decimū octauū bona tradi, iubeat eadem ord. in. § 27. incipit, E defen- demos, & hæc eadem p̄na retardatæ traditionis bono- rum imposita est in d. §. 19. in fin. quando puella sub tu- tore aut curatore manens, ante vigesimum quintū æta- tis annum irrequisito iudice nupserit. Circa quod erit aduertendum, quod in hoc secundo casu, vbi de muliere loquitur ord. non distinxit, dignē, vel indigne nupserit, quasi semper p̄nam committi voluisset, quod non ob- scure innuit dicens. *E esta pena auera outro qualquer, que sem au- thoridade do Iuiz casar com algũa orfam, ou menor de vinte sinco an- nos, que tutor, ou curador teuer: non ita in primo, idque meri- tò ob cultum verecundiæ virginalis, cuius nō est, etiam inter certantes procos propriam depromere voluntatē di&. cap. honorantur 32. quæst. 2. l. in coniunctione C. de nupt. Ex ijs autem quæ superius attulimus pro defensione ord. d. lib. 4. titul. 88. §. 1. istius legis decisiō, defensa & corroborata manet. ¶ Legē autē regiā lib. 2. tit. 37. in- princ. quæ, mulieres, bona regiæ coronæ habentes vltra quinquaginta millia nūmorū annorū, sine Regis licētia nubētes, prædictis bonis priuat ipso facto, defendit Cost. referēs Mathæū de Afflic. in c. 1. § prætereā, n. 20. & 21. quib. mod. feud. amitt. in vsib. feudor. Cost. inquā, in d. §. si arbitrato, limit. 2. n. penult. & vlt. vbi eā, iustissimā dicit, quia præfata cōstitutio, nō p̄nā imponit, sed magis, lucro priuat ita nubētes: & licet in causa lucri, conditio arbitrat^o, in nuptijs remittatur in d. §. si arbitrato, hoc tamē in vltim. volūtat. locū obtinet singulari quodā legis fauore, ne quod ònino nuptijs impedimentū inferretur:*

Non

Non sic in donationibus inter viuos, in quibus, eam conditionem valere, ex regul. l. legem quam. C. de donationib. quia turpis non est, sed magis speciem quãdam præfert honestatis, eleganter probat Eman. d. limitat. 2. num. 3. & 4.

61 Extant & Cæsareæ constitutiones, quibus variæ pænæ imponuntur mulieribus, intra annum luctus ad secundas nuptias conuolantibus, vt in. l. i. C. de secund. nupt. cum alijs, quæ leges, sacris canonibus sunt sublatae ex. c. final. extr. eod. titul. tradit Couar. statim citandus, idque merito, quia sunt contra libertatem matrimonij. Nec tamen leges ciuiles, quæ de secundo nubentibus aliquid disponunt, non tam in pœnam, ad nuptias festinantium, quàm in fauorem liberorum prioris coniugij, sacris canonibus sublatae intelliguntur, vt tradunt Innocent. Ioan. Andr. Anton. & alij in. d. c. final. & alijs relatis communem scripsit Couar. de sponsalib. 2. part. c. 3. §. 9. num. 5. qui exinde num. 7. consequenter infert, hodie stare decisionem. l. fæminæ. C. de secund. nupt. quæ filijs prioris matrimonij reseruari iubet, quidquid coniux, lucratiuo titulo acquisiuit ex bonis prioris matiti, & ita esse communem opinionem, tradit. d. num. 7.

62 Qua etiam ratione, incorrecta manebit decisio Auth. ex testamento. C. de secund. nupt. cum corpore vnde sumitur, in Auth. de nupt. §. hinc nos collat. 4. cui conuenit regia ord. Lusitana lib. 4. tit. 91. §. 2. quatenus habet, mulierem succedentem alicui ex liberis prioris coniugij, si secundas ineat nuptias, vel, eis iam contractis, successit, teneri reseruare filijs eiusdem tori, proprietatem eorum bonorum, quæ defuncto obuenerunt à patre, vel ab auo ex parte patris: Idem è conuerso traditur in patre secundas nuptias contrahente, in. §. final. eiusdem ord.
conue-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

conuenit. l. Taur. 15. vbi Gomes. num 4. ita esse communem opinionem, scribens, latè perdoctus Lusitan. noster Francisc. de Cald. qui etiam, communem esse, testatur, de nominat. Emphyteut. quæst. 14. num. 39. Hoc autem disponit ordinat. quando filius moritur ab intestato, nam, si cum testamento, ius commune seruari, iubet in. d. §. 2. in fin. circa quod attendendum est, correctum esse. §. illud etiam addimus. d. l. faming, vbi idem tradebatur, tam, cū testamento, quàm, sine eo, filio defuncto, & generaliter, de omnibus bonis eius, in quibus mater succedebat, correctum, inquam, esse præfatum. §. per tex. d. Auth. ex testamento, & d. Auth. de nupt. §. hinc nos, vnde processit, quem obseruari, iubet lex regia in. d. §. 2. tradit Gom. d. l. 15. Taur. num. 2. vbi rationem differentiæ assignat, inter successiõnem ab intestato, & ex testamento delatam, quam etiam tradit Ioan. à Garronib, in. d. Auth. ex testamento, num. 7. post Cyn. ibi, in fin. rationem differentiæ in eo ponentem, quia ex testamento succedit mater, sicut quilibet extraneus succedere posset, secundum testatoris voluntatem, qui de re sua, prout voluit, disponere, potuit, at vero ab intestato, ex legis dispositione succedit, quæ, proprietatem bonorum, eiusdẽ tori filijs seruari, voluit, sequitur Salyc. ibid, ad fin.

Aduertendum autem est, quòd vt prædictæ legi locus sit, tria interesse, oportet. Primum, quod pater, aut mater, ad secunda vota transeat: Secundum, quod is, caue, ante, vel post secundas nuptias, succedat alicui ex filijs prioris matrimonij in bonis, quæ à prædefuncto parente filio obuenerant: Tertium, quòd tempore quo moritur is, qui successit, superstites relinquat filios eiusdem prioris tori, ad quos illorum bonorum proprietates deferatur, quæ omnia, iure communi, & regio continentur.

Circá primū veró, quatenus lex dicit, ad filios ex prio-
re matrimonio susceptos, bonorum proprietatem perti-
nere, notandum est, quod procedit, & intelligi debet, etiá
in casu, quo ante matrimoniū, ex quo tales filij procrea-
ti fuerunt, pater, aut mater aliud matrimonium contra-
xissent, itavt filij isti, realiter non ex priore, sed ex secun-
do, aut tertio matrimonio suscepti sint. Nam, si mater eo-
rum, ad vltiora adhuc vota festinavit, & successerit,
aut antea successisset (& de patre idem est) filio ex ante-
riori coniugio nato, in bonis quæ á patre, vel ab auo pa-
terno, eidē filio obuenerunt, eorundem bonorum pro-
prietas, ad filios eiusdem tori pertinebit, quod enim lex
statuit circa patrem, aut matrem ad secundas nuptias
conuolantes, respectu filiorum primi matrimonij, ad vl-
teriores etiam nuptias, respectu filiorum antecedentis
tori, cuiuscunque gradus sit, protrahendum omnino erit
ex certissima legis mente, quæ ideó (vt reor) in secundis
nuptijs loquuta fuit, quia frequentiores hæ sunt, quàm
tertix, aut vltiores, lex veró, quæ in decisione sua, spe-
cialiter alicuius casus meminit ratione frequentioris
vsus, non intelligitur ob id, casus alios eiusdem vis
& rationis velle excludi, iuxta celebrem glossæ doctri-
nam in Clem. 1. verb. præsidentes, in fin. de rescript.
quam ibi, ad hoc notant Anton. de Butr. & Imol. col.
5. pulchram vocat Ias. in. l. 1. 2. lect. numer. 32. C. de sa-
cro sanct. Eccles. qui in. 1. lect. eiusdem legis, numer.
27. ad hoc meliorem dixit glossam iuris ciuilis in. l. 1. in
glossa. 1. C. de ijs qui ad Eccles. confug. & in. l. vnic. in
verb. sponsam. C. de rapt. virgin.

Sed & verba illa, *primū matrimoniū, primus maritus, prima vxor*
quib⁹ lex vtitur, nō improprie, de primo, seu priore intelli-
gi, possūt, respectu sequētis, quāuis nuptiæ alię præcessis-
sent, quod

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

quod si verborum hæc expositio minus placeat, præsertim quia non ita benè adaptari, potest ad verba, secundum matrimonium, quorum etiam lex meminit, nō ideo minus, præfata sententia erit indubitanter amplectēda, utpotè, quam omnino persuadet indubitata mens, & ratio legis, cui potius, tanquàm legis animæ, & spiritui, erit adhaerendum, quàm verborum figuræ, quæ se habent sicut corpus & superficies legis, iuxtâ notabile dictum Bald. in. l. si quis seruo, num. 7. C. de furt. & seruo. corrupt. & alibi, ut per Ias. in. l. 2. num. 2. infr. ad. 5. C. Trebell. Hanc denique sententiam comprobat tex. in. l. cum alijs in versicul. itaque. C. de secund. nupt.

64. Notari verò debet ex eo tex. quod pater, aut mater, quæ ad secunda vota migravit, & idcirco filijs prioris matrimonij reseruare tenetur bona, quæ à prædefuncto coniuge acquisiuit, tenebitur etiam, reseruare filijs secundi matrimonij bona, quæ à patre eorum accepit, idque, quanuis ad vltiores nuptias non progrediatur, ut ille tex. probat, tradit Gom. l. 14. Taur. num. 6. in fin. quæ cum duab. legib. sequentib. simul commentatus est.

Ex hoc autem colligi potest, prædictam legem, & alias, quæ, filijs prioris tori bona reseruari à parentibus secundo nubentibus, iubent, non, tam odio parentum secundo nubentium, quàm filiorum præcedentis coniugij fauore, latas fuisse; Etenim, in casu. d. l. cū alijs, bona pertinent ad filios ex matrimonio susceptos, quod aliud subsequutum nō fuit, ex quo, in eos parentū qualequale odiū, iniuriauē conijci, posset; Atq; ita hoc in fauorē filiorū decretū fuit, nēpe, ut inter hos, & illos, qui ex priori matrimonio suscepti fuerāt, æqualitas seruaretur. Quo fit, ut nō solū in bonis, quæ coniux à coniuge accepit, in quibus loquitur d. l. cū alijs, sed etiam in ijs, quæ filio à patre obuenerāt, cui fil.

cui filio postea prædefuncto pater, aut mater successit, idem ius, & æqualitas cum filijs vltimi coniugij seruari, debeat, quanuis, ad vltiora coniux non transmigret, argum. d. l. cum alijs, quo tex. sententiam hanc probati, videtur, & l. quæcunque C. de bonis quæ liber.

Quam etiam suadet maximè æqualitas quæ inter liberos commendabilis multum est l. vt liberis C. de collat. etenim sicut ad filios prioris matrimonij pertinent bona, in quibus pater aut mater successerat vni ex illis, quæ eidem obuenerant à prædefuncto patre aut matre, ita etiam propter æqualitatē vtrinque seruandā, & ne alias successionis ius claudicare videatur, dicendū videtur, vt si pater aut mater succedat filio ex secūdo matrimonio suscepto in bonis eidem à prædefuncto patre aut matre delatis, mortuo parente qui successit, bona illa in solidum pertineant ad filios eiusdem matrimonij, & si ad vltiora parens nō processerit, exclusis prioris cōiugij filijs ab eorūdem successione, quæ notabilis ampliatio esset ad l. regiā d. lib. 4. tit. 91. §. 2. & fin. Urget vero in articulo isto pro parte cōtraria illud valde, quod lex nō loquitur in hoc casu, cū loquitur de successione parētū in bonis liberorū, sed solū loquitur in casu, quo parēs successit filio ex priore matrimonio suscepto, & eiusdem matrimonij filijs bona defert, exclusis ab eorū successione ijs, qui ex vltiori cōiugio suscepti fuerūt, & cū loquatur in hoc casu, nō videtur extēdenda ad eū, quo filij vltioris coniugij, filios præcedentis excludere contendunt à successione parentis, quia lex exorbitans est, & correctoria iuris, quo inspecto, parentes succedunt pleno iure filijs qui turbato naturæ ordine præmoriuntur l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testam. l. scripto. ff. vnde liber. & deinceps mortuo patēti liberi omnes ex quocunq; cōiugio suscepti, in bonis succedūt, in quib⁹ parēs vni ex filijs

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

prædefuncto successerat, sicut in reliquis ipsius bonis, quia successione titulo proprium ipsius parentis patrimonium effectum est quidquid ex luctuosa prædefuncti filij hæreditate acquisuerat, cum itaque lex exorbitans & correctoria in vno casu duntaxat loquatur, non debet ad alium, tametsi similem, & eadem ratione polentem extendi, iuxta reg. quæ a iure communi exorbitant, de reg. iur. lib. 6. cum recepta traditione glossæ in Auth. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccles.

Accedit, quod maior ratio adest pro filijs prioris coniugij aduersus vltioris matrimonij filios, quam e contra, siquidem, illis injuria irrogari censetur per subsequens matrimonium, non sic istis per antecedens, unde succurrendum potius illis erat lege in eorum fauorem lata, vt, qui in vno grauabantur, in alio releuantur, quod nec nouum nec ratum in iure est. Decisio quidem præsentis articuli dubia & anceps valde pro vtraque parte visa mihi est, & nunc hæc, nunc illa ardebat, pars ramen posterior stricto iure verior apparebat, cum prior æquior sit, secundum quam, in senatu nostro iudicatum fuisse, accepi.

65 Ex eo autem, quod fauore filiorum, lex introducta fuit, infertur, eam fore limitandam, vt non procedat, quando pater, aut mater ad secunda vota migravit de voluntate & consensu filiorum, vt ex glossæ sententia in Auth. de non eligend. secund. habet. §. 1. verb. copulantur, collat. 1. tradunt alij, quos refert, & sequitur Gomes. d. l. 14. Taur. n. 6. Corraf. lib. 3. Misc. c. 1. n. fin. qui in nu. præcedentibus contrarium sentit in casu, quo mulier secundo nupsit ex mariti licentia, in testamento illi data, contra glossæ sententiam in Auth. de nupt. §. 1. collat. 4. quæ communis est, vt ipse fatetur d. c. 1. num. 11. & 12. & Gomes. eam secutus d. nu. 6.

Secundum

66 Secundum requisitum ad d. legem regiam esse, diximus, ut pater, aut mater filio succedat in bonis, quae à parente defuncto ei obuenerant, atque ita non sufficiet si quoquo titulo, nempe, donationis, aut alio simili, pater à filio bona obtinuisset, quod tradit Gomes. d. l. 14. num. 1. versic. vnum tamen est, cōprobat Ioan. à Garronib. in d. Auth. ex testamento. num. 14. dicēs, ita se de facto consuluisse.

67 Circá quod requisitum quæri potest, an legi locus sit, si pater in prædictis bonis succedat filio, non naturali vita functo, sed monasteriū ingresso? Ingresso, namque, filio monasterium bonorum incapax, non extantibus eiusdem filij descendentes, illico bona eius, tanquàm vita functi, ad parentes pertinent: de monasterio dixi bonorum incapace, quoniam si monasterium capax esset bonorum, non solum bona filij ingredientis, & ibidem profitentis, ad parentes non spectant, sed etiam ingens inter vtriusque classis doctores decertatio est, an eorūdem bonorum legitima parentibus statim debeat, an, in diem mortis naturalis eiusdem filij differri debeat? omnes, namque, conueniunt, parentibus legitimam deberi, ut constat ex Valasc. consult. 24. num. 5. tom. 1. sed communis legistarum sententia in Auth. si qua mulier C. de Sacrosanct. Eccles. tenet, naturalem mortem expectandam fore, Canonistarum autē communis contrarium profiteretur per tex. singularem in cap. cum scimus, extr. de regularib. quam & si æquiore dicat, &, in vtroque foro seruari, oportere, Couar. in cap. 2. num. 7. de testament. Legistarum tamen, magis communem esse, fatetur ibidem.

Canonistarum verò sententia intrepidè amplectenda erit, cum monasterium bonorum incapax est, secundum

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

dum Bartol. sententiam in l. cum pater. §. hæreditatem in 1. in fin. sup. delegat. 2. & lib. 4. minoricarum distinct. 2. c. 2. & aliorum quos refert Felin. in c. in præsentia, nu. 56. extr. de probationib. né aliàs rerū dominia, interim essent in pendēti, tamen si Felin. cōtrariū teneat. d. n. 56.

68 Nunc verò præsens quæstio est, an, vbi filius ex prioro coniugio susceptus, monasterium ita ingressus fuit, vt pater secundo vxoratus ei statim succedat non expectata eiusdem filij morte naturali, debeat pater proprietatē bonorū, quæ ei à matre obnenerant, eiusdē tori filijs reseruare? dubitandi verò ratio oritur ex verbis legis, quæ in successione filij mortui loquuntur, vt patet in ord. d. titul. 91. §. 2. ibi, *se finar abintestato sem descendentes, è sua mair lbe succeder em os ditos bens, & c.* Et in. §. finali ibi, *irmãos do filho defuncto, a que elle teuer succedido.* Sic etiam tex. in l. fæminæ. §. illud etiam, & in Auth. ex testamento C. de secūd. nupt. in successione, delata per mortem filij loquuntur; Atq. idcirco, cū in proposito casu successio non defertur per mortē, sed per ingressū religionis, verba legis cessant, & per cōsequēs dicendū videtur, quod eius quoque dispositio cessare debeat, iuxta regul. l. 4. §. toties infr. de dān. infect. cū citatis à Tiraq. in l. si vnquā, verb. libertis n. 2. C. de reuoc. donat. Præsertim, quia lex, quæ priuat parentes successione filiorū respectu proprietatis bonorū, cēsetur odiosa, & pænalis, vt tradit Gom. d. l. 14. nu. 7. per tex. iūcta cōmuni expositione ibidē in d. l. fæminæ, & in Auth. de nupt. §. si verò expectet, ibi. *Et hæc cōmunis mulieris, et viri multa sit posita.* collat. 4. vnde nō debet extēdi extra casū in quo loquitur, iuxta reg. tex. in l. interpretatio ne, infr. de pæn. cū vulgarib. & odia restringi, fauores vero, conuenit, ampliari, vt dicit iuris regula.

69 Cōtrariū nihilominus in proposita quæstione tenēdū erit;

erit, nam & si lex loquatur in successione filij defuncti, tamen eius mens, & ratio hunc etiam casum æque comprehendit, nec verba resistunt ciuilitè accepta, siquidè, & qui religionem ingreditur, ac profitetur, pro mortuo habetur. c. placuit. in. 2. 16 quæst. 1. notat glossa in Auth. Idem est. C. de Episcop. & cleric. vbi notant omnes, & in c. in præsentia. extr. de probationib. Molin. de primogen. Hispanor. lib. 1. c. 13. nu. 93. Barbosa in rubr. sup. solut. matrim. 2. part. num. 76.

Prætereâ, mors illa ciuilis, quæ filij professione inducitur, quoad rem de qua agitur, eundem operatur effectum, quem mors naturalis operaretur: Nam filio, in casu proposito, cum primùm professus est, pater succedit, & pariformiter quidem, ac succederet, si tunc, naturaliter moreretur, nec filius, de bonis iã amplius disponere potest testamento, aut quauis alia dispositione, sicque, per omnia, quoad præsens institutum, præfata ciuilis mors eundem producit effectum, quem produceret mors naturalis: porro, vbi mors cinilis eundem operatur effectum, quem naturalis operaretur, leges, quæ de morte loquuntur, de ciuili quoque, à doctoribus communiter intelliguntur, vt tradit Ias. in. l. ex ea parte. §. insulam, num. 2. infr. de verbor. obligat. qua etiam ratione, deportationis casus, in iure, naturali morti aliquando æquiparatur, nempe, quando deportatio, eiusdem effectus esse, reperitur, cuius naturalis mors esset, vt notauit Cost. per tex. ibi in. l. Gallus. §. & quid si tantum. 2. part. num. 7. & 13. sup. de liber. & posthum.

Secundum quæ, apparet, in casu nostro, verba legis, huic sententiæ non refragari, eius veró mentem, & rationem, omninó suffragari.

Relectionis l. Titiae, si non nupserit.

- 70 Nec obstat, quod diximus, p̄nalem esse, & odiosam, qua ratione, strictē videbatur interpretanda secundum proprietatem verborum, quæ, in dubio, in naturali potius significato, sunt accipienda, non verò in civili l. final. vbi glossa, verb. restitutionibus C. de his qui veniam petat. impetrauer. & in potiori significato intelligi debent. l. 1. §. qui in perpetuum, sup. si ager vectigal. vel Emphyteut. petat. cap. si pater, de testament. lib. 6. cap. penult. de sentent. excommunicat. eod. libr. 6. notat las. in l. si a substituto. §. hæres seruum, numer. 12. sup. de leg. 1. & in l. si domus. §. si fundus, numer. 3. eod. illo titul. atque ita cum lex loquatur in successione filij defuncti, de successione eius, qui naturali vita functus est, videbatur accipienda, vt ita in naturali, & potiori significato accipiatur, in materia præsertim p̄nali & restringibili, quod tamen (vt dixi) non obstat, nam, & si fateremur, legē, esse p̄nalem, & odiosam, adhuc tamē, in ea, ipsius mens, & ratio erit inspicienda, magis quā verba, vt in statutis, rescriptis, & priuilegijs, quæ omnia strictæ interpretationis sunt, latē tradit Tirac. in l. si vnquam, verb. libertis, numer. 54. cum duob. sequentib. C. de reuocand. donationib.
- 72 Præterquàm, quòd præfata lex, p̄nalis & odiosa principaliter non est, principaliter, naniq̄, filiorum fauori, & commodò prospicere, intendit, vt tradit Corraf. libr. 3. miscell. cap. 1. numer. 3. & est communis sententia, quæ ex hoc, legem hanc & similes, iure canonico sublatas non esse, probat, quia, scilicet, non tam in p̄nam & odium nubentium, quàm propter fauorem filiorum latæ fuerunt, vt esse communem & veram sententiam, scripsit Corraf. dist. num. 3. & ex alijs tradit Couar. dist. 2. part. de sponsalib. cap. 3. §. 9. num. 7.
- Quod,

Quod, vltra id, quod supra collegimus ex tex. in l. cum alijs C. de secund. nupt. ex eo etiam non obscure conijcitur, quia tum demum lex proprietatem bonorum abdicat à parentibus, qui ad secunda vota migrauerunt, cum alij supersunt filij eiusdem tori, cuius, & prædefunctus erat, vt etiam, de iure communi latè comprobatur, & communem sententiam tradit Ioan. à Garronib. in d. Auth. ex testamento, à num. 74. Adeò, vt, & si hi extet tempore fraterni occasus, postea vero adhuc viuo patre deficiant, plena proprietates penes parentem maneat, ex quo apparet, non odio ipsius, qui secundo nupsit, nam, & adhuc post obitum filiorum, eius odij causa durabat, sed fauore potius filiorum, latà legem fuisse, & idcirco, cessantibus filijs, tãquàm cessante legis ratione, & causa, eius quoque dispositionem cessare, oportuit, iuxta regul. l. adigere. §. quanuis, infr. de iur. patronat. cap. cum cessante, extr. de appellationib. Quò fit, vt cum fauorabilem legem esse, appareat, non stricta interpretatione sit accipienda iuxta verborum corticem, sed lata potius, ad rationis normam & mensuram, vt in lege exorbitante, cum fauorabilis est, tradit glossa in l. si constanter, verb. mariti, in princip. & ibi doctores, sup. solut. matrimon. Tiraq. idem tradens in correctoria lege fauorabili, dict. verb. libertis, num. 61.

73 Tertium, & vltimum requisitum, ad legis nostræ de-
 cisionem, necessarium esse, diximus, vt pater, qui præ-
 mortuo filio successit, filios eiusdem matrimonij super-
 rites relinquat, quibus bona acquiri, possint, quod supra
 proximè notauimus; inde deducentes, fauore filiorum
 legem latam fuisse, qui fauor ampliandus erit, vt procedat,
 & habeat locum etiam si post vnus filij mortem,
 alius deindè occumbat, manentibus ex eodem cõiugio

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

natis fratribus, nam, pars illa bonorum, quæ filio secūdo mortuo contingebat in successione antè mortuū fratris, non manebit libera penes patrē, sed potius filijs alijs accrescet: quam sententiam, veram esse, existimo, rationi legis, eiusquē verbis congruentem satis, tametsi aduersus eam, loquens de ord. d. titul. 91. §. 2. quæ in antiquis erat titul. 75. §. 3. securē teneat Barbosa in l. post dotem, nu. 76. vers. quod confirmo, sup. solut. in matrimon. secutus Corn. conf. 286. n. 3. lib. 1. Ioan. de Garronib. qui asserit, ita se aliās habuisse de facto, & consuluisse, in d. Auth. ex testamento, nu. 41. & Boer. decis. 192. nu. 3. quos omnes Barbof. allegat. cum tex. in Auth. de nō eligend. secūd. nubent. §. cum igitur, iuncta glossa verb. post, collat. 1. qui tex. id mihi non probat, de iure verò regio, eā, quam diximus, sententiam apertē probant verba legis d. titul. 91. §. 2. vbi, postquā loquitur lex de matre binuba, quæ, ante, vel post secundas nuptias successit filio ex priore marito suscepto, in bonis, quæ eidem filio, à patre, vel auo paterno obuenerant, addit hæc, quæ sequuntur, verba. *E per fallecimento dela, os haueram liuremente, os filhos do primeiro matrimonio, que por fallecimento de sua mãi ficarem viuos: Et paulo post subiicit. E se ao tempo do fallecimento de sua mãi não ficarem filhos viuos do primeiro matrimonio, &c.* Cōueniunt verba, quibus vtitur eadē ord. in. §. fin. vbi de patre filio succedēte loquitur idem disponēns, ait enim. *E lhe ficarem por sua morte filhos da primeira, irmãos do filho defunção, a que elle teuer succedido.* &c. Verba quidē, tam in vno, quàm in altero. §. adeo expressa sunt, & clara, in eam, quam probamus, sententiā, vt nulla egeant inductione, quid enim potuit lex, apertius significare, integrā proprietatem bonorum, in casu proposito peruenire debete ad filium, qui maternæ mortis tēpore superstes reperiretur, quàm his, quibus vsa fuit, verbis

vërbis: Iam vero, si dicatur, ideo in lege nostra, ad hunc, vel ad hos, qui tunc tēporis viuunt, bona omnia peruenire, quia, præter eū, de cuius successione agitur, nullus intermedius occubuit, cui mater, pro portione illi competēte, succedere potuisset, præterquā, quod huiusmodi affirmatio merè diuinationis esset, literè legis cōtradicit, nam, si mater filio intermedio succedit in totū quoad partē, quæ huic cōpetebat in bonis paternis præmortui fratris, sequitur, quod fratribus matri superstītibus omnia bona nō debebūt, porrō, secundū verba legis omnia pertinebunt ad filiū, aut filios eiusdē matrimonij, qui matri superuixerint: Atq; ita apparet, quod verborū tenor ad hāc sententiā coarctat, cui propemodū legis ratio ad stipulatur, siquidē liberorū fauor, qui legi causam dedit, hoc postulat, postulat itē prædefuncti cōiugis fauor, cuius etiam intuitu, legem latam fuisse, non temerè credetur: æquum enim erat, vt bona, quæ hic filijs suis relinquebat, si aliquis, vel aliqui ex eis decessissent intestati absque liberis, ad reliquos fratres, prædefuncti coniugis filios deuenissent, ita, vt in eorum communionem, filij ex alio matrimonio suscepti non venirent, abnegata igitur in ijs bonis proprietate coniugi superstiti, qui ad alias nuptias conuolauit, præclusa via fuit, qua, talia bona filijs ex alio matrimonio susceptis communicari possent. Hæc vero ratio tam militat in casu præsentis, quā vbi post obitum filij, de cuius successione tractatur, nullus alius moreretur viuo parente; Igitur, in hoc etiam casu lex erit accipienda, apparetquē, tam secundum eius verba, quā secundum mentem & rationem, hanc sententiā fore tenendam, quam, etiam iure communis veriore esse, puto.

Requiri-

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

74

Requiritur verò ad hanc successiõnem proprietatis bonorum, (vt diximus) quòd filij ex eodem coniugio nati sint, ex quo prædefunctus filius, atque ita hunc, & illos, vtrinque cõiunctos esse, oportet, in id, namque, verba legis expressa sunt: quò fit, vt, si filio prædefuncto vterini fratres sint, ex eadem, inquam, matre, ex qua bona ad eum peruenierunt, quæ ipse præmatura successiõne, ad patrem secundò, tertioque vxoratum transtulit, horum bonorum proprietates, ad vterinos fratres nulla ex parte spectet, quanuis enim allegare potuissent, bona ista ex matre ipsorum obuennisse defuncto, legisque mentem, & sententiã, tam esse, vt bona materna filijs delata, altero sublato, penes superstites maneat, si maritus secundas ineat nuptias, eorum tamen allegatio refelli debet, tãquam verbis legis apertè resistens, quæ non semel, talium bonorũ proprietatem, eiusdem tori filijs reseruari, iubet, & eam his nõ extantibus, penes parẽtem manere, statuit: Deinde, fratribus ex vno tantum latere, mens & ratio legis nõ, adeò suffragatur: in primis enim, si res consideranda est, tanquam defuncti fratris successiõ, etiam inspecto communi iure, diuersa ratio, & ius est eorum, qui ex vno tantum latere fraternizant, & eorum, qui ex vtroque, Auth. cessante, & Auth. post fratres autem. C. de legitim. hæredib. vnde, quòd lex specialiter, eorum, qui vtrinque coniunguntur, fauore constituit, ad eos, qui ex vno tantum parẽte, cognati sunt, extendi non debet, quòd si media patris aut matris persona, cui defuncti filij successiõ delata fuit, consideretur, multominus erunt illi admittendi, tristi, namque, & afflicto parenti luctuosa prædefuncti filij successiõne contra naturale ac commune parẽtum votum, delata, noua accresceret & daretur afflictio, contra. l. iure succursum. ff. de iure dot. si non sibi & poste-

Requiri

posteris, sed priuignis potius, bona, quæ filij sui fuerunt, quod spectat ad proprietatem, possideret. Cōfirmat denique hanc sententiam tex. in d. l. cum alijs. C. de secund. nupt. præsertim in versicul. quod si posterior, ibi, id sibi, iuriquè suo sciat esse collatum: etiam si ex priore matrimonio donator filios reliquissè doceatur. Et hæc quoad ord. lib. 4. titul. 91. §. 2. & fin. secundum quæ apparet, illius decisionem, propter liberorum fauorè principaliter emissam fuisse, non verò in pænâ contracti matrimonij, quò magis ab eo, contrahentes arcerentur.

75 Maior difficultas versatur in inuestiganda ratione ad decisionem ord. d. lib. 4. titul. 105. videtur, namque, in pænâ & odium contrahentium matrimonium decreta, quatenus mulieribus quinquagenarijs, & ultra, nubentibus, cum liberos haberent, legitimos successores, adimit bonorum suorum administrationem, tã in vita, quàm mortis tempore, bonorum, in quàm, quæ, cum nubent, habebant, aut postea quoquo titulo ab ascendentibus, aut descendentibus acceperunt, excepto tertio, de quo tantum, lex, ad libitum disponere, eis permisit.

Quod non solum procedit in expressâ bonorum administratione, & alienatione, sed etiam in tacita, & legali illa bonorum cōmunicatione, quæ inter coniuges simpliciter contrahentes inducitur iure regio, ex ord. d. lib. 4. titul. 46. & tit. 95. in princip. vt obiter scripsit Cald. de nominat. emphyteut. quæ est. vigesima num. final. vbi etiã in viro sexagenario vxorem ducente, legem illam, locũ habere, tenet, quod vltimum mihi displicet omnino, cũ lex exorbitans in fãmينا loquens, ad masculinum extendi, non debeat, vt homini libero, & ingenuo, libera rei suæ facultas, & administratio sit interdicta, contra. l. non vsque adeò, infr. si aparent. quis manumiss. sit, præsertim, quod

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

quod eadem ratio non est in sexagenario, quæ, in quinquagenaria nubente, cum ille non adeo sterilis natura censeri debeat, sicut hæc, ac denique, fragili muliebri sexui prouidendum potius erat, bonorum administratione ablata, ut alias non raro in alijs iuris articulis videmus

76. Quod verò attinet ad quinquagenariam, de qua lex nostra loquitur, non communicari bona, tradit insignis regius senator, ac supremi causarum senatus Cancellarius dignissimus Anton. à Gam. decis. Lusitan. 90. de qua re latius per eundem decis. 320. vbi. num. 3. communem, & verum intellectum, contra alios senatores esse, dixit, ad ord. d. titul. 105. quæ in antiquis erat. d. lib. 4. titul. 75. §. final. quod nubente quinquagenaria, quæ liberos habebat, bonorum communicatio non inducatur, nisi in tertia duntaxat parte, de qua, lex illa mulieri permittit, disponere, sic que, non semel iudicatum fuisse, refert, idque non solum ex parte mulieris quinquagenariæ, sed etiam ex parte viri, qui eam duxit in vxorem, tradit. d. num. 3. & 4. & d. decis. 90. quod vltimum, præsupposito prædicto intellectu, optima ratione, & fundamento procedit: si enim vxor communicaret in omnibus mariti bonis, non item e contra, ille in bonis vxoris, inæqualis esset societas contra. l. si nõ fuerint, sup. pro soc. sed quod attinet ad prædictum intellectum, & interpretationem d. ord. in primis (preclarissimi senatoris pace dixerim) placere mihi, non potuit, quatenus, dum in duabus bonorum partibus reciprocam inter coniuges communionem negat, in tertia admittit, tam, quia iure regio, secundum quod illa bonorum communicatio procedit, ea non inuenitur cauta, de certa duntaxat bonorum parte sed de omnibus, quæ natura sua communia esse possunt

bonp
vndé,

vnde vbi vniuersorum communicationi locus esse, non poterit propter specialē aliquam legis prohibitionem, certæ alicuius partis communicatio, & si administratio illius penes coniugem maneat, introducenda non erit, sed magis casus hic, tanquàm iure regio non prouisus, sub dispositione iuris communis manebit, iuxta reg.l. si cum dotem, in princ. sup. solut. matrim. l. commodissimè sup. de liber. & posthum. quo iure, quæ spectent ad coniugalem societatem tradit Barbosa in. l. i. i. part. numer. 34. sup. solut. matrim. quàm, & principaliter, quia prædicto intellectui, & interpretationi resistunt verba legis. dict. titul. 105. quatenus mulieri concedunt liberam tertiæ bonorum partis, de qua ibi, administrationem, & dispositionem, vt patet ibi. *Es fomento podera dispor da terça dos ditos bens à sua vontade*, si igitur de tertio bonorum, quæ secum tulerunt, aut quæ postea ab ascendentibus, vel descendentibus, quoquo titulo acceperunt, ad libitum disponere, possunt lege permittente, consequens est huiuscemodi tertij maritum participem non esse: quod si obijciatur, liberam hanc tertij administrationem, & dispositionem, ad societatem illam bonorum referri debere, quæ ex tacita contrahentium voluntate iure regio inducitur, dict. lib. 4. titul. 46. in princip. quasi sic, cum quinquagenaria nubit, liberè de prædicto tertio disponere, videatur, illud tacita voluntate in societatem, & communionem adducens: Respondendum erit, præfata verba, talem sensum non pati, sunt, namquæ, de futura bonorum dispositione post cōtractū matrimonium, vt videre est ibi, *podera dispor, &c.* vnde ad tempus præteritum, quod matrimonium

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

monium contractum fuit, retrôtrahi non debent: ac denique, vt omnis dubitatio tollatur, notandâ sunt verba, quæ Pualó post sequuntur, ibi. *E da terça podera testar à sua vontade*, quibus, non solum inter viuos, sed etiã testamento, permittitur mulieri, ad libitum disponere, de prædicto bonorum tertio; Atque ita apparet, nullam, in eo, maritum partem habere, nec eius vllam communicationem, tempore contracti matrimonij, inductam fuisse, cum, de illo possit mulier postea tam inter viuos, quã vltimæ voluntatis actu, ad libitum disponere.

77. Ex hoc autem sensu, & intellectu infertur, non solum tertij, cuius dispositio penes mulierem mansit, sed etiam, residui, legalem communicationem inter coniuges non esse, in terminis ord. d. titul. 105. in quo, cū nostratibus conuenio: probatur verò hæc sententia ex supra dicta, qua cum constet, ex. d. leg. regia, tertij communicationẽ non esse, sequitur, reliquarum quoque partium multo minus eam fore, siquidem, vbi vniuersorum bonorum non est, nec partis erit, cum partis communicatio, nullo legum nostratarum loco sit inuenta: confirmatur, quia si mulier, eam partem non intelligitur communicare, de qua potest, ad libitum disponere, iuxta sententiam, quam probamus, multo minus eas communicabit, quarum dispositio, & alienatio ei prohibita lege est. tamen si aliquando videamus, cum cui bonorum suorum administratio, & alienatio iure prohibetur, legali bonorum obligatione teneri, vt in minore, qui, & si bona sua sine tutore, aut curatore alienare, nequeat, illata tamen propria autoritate in domum conductam, obligata manet tacita, ac legali hypothecca, de qua in. l. certi iuris. C. de locat. cum alijs, vt aduersus glossam in. l. Item quia, verb. illata, & eius sequaces tenet Barbof. communiter reprobatam

batam glossæ sententiam dicēs in. l. si constante, in prin-
 cipi. num. 132. sup. solut. matrim. similiter in alio casu
 bona minoris legalī hypotheçæ subduntur absquē iu-
 dicis decreto, nempe, pro dotis acceptæ restitutione, vt
 tenuerunt relati à Tiraq. post leg. connubial. glossa. 8. nu.
 188. Nouell. de dot. 6. part. priuileg. 58. num. 2. & licet in
 hoc etiam, sicut & in præcedenti casu, communes inui-
 cem contrariæ dicantur, vt constat ex relatis à Barbof. &
 Cald. in. l. si curatorem habens, verb. cū non
 absimilis num. 38. & 41. C. de in integr. restitut. minor.
 hanc tamen, magis receptam opinionem esse, dicit Me-
 noch. de adipiscend. posses. remed. 3. num. 69. & ita ve-
 rius, ac receptius esse, scripsit Barbof. d. l. si constante, nu-
 mer. 119. versicul. his tamen non obstantibus, sententiam
 istam in sequentib. late & eruditè defendens; Et deniquē
 (quod ad propositum nostrum proprius attinet) illa bo-
 norum communicatio, de qua loquimur, quia ex regni
 consuetudine, & lege, inter coniuges procedit, etiam in-
 ter minores simpliciter contrahentes locum habet, iux-
 tà reg. l. si sine. §. Lucius Titius, sup. de administrat. tutor.
 & glossæ sententiam in. l. final. verb. teneri C. de legitim.
 tutel. quod in specie probat Barbof. d. l. si constante, num.
 133. cum sequentib. & in vtrāuis partem disputat Cald.
 d. l. si curatorem, verb. sua facilitate, num. 6. & sequenti.
 Secundum quæ, videbatur dicendum, quod, & si quin-
 quagenariæ nubenti in terminis ord. d. titul. 105. bono-
 rum alienatio sit prohibita, non idcirco eorundem cum
 marito communicatio, de qua ord. d. titul. 46. & 95. in
 princip. censeatur prohibita, quia, nempe, alienatio, que
 per eam communicatione in causatur, legalis est, vt pro-
 bat Barbof. vbi sup. num. 134. versicul. sed his non obstā-
 tibus, cum numer. sequenti, tamen si contrarium, imo
 conuen-

Relectionis l. Titie, si non nupserit.

conventionalem esse, non legalem, late cōtēdat Cald. d. verb. sua facilitate, num. 7. & 8.

Quibus tamen non obstantibus, contrarium in casu nostro est intrepidè affirmandum, nam, & si quæ circa minoris personam diximus, ita se habeant, (quæ quidem legitimis contradictoribus non carent, vt videre est in relatis à Barbof. supra, à Cald. d. l. si curatorem, verb. cum non absimilis, num. 39. vbi, & in num. 35, circa obligationem inuektorum & illatorum à minore in domū conductam, communes inter se contrarias refert, & post late discussam quæstionem, veriore sententiam esse, scribit in num. 42. quæ habet, in bonis minoris, obligationem illam & tacitam hypotheccam non induci, circa quam doctorum controuersiam Mendocça lib. 2. disputat. iur. ciuil. ad titul. de pact. c. 4. num. 34. cum antea aliorum sententias retulisset, in restitutione loquens, quæ competit minoribus, distinctione rem componit) In illis tamen casibus diuersa ratio est, ac in præsentī, si quidem prohibitio in persona minoris, generalis est, vnde licere poruit doctoribus, eam intelligere in alienationibus duntaxat voluntarijs, quæ factō, & dispositione ipsius minoris fierent, propter fragile, & infirmum illius ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, cui iure succursum fuit, non sic in ijs, quæ factō & dispositione legis procederent: At verò prohibitio in persona mulieris, de qua loquimur, specialis est in casu quo nubit, voluit enim lex, né talis mulier alienare posset, multo quæ minus in maritum, quam in extraneum, si quidem ad Emphyteusim, ad quam nominare potest extraneum, nominare maritum nullo modo potest, vetante lege d. titul. 105. in fine, vnde, cum prohibitio specialiter decreta sit in quinquagenariam nubentem, vt mariti captioni occurre-

occurreretur, ex mente legis, in alienatione, quæ inducitur per bonorum communicationem accipiendâ quæque erit. Nec denique huic sententiæ tantum mens & ratio legis adstipulatur, sed verba etiam, eâ omninó comprehendunt, ibi. Não podera alhear por titulo algum que seja em sua vida, nem ao tempo de sua morte as duas partes dos bens que tinha ao tempo que concertou de se casar: nem as duas partes dos bens que depois de ser casada ouue por qualquer titulo de seus ascendentes ou descendentes: & irrefragabiliter ibi, E se ao tempo de sua morte, não tener descendentes ou ascendentes, as duas partes que mandamos que não possa alhear ficarão aos parentes mais chegados: Per quæ verba constat, duas bonorum partes, quæ mulier habebat tempore, quo de contrahendo matrimonio cum marito conuenit, & duas item bonorum quæ postea acquisiuit ab ascendentibus, aut descendentibus, proximioribus mulieris, post eius mortem deferri: Atque ita satis clare constat, in his bonorum partibus, marito locū nō esse: quod verò, in tertio prædictorum bonorum quæ non sit, iam supra ostensum fuit: Vt sic expeditum maneat, bonorum communicationi, quæ, secundum leges, & consuetudinem Regni, inducitur inter coniuges, quando aliter inter eos conuentum non fuit, nulla ex parte locum fore in terminis ord. titul. 105.

78. Circa quam aduertendum etiam est, quod vt ei locus sit, non requiritur, quod mulier de qua ibi, maritum alium iam antea habuisset, quasi lex illa tantum in secundo nubentibus intelligenda sit, nec enim qualitas hæc à lege requiritur, sed illa, quod mulier annos quinquaginta nata sit, & liberos habeat, qui ei de iure succedere possint. Si igitur, his duobus existentibus, mulier nubat, incidet in pœnam legis, iuxta verba ipsius, inter quæ, de secundis nuptijs, aut de viduitate, legitimisue

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

liberis, nullū verbum reperitur, quo lex generaliter loquens, ad secundō nubentes restringi, debeat, contra ordinarias iuris regulas: præsertim, quod nulla differentiarum ratio est, quoad propositum, inter viduā, & eam, quæ nūquam antea nupserit, filios tamē suscepit, aut ex illis nepotes habet, qui ei, de iure succedere, possint. Deniquē, melioris conditionis esse, nō debet ista, quæ ex coitu illicito, & fornicario, quā illa, quæ ex iustis nuptijs liberos procreauit, iuxta regul. l. his solis infin. C. de reuocand. donationib. quod erit obseruandum ad. d. legem regiam, tametsi nostrates, aut quia iu secundō nubentibus, frequentiore eam esse casum, putauerint, aut incōsultō, dūm de lege illa loquuntur, in quinquagenaria secundō nubente loquuntur.

79 Dubitari autē circa eandem, adhuc poterit, an mulier de qua ibi, marito, superstes pristinam bonorum administrationem recuperet? in qua quæstione, affirmatiua pars amplectenda videbatur, quia præmortuo marito, cessat matrimonium, cuius intuitu interdicta bonorum administratio fuit, & odium mariti, pecuniarum causa mulierem vetulam ducentis, quo lex moueri potuit. Et vt vulgare est, cessante causa, cessat effectus, & cessante ratione legis, cessat eius dispositio. Præterā, durū nimis esse, videtur, mulieri viduæ, honestē, & frugaliter viuenti rerum suarum administrationem non esse, multoque durius, & acerbius, necessarios sibi, post mortem suam, consanguineos suos sperare successores, si eam ascendētibus, & descendētibus orbatam iam proponamus. Ex quo, & mariti, & liberorum morte afflictæ mulierī noua dabitur afflictio, contra notat. ad. l. iure succursum, sup. de iur. dor. Denique, pars hæc benignior est, & in causa pænali, benignior interpretatio est eligēda. l. factū cuique

que suū, versicul. in pēnalib⁹ infr. de. reg. tur. cū vulgarib.

Contrariā verō partē verba legis suadent, quę mulieri, in pānā contracti matrimonij, cū illius ætatis esset & liberos haberet, bonorū administrationē auferunt, nec, viro mortuo, restituūt, (nec enim de morte mariti, in l. vlla mentio fit) vndē, secundum verba legis, exclusa manet mulier in perpetuū ab administratione bonorum in duabus partibus, de quibus ord. loquitur, & ad illarū successiōnē, ius proximioribus, tametsi, nō in re, videtur acquisitū, quōd quidē, quāuis perquā durū sit, lex tamen ita scripta est, ā qua recedere, non licet. l. prospexit, infr. qui & ā quib. manumiss. liber. non fiant: Præterea, si morte mariti, pristinā bonorū administrationē reassumeret mulier, præoptandę marito mortis occasionē indē assumeret, præsertim si, amissa prole, eiusque spe, cōstāte matrimonio cōsanguineos ergā se nō benē meritos, ad bonorū suorū successiōnem, ægro, & iracūdo animo (quod mulieres maxime cōmouere solet) ferret necessariō venturos. Denique, cessante matrimonio, nō videtur cessare causa ob quā lex bonorū administrationē abstulit: nec enim, solius præmortui mariti odiū, in causa, & ratione legi fuit, cū si id ita esset, sufficeret, bonorū alienationem in maritū, eiusque cōmodum prohiberi, libera disponēdi in alios facultate de omnibus bonis, saltem mortis tēpore mulieri derelicta, sed lex hanc ei, illo etiā tēpore abnegauit, eius, nēpē, odio sic statuens, quę cū liberos haberet, & ætatis esset nō aptę coniugali toro, seras nihilominus nuptias appetiuit. Constat ergo, soluto matrimonio, non cessare rationē legis, & causam, ex parte mulieris, quā, illa nubēdo consummauit, vndē, & si ratio legis, ex parte mariti cessaret, sustinebitur nihilominus eius dispositio ex altera ratione, & causa permanēte, iuxta regul. §. affinitatis, instir. de nuptijs.

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

Atque his apparet disputata quæstio noua saltem mihi, cuius decisio, anceps, & dubia est, quam modò interponere, prætermisi, eam candido lectoris iudicio relinquens, mihi satis esse, ductus, nouam, & non infrequentis casus, ad legem patriam excitasse quæstionem.

80 Ut verò prosequar institutum meum, cū iam ex prædictis costet, quòd lex illa non tantum in odium mariti decreta fuerit, illud etiam ex ea deprehenditur, quòd non tantum in liberorum fauorem, sed etiam in mulieris ipsius pœnam lata fuit, siquidem si fauore duntaxat, aut principaliter, filiorum, lex lata fuisset, his non extantibus tempore mortis, libera disponendí facultas matri relinqueretur, sicut relinquitur in casu ord. d. lib. 4. titul. 91. §. 2. vbi fauori filiorum prospicere, lex principaliter intendit, vt antea obseruauimus, cuius contrarium decernitur in. d. titul. 105. versicul. *E se ad tempo*, vbi, in hoc casu, ad duas partes prædictorum bonorum lex proximiores vocat, solumque de vna testari, mulieri permittit. Quare prædicta lex non valitura videbatur, tanquam impeditiua matrimonij, in pœnam, & odium quinquagenariæ nubentis decreta.

Sed pro responsione aduertendum erit, mulierem ea ætate nubentem, non videri, procreandorum liberorum studio ad nuptias conuolare, nec item, virum, qui tam prouectam ætate duxit, liberorum, vxorisue amore ductum, duxisse, videtur, quinimò hæreditatem, hunc, magis quàm vxorem querere, voluisse, elegantí Marcellæ virginis testimonio comprobatur, de qua refert diuus Hieronymus in eius Epitaphio, quod, cum ei inconiugiū senex quidam nobilissimus atque ditissimus offerretur, *si vellem, inquit, nubere, & non æterna me pudicitia consecrarem, vtique maritum quererem, non hæreditatem;* illoque mandante

dante, posse & senes diu viuere, & iuuenes cito mori, elegantè lusit, *iuuenis quidem potest cito mori, sed senex diu viuere, non potest.* Vnde nimirum, si huius auaritiã, & seram libidinem illius, lex cohibeat interdìcta administratione bonorum, si nubat illa liberos habens, cum quorum comitatu, tutè satis, & honestè sinè marito, viuere poterat, & si ij postea defecissent, nam, & hoc etiã casu lex procedit, vt ex ea manifestè deprehenditur, & tradit Cald. de nominat. emphyt. quæst. 16. num. 11. quia, nempe, hoc, quod postea, turbato mortalitatis ordine, euenit, illaque euenturum ignorabat, causam antea præexistentem, ob quã, lex bonorum administrationem ademit, nõ adimit.

Denique istam, iam ipsa natura à nuptijs abstinere, quodammodo iubet, quia talis ætatis mulier, suscipiendæ proli, natura ipsa apta non est, vt vltra physicorum, & medicorum traditiones, quorum propria huius rei inuestigatio est, ex nostris probat Paul. Iurisconsult. in. l. si sterilis. ff. de actionib. emp. & Imperat. Iustinian. in. l. si maior. C. de legitim. heredib. & sic, secundum naturæ ordinem à communiter accidentibus, vinculo coniugali iam non apta talis mulier est, vt de se nuribus suis aiebat nobilis illa Hebræorum matrona Noemi, *reuertimini, inquit, filie mi, cur venitis mecum? num vltra habebam filios in utero meo, vt viros ex me sperare possitis? reuertimini filie mi, & abite, iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali.* Ruth. 1. Vt nõ immeritò talis mulieris partus, mirabilis dicatur, & raro contingens, ab Imperatore in. d. l. si maior: cõueniẽtèr ergo ad nuptias conuolare, lex quoque, eam quodam modo prohibet, iniuncta pænæ formidine, lex, inquam, imitatrix naturæ. l. adoptio, sup. de adoptionib. § minore in. l. tit. Quia etiã ratione, antiqua lege Papiã sexagenarijs masculis, & fæminis quinquagenarijs, nubendí

Relectionis l. Titia, si non nupserit.

nubendi potestas coarctata fuit ad certum modum, cuius meminit Imper. in l. penulti. C. de nupt. & eiusdem legis meminit Tiraq. de legib. connubialib. l. 6. num. vige-
simo, quo in loco, morem suum secutus de materia plurá congerit, conducunt tradita per doctores in l. 1. sup. so-
lut. matrim. circá mulierem à natura sterilem, nempé, quòd tali mulieri, non competant priuilegia, doti concessa, vt esse receptum asserunt relati à Barbof. ibidem in
1. part. num. 86. qui post latum quæstionis examen, ean-
dem sententiam probat magis communem dicens num.
99. Néc dictis obstat, quòd aliquãdo legimus grandæuas
iam mulieres cõcepisse, veluti de Sara, quæ in senectute
sua peperit Isacc, & de Elisabeth quæ in senectute sua
concepit Ioannem Baptistam præcursores Domini,
quia hoc, non tam natura quàm Dei miraculo venit,
apud quem impossibile non fuit, & sterilem
parere, & virginem.

**QVIA NON ERIT IMPOSSIBI;
LE APVD DEVM OMNE
VERBVM.**

**L A V S D E O
S I N E F I N E.**

IMPRESO COM LICENC, A
do supremo Conselho da Santa In-
quisição: Em Lisboa por
Pedro Crasbeeck.
1608.

IMPRESSO COM LICENÇA

do Supremo Conselho da Real Academia

de Letras: Em Lisboa por

Pedro Caspary

1802.

